



รายงานฉบับสมบูรณ์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
(ตุลาคม 2554 – กันยายน 2555)

โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
เรื่อง
การศึกษาและพัฒนากลไกการสนับสนุนเครือข่าย
งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ปีที่ 2

โดย

นางสาวอรุณี เวียงแสง และคณะ

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

สัญญาเลขที่ RDG55N0002

รายงานฉบับสมบูรณ์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
(ตุลาคม 2554 – กันยายน 2555)

โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
เรื่อง
การศึกษาและพัฒนากลไกการสนับสนุนเครือข่าย
งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ปีที่ 2

โดย

นางสาวอรุณี เวียงแสง
นางสาวสุภาวิณี ทรงพรพาณิชย์
นางสาวปวีณา ราชสีห์
นางสาวภัทรา มาน้อย
นางสาวเสาวดี ศรีฟ้า
นางสาวสุภาพรรณ ไกรฤกษ์
นางวันเพ็ญ พรินทรากุล
นายกิตติศัพท์ วันทา

กันยายน 2555

คำนำ

การดำเนินงานของโครงการวิจัยการศึกษาและพัฒนากลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ปีที่ 2 เพื่อตอบคำถามการวิจัย “จะสามารถพัฒนากลไกและเสริมสร้างประสิทธิภาพของระบบการสนับสนุนการวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือที่เหมาะสมได้อย่างไร” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อคัดเลือกระบบการสนับสนุนงานวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ เพื่อคัดเลือกระบบการสนับสนุนงานวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือในการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาคี เพื่อคัดเลือกระบบการสนับสนุนงานวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือในการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลง และเพื่อคัดเลือกระบบการสนับสนุนงานวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือตามยุทธศาสตร์เชิงประเด็น 4 ประเด็นและเชื่อมโยงไปสู่ประเด็นความมั่นคงทางอาหาร กระบวนการดำเนินงาน กลไก ปีที่ 2 ได้วางเป้าหมายที่จะตอบโจทย์ 1) ด้านการพัฒนากระบวนการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ (Process) และเกิดคุณภาพในผลงาน (output) ตลอดเส้นทางการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ) 2) การบรรลุผลเชิงเนื้อหางานที่ตอบปัญหาสังคมภาคเหนือ โดยเลือก “ความมั่นคงด้านอาหาร” เป็นจุดเน้นที่เชื่อมกับ ยุทธศาสตร์เชิงประเด็น

การดำเนินงานของโครงการศึกษาและพัฒนากลไกการสนับสนุนเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ปี 2 มีเป้าหมายหลักในการคัดเลือกระบบการสนับสนุนงานวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ (ผ่านกระบวนการและวิธีการทำงานร่วมกันของกลไก โหนด ฝ่าย และผู้มีส่วนได้เสียอื่นๆ) และสร้างพลังขับเคลื่อนเชิงประเด็น “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับความมั่นคงทางอาหาร” เพื่อตอบปัญหาสังคมภาคเหนือ ทั้งนี้จึงต้องมีการสร้างรูปธรรมของพื้นที่วิจัยที่มีการเรียนรู้ในหลากหลายประเด็น ได้แก่ ประเด็นเกษตรกรรมยั่งยืน ประเด็นการจัดการทรัพยากร ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน และประเด็นการศึกษา โดยในส่วนของประเด็นการศึกษา อาจไม่ตอบโจทย์เรื่องความมั่นคงทางอาหารโดยตรง แต่เป็นการหนุนเสริมการเรียนรู้ให้ชุมชนทางอ้อม เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชน และเป็นการสร้างการเรียนรู้ให้กับคณะอาจารย์ในสถาบันการศึกษา ที่ได้มีโอกาสเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นพร้อมกับชุมชนวิจัย

การดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ข้างต้น เน้นการทำงานเชิงบูรณาการ โดยการทำงานร่วมกับหน่วยงานภาคี เพื่อเสริมพลังให้บรรลุเป้าหมายเชิงพัฒนาาร่วมด้วย และเพื่อให้เกิดความเข้าใจสาธารณะในงานขับเคลื่อนหลักประเด็น “ความมั่นคงด้านอาหาร” งานสื่อสารสังคม จึงยังให้ความสำคัญร่วมผ่านสื่อและกิจกรรมที่หลากหลายทั้งดำเนินการเอง และผ่านสื่อมวลชน รวมถึงการพัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่สนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือและผู้เกี่ยวข้อง อันจะนำไปสู่การยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในเชิงประเด็น และการสร้างและขยายเครือข่ายที่เป็นขุมพลังของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือต่อไป

คณะทำงานโครงการการศึกษาและพัฒนากลไก
สนับสนุนเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ปีที่ 2
กันยายน 2555

สารบัญ

	หน้า
ส่วนที่ 1 บทนำ	1
ส่วนที่ 2 ทบทวนแนวคิดและการดำเนินงานกลไกสนับสนุนงานวิจัยภาคเหนือ ปีที่ 1	13
ส่วนที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	39
3.1 ขอบเขตการวิจัย	39
3.2 กระบวนการวิจัย	40
3.3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	44
3.4 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล	45
ส่วนที่ 4 ผลการศึกษาระบบสนับสนุนสู่คุณภาพและประสิทธิภาพงานวิจัย	47
4.1 ระบบสนับสนุนที่เชื่อมโยงกับทุกยุทธศาสตร์	47
4.2 การวิเคราะห์ให้ทุนสู่การค้นหาระบบสนับสนุนโหนดคุณภาพ	49
4.3 ผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์การบริหารจัดการ	54
(1) ยุทธศาสตร์คุณภาพงานวิจัย	54
(2) ยุทธศาสตร์พัฒนาศักยภาพผู้เกี่ยวข้อง	63
(3) ยุทธศาสตร์การทำงานกับหน่วยงาน	76
(4) ยุทธศาสตร์การสื่อสารสังคม	86
ส่วนที่ 5 ผลการศึกษาระบบสนับสนุนเชิงประเด็นสู่ความมั่นคงด้านอาหาร	95
5.1 ระบบการสนับสนุนสู่ความมั่นคงด้านอาหาร	95
5.2 ผลการดำเนินกิจกรรมตามยุทธศาสตร์เชิงประเด็น	102
(1) ยุทธศาสตร์ประเด็นเกษตรกรรมยั่งยืน	102
(2) ยุทธศาสตร์ประเด็นการจัดการทรัพยากร	105
(3) ยุทธศาสตร์ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน	107
(4) ยุทธศาสตร์ประเด็นการศึกษา	123
ส่วนที่ 6 สรุป วิเคราะห์ผล และข้อเสนอแนะ	131
6.1 สรุปผลการดำเนินงานภาพรวม	131
6.2 วิเคราะห์ผลการดำเนินงานเทียบกับวัตถุประสงค์โครงการ	136
6.3 ข้อค้นพบของงานวิจัย	141
6.4 ข้อเสนอแนะ	142
ภาคผนวก	
<u>ภาคผนวก 1</u> สรุปย่อผลการดำเนินงานระยะที่ 1 (ต.ค.54 – มี.ค.55)	145
<u>ภาคผนวก 2</u> สรุปย่อผลการดำเนินงานระยะที่ 2 (เม.ย 55-ก.ย.55)	163
<u>ภาคผนวก 3</u> ผลการวิเคราะห์ตัวเองของโหนดและพี่เลี้ยงงานวิจัยภาคเหนือ	181

สารบัญแผนภาพ

	หน้า
<u>แผนภาพที่ 1-1</u> รูปแบบกลไกการสนับสนุน CBR ภาคเหนือและบทบาท (ปี 2554)	2
<u>แผนภาพที่ 1-2</u> โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ปี 2553-54 (33 โครงการ)	4
<u>แผนภาพที่ 1-3</u> กระบวนการทำงาน และผลการดำเนินงาน ปี 2554	5
<u>แผนภาพที่ 1-4</u> ทิศทางงานเพื่อบรรลุเป้าหมายหลัก “ความมั่นคงด้านอาหาร” ปี 2555	7
<u>แผนภาพที่ 1-5</u> กรอบแนวคิดเชิงกระบวนการ กลไกกลาง CBR N ปีที่ 2 (ตุลาคม 2554 – กันยายน 2555)	11
<u>แผนภาพที่ 1-6</u> กรอบแนวคิดโครงการวิจัย ปี 2555	12
<u>แผนภาพที่ 2-1</u> กระบวนการทำงานของกลไกกลางสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ปี 2554	14
<u>แผนภาพที่ 2-2</u> พัฒนาการคณนุวิจัยภาคเหนือ ช่วงที่ 2 (ปี 2552)	16
<u>แผนภาพที่ 2-3</u> พัฒนาการคณนุวิจัยภาคเหนือ ช่วงที่ 3 (มิถุนายน 2552 – กันยายน 2553))	18
<u>แผนภาพที่ 2-4</u> กลไกการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ภาคเหนือ	19
<u>แผนภาพที่ 2-5</u> การพัฒนาและยกระดับการทำงานของคณนุวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ	20
<u>แผนภาพที่ 2-6</u> การปรับเปลี่ยนการคณนุยุทธศาสตร์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ	21
<u>แผนภาพที่ 2-7</u> ช่วงที่ 4 กลไกสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือผ่านโครงการวิจัยช่วงปี 2554	22
<u>แผนภาพที่ 2-8</u> กระบวนการทำงานของกลไกสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ปี 2554	25
<u>แผนภาพที่ 3-1</u> บทบาทกลไกกลาง โหนด/ พี่เลี้ยง และสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น	46
<u>แผนภาพที่ 4-1</u> กรอบในการสังเคราะห์เพื่อค้นหากระบวนการสนับสนุนสู่ฐาน CBR ที่มีประสิทธิภาพและคุณภาพ	47
<u>แผนภาพที่ 4-2</u> ผลเชิงวิจัยเพื่อค้นหากระบวนการสนับสนุนสู่งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพและคุณภาพ	48
<u>แผนภาพที่ 4-3</u> ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น/พี่เลี้ยงภาคเหนือ	49
<u>แผนภาพที่ 4-4</u> กระบวนการพิจารณาข้อเสนอโครงการวิจัยภาคเหนือ	55
<u>แผนภาพที่ 5-1</u> ความสัมพันธ์ของการจัดระบบสนับสนุนทุกระดับ-บทบาทหลักของกลไก	95
<u>แผนภาพที่ 5-2</u> การเชื่อมโยงภาคี/ ประเด็นสู่การคณนุงานความมั่นคงด้านอาหารภาคเหนือ ปี 2554-56	97
<u>แผนภาพที่ 5-3</u> กรอบงานการคณนุหาระบบสนับสนุน CBR ตามยุทธศาสตร์ประเด็นเชื่อมสู่ความมั่นคงด้านอาหาร	98
<u>แผนภาพที่ 5-4</u> กรอบการคณนุหาระบบการสนับสนุนงานวิจัยท้องถิ่นของ โหนดแม่ฮ่องสอนในการขับเคลื่อนงานความมั่นคงด้านอาหาร	103
<u>แผนภาพที่ 5-5</u> แหล่งเรียนรู้ โครงการวิจัย เครือข่ายอำเภอและฟาร์มต้นแบบเกษตรยั่งยืน จ.แม่ฮ่องสอน	104
<u>แผนภาพที่ 5-6</u> กรอบแนวคิดความมั่นคงทางอาหาร	112
<u>แผนภาพที่ 5-7</u> แผนที่แสดงการกระจายตัวของ อบต.ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน จ.เชียงใหม่	120
<u>แผนภาพที่ 5-8</u> แผนที่แสดงการกระจายตัวของ อบต.ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน จ.ลำพูน	121
<u>แผนภาพที่ 5-9</u> ข้อมูลโครงการวิจัยที่ทำร่วมกับสถาบันการศึกษา ตั้งแต่ปี 2543-2552	126
<u>แผนภาพที่ 5-10</u> ข้อมูลโครงการวิจัยแบ่งตามระดับการศึกษา	127
<u>แผนภาพที่ 5-11</u> ข้อมูลโครงการวิจัยแบ่งตามประเด็นการวิจัย	127
<u>แผนภาพที่ ผ.3-1</u> กรอบการระดมความคิดเห็น “ระบบสนับสนุนสู่โหนดคุณภาพ”	188
<u>แผนภาพที่ ผ.3-2</u> ความคาดหวังต่อบทบาทกลไกกลางภาคเหนือ และสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น	189

สารบัญภาพ

หน้า

<u>ภาพที่ 4-1</u>	โหนด/พี่เลี้ยง ร่วมการฝึกอบรม	66
<u>ภาพที่ 4-2</u>	รศ.ดร.สุธีระ ประเสริฐสรรพ วิทยากรหลัก	66
<u>ภาพที่ 4-3</u>	โหนด/พี่เลี้ยง เข้าร่วมอบรม	67
<u>ภาพที่ 4-4</u>	รศ.ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ วิทยากร	67
<u>ภาพที่ 4-5 และ 4-6</u>	บรรยายภาคการประชุมเครือข่ายคนหนุ่มงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ครั้งที่ 2	69
<u>ภาพที่ 4-7 และ 4-8</u>	เวทีแลกเปลี่ยน “พอเพียง เคียงธรรม นำวิถีน่าน” ของโหนดน่าน	70
<u>ภาพที่ 4-9 และ 4-10</u>	บรรยายภาคการอบรมการวิเคราะห์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง	73
<u>ภาพที่ 4-11</u>	โหนด/พี่เลี้ยงเข้าร่วมการอบรม	74
<u>ภาพที่ 4-12</u>	ดร.สันติจิตา กาญจนพันธุ์ วิทยากร	74
<u>ภาพที่ 4-13</u>	โหนด/พี่เลี้ยง เข้าร่วมการอบรม	75
<u>ภาพที่ 4-14</u>	ผศ.ดร.สินธุ์ สโรบล วิทยากร	75
<u>ภาพที่ 4-15</u>	Fan Page “เครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ”	87
<u>ภาพที่ 4-16</u>	บทความตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์เดลินิวส์	94
<u>ภาพที่ 4-17</u>	งานวิจัยอำเภอบาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ออกอากาศทางไทยพีบีเอส	94
<u>ภาพที่ 4-18</u>	งานวิจัยบ้านแม่อุคหลวง ออกอากาศทางไทยพีบีเอส	94
<u>ภาพที่ 5-1 และ 5-2</u>	หารือกลุ่มย่อยกับผู้ประกอบการในอำเภอบางต่อความสนใจความมั่นคงด้านอาหาร	99
<u>ภาพที่ 5-3 และ 5-4</u>	การขับเคลื่อนเกษตรกรรมยั่งยืน จ.แม่ฮ่องสอน	102
<u>ภาพที่ 5-5 และ 5-6</u>	เวทีแลกเปลี่ยนปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	106
<u>ภาพที่ ผ.1-1</u>	ร่วมเวทีขยายผลเกษตรกรรมยั่งยืนกับมหาวิทยาลัยเชียงใหม่	162
<u>ภาพที่ ผ.1-2</u>	ร่วมเวทีเกษตรอินทรีย์กับมหาวิทยาลัยแม่โจ้	162
<u>ภาพที่ ผ.1-3</u>	ร่วมเวทีความร่วมมือ สกว.ฝ่ายฯ กับโครงการหลวง	162
<u>ภาพที่ ผ.2-1</u>	การถอดบทเรียนโครงการวิจัย โหนด ม.เชียงใหม่	180
<u>ภาพที่ ผ.2-2</u>	การถอดบทเรียนโครงการวิจัย พี่เลี้ยง จ.ลำปาง	180
<u>ภาพที่ ผ.2-3</u>	การถอดบทเรียนโครงการวิจัย โหนด CBT ภาคเหนือตอนล่าง	180

สารบัญตาราง

	หน้า
<u>ตารางที่ 2-1</u> ทบทวนข้อจำกัดและแนวทางการเคลื่อนงานตามยุทธศาสตร์ภาคเหนือ ปี 2550-53	16
<u>ตารางที่ 2-2</u> เปรียบเทียบยุทธศาสตร์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ เดิมและปรับปรุง ปี 2554-56	20
<u>ตารางที่ 2-3</u> แบบจำลองการประเมินผลแบบ CIPP Model	30
<u>ตารางที่ 4-1</u> การแบ่งกลุ่มโหนด/ พี่เลี้ยง ตามลักษณะการทำงาน	50
<u>ตารางที่ 4-2</u> จุดเด่นของกลุ่มโหนด/ พี่เลี้ยง ในการพัฒนาโจทย์วิจัยในพื้นที่	60
<u>ตารางที่ 4-3</u> รายชื่อโครงการวิจัยในงาน “หนึ่งโหนดหนึ่งโครงการวิจัยคุณภาพ” ปี 2555	62
<u>ตารางที่ 4-4</u> กิจกรรมพัฒนาศักยภาพผู้เกี่ยวข้อง (ต.ค.54-มี.ค.55) ปี 2555	63
<u>ตารางที่ 4-5</u> กิจกรรมพัฒนาศักยภาพผู้เกี่ยวข้อง (เม.ย.55-ก.ย.55) ปี 2555	71
<u>ตารางที่ 4-6</u> ข้อมูลของศูนย์ประสานงานฯ/ พี่เลี้ยงภาคเหนือในการทำงานร่วมกับหน่วยงานภาคี ปี 2555	77
<u>ตารางที่ 4-7</u> โหนดที่ดำเนินงานยุทธศาสตร์การทำงานร่วมกับหน่วยงาน ปี 2554-2555	86
<u>ตารางที่ 5-1</u> หลักสูตรการจัดการท่องเที่ยวและนำเที่ยวโดยชุมชน ของวิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน	119
<u>ตารางที่ 5-2</u> กรอบการทำงานของโหนด/พี่เลี้ยง ในการเคลื่อนงานกับสถาบันการศึกษา	125
<u>ตารางที่ 5-3</u> รูปแบบการประยุกต์ใช้ CBR ในการสถาบันศึกษาระดับอุดมศึกษา	128
<u>ตารางที่ 5-4</u> บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง	130
<u>ตารางที่ ผ.3-1</u> เงื่อนไขงานกลางน้ำของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับหน่วยงาน	181
<u>ตารางที่ ผ.3-2</u> งานปลายน้ำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับหน่วยงาน	182

คำย่อ

CBR-N	ย่อมาจาก ภาษาไทย	Community Based Research - North งานวิจัยโดยมีชุมชนเป็นฐาน หรือ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ
RC	ย่อมาจาก ภาษาไทย	Research Consultant การประชุมเครือข่ายคนหน่งงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
CP	ย่อมาจาก ภาษาไทย	Concept Paper เอกสารเชิงหลักการ
PP	ย่อมาจาก ภาษาไทย	Project Proposal ข้อเสนอโครงการ
FS	ย่อมาจาก ภาษาไทย	Food Security ความมั่นคงทางอาหาร
CBT	ย่อมาจาก ภาษาไทย	Community Based Tourism การท่องเที่ยวโดยชุมชน
ABC	ย่อมาจาก ภาษาไทย	Area-Based Collaborative Research การวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่
RE	ย่อมาจาก ภาษาไทย	Research Exploitation การใช้ประโยชน์จากการวิจัย

ส่วนที่ 1

บทนำ

หลักการและเหตุผล

ในปีที่ผ่านมา (พฤษภาคม 2553 – กันยายน 2554) สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้สนับสนุนโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เรื่องการศึกษาและพัฒนากลไกการสนับสนุนเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ โดยมีคำถามวิจัยว่า “จะสามารถพัฒนากลไกและเสริมสร้างประสิทธิภาพของระบบการสนับสนุนการวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือที่เหมาะสมได้อย่างไร” โดยมีวัตถุประสงค์ 4 ข้อ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาทุนเดิมที่สะสมมาในช่วง 10 ปี (ปี 2542-51) ทั้งด้านความรู้ คนรู้ พื้นที่รูปธรรม แหล่งเรียนรู้ ฯลฯ โดยจัดทำ Mapping ระบบฐานข้อมูลระดับ Node และกลไก การเชื่อมโยงระดับภาคของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ 2) เพื่อถอดบทเรียนการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์และกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ 3) เพื่อพัฒนาการสนับสนุนการวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือที่เหมาะสม และ 4) เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพของระบบการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือที่เหมาะสม

และเพื่อให้งานระดับภาคมีการยกระดับสู่การขับเคลื่อนร่วมกันที่ชัดเจน เครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์การดำเนินงานเพื่อสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในช่วง 3 ปี ระหว่างปี 2554-56 “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับความมั่นคงทางอาหาร” ภายใต้การดำเนินงาน Theme เครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือได้กำหนดยุทธศาสตร์เชิงประเด็น เพื่อสร้างพลังและการขับเคลื่อนในเชิงรูปธรรม 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ เกษตรกรรมยั่งยืน การจัดการทรัพยากร การท่องเที่ยวโดยชุมชน และการศึกษา ที่สอดคล้องกับการได้มาซึ่งอาหารจาก 4 แหล่ง (ฐาน) หลัก ได้แก่ การผลิต การซื้อ การหาจากทรัพยากร (ดิน-น้ำ-ป่า) และจากฐานด้านวัฒนธรรม (การแลกเปลี่ยนแบ่งปัน)

ผลการดำเนินงานในปีที่ 1 ในช่วง 11 เดือน เพื่อตอบคำถามวิจัย และการบรรลุวัตถุประสงค์โครงการสามารถสรุปผลได้ ดังนี้

ข้อที่ 1 การศึกษาทุนเดิมในช่วง 10 ปี (ปี 2542-51) ได้ศึกษาในประเด็นหลัก 4 เรื่อง ผลการศึกษาพบว่า ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน เกษตรกรรมยั่งยืน และการจัดการทรัพยากร ได้ Mapping โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ความรู้ คนรู้ และศูนย์เรียนรู้ที่เชื่อมกับประเด็นความมั่นคงด้านอาหาร และได้สังเคราะห์งานเชิงเนื้อหาพร้อมด้วย แต่ละยังขาดประเด็นด้านการศึกษา ที่ยังไม่มีมีการสังเคราะห์เชิงเนื้อหาความรู้ และงาน Mapping ระดับไหนที่สามารถตอบเป้าหมายไหนนั้น ยังสำเร็จแตกต่างกันในแต่ละไหน

ข้อ 2 การถอดบทเรียนการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์และกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ด้วยการทำงานระดับภาคนั้น มีมาอย่างต่อเนื่องและเริ่มเข้มข้นในปี 2550 ถึงปัจจุบัน (ปี 2553) แต่ส่วนใหญ่จะเป็นการคิดร่วมกัน ทำแผนร่วมกัน กำหนดทีมงานและวางบทบาทอย่างชัดเจน แต่เมื่อจะนำมาปฏิบัติยังทำได้น้อย เพราะงานสนับสนุนโครงการวิจัย และเชื่อมงานกับภาคีของไหนมีมาก คนที่ทำงานภาพรวมตรงกลางมีน้อย จึงไม่สามารถทำตามยุทธศาสตร์ได้ การจะเริ่มงานกลไกจึงต้องทบทวน หรือถอดบทเรียนในอดีตก่อน เพื่อค้นหาจุดอ่อนจุดแข็ง และเงื่อนไขปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อการขับเคลื่อนงาน ผลการถอดบทเรียน สามารถแบ่งการทำงานออกเป็น 4 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 สถาปนาองค์ความรู้จากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ (ช่วงเดือนตุลาคม 2550 – เมษายน 2552) ภายหลังการทำงานระยะหนึ่งเกิดคำถามว่า ทำไมไม่สามารถขยายผล ขยายโครงการได้ ทั้ง ๆ ที่สิ่งที่มียูเป็นสิ่งที่ดี ในช่วงปี 2550 จึงเกิดงานสถาปนาองค์ความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ 9 ปี ภายใต้ชื่อ “ก้าว กล้า พลังชุมชน” จัดขึ้นระหว่างวันที่ 26-27 ตุลาคม 2550 โดยได้มีการสังเคราะห์องค์ความรู้ 6 ประเด็น ผ่านงานจุล

กรรมรายประเด็น คือ ประเด็นการจัดการทรัพยากร ประเด็นเกษตรยั่งยืน ประเด็นการศึกษา ประเด็นการท่องเที่ยว โดยชุมชน ประเด็นการจัดการหนี้สิน และประเด็นเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งได้ความรู้เชิงประเด็นเป็นทุนในการทำงานต่อเนื่อง

หลังจากนั้น ก็มีกิจกรรมประชุม เวทีเครือข่ายคนหนุ่มวิจัย 4 ครั้ง จนได้วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์เพื่อให้เกิดคุณค่าและพลัง และยุทธศาสตร์ประเด็นการศึกษา แต่ยังไม่สามารถขับเคลื่อนให้บรรลุได้โดยทีมไหน จนสุดท้ายเป็นเรื่องกระบวนการสังเคราะห์สู่งาน 10 ปี วิจัยเพื่อท้องถิ่น

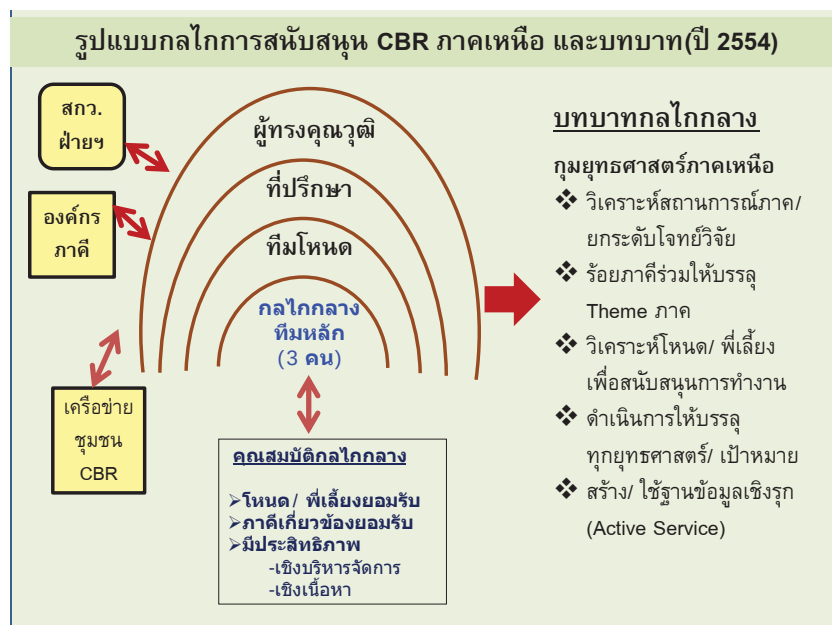
ช่วงที่ 2-3 ขยับขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ CBR ภาคเหนือ (พฤษภาคม 2552 – กันยายน 2553) ช่วงที่ 2 ผ่านเวที RC จำนวน 2 ครั้ง เพื่อทบทวนตนเองถึงปัญหาและข้อจำกัดในการทำตามยุทธศาสตร์ พบว่า ที่ไม่สามารถทำได้เพราะมีข้อจำกัดเรื่องคน ที่ไม่มีเวลาอย่างเต็มที่ ในการเข้ามาทำงาน ขาดการสรุปทบทเรียนร่วมกัน วางแผนดีแต่ไม่มีการปฏิบัติ เป็นต้น และช่วงที่ 3 การเปลี่ยนผ่านยุทธศาสตร์ผ่านเวที RC 4 ครั้ง ที่พยายามปรับยุทธศาสตร์ในช่วงเปลี่ยนผ่าน ที่สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นจะต้องลดขนาดลง ย้ายไปอยู่ส่วนกลาง (กทม.) ทำให้โดนดัดสนต่อการจัดการร่วม อีกทั้งงบประมาณไม่เพิ่มทั้งค่าตอบแทนคนทำงาน และการสนับสนุนโครงการวิจัย

ช่วงที่ 4 กลไกการสนับสนุนงาน CBR ภาคเหนือ (ตุลาคม 2553 – ปัจจุบัน) เมื่อแนวคิด และแนวทางการดำเนินงานของกลไกกลางภาคเหนือเริ่มก่อรูปก่อร่าง งานกลไกกลางภาคเหนือจึงเริ่มต้นขึ้น ภายใต้**โครงการวิจัย “การศึกษาและพัฒนากลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ”** โดยมีการหารือถึง Theme ภาคเหนือในเรื่องความมั่นคงด้านอาหารและรายละเอียดการทำงานของกลไกภาคเหนือ ทั้งในเรื่องของการบริหารจัดการกลไก แนวทางการจัดการโครงการวิจัย (ขาขึ้น-ขาลง) ในช่วงเดือนพฤศจิกายน 2553 จึงได้เริ่มจัดเวทีพิจารณาข้อเสนอโครงการวิจัยของภาคเหนือขึ้น รวมถึงได้มีการวางกรอบงานและบทบาทผู้รับผิดชอบงาน ที่แบ่งเป็น 2 ยุทธศาสตร์ คือเชิงการบริหารจัดการและเชิงประเด็น รวมถึงจัดทำแผนการทำงาน

ข้อ 3 การพัฒนากลไกการสนับสนุนการวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือที่เหมาะสม

รูปแบบกลไกกลาง

โครงการในปีแรก ปี 2554 มีการทดลองรูปแบบการจัดการ แบบสบาย ๆ ในวิถี โดยมี “ทีมหลัก” กลไกกลางที่ไม่ใช่ โหนด จำนวน 3 คน และเป็นการทำงาน “บางเวลา” ทั้งสิ้น ค่าตอบแทนน้อย แต่ทุกคนคาดหวังสูง และมีตัวแทนจากโหนด ต่าง ๆ จำนวน 4 คน เป็นทีมวิจัย (ไม่มีค่าตอบแทน) นอกจากนี้ยังมีทีมที่ปรึกษา (ไม่มีการประชุมทีมอย่างเป็นทางการ) และผู้ทรงคุณวุฒิ เชิงประเด็นเพื่อให้ข้อเสนอแนะโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเวทีพิจารณาโครงการ ทั้งนี้ มีสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น หนุนในเรื่องบริหารจัดการ เชื่อมส่วนกลาง มีภาคีความร่วมมือที่มาจากเชิงประเด็นเป็นหลัก ที่สนับสนุนงาน หรือร่วมงาน ตามยุทธศาสตร์ที่กำหนด รูปแบบและบทบาท ดังภาพ



แผนภาพที่ 1-1 รูปแบบกลไกการสนับสนุน CBR ภาคเหนือและบทบาท (ปี 2554)

การกำหนด Theme และยุทธศาสตร์

การกำหนด Theme “ความมั่นคงด้านอาหาร” มีที่มาจากตั้งแต่การสังเคราะห์งานภาคเหนือเพื่อนำเสนองาน 10 ปี ของ CBR โดยมีการทบทวนเอกสาร และทบทวนสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในภาคเหนือ ทบทวนผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและหา Theme หลัก ของงาน 10 ปี CBR เหนือ จึงได้ว่า “การจัดการทรัพยากรในภาวะวิกฤต อาหาร พลังงาน และโลกร้อน”

และในช่วงต้นปีงบประมาณ 2554 ทีมเหนือได้พยายามค้นหา Theme ร่วมในการทำยุทธศาสตร์ภาคเหนือ ในช่วง 3 ปี (ปี 2554-56) โดยยังคงอันเดิมเมื่อ 10 ปีที่แล้วไว้ แต่ให้หาประเด็นร่วมใหม่ จาก 4 ประเด็นหลัก คือ การจัดการทรัพยากร การศึกษา CBT และเกษตรกรรมยั่งยืน พบว่า ประเด็นความมั่นคงทางอาหารสามารถเชื่อมโยงงานทั้ง 4 ประเด็นได้ เพราะมีเนื้อหาหลายประเด็นที่สามารถเอื้อให้ทุกโหนดเข้ามามีส่วนร่วมในประเด็นกลางได้

เป้าหมายหลัก คือ อยากให้เกิดความมั่นคงทางอาหารหรือพื้นที่รูปธรรมในระดับต่าง ๆ ที่เป็นผลจากทั้งที่ผ่านจากงานวิจัยและงานพัฒนา และเพื่อให้เกิดความชัดเจนร่วมกัน กลไกกลางๆ ได้จัดทำแผนภาพที่แสดงให้เห็น “องค์ประกอบเรื่องความมั่นคงทางอาหาร” โดยเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์เชิงประเด็น และยุทธศาสตร์เชิงบริหารจัดการ ที่มีเป้าหมายเพื่อสถาปนาความมั่นคงด้านอาหารในระดับชุมชนเป็นหลัก และให้มีกลไกการจัดการร่วมด้วย เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน ดังนี้

ระดับที่ 1 จะเป็นเรื่องการได้มาซึ่งอาหาร (Availability) ซึ่งมาจาก 4 แหล่ง หรือฐาน เพื่อให้ทุกคนได้เห็นภาพ ได้แก่

- ฐานการผลิต สามารถปลูกหรือเลี้ยง พืชและสัตว์อาหารได้ด้วยตนเอง
- ฐานเศรษฐกิจ สามารถหาซื้ออาหารได้ (มีเงินซื้อ มีแหล่งซื้อ)
- ฐานทรัพยากร สามารถเก็บหาอาหารตามธรรมชาติได้ จากป่า จากแม่น้ำ จากดิน
- ฐานวัฒนธรรม มีการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันอาหาร เป็นความมั่นคงในระดับชุมชน

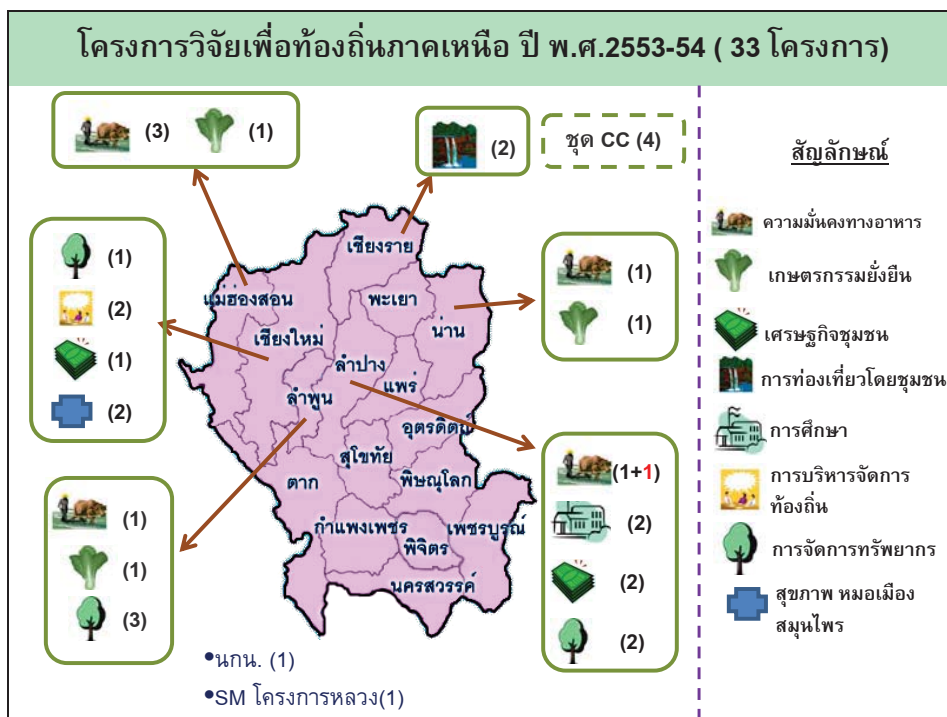
สรุปคือ ผลิตได้ หาได้ มีแลกเปลี่ยน/แบ่งปันได้ และหาซื้อได้ โดยจะดูที่ความพอเพียงต่อความต้องการบริโภคในครัวเรือน เป็นสำคัญ และการมีสำรองอาหารเพื่ออนาคตร่วมด้วย

ระดับที่ 2 คือ คุณภาพของอาหาร (Quality) อาจดูที่ความหลากหลาย ดูปโภชนาการ ดูความปลอดภัย ดูระบบการผลิตที่สอดคล้อง มีความรู้ในการเลือกซื้อ การผลิตอาหาร หรือบริโภค ฯลฯ

ระดับที่ 3-4 เป็นเรื่องของความเสี่ยง และการสนับสนุน (Risk and Support) ซึ่งในระดับนี้ จะเป็นตัวสำคัญที่สะท้อนถึงความมั่นคงด้านอาหารในระดับที่ใหญ่ขึ้นตั้งแต่ระดับชุมชนขึ้นไป โดยเฉพาะความเสี่ยงด้านอาหาร ที่ปัจเจก หรือ ครัวเรือน ไม่สามารถจัดการได้โดยลำพัง เพราะเป็นปัญหา ในระดับโครงสร้าง เช่น ระบบบริโภคนิยม เกษตรพันธะสัญญา นโยบาย กฎหมาย มาตรการที่มีอิทธิพลต่อ สิทธิชุมชน การเข้าถึงอาหารอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม การตัดสินใจเรื่องอาหาร เป็นต้น

โดยมีกลไกกลางกุ่มสภาพให้ Theme บรรลุผล และยังมีกลไกการจัดการยุทธศาสตร์เชิงประเด็น และยุทธศาสตร์การบริหารจัดการ โดยคัดเลือกผู้รับผิดชอบหลักจากโหนดต่างๆ มาขับเคลื่อนงานที่สอดคล้องกับประเด็นที่โหนดทำอยู่แล้ว เช่น คุณสภาพรรณ ไกรฤกษ์ รับผิดชอบประเด็นการศึกษา คุณกิตติศัพท์ วันทา รับผิดชอบประเด็นเกษตรกรรมยั่งยืน เป็นต้น

ผลที่เกิดขึ้นคือ กลไกฯ สามารถขึ้นโครงการวิจัยได้จำนวน 33 โครงการ (ดังภาพที่ 1-2) เกือบถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้ จำนวน 40 โครงการ



แผนภาพที่ 1-2 โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือที่สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นสนับสนุนปี 2553-54 (33 โครงการ)

และในจำนวนนี้เป็นโครงการที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง “ความมั่นคงด้านอาหาร” จำนวน 8 โครงการในพื้นที่ 4 จังหวัด ได้แก่ แม่ฮ่องสอน น่าน ลำพูน และลำปาง ในภาคเหนือตอนบน

ข้อ 4 การเสริมสร้างประสิทธิภาพของระบบการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือที่เหมาะสม

เครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ได้เสริมประสิทธิภาพกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ เพื่อหาระบบที่เหมาะสม โดยเชื่อมกับ “กลไกที่เหมาะสม” ใน ข้อ 3 ได้ทดลอง Theme ร่วมของภาค เพื่อให้แต่ละยุทธศาสตร์มีทิศทางเคลื่อนงานที่ชัดเจนเพราะจากประสบการณ์พบว่า หากทำทุกเรื่องจะกระจายงานร่วมตรงกลางจึงไม่เกิด การมีเรื่องร่วมเชื่อว่าจะทำให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนและเปลี่ยนแปลงได้มากขึ้น และมีกลไกขับเคลื่อนเชิงยุทธศาสตร์ที่แตกต่างกัน ผ่านกระบวนการสำรวจทุนเดิม วิเคราะห์ปัญหา พัฒนาความรู้เพิ่ม โดยการสังเคราะห์ความรู้เดิม เพิ่มเติมโจทย์ใหม่ที่ยังขาด และสร้างพื้นที่รูปธรรมที่สามารถสื่อสารสังคมได้มากขึ้น

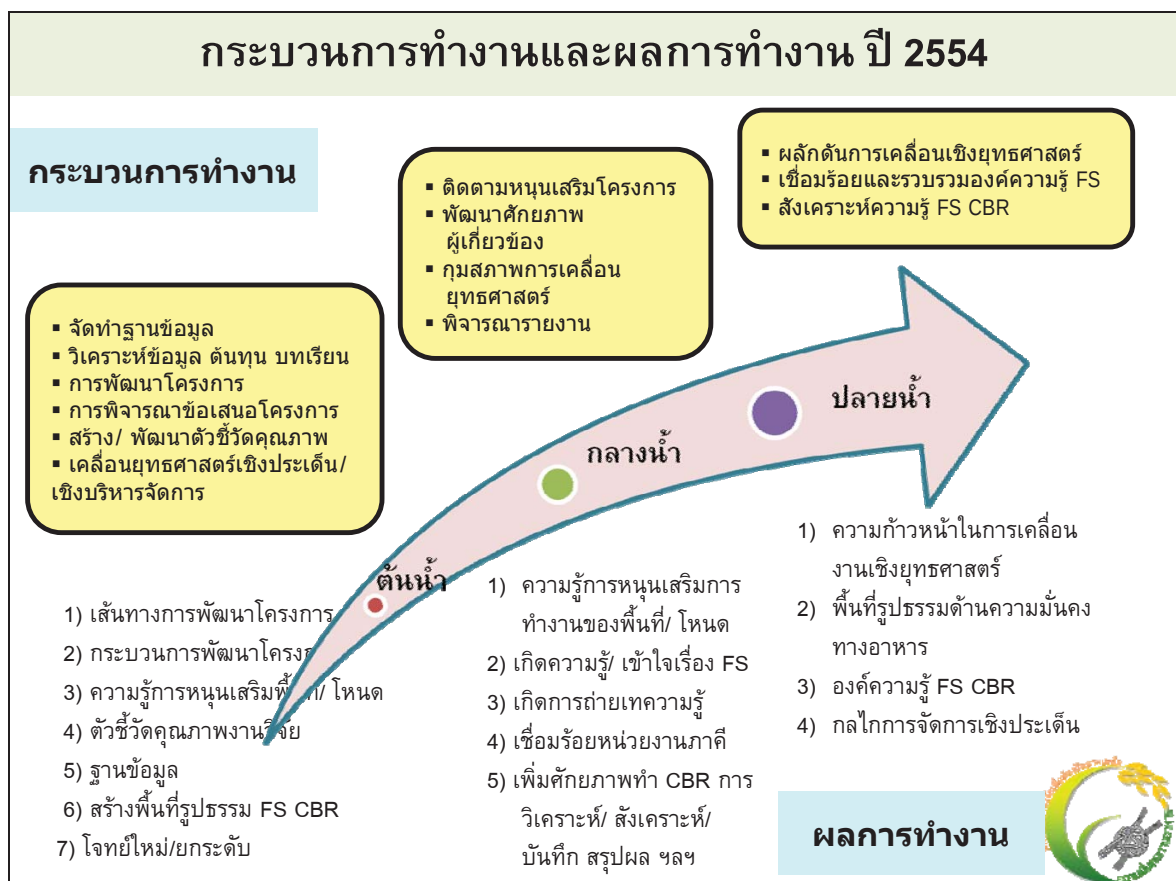
กระบวนการทำงานและผลการทำงานโดยภาพรวม โดยใช้คำว่า “ประสิทธิภาพของระบบ” เป็นตัวตั้ง ที่มุ่งเน้นงาน/ โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่มีคุณภาพ ตั้งแต่องานต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ สามารถประมวลให้เห็นกระบวนการทำงาน และผลที่เกิดขึ้น ดังภาพที่ 1-3

ในปี 2552-53 เครือข่ายโหนดและพี่เลี้ยงอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่าน ที่ไม่แน่ใจในสถานะตน และทิศทางในอนาคต ทำให้มีผลกระทบต่องานประจำ เช่น มีโครงการล่าช้ากว่า 30 โครงการ มีความกดดันที่ต้องขึ้นโครงการภายในไตรมาสที่ 2 ที่ได้รับในระบอบสัน ไม่สามารถเตรียมการล่วงหน้าได้ ดังนั้นงานในช่วง 6 เดือนแรก (พ.ย.53-เม.ย.54) จึงทำได้เพียง 2 ภารกิจหลักเป็นส่วนใหญ่ (ปิดโครงการ และขึ้นโครงการ) เหลือเวลาเพียง 5 เดือนหลังเท่านั้น ที่ได้ทดลองกลไกการจัดการตามยุทธศาสตร์ที่วางไว้

ซึ่งผลการทดลองกลไก “งานต้นน้ำ” หรือการพัฒนาโครงการ พบว่าเกิด “ประสิทธิภาพ” ดังที่คาดหวัง (รวดเร็ว ชัดเจน ได้เรียนรู้ เข้าใจข้อเสนอ และยอมรับ) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขั้นตอนที่กลไกกลางจัดการ ได้แก่

การจัดเวทีพิจารณาโครงการแบบมีส่วนร่วม (มีโหนดมานำเสนอโครงการ มาร่วมให้ข้อเสนอโครงการ และร่วมแลกเปลี่ยนกับผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้งเชิงเนื้อหา และเชิงกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น การหาผู้ทรงคุณวุฒิที่หลากหลายเพื่อเพิ่มมุมมองต่อโครงการวิจัย) การประมวลข้อเสนอโครงการส่งกลับไปยังผู้เกี่ยวข้อง (โดยทีมกลางภายใน 3 วัน) การจัดทำฐานข้อมูลเพื่อพัฒนากลไกงานต้นน้ำ จนได้คำตอบต่อกระบวนการจัดการ และระบบการจัดการที่ได้ผล รวมถึงเงื่อนไขปัจจัยที่เอื้อต่อการเกิดประสิทธิภาพของงาน ผลที่เกิดขึ้น จากการพัฒนา “กลไกและกระบวนการพัฒนาโครงการ” ให้มีประสิทธิภาพ มีดังนี้

1. ได้เส้นทางการพัฒนาโครงการ
2. ได้กระบวนการในการพัฒนาโครงการ
3. เพิ่มความรู้การหนุนเสริมพื้นที่/ โหนด
4. พัฒนาและได้ตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อการทดลองใช้ประโยชน์
5. จัดทำและได้ตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อการทดลองใช้ประโยชน์ฐานข้อมูลเชิงรุก เพื่อใช้ประโยชน์ในการบริหารจัดการองค์กร และจัดการยุทธศาสตร์เชิงประเด็น
6. สร้างพื้นที่รูปธรรม FS - CBR โดยวิเคราะห์พื้นที่ กำหนดเป้าหมายในระดับ อำเภอ จังหวัด และภาค
7. พัฒนาโจทย์ใหม่/ ยกระดับ กำหนดทิศทางการขึ้นโจทย์วิจัยที่สอดคล้องทั้งด้านจำนวน และคุณภาพ ที่ตอบ Theme ร่วมและตอบโจทย์พื้นที่ (ตามยุทธศาสตร์ของโหนด/ พี่เลี้ยง)
8. แสวงหาผู้ทรงคุณวุฒิ ที่หลากหลายเพื่อมาให้ข้อเสนอแนะในเวทีพัฒนาโครงการ



แผนภาพที่ 1-3 กระบวนการทำงาน และผลการดำเนินงาน ปี 2554

แต่ยังมีเรื่องที่ต้องค้นหาระบบสนับสนุนที่เหมาะสมต่อ “คุณภาพ” ของโจทย์เพราะพบว่า การให้ข้อเสนอยังเป็นแบบซ้ำๆ เช่น ยังเป็นโจทย์วิจัยแบบซ้ำๆ ไม่ต่างจาก 10 ปี ที่ผ่านมา ยังต้องปรับโครงการในเรื่องปัญหา การวิจัย ความสอดคล้องของคำถามวิจัย วัตถุประสงค์ และผลที่คาดว่าจะได้รับ การออกแบบกิจกรรมแบบ โครงการเต็มรูปแบบ การแบ่งช่วงเวลาวิจัย และการระบุสถานะของทีมนักวิจัย ที่ปรึกษา เป็นต้น นอกจากนี้ในปี 2555 จะทดลองให้นักวิจัยที่โดนพิจารณาเห็นว่ามีความพร้อม มาเสนอโครงการในเวทีพิจารณาโครงการเอง เพื่อให้สามารถรับทราบข้อเสนอด้วยตัวเอง รวมถึงการเรียนรู้ข้ามโหนดในกระบวนการพัฒนาโครงการของบางโหนดที่ได้ผล ทั้งในระดับชุมชนวิจัย และในระดับจังหวัด เช่น เวทีวันที่ 10 ของจังหวัดลำปาง เป็นต้น

“งานกลางน้ำ” ไม่ได้ออกแบบเพื่อการหาหลักที่เหมาะสมของระบบสนับสนุน เพียงแต่เป็นการติดตามงานและหนุนเสริมโหนด ตามการร้องขอ และตามสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นเท่านั้น งานกลางน้ำในปีที่ 2 จึงต้องออกแบบระบบใหม่ร่วมกัน โดยในเบื้องต้น จะวางทีมติดตามหนุนเสริมโหนดในเรื่องการออกแบบการจัดการด้าน ข้อมูลความรู้ เชื่อมกับงานพัฒนาศักยภาพ เช่น การแตกกรอบข้อมูล การเลือกเครื่องมือที่เหมาะสม การใช้เครื่องมือ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลสู่การวางแผนกิจกรรม การเติมเต็มความรู้เชิงเนื้อหา และการจัดเวที นำเสนอรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัย โดยเปิดรับความคิดเห็นจากผู้ทรง ๙ ที่หลากหลาย รวมถึงให้มีการจัดเวทีนำเสนองานโหนด 6 เดือน และ 1 ปี เพื่อทำให้โหนด/ พี่เลี้ยง กลไกฯ และสกว.ฝ่ายฯ ได้รับฟังและแลกเปลี่ยนต่อการดำเนินงานที่ผ่านมาของโหนด/ พี่เลี้ยง รวมถึงทำให้เห็นภาพรวมของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือว่า เคลื่อนไปในทิศทางใด และสามารถตอบโจทย์ภาคเหนือได้หรือไม่ อย่างไร

“งานปลายน้ำ” ปี 2554 ยังไม่ได้ดำเนินการเช่นกัน จึงวางแผนเพื่อพัฒนาในเรื่อง ประสิทธิภาพ (ให้สามารถปิดโครงการได้โดยไม่ล่าช้า) กระบวนการเขียนรายงาน และการใช้ประโยชน์จากโครงการวิจัย (งาน RE) โดยให้สามารถใช้งานได้ตามเป้าหมาย

ซึ่งการสร้างระบบการสนับสนุนให้เกิดประสิทธิภาพ และคุณภาพ ตลอดเส้นทางการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นนี้ (งานต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ) จะใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการพัฒนาระบบ กลไก วิธีการสนับสนุนในรูปแบบ “PAR” หรือที่เรียกว่า พาร์เลก โดยเน้น/ให้ความสำคัญตัว “P” (Participation : การมีส่วนร่วม) และ “A” (Action : กิจกรรมปฏิบัติการ/ ทดลองทำ) โดยทำกิจกรรมไปตามปกติของงานกลาง แล้วจึงสรุปความรู้เป็นช่วงๆ (1 เดือน/ 2 เดือน/ 3 เดือน หรือ 6 เดือน/ ครั้ง) แล้วแต่ประเด็นงาน เพราะโดยธรรมชาติของงานกลาง การออกแบบไว้ล่วงหน้า อาจเป็นจริงได้ยาก แต่ให้มีกรอบกว้าง ๆ ไว้ว่า หวังจะหาความรู้ หรือข้อสรุปต่อการพัฒนาระบบ หรือกลไกการจัดการเรื่องใดบ้าง ดังนั้น ตัว “r” (research : การวิจัย) จึงเป็นตัวเล็ก

นอกจากประเด็นประสิทธิภาพแล้ว ในยุทธศาสตร์การทำงานกับหน่วยงาน นั้น กลไกฯ ได้ถอดองค์ความรู้ในการทำงานกับ อบต (อบจ เทศบาล และอบต) โดยได้ แนวคิด วิธีการ กระบวนการ ข้อเสนอแนะ ข้อพึงระวัง ในการทำงานกับอบต. ที่สามารถสร้างการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงในปีต่อไป และตั้งเป้าหมายจะถอดองค์ความรู้กับสถาบันการศึกษา และโครงการหลวง ในปีที่ 2 โดยคาดหวังจะทำชุดความรู้ การประยุกต์ใช้กระบวนการ CBR ในหน่วยงาน ว่าปรับอย่างไร ผลที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไร

ส่วนการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงนั้นถือว่าเป็นหัวใจสำคัญ โดยมีจุดเน้นการสื่อสารประเด็นหลัก หรือ Theme “ความมั่นคงด้านอาหาร” ทั้งระดับภาค และระดับจังหวัด รวมถึงยุทธศาสตร์เชิงประเด็นซึ่งจะหาหรือในรายละเอียดในการทำงานผ่านเวที RC ครั้งที่ 1 ปี 2555 ต่อไป กลไกฯ มีข้อสรุปร่วมกันว่า งาน Theme “ความมั่นคงด้านอาหาร” และยุทธศาสตร์เชิงประเด็นจะต้องขับเคลื่อนต่อเนื่องไปอีก 2 ปี ตามยุทธศาสตร์การสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ เพราะจะสามารถมีประเด็นหลักที่จะเคลื่อนร่วมกัน เพื่อตอบปัญหาภาคเหนือและประเทศ โดยให้สามารถร้อยการทำงานกับยุทธศาสตร์เชิงบริหารจัดการทั้ง 4 ด้าน (คุณภาพงานวิจัย การสื่อสาร การทำงานกับหน่วยงาน และการพัฒนาศักยภาพ) และยุทธศาสตร์เชิงประเด็น (ดังภาพที่ 1-4) โดยในการประชุม RC ภาคเหนือครั้งล่าสุดเมื่อเดือนสิงหาคม 2554 เครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือมีมติให้ดำเนินโครงการศึกษา

และพัฒนากลไกการสนับสนุนเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ต่อเนื่องอย่างน้อยอีก 2 ปี เพื่อให้บรรลุยุทธศาสตร์ 3 ปี ของเครือข่ายที่วางไว้ ระหว่างปี 2554-56



แผนภาพที่ 1-4 ทิศทางการเพื่อบรรลุเป้าหมายหลัก “ความมั่นคงด้านอาหาร” ปี 2555

และจากเวทีสัมมนาวิชาการเมื่อ 22 กันยายน 2554 “หลากนิเวศ หลายวัฒนธรรม ในการจัดการความมั่นคงทางอาหาร: ตัวตน คนภาคเหนือ” สามารถประมวลเนื้อหาสาระที่เป็นทั้งความท้าทายและเป็นโจทย์ ได้ 5 ประเด็น ในการขับเคลื่อนงานประเด็นเรื่องความมั่นคงทางอาหารของภาคเหนือ นั้น ไม่ได้ขับเคลื่อนเฉพาะชุมชนวิจัยที่เรียนรู้ผ่านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเท่านั้น แต่ต้องมีการเคลื่อนงานร่วมกับภาคีเครือข่ายหน่วยงานองค์กรต่างๆ ในภาคเหนือ ที่มีเป้าหมายในการดำเนินงานในประเด็นที่เกี่ยวข้องกัน โดยมีอาสาสมัครเป็นภาคีร่วมในการสร้างกลไกการขับเคลื่อนระดับภาค จำนวน 16 องค์กร

ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงควรดำเนินงานต่อเนื่องในปีที่ 2 โดยจะมีการจัดการกลไกให้เข้มข้นมากขึ้น โดยใช้ฐานความรู้ที่พบจากปีที่ 1 ให้เกิดความต่อเนื่อง ชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ประสิทธิภาพของกลไกแต่ละระดับ ตั้งแต่ระดับภาคที่เคลื่อนความมั่นคงด้านอาหาร กลไกเชิงประเด็นที่ยังไม่เกิดขึ้นจริงและได้เพิ่มประเด็น “เศรษฐกิจชุมชน” เข้ามาด้วยให้สอดคล้องกับ Theme ภาค กลไกเชิงบริหารจัดการ ที่ยังทำได้ไม่เต็มที่ในปีที่ผ่านมา และกลไกการสนับสนุนโหนดที่อาจแตกต่างกัน” ทั้งนี้ได้เพิ่มการจัดการงานเชิง Output มาไว้ที่กลไกกลาง ได้แก่ การอ่านรายงานฉบับสมบูรณ์ และงาน RE ซึ่งทั้งหมดนี้ต้องทำงานต่อเนื่องอย่างน้อยอีก 2 ปี จึงจะได้คำตอบ

คำถามวิจัย

จะสามารถพัฒนากลไกและเสริมสร้างประสิทธิภาพของระบบการสนับสนุนการวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือที่เหมาะสมได้อย่างไร

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

- 1) เพื่อค้นหากระบวนการสนับสนุนงานวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ
- 2) เพื่อค้นหากระบวนการสนับสนุนงานวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือในการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาคี
- 3) เพื่อค้นหากระบวนการสนับสนุนงานวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือในการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลง
- 4) เพื่อค้นหากระบวนการสนับสนุนงานวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือตามยุทธศาสตร์เชิงประเด็น 4 ประเด็นและเชื่อมโยงไปสู่ประเด็นความมั่นคงทางอาหาร

ภาระ บทบาทหน้าที่ของกลไก

เป้าหมายหลัก

- 1) ค้นหากระบวนการสนับสนุนงานวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ (ผ่านกระบวนการและวิธีการทำงานร่วมกันของกลไก โหนด ฝ่ายฯ และผู้มีส่วนได้เสียอื่นๆ)
- 2) สร้างพลังขับเคลื่อนเชิงประเด็น “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับความมั่นคงทางอาหาร” เพื่อตอบปัญหาสังคมภาคเหนือ โดยใช้กระบวนการทำงานร่วมกับหน่วยงาน และการสื่อสารสังคม

เป้าหมายรอง ภาระงานปกติที่ต้องทำ อาทิเช่น

- 1) การสร้างและพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคเหนือ (งานขาขึ้น และงานขาลง)
- 2) ติดตามภาระงานร่วมที่เป็น Output ของภาค เช่น การใช้ประโยชน์จากงานวิจัย (RE) จำนวนโครงการขาขึ้น โครงการล่าช้า
- 3) งานพัฒนาศักยภาพทีมงานและผู้เกี่ยวข้อง
- 4) งานฐานข้อมูล

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

มิติเชิงวิจัย

- 1) องค์ความรู้เรื่อง ระบบการสนับสนุนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ
- 2) องค์ความรู้เรื่อง ระบบการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือในการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาคี
- 3) องค์ความรู้เรื่อง ระบบการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือในการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลง
- 4) องค์ความรู้เรื่อง ระบบการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือยุทธศาสตร์เชิงประเด็น 4 ประเด็น และ เชื่อมโยงไปสู่ประเด็น

มิติเชิงพัฒนา

- 1) เกิดกลไกและระบบการสนับสนุนการวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ
- 2) เกิดการพัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่สนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือและผู้เกี่ยวข้อง
- 3) มีกลไกการจัดการความรู้ประเด็นความมั่นคงด้านอาหาร/ ความรู้และพื้นที่รูปธรรม

นิยามศัพท์

ระบบการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น หมายถึง ระบบสนับสนุนในโครงการนี้แบ่งเป็น 2 ส่วน

ส่วนแรก เป็นระบบสนับสนุนงานตามยุทธศาสตร์เชิงการบริหารจัดการ ได้แก่ (คุณภาพงานวิจัย, การพัฒนาศักยภาพคนทำงาน การสื่อสารสารสังคม และการทำงานความร่วมมือกับหน่วยงาน)

ส่วนที่สอง เป็นระบบสนับสนุนงานตามยุทธศาสตร์เชิงประเด็น ได้แก่ (การจัดการทรัพยากร, เกษตรกรรมยั่งยืน, การท่องเที่ยวโดยชุมชน เศรษฐกิจชุมชนและการศึกษา)

ระบบสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในโครงการนี้ต้องเป็นระบบที่สามารถสนับสนุนงานทั้งสองส่วนดังกล่าวให้มีประสิทธิภาพ

ประสิทธิภาพของระบบการสนับสนุนงานวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือ หมายถึง การใช้เวลาในการทำงานที่น้อยลง ใช้งบประมาณที่น้อยลง เพื่อให้ได้ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบที่มากขึ้น

คุณภาพของระบบการสนับสนุนงานวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือและผลที่เกิดขึ้น หมายถึง ลักษณะหรือระดับของทุกองค์ประกอบของระบบการสนับสนุนงานวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือ ที่ดีขึ้นกว่าเดิม อาทิ องค์ประกอบการจัดการต้นน้ำ เช่น โจทย์วิจัยที่เชื่อมโยงและยกระดับ ทีมวิจัย (นักวิชาการ ชาวบ้าน) ที่มีความรู้ ทักษะ จิตสาธารณะ องค์ประกอบการจัดการกลางน้ำ เช่น กระบวนการ/วิธีการ/เครื่องมือ การเพิ่มความสามารถได้จริงและเร็ว ช่วยให้ นักวิจัยดำเนินงานได้ตามแผน องค์ประกอบการจัดการปลายน้ำ เช่น กระบวนการ/วิธีการ/เครื่องมือ ที่สามารถทำให้การสื่อสารสู่สาธารณะได้ดีขึ้น และการทำงานความร่วมมือกับหน่วยงานได้มากขึ้นและต่อเนื่อง

การสื่อสารสังคม หมายถึง การเผยแพร่แนวคิดและรูปธรรมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือสู่การรับรู้ของผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้สนใจ รวมถึงสื่อสารในช่องทางต่างๆ เช่น สังคมออนไลน์ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ วิทยุ เป็นต้น

ขอบเขตการดำเนินงานเชิงเนื้อหา

- 1) ยุทธศาสตร์และกลไกการดำเนินงานของทุกกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ
- 2) บทเรียนการดำเนินงานของกลไกการสนับสนุนของ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น (ปีที่ 1)
- 3) บทเรียนการดำเนินงานของกลไกการสนับสนุนของเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ
- 4) ระบบฐานข้อมูล โครงการวิจัย ความรู้ คนรู้ เครือข่ายและภาคีความร่วมมือ ของเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ
- 5) กลไกการขับเคลื่อนงานทางสังคมของหน่วยงานอื่นๆ
- 6) การยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในเชิงประเด็น
- 7) การสร้างและขยายเครือข่ายที่เป็นชุมพลังของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ

ขอบเขตการดำเนินงานเชิงพื้นที่

- 1) ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- 2) ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 3) ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดลำปาง “สถาบันนวัตกรรมกระบวนการเรียนรู้ชุมชน”
- 4) ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดลำพูน (สถาบันวิจัยหริภุญชัย)
- 5) ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดน่าน
- 6) มูลนิธิสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 7) พี่เลี้ยงงานวิจัยอำเภอแจ้ห่ม อำเภอวังเหนือ อำเภอแม่ทะ
- 8) โครงการการพัฒนาบุคลากรจัดการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของศูนย์ประสานงานภาคเหนือตอนล่าง
- 9) ชุดโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองล่อง จังหวัดเชียงราย

การออกแบบกิจกรรมปฏิบัติการ ปีที่ 2

ด้วยงานวิจัยนี้ มีเป้าหมายที่จะตอบโจทย์ 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการพัฒนาระบบสนับสนุน CBR ให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ (Process) และเกิดคุณภาพในผลงาน (output) ตลอดเส้นทางการสนับสนุน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ) ด้านที่ 2 คือ การบรรลุผลเชิงเนื้อหางานที่ตอบปัญหาสังคมภาคเหนือ โดยเลือก “ความมั่นคงด้านอาหาร” เป็นจุดเน้นที่เชื่อมกับ อีก 5 ประเด็นที่เกี่ยวข้อง

ดังนั้นการออกแบบกิจกรรมที่จะให้ได้คำตอบเชิงวิจัย นั้น มี 2 ระดับ ได้แก่ กิจกรรมเชิงพัฒนาตามยุทธศาสตร์ 2 ด้าน ที่วางผู้รับผิดชอบคือโหนดที่เน้นประเด็นนั้น ๆ เพื่อการเรียนรู้ (การมีส่วนร่วม-ความรู้สึกเป็นเจ้าของความรู้) และสามารถใช้ประโยชน์ในระดับโหนดรวมด้วย ระดับที่ 2 เป็นกิจกรรมเชิงวิจัย หรือการวิเคราะห์/สังเคราะห์/ การสรุปบทเรียน เพื่อให้ได้ความรู้ เกี่ยวกับกระบวนการ วิธีการและขั้นตอนการบริหารจัดการงานวิจัย กลไกการจัดการ การวางบทบาทผู้เกี่ยวข้องที่สามารถเรียกได้ว่าเป็น “ระบบการสนับสนุนที่มีประสิทธิภาพ”

ปีที่ 2 นี้การออกแบบกิจกรรมโดยผู้รับผิดชอบแต่ละยุทธศาสตร์จะเน้นในลักษณะกิจกรรมปฏิบัติการ (Action) หรือกิจกรรมพัฒนาเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งจะเชื่อมกับการใช้จ่ายงบประมาณ (หรือเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้เงินเท่านั้นจึงจะระบุไว้ในแผน) ส่วนกิจกรรมเชิงวิจัย (การวิเคราะห์/ สังเคราะห์/ การสรุปบทเรียน –ความรู้) จะแฝงอยู่ใน 2 กิจกรรมหลัก ได้แก่ เวทีประชุมที่วิจัย และผู้เกี่ยวข้องประจำเดือน เป็นเวทีที่เปิดกว้างไว้ เพื่อสังเคราะห์งานแต่ละส่วนว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ โดยเลือกประเด็นทบทวนตามสถานการณ์ เช่น เวทีพัฒนาโครงการ การให้นักวิจัยมานำเสนอโครงการในเวทีนั้นเกิดผลอย่างไร ทำให้เกิดความเข้าใจต่อข้อเสนอของผู้ทรงคุณวุฒิมากขึ้นหรือไม่ เพราะทีมกลไกตั้งสมมุติฐานไว้ว่า หากนักวิจัยมานำเสนอและฟังเองจะดีกว่าที่เลี้ยงมานำเสนอให้แล้วเอาข้อเสนอไปสื่อสารกับนักวิจัยอีกรอบ และถ้าไม่ดีไม่เป็นไปตามสมมุติฐาน จะต้องปรับอย่างไร เป็นต้น

ดังนั้นเพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างยุทธศาสตร์เชิงประเด็น ยุทธศาสตร์เชิงบริหารจัดการ ที่เป็นเรื่องปฏิบัติการ ที่ให้เกิดความรู้ว่า กระบวนการ/ วิธีการ/ บทบาทของกลไก ที่จะทำให้เกิดระบบสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพ มีผลงานคุณภาพ และสามารถพัฒนาประเด็นเนื้อหาที่ตอบปัญหาสังคมภาคเหนือได้นั้น มีองค์ประกอบ กิจกรรม และกระบวนการ ที่ต้องศึกษา ผ่านการทดลองทำ และสรุปความรู้ ได้ ดังแผนภาพที่ 1-5

หัวหน้าโครงการ

คุณอรุณี เวียงแสง ที่ปรึกษางานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ

ที่อยู่ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.แม่ฮ่องสอน ศาลากลางชั้น 4 อ.เมือง

โทรศัพท์ โทร. 089-850-3389 E-mail : arunee98@hotmail.com

รายชื่อทีมวิจัยหลัก

- | | |
|-------------------------------|---|
| 1. นางสาวปวีณา ราชสีห์ | นักศึกษาปริญญาโท คณะศึกษาศาสตร์ ม.เชียงใหม่ |
| 2. นางสาวสุภาวดี ทรงพรพาณิชย์ | สถาบันการทอเย็บโดยชุมชน |
| 3. นางสาวภัทรา มาน้อย | ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.ลำปาง |
| 4. นางสาวสุภาพรรณ ไกรฤกษ์ | ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน ม.เชียงใหม่ |
| 5. นางสาวเสาวดี ศรีฟ้า | ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน ม.เชียงใหม่ |
| 6. นายกิตติศัพท์ วันทา | ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.แม่ฮ่องสอน |
| 7. คุณวันเพ็ญ พรินทรากุล | ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.ลำพูน |

ที่ปรึกษาโครงการ

- | | |
|-----------------------------|---|
| 1. รศ.ดร.อวรณ์ โอภาสพัฒนกิจ | ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิจัยและบริการวิชาการ ม.เชียงใหม่ |
| 2. รศ.ดร.จิราพร กุลสาริน | ผู้ประสานงานโครงการโหนดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ |
| 3. คุณพจนา สวนศรี | ผู้อำนวยการสถาบันการทอเย็บโดยชุมชน |
| 4. คุณนพพร นิลณรงค์ | อดีตผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง |
| 5. ดร.สมคิด แก้วทิพย์ | ผู้อำนวยการวิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ |

แผนภาพที่ 1-5 กรอบแนวคิดเชิงกระบวนการ กลไกกลาง CBR N ปีที่ 2 (ตุลาคม 2554 – กันยายน 2555)

Input

- ออกแบบกระบวนการ
- ชั้นเจียวิจัยระดับ
- การติดตาม/ หนุนเสริม
- พัฒนาศักยภาพ
- Theme/ ยุทธศาสตร์ฯ
- ทำงานกับหน่วยงาน

กลไก CBR-N

ทบทวน → **ปรับปรุง**

ทดลองใหม่ → **ทดลองทำ**

กิจกรรมปฏิบัติการ (Action)

งานกลาง

ยุทธศาสตร์เชิงประเด็น

งานสื่อสาร

ยุทธศาสตร์คุณภาพงานวิจัย

ปี 2 (ตุลาคม 2554- กันยายน 2555)

ยุทธศาสตร์การทำงานกับหน่วยงาน

Output

- ประสิทธิภาพของระบบการสนับสนุน CBR - N
- คุณภาพของโครงการวิจัยตลอดกระบวนการ (ต้นน้ำ-กลางน้ำ-ปลายน้ำ)
- คุณภาพของโหนด
- ดำเนินการบรรลุ Theme
- ดำเนินการบรรลุยุทธศาสตร์เชิงประเด็น

ยุทธศาสตร์เชิงประเด็น

สำรวจทุน (ต่อ) สังเคราะห์ความรู้
ยกระดับโจทย์ หากกลไกจัดการ ตอบ
ปัญหาสังคมภาคเหนือ

- งานความรู้/ ฐานข้อมูล
- เวทีภาค ร้อยคน ร้อยภาคี
- งานสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลง

งานสื่อสาร

ไม่ประเด็นหลัก ด้วยวิธีการที่
หลากหลาย เชื่อมกับงาน
กลาง และฝ่ายความรู้ งาน
สื่อ ฯลฯ

- ทำงานร่วมกับงานกลาง
และภาคีประเด็น

ยุทธศาสตร์คุณภาพงานวิจัย

ทั้งระดับโครงการ (การพัฒนาโจทย์
การติดตาม/ หนุน และใช้ประโยชน์)
ระดับโหนด ที่เชื่อมกับงานพัฒนา
ศักยภาพ

- กระบวนการพัฒนาโครงการ
(เวที-วิธีการ-องค์ประกอบ-เส้นทาง-
คุณภาพ PP) ฯลฯ

ยุทธศาสตร์การทำงานกับหน่วยงาน

สังเคราะห์ความรู้การทำงานกับ อบท.
ต่อจากปีที่ 1 ทำชุดความรู้ระบบ
สนับสนุนงานนี้ที่ได้ผล

- เวทีถอดความรู้ สังเคราะห์
- พัฒนาศักยภาพวิจัย
- กำหนดพื้นที่บูรณาการ/ ติดตามให้
เกิดงานคุณภาพ

แผนภาพที่ 1-6 กรอบแนวคิดโครงการวิจัย ปี 2555

มูลนิธิ CBR (ผจก. ทีมงาน กรรมการ)

ฝ่าย CBR (PD, PO, PS)

ที่ปรึกษา/ ผู้ทรงคุณวุฒิ

ทีมโหนด (5 โหนด 15 คน) พี่เลี้ยงฯ (2 แห่ง 4 คน) ชุดโครงการ (1 โครงการ 3 คน)

กลไก CBR ภาคเหนือ (โครงการวิจัย : ทีมหลัก 3 คน/ โหนด 5 คน)

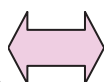
กลไก  การจัดการ

อปท.

สถาบันการศึกษา
ภาคี/ เครือข่าย ประเด็น 5 ยุทธฯ
คลังสมอง
สสส./ สช.
พอช
วช./ สมช.

ร้อย

ภาคี



หนุน
ช่วย

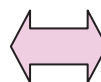
ชุมพลจากฐานราก

Node

- 1) ลำพูน 6) พิษณุโลก
- 2) ลำปาง
- 3) แม่ฮ่องสอน พี่เลี้ยง
- 4) น่าน - ลำปาง
- 5) มช. เชียงใหม่

CBT-I + เครือข่ายพื้นที่

จัดการ



ตนเอง

เคลียร์ปัญหาเดิม

- Node (RE, งานเข้า)

ทิศทางใหม่ ปี 2554-56

(ยกระดับ คุณภาพ CBR
ฐานข้อมูล แหล่งเรียนรู้ ผู้รู้
ความรู้ ดึงสาระสู่สาธารณะ
สัมมนาวิชาการ Co-funding,
เชื่อมภาคี, เคลื่อนประเด็นหลัก
, โจทย์ท้าทาย)

งาน  กลาง

งาน Theme “ความมั่นคงด้านอาหาร”

งานยุทธศาสตร์เชิงประเด็น 5 ประเด็น
เกษตรยั่งยืน, ทรัพยากร, CBT, การศึกษา และเศรษฐกิจชุมชน

งานยุทธศาสตร์เชิงบริหารจัดการ 4 เรื่อง
คุณภาพงานวิจัย, สื่อ, พัฒนาศักยภาพ, การทำงานกับหน่วยงาน

บทที่ 2

บททวนแนวคิดและการดำเนินงานกลไกสนับสนุนงานวิจัยภาคเหนือ ปีที่ 1

โครงการ “การศึกษาและพัฒนากลไกการสนับสนุนเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ” ได้ดำเนินการเข้าสู่ปีที่ 2 ของการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาและเสริมสร้างประสิทธิภาพของระบบการสนับสนุนการวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือที่เหมาะสม โดยมี Theme คือ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับความมั่นคงทางอาหาร เป็นประเด็นหลักในการขับเคลื่อนงานให้เกิดการเชื่อมโยงยุทธศาสตร์ในพื้นที่ให้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือสามารถสร้างพลังและคุณค่า จนสามารถสถาปนาองค์ความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือได้ ซึ่งได้แบ่งเป็นสองส่วน คือ ยุทธศาสตร์เชิงการบริหารจัดการ ได้แก่ คุณภาพงานวิจัย การพัฒนาศักยภาพคนทำงาน การสื่อสารสู่สาธารณะ และการทำงานกับหน่วยงานภาคี ในส่วนของยุทธศาสตร์เชิงประเด็น ได้แก่ เกษตรกรรมยั่งยืน การจัดการทรัพยากร การท่องเที่ยวโดยชุมชน และการศึกษา

ในการดำเนินงานกลไกการสนับสนุนเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ปีที่ 2 จึงได้บททวนแนวคิดและการดำเนินงานกลไกสนับสนุนงานวิจัยภาคเหนือ ปีที่ 1 ดังประเด็นต่อไปนี้

- (1) บททวนเส้นทางและยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ
- (2) การขับเคลื่อนกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ปีที่ 1/2555
- (3) แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - แนวคิด CIPP Model (Context Input Process Product)
 - แนวคิดความมั่นคงทางอาหาร

(1) บททวนเส้นทางและยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ

เส้นทางขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือก่อนมีกลไกกลาง

ในช่วงปี 2550 – 2553 มีการพูดคุยถึงแนวทางในการขยับงานยุทธศาสตร์ในระดับประเทศและระดับภาค โดยในส่วนของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ได้มีการหารือถึงแนวทางการเคลื่อนงานยุทธศาสตร์ภาคเหนือมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 4 ช่วง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ช่วงที่ 1 สถาปนาองค์ความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ (ตุลาคม 2550 – เมษายน 2552)

ภายหลังการทำงานระยะหนึ่งเกิดคำถาม คือทำไมการขยายผล ขยายโครงการจึงเกิดขึ้นน้อย ทั้ง ๆ ที่สิ่งที่มีอยู่เป็นสิ่งที่ดี ในช่วงปี 2550 จึงเกิดงานสถาปนาองค์ความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ 9 ปี ภายใต้ชื่อ “ก้าว กล้า พลังผญาชุมชน” จัดขึ้นระหว่างวันที่ 26-27 ตุลาคม 2550 โดยได้มีการสังเคราะห์องค์ความรู้ 6 ประเด็น ผ่านงานจุลกรรมรายประเด็น คือ ประเด็นการจัดการทรัพยากร ประเด็นเกษตรยั่งยืน ประเด็นการศึกษา ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประเด็นการจัดการหนี้สิน และประเด็นเศรษฐกิจชุมชน จัดขึ้นเพื่อ

- สถาปนาองค์ความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ
- สร้างและขยายเครือข่ายงานวิจัยสู่หน่วยงานองค์กร
- การทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเชิงรุก/ตั้งรับ เชื่อมโยงระดับนโยบาย
- ชุมชนและคนทำงานเกิดความมั่นใจ เพื่อสร้างพลังการขับเคลื่อนต่อ

หลังจากนั้นได้มีการหารือกันต่อเนื่องจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้เข้าเข้าสู่การครบรอบ 10 ปี ของการดำเนินงาน ในการประชุมเครือข่ายคนหนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ระหว่างวันที่ 25-26 ธันวาคม 2550 ณ อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย จึงได้มีการทบทวนและหารือยุทธศาสตร์การทำงานต่อไปจึงเกิดเป้าหมายร่วม คือ

การยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้มี “คุณค่า” “พลัง” และ “ความสุข” โดยได้กำหนดยุทธศาสตร์ภาคเหนือไว้ 4 ยุทธศาสตร์

1. ยุทธศาสตร์การยกระดับงานวิจัยให้เกิดคุณค่า และพลัง
 - กลยุทธ์ที่ 1 : การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
 - กลยุทธ์ที่ 2 : สังเคราะห์ความรู้+บทเรียนจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
 - กลยุทธ์ที่ 3 : ยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้เกิดพลัง
2. ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนประเด็นการศึกษา
 - การใช้วิจัยเพื่อท้องถิ่นเข้าไปขับเคลื่อนงานการศึกษาทั้งในและนอกระบบ
 - สนับสนุนทุน/ ช่องทางการเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้กับสถาบัน+องค์กร
 - การสร้างรูปแบบการเรียนรู้แนวทางใหม่ให้กับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น+สถาบัน+บุคลากร
 - ผู้รับผิดชอบหลัก : เครือข่ายสถาบัน/ ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ
3. ยุทธศาสตร์การสร้างเคลื่อนไหวทางสังคม
 - พัฒนาทักษะด้านการสื่อสารของนักวิจัย
 - พัฒนาเครือข่ายสื่อมวลชนท้องถิ่น
 - เพิ่มช่องทางในการสื่อสารระหว่างโหนด/ พี่เลี้ยง ภาคี ผู้สนใจ
4. ยุทธศาสตร์การพัฒนาคน
 - สร้างพลังภายในและสร้างความสุขในการทำงาน
 - การพัฒนาทักษะ และเติมเรื่องเครื่องมือ

เมื่อได้ยุทธศาสตร์ในการเคลื่อนงานของภาคเหนือแล้ว ในการประชุมเครือข่ายคณบดีงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ระหว่างวันที่ 5-6 กุมภาพันธ์ 2551 ทางเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ จึงได้ร่วมกันแปลงยุทธศาสตร์ร่วมทั้ง 4 ข้อไปสู่แผนปฏิบัติการที่จะนำไปใช้ในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จนกระทั่งได้เป็นร่างแผนปฏิบัติการแต่ละยุทธศาสตร์ที่มีการกำหนดผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม แผนปฏิบัติการที่ได้ในครั้งนั้นยังเป็นเพียงการยกร่างที่ยังขาดความสมบูรณ์ในเชิงรายละเอียด

ช่วงที่ 1 สถาปนาองค์ความรู้ CBR ภาคเหนือ	
สถาปนาองค์ความรู้ CBR 9 ปี ภาคเหนือ “ก้าว กล้า พลังผจญชุมชน” 26-27 ต.ค. 2550 ณ หอประชุม มช.	■ สถาปนาองค์ความรู้ CBR ภาคเหนือ ใน 6 ประเด็น ■ สร้างและขยายเครือข่ายงานวิจัยสู่ หน่วยงานองค์กร ■ การทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเชิงรุก/ ตั้งรับ เชื่อมโยงระดับนโยบาย
การประชุม RC 25-26 ธ.ค. 2550 ณ อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย	■ วางเป้าหมายร่วมยกระดับ CBR ให้มี “คุณค่า” “พลัง” “ความสุข” ■ กำหนด 4 ยุทธศาสตร์ คือ การยกระดับงานวิจัยให้เกิดคุณค่า และพลัง/การศึกษา/การสร้าง Movement ทางสังคม/การพัฒนาคน ■ ร่างแผนปฏิบัติการยุทธศาสตร์ร่วมของภาคเหนือ ■ จัดเตรียมงานสังเคราะห์ระดับภาค เพื่องาน 10 ปี CBR
การประชุม RC 5-6 ก.พ. 2551 การประชุม RC 28-29 มี.ค. 2551	
นำเสนอบทสังเคราะห์ 10 ปี CBR 17 ธันวาคม 2551 ณ รร.เชียงใหม่ภูคำ	■ นำเสนอ CBR ภาคเหนือ 10 ปี คุณค่าพลังและความสุข บทสังเคราะห์ 6 ประเด็น ภายใต้แนวคิด “การจัดการทรัพยากร โดยชุมชนภายใต้วิกฤตโลก อาหารและการใช้ทรัพยากร” ■ นำเสนอ CBR ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ทั้งในเชิงประเด็นและวิธีวิทยา ■ ทบทวนการทำงาน CBR 10 ปี ที่ผ่านมา ■ ยุทธศาสตร์ร่วม 6 ยุทธศาสตร์ (พัฒนาระบบสนับสนุน/งานเชิงพื้นที่/งานเหนือพื้นที่/เผยแพร่ขยายผล/คุณภาพงาน/สถาบัน CBR)
มหกรรม 10 ปี CBR 20-21 มี.ค. 2552	
รวมพลคนหนุนวิจัย 19-21 เม.ย. 2552 ณ โรงแรม จระเขยง	

แผนภาพที่ 2-1 พัฒนาการคณบดีงานวิจัยภาคเหนือช่วงที่ 1 (ตุลาคม 2550 – เมษายน 2552)

ในการประชุมเครือข่ายคนหนุ่มงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ระหว่างวันที่ 28-29 มีนาคม 2551 ณ โรงแรมสวนบัวรีสอร์ทแอนด์สปาเชียงใหม่ ทางเครือข่ายคนหนุ่มงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ จึงได้ติดตามความก้าวหน้าของแผนปฏิบัติการเพื่อให้ได้แผนปฏิบัติการที่จะนำไปขับเคลื่อนยุทธศาสตร์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือปี 2551 โดยการมีส่วนร่วมของเครือข่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ จึงได้มีวาระประเด็นหารือครั้งนี้ คือ

- นำเสนอแผนปฏิบัติการทั้ง 4 ยุทธศาสตร์
- แลกเปลี่ยนเติมเต็มเพื่อให้ได้ “แผนปฏิบัติการยุทธศาสตร์ร่วมที่สมบูรณ์ของภาคเหนือ”
- ระดมความเห็นเตรียมเวทีสังเคราะห์ระดับภาค (ส่วนหนึ่งเพื่องานเวที 10 ปีงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น)

โดยแต่ละยุทธศาสตร์ก็ได้ยกร่างข้อเสนอโครงการของแต่ละยุทธศาสตร์มานำเสนอ โดยมีรายละเอียดของกิจกรรมที่จะดำเนินการ ระดับพื้นที่ ระดับภาค ระดับข้ามภาค มีกลยุทธ์ในการทำงาน โดยมีทีมเจ้าหน้าที่บริหารโครงการ (PO/ PS) งานโครงการภาคเหนือ ช่วยรวบรวมแหล่งเรียนรู้ทุกภาคว่ามีพื้นที่ไหนน่าสนใจที่จะลองเรียนรู้

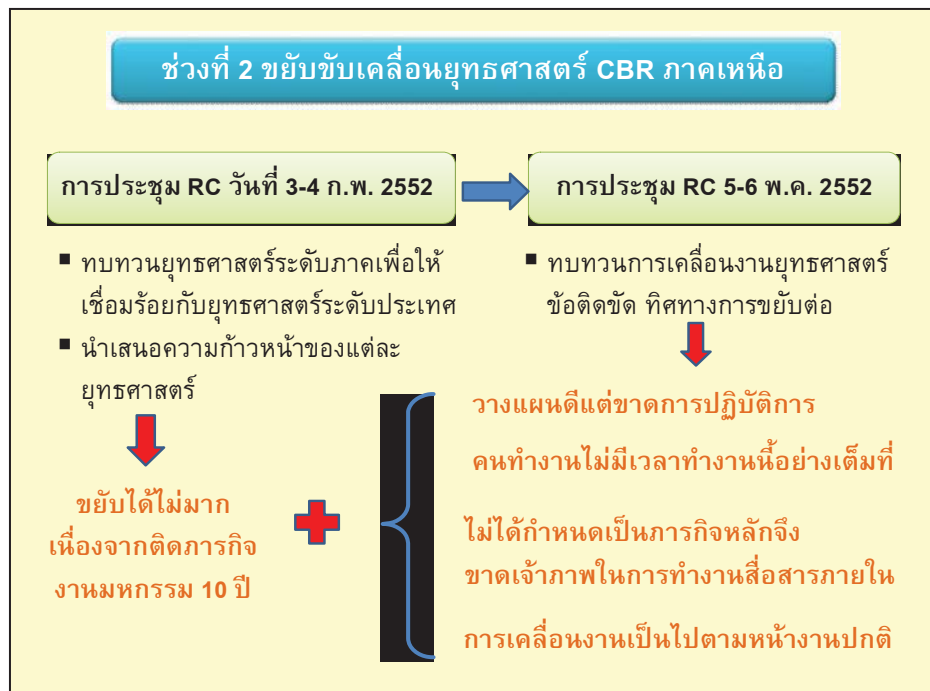
ในช่วงนี้มีการหารืออย่างต่อเนื่อง เพื่อเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้เกิดคุณค่า พลังและความสุข และเริ่มจัดเตรียมงาน 10 ปี งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีการสังเคราะห์องค์ความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ โดยสังเคราะห์องค์ความรู้ 6 ประเด็น ซึ่งนอกจากในเชิงเนื้อหาแล้ว ยังมีเป้าหมายเพื่อให้ได้วิสัยทัศน์การทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและการพัฒนาศักยภาพคนทำงานร่วมด้วย

งานนำเสนอบทสังเคราะห์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ งาน 10 ปี คุณค่าพลังและความสุข ในวันที่ 17 ธันวาคม 2551 ณ โรงแรมเชียงใหม่ภูคำ นำเสนอบทสังเคราะห์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ใน 6 ประเด็นหลัก คือ การศึกษาทางเลือก การจัดการปัญหาสังคมและหนี้สิน เกษตรกรรมยั่งยืน เศรษฐกิจชุมชน สุขภาพ และการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อนำไปสู่ประเด็นร่วมในเรื่องของ “การจัดการทรัพยากรโดยชุมชนภายใต้วิกฤตโลก อาหารและการใช้ทรัพยากร” โดยพบว่ากระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทำให้เกิดพลังในการพลิกฟื้นวิกฤติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงวิกฤตความมั่นคงทางอาหารที่หลายประเทศกำลังได้รับผลกระทบในเรื่องนี้

มหกรรม 10 ปี งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จัดขึ้นเมื่อวันที่ 20-21 มีนาคม 2552 ณ อิมแพคเมืองทองธานี มีการนำเสนองานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในช่วง 10 ปีทั้งในเชิงประเด็น เนื้อหา และกระบวนการ รวมถึงการให้ข้อเสนอแนะต่อทิศทางการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในทศวรรษต่อไป จากงานครั้งนี้ได้เกิดการประชุมคนหนุ่มงานวิจัยทั้ง 4 ภาคในงานรวมพลคนหนุ่มงานวิจัย เมื่อวันที่ 19-21 เมษายน 2552 ณ โรงแรมโนโวเทล จ.ระยอง เป็นการทบทวนการทำงานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในรอบ 10 ปี ทบทวนข้อเสนอแนะจากการจัดการมหกรรม 10 ปี และพิจารณายุทธศาสตร์ร่วม 6 ประเด็น คือ การพัฒนาระบบสนับสนุน การขับเคลื่อนงานเชิงพื้นที่ การพัฒนางานเหนือพื้นที่ การเผยแพร่และขยายผลงานของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น การพัฒนาคุณภาพงานวิจัย และการพัฒนาสถาบันวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ช่วงที่ 2 ขยับขับเคลื่อนยุทธศาสตร์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ

หลังจากได้มีการหารือถึงยุทธศาสตร์ระดับประเทศแล้ว ในส่วนของเครือข่ายคนหนุ่มงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ได้ทบทวนยุทธศาสตร์ระดับภาค เพื่อให้เชื่อมร้อยกับยุทธศาสตร์ระดับประเทศ โดยในการประชุมเครือข่ายคนหนุ่มงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ระหว่างวันที่ 3-4 กุมภาพันธ์ 2552 มีการนำเสนอผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์การดำเนินงานของแต่ละด้าน ซึ่งยังขับเคลื่อนกันไปได้ไม่มากนัก เพราะติดภาระงาน 10 ปี ทั้งในระดับภาคและระดับประเทศ จึงได้มีการหารือกันว่า หลังจากเสร็จงานแล้ว ทีมยุทธศาสตร์แต่ละยุทธศาสตร์จะจัดทำข้อเสนอโครงการและแผนปฏิบัติเพื่อขับเคลื่อนงานให้เป็นรูปธรรมอีกครั้ง โดยจะนำข้อเสนอจากเวทีต่างๆ มาพิจารณาประกอบการขับเคลื่อนงานด้วย



แผนภาพที่ 2-2 พัฒนาการคนหนุนวิจัยภาคเหนือช่วงที่ 2 (ปี 2552)

ในการประชุมเครือข่ายคนหนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ระหว่างวันที่ 5-6 พฤษภาคม 2552 เป็นวาระการประชุมการเคลื่อนยุทธศาสตร์ภาคเหนือ 4 ยุทธศาสตร์ ได้แก่

1. คุณภาพงานวิจัย โดยมีผู้ประสานรับผิดชอบคือ คุณปณิธิ บุญสา/ คุณนิติศักดิ์ โตนิติ/ คุณพรทวี ยอดมงคล/คุณศิริขวัญ อุทา/ คุณธนันชัย มุ่งจิต)
2. การพัฒนาบุคลากร โดยมีผู้ประสานรับผิดชอบคือ คุณสุภาวิณี ทรงพรวาณิชย์/ คุณเบญจวรรณ วงศ์คำ/ คุณปวีณา ราชสีห์
3. งานด้านการศึกษา โดยมีผู้ประสานรับผิดชอบคือ โหนดลำปาง มข./ โหนดแม่โจ้/ ชุตทูน CBMAG
4. การสื่อสารและการขับเคลื่อนทางสังคมโดยมีผู้ประสานรับผิดชอบคือคุณนิตยา ไปธาวงศ์ คุณदनัย กล่าวแล้ว

โดยมีประเด็นการทบทวนคือ ยุทธศาสตร์นี้มีไปเพื่ออะไร ตอบสนองใคร เป้าหมายคืออะไร ปัจจุบันสถานการณ์เป็นอย่างไร มีข้อติดขัดหรือไม่ แนวทางที่จะนำไปสู่เป้าหมายอย่างไร ควรมีทิศทางอย่างไร และผู้ใช้ประโยชน์จากยุทธศาสตร์นั้นมีใครบ้าง เพื่อสังเคราะห์ระดับการทำงาน และกลุ่มที่เข้ามาเกี่ยวข้อง จากการประชุมครั้งนี้พบว่า การทำงานที่ผ่านมาเป็นการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ โดยผ่านหน่วยงานปกติของแต่ละศูนย์ประสานงาน ทุกยุทธศาสตร์มีข้อจำกัดในการเคลื่อนพร้อมทั้งเสนอแนวทางการขับเคลื่อนดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2-1 ทบทวนข้อจำกัดและแนวทางในการเคลื่อนงานตามยุทธศาสตร์ภาคเหนือ ปี 2550-53

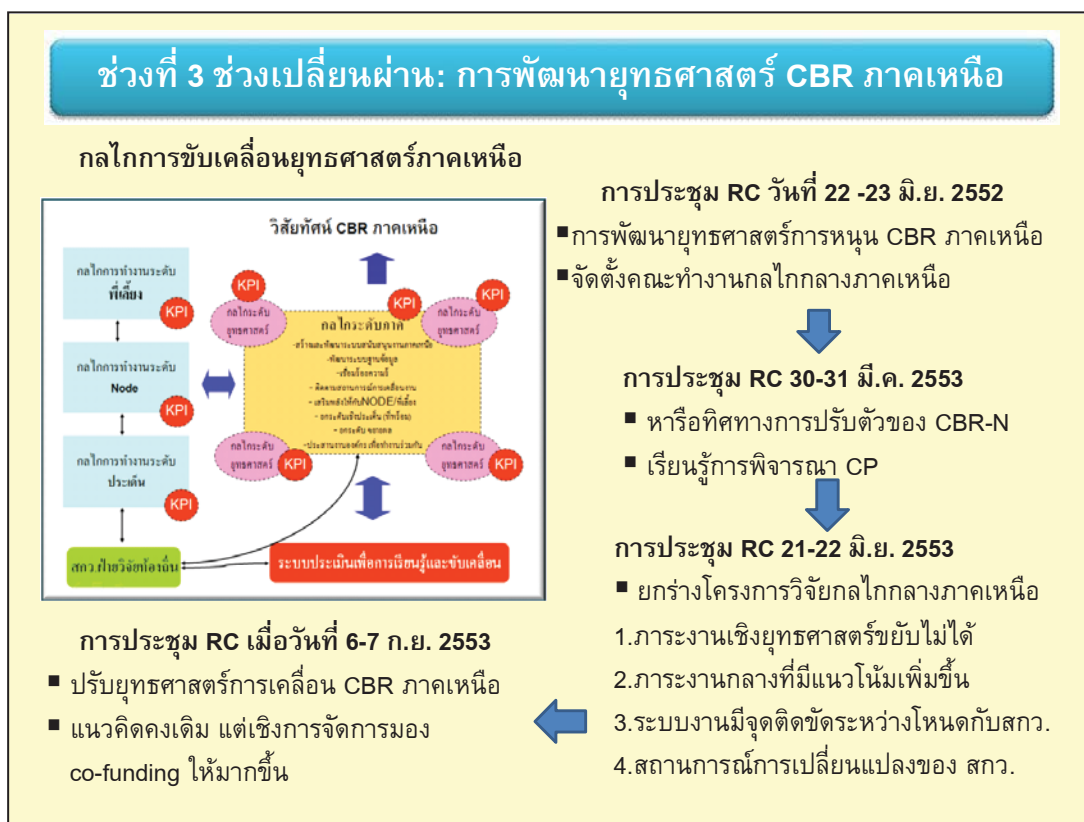
ยุทธศาสตร์	ข้อจำกัด/จุดติดขัด	แนวทางการเคลื่อนยุทธศาสตร์
ยุทธศาสตร์คุณภาพงานวิจัย	ไม่ได้ขับเคลื่อนเพราะมีข้อจำกัดเรื่องคน ที่ไม่มีเวลาอย่างเต็มที่ ในการเข้ามาทำงาน	- การพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัย - สร้างพื้นที่การพูดคุยให้ชัดเจนยิ่งขึ้น - เน้นการสร้างกิจกรรมเพื่อกำหนดตัวชี้วัดร่วมกัน และดึงคนจากภาคีส่วนต่างๆ ให้มากขึ้น เช่น หน่วยงาน คณาจารย์จากสถาบันการศึกษา
ยุทธศาสตร์การ	การออกแบบการเรียนรู้ทำอย่าง	- ต้องมีการสำรวจความต้องการอีกครั้งทั้งในกลุ่ม

ยุทธศาสตร์	ข้อจำกัด/จุดติดขัด	แนวทางการเคลื่อนยุทธศาสตร์
พัฒนาคน	ไม่เต็มที่ ขาดการสรุปบทเรียนร่วมกัน วางแผนดีแต่ไม่มีการปฏิบัติ สื่อสารกันน้อย การเรียนรู้ควรจัดกลุ่มให้เหมาะสมกับการพัฒนาศักยภาพ แต่ละโหนดอาจต้องการเรียนรู้ต่างกัน	คนเก่า และคนใหม่ ว่าต้องการเติมเต็มเรื่องอะไร หรือมีประสบการณ์ใดมาก่อน - กิจกรรมบางอย่างก็ได้ฝึกปฏิบัติผ่านหน้างาน ปกติ หรือเรียนรู้ข้ามภาค รวมถึงการจัดกิจกรรมเฉพาะตามความต้องการของคนฝึก - การทำฐานข้อมูลว่ามีการพัฒนาศักยภาพของใครที่ไหน อย่างไรบ้าง ในรอบปี - การถอดบทเรียนรายคนเพื่อให้เห็นว่าผ่านการฝึกปฏิบัติจากที่ไหน อย่างไรบ้าง
ยุทธศาสตร์ด้านการศึกษา	พบว่าเกิดการขับเคลื่อนงานผ่านยุทธศาสตร์การทำงานของแต่ละศูนย์ประสานงานวิจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้อง	- การทำงานจะขับเคลื่อนผ่านกลไกของงานด้านการศึกษาทั้งในระดับองค์กรและในระดับบุคลากร เช่น อาจารย์ นักศึกษา นักวิชาการ โดยผ่านทั้งใช้ทุนจากฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นและทุนสำหรับบุคลากรทางการศึกษา กระบวนการทำงานทั้งหมดมีทั้งบุคลากรจากแวดวงการศึกษากับคนในชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้อง (ข้อสังเกต: ประเด็นนี้จะใหญ่เพียงพอที่จะเป็นยุทธศาสตร์การทำงานในระดับภาคเหนือหรือไม่)
ยุทธศาสตร์การสื่อสาร	บางโหนดไม่ได้กำหนดเป็นภารกิจหลักทำให้ไม่มีใครเป็นเจ้าของภาพการทำงานในด้านการสื่อสารกันเองภายใน	- การพัฒนาทักษะด้านการสื่อสาร - พัฒนาเครือข่ายสื่อสารมวลชนท้องถิ่นโดยการทำให้เนียบสื่อสารมวลชนท้องถิ่น เพื่อเชื่อมการทำงาน โดยงานนี้มีฐานที่ สกว.ได้ทำแล้ว - การทำแผนที่ (Mapping) การสื่อสารเน้นการวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย กับข้อมูลที่จะสื่อสารไป โดยอาจเป็นประเด็นหนึ่งที่เชื่อมงานให้กับบัณฑิตอาสา - การเพิ่มช่องทางในการสื่อสารระหว่าง ศูนย์ประสานงาน ภาคี อาศัยการขับเคลื่อนงานผ่านเว็บไซต์กลาง และรายโหนด/ พี่เลี้ยง

ช่วงที่ 3 ช่วงเปลี่ยนผ่าน : การพัฒนายุทธศาสตร์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ

ในช่วงกลางปี 2552 เริ่มมีกระแสเรื่องการปรับเปลี่ยนผู้บริหารและการลดลงของงบประมาณ เครือข่ายคนหนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ จึงมีการจัดประชุมเครือข่ายคนหนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ระหว่างวันที่ 22 -23 มิถุนายน 2552 ณ โรงแรมสิรินาถการ์เดนส์ มีประเด็นหลักที่หารือคือ “การพัฒนายุทธศาสตร์การหนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นพื้นที่ภาคเหนือ” จากสถานการณ์ดังกล่าวอาจต้องพิจารณาทิศทางการทำงานต่อไปท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับประเทศและระดับภาค เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงของคณาจารย์โครงการงานภาคเหนือ สถานการณ์ตอนนั้นอาจารย์นพพรสรุปไว้ว่า “การเดินทางข้างหน้าที่เหมาะสม มีความชัดเจน และ

ต้องมีการใช้ข้อมูลที่เหมาะสม การเชื่อมโยงให้เห็นรูปธรรมในพื้นที่ : การพัฒนาคน และข้อเสนอโครงการใช้ชัดเจน กับประเด็นว่า ทำอย่างไร เงินน้อย ภาคี่อ่อน ควรมีการร่วมคิด แยกทำ นำมาสังเคราะห์ร่วม ควรมีการพบเจอ แลกเปลี่ยน แล้วกลับไปทำงานของตนเอง แล้วเมื่อมีความสุงงอม ควรนำไปสู่วาระร่วมกัน”



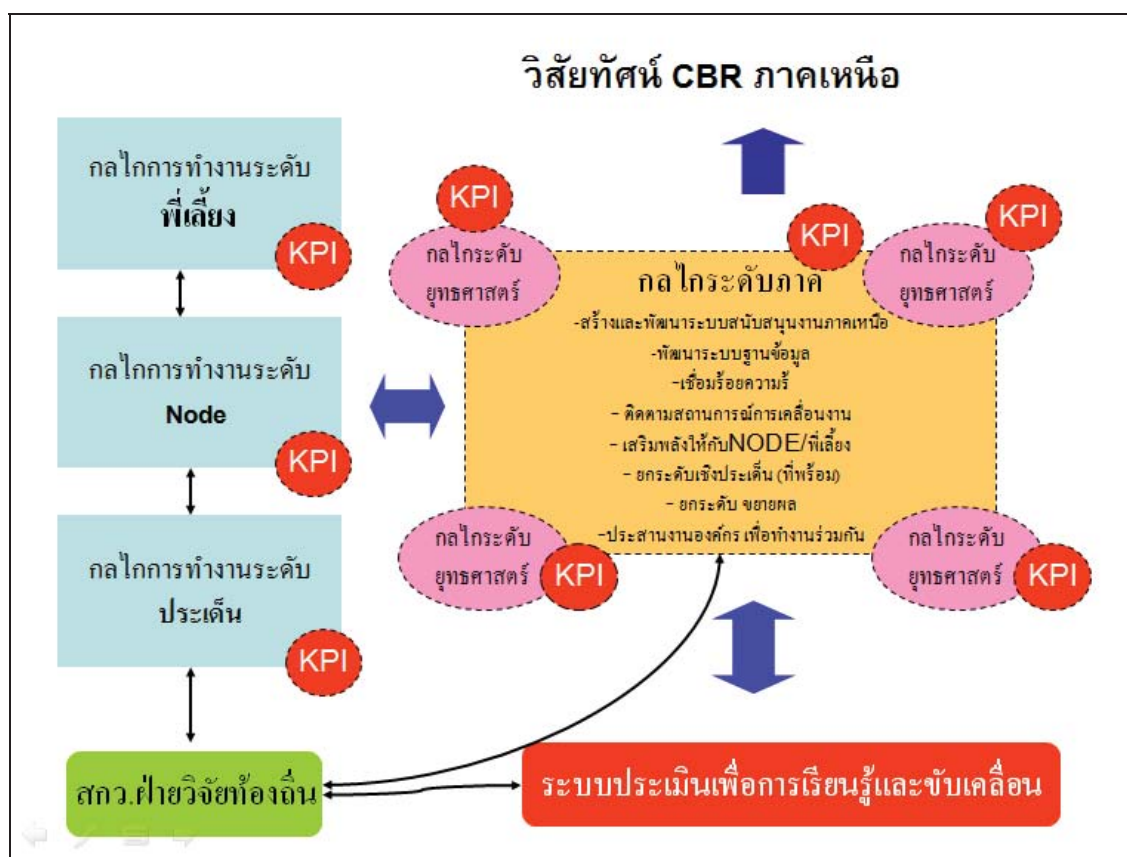
แผนภาพที่ 2-3 พัฒนาการคนหนุนวิจัยภาคเหนือช่วงที่ 3 (มิถุนายน 2552 – กันยายน 2553)

การประชุมครั้งนึ่งี้ได้มีการระดมความคิดเห็นเพื่อให้ยุทธศาสตร์ภาคเหนือเคลื่อนต่อไปตามเป้าหมายที่วางไว้ โดยจัดคณะทำงานกลไกกลางภาคเหนือซึ่งขออาสาสมัครจากทุกยุทธศาสตร์เพื่อทำงานในส่วนกลาง โดยมี คุณอรุณี เวียงแสง คอยเชื่อมงานในภาพรวม กำหนดบทบาทของทีมกลไกกลางให้ทำหน้าที่ในการเชื่อมร้อย ความรู้งานวิจัยภาคเหนือและยกระดับ รวมถึงการติดตามสถานการณ์เคลื่อนงานร่วมกับกลไกระดับต่างๆ คือ กลไกการทำงานระดับพื้นที่ ระดับประเด็น และระดับโหนด/ พี่เลี้ยง

ในช่วงต้นปี 2553 คนหนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ได้เริ่มเรียนรู้ในการพิจารณาโครงการร่วมกัน และหารือถึงทิศทางการปรับตัวของโหนดและพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ปี 2554 (ประชุมเครือข่ายคนหนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ระหว่างวันที่ 30-31 มีนาคม 2553 ณ ปูนซิเมนต์ไทย (ลำปาง) จำกัด)

ในการประชุมเครือข่ายคนหนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ระหว่างวันที่ 21-22 มิถุนายน 2553 ณ โรงแรมสิรินาถการ์เด็นท์ จ.เชียงใหม่ เริ่มมีความชัดเจนต่อสถานการณ์การปรับตัวของ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น แต่ยังไม่ชัดเจนในเรื่องของรูปแบบการทำงานของงานโครงการภาคเหนือ เจ้าหน้าที่บริหารโครงการ (PO/ PS) จะมีการพิจารณาว่าจะมีรูปแบบการทำงานในลักษณะใด ทิศทางการดูแลโหนดยังอยู่ในช่วงการพิจารณา ยังไม่มีคำตอบที่ชัดเจน ในเวทีนี้ได้มีการถกถบเรียนกลไกการทำงานต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ และได้ร่วมกันยกร่างโครงการวิจัยการศึกษากลไกการจัดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ และแนวทางการทำงานร่วมระดับภาคเหนือ เนื่องจากภาระงานเชิงยุทธศาสตร์ขยับไม่ได้ ภาระงานกลางที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ระบบงานมีจุดติดขัดระหว่างโหนด

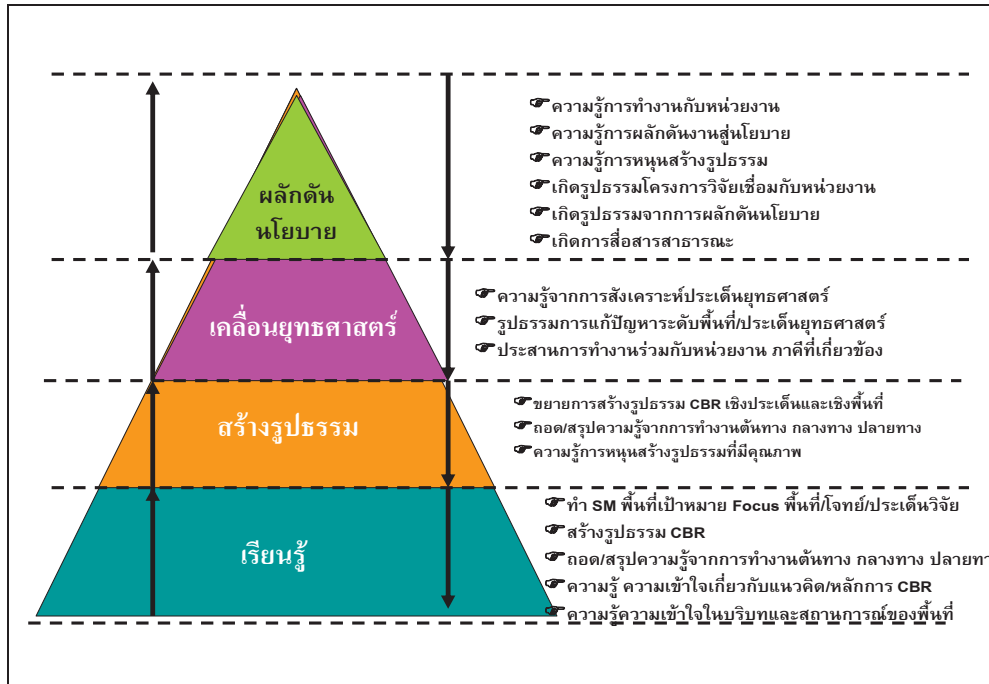
กับสกว. สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงระบบของ สกว. ซึ่งมีข้อเสนอให้หาคนในแวดวงเดิมเข้ามาทำงานส่วนกลาง
 นี้ การพัฒนากลไกการสนับสนุนการทำงานของภาคเหนือ ซึ่งที่ผ่านมาถ่ายกให้คนใดคนอื่นทำอาจเกิดขึ้นได้ยาก
 จึงมีความสนใจที่จะทดลองใช้การทำงานผ่านงานวิจัย เพื่อทดลองหารูปแบบการทำงานที่เหมาะสมในการ
 ขับเคลื่อนและการปรับตัว โดยคาดหวังให้ 3 ส่วนขับเคลื่อนได้ได้แก่ งานปกติ งานยุทธศาสตร์ และ งานกลางที่
 กำลังจะเข้ามา



แผนภาพที่ 2-4 กลไกการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ภาคเหนือ

(ข้อมูลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ “การพัฒนายุทธศาสตร์การหนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นพื้นที่ภาคเหนือ”
 วันที่ 22-23 มิถุนายน 2552 ณ ห้องประชุมราชาวดี โรงแรม ดิอิมพีเรียลเชียงใหม่ รีสอร์ทสปา แอนด์สปอร์ตคลับ)

ในการประชุมเครือข่ายคนหนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เมื่อวันที่ 6-7 กันยายน 2553 ณ โรงแรมศิรินาถการ์
 เดนต์ ได้มีการชี้แจงถึงแนวการสนับสนุน Node/พื้นที่/โครงการวิจัยปี 2554 แนวคิดเดิมคงอยู่ แต่การบริหาร
 จัดการอาจปรับเปลี่ยน ให้มองเรื่องการสนับสนุนงบประมาณร่วมกัน (Co-funding) ให้มากขึ้น มีการหารือการ
 จัดการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ภาคเหนือเพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์ “การลดจำนวนลงของโหนดและพื้นที่
 งานวิจัยในพื้นที่ภาคเหนือกับการทำงานเพื่อตอบสนองความต้องการของพื้นที่” มีการสรุปผลการดำเนินงานปี
 2552 และนำเสนอแผนการดำเนินงานปี 2554 ของแต่ละพื้นที่/ แลกเปลี่ยน และจัดตั้งทีมกลไกกลางภาคเหนือ



แผนภาพที่ 2-5 การพัฒนาและยกระดับการทำงานของคนหน้งงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ

มีการปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์การเคลื่อนงานและมีการกำหนดผู้รับผิดชอบหลักเชิงประเด็น และกลไกการจัดการทั้งหมดอยู่ภายใต้การบริหารจัดการของกลไกกลางภาคเหนือ โดยมี Theme ภาคเหนือ “ความมั่นคงด้านอาหาร”

ตารางที่ 2-2 เปรียบเทียบยุทธศาสตร์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือเดิม และที่ปรับเปลี่ยน (ปีงบประมาณ 2554-56)

ยุทธศาสตร์เดิม	ยุทธศาสตร์ปรับเปลี่ยน
1. ยุทธศาสตร์การยกระดับงานวิจัยให้เกิดคุณค่าและพลัง กลยุทธ์ที่ 1 : การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น กลยุทธ์ที่ 2 : สังเคราะห์ความรู้+บทเรียนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น กลยุทธ์ที่ 3 : ยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้เกิดพลัง 2. ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนประเด็นการศึกษา 3. ยุทธศาสตร์การสร้าง Movement ทางสังคม 4. ยุทธศาสตร์การพัฒนาคน	ยุทธศาสตร์เชิงประเด็น 1. ยุทธศาสตร์ประเด็นเกษตรกรรมยั่งยืนและหนี้สิน (คุณกิตติศัพท์ วันทา) 2. ยุทธศาสตร์ประเด็นการศึกษา (รศ.ดร.จิราพร กุลสาริน) 3. ยุทธศาสตร์ประเด็นการจัดการทรัพยากร (คุณวันเพ็ญ พรินทรากุล) 4. ยุทธศาสตร์ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน (คุณพจนา สวนศรี) ยุทธศาสตร์เชิงการบริหารจัดการ 1. ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (คุณสุภาพรณ ไกรฤกษ์) 2. ยุทธศาสตร์การทำงานร่วมกับหน่วยงานภาคี (คุณภัทรา มาน้อย) 3. ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพผู้เกี่ยวข้อง (คุณสุภาวิณี ทรงพรพาณิชย์) 4. ยุทธศาสตร์การสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลง (คุณอนงนาท ปัญญาใหญ่)

ในวันที่ 9 ตุลาคม 2553 ณ ห้องประชุมสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ตัวแทนเครือข่ายคนหนุ่มงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ และกลไกกลางภาคเหนือ ได้พบปะกับ ผอ.บัญญัติ แก้วส่อง เพื่อหารือถึงความพยายามในการสร้างกลไกกลางที่จะเข้ามาหนุนเสริมการทำงานของโหนดภาคเหนือ และยุทธศาสตร์ภาคเหนือทั้งในเชิงประเด็นและเชิงการบริหารจัดการ

ช่วงที่ 4 กลไกการสนับสนุนงานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ

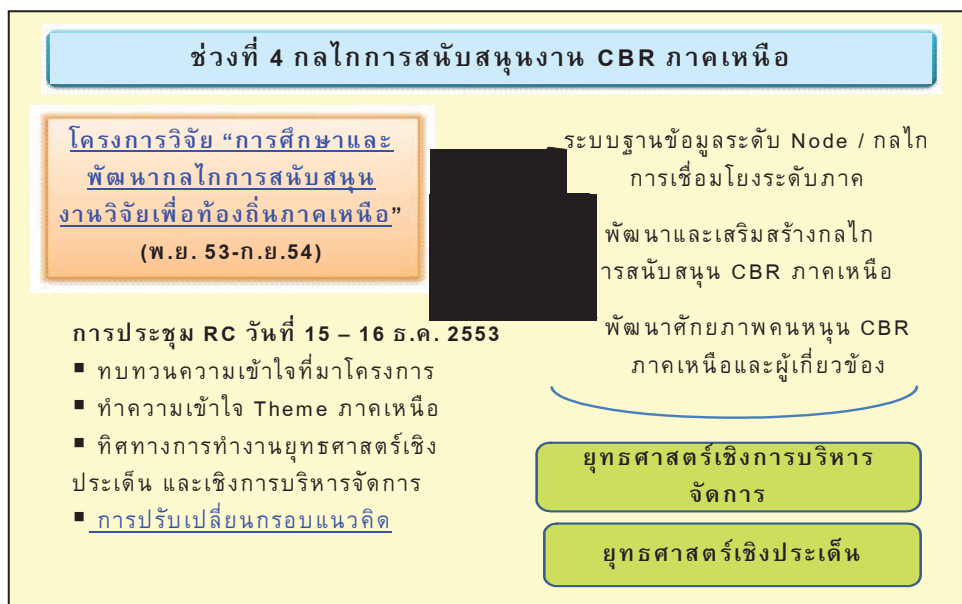
เมื่อแนวคิดและแนวทางการดำเนินงานของกลไกกลางภาคเหนือเริ่มก่อรูปก่อร่างขึ้น งานกลไกกลางภาคเหนือจึงเริ่มต้นขึ้น ภายใต้ชื่อโครงการวิจัย “การศึกษาและพัฒนากลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ” โดยมีการหารือถึง Theme ภาคเหนือในเรื่องความมั่นคงด้านอาหารและรายละเอียดการทำงานของกลไกภาคเหนือ ทั้งในเรื่องของการบริหารจัดการกลไกภาคเหนือ แนวทางการจัดการโครงการวิจัย โครงการฯ ขึ้น-ขาลง โดยในช่วงเดือนพฤศจิกายน 2553 จึงได้เริ่มจัดเวทีพิจารณาข้อเสนอโครงการวิจัยของภาคเหนือขึ้น รวมถึงได้มีการวางบทบาทผู้รับผิดชอบงานเชิงการบริหารจัดการและงานเชิงประเด็น การวางกรอบ Mapping ทุนเดิม/ ศักยภาพ และแผนการทำงาน ซึ่งรายละเอียดการดำเนินงานมีความชัดเจนขึ้นจากการประชุมเครือข่ายคนหนุ่มงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ วันที่ 15 – 16 ธันวาคม 2553 ณ โรงแรมอิมพีเรียล เชียงใหม่ รีสอร์ททสปา & สปอร์ตคลับ อ.แมริม จ.เชียงใหม่ ซึ่งมีประเด็นหารือถึงแนวทางการดำเนินงานของกลไกภาคเหนือ

- ที่มาของโครงการวิจัยกลไกกลางงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคเหนือ และบทบาทการทำงานของกลไกกลางภาคเหนือ
- ทำความเข้าใจ Theme ภาคเหนือ กับการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ
- ทิศทางการทำงานของยุทธศาสตร์เชิงประเด็น เพื่อวิเคราะห์ปัญหาสถานการณ์รายประเด็น / โจทย์รายประเด็น และหาแนวทางการดำเนินงานรายประเด็นที่จะทำให้บรรลุได้อย่างไร
- ทิศทางการทำงานของยุทธศาสตร์เชิงการบริหารจัดการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ



แผนภาพที่ 2-6 การปรับเปลี่ยนการหนุนยุทธศาสตร์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ

โดยงานกลไกกลางภาคเหนือจะดำเนินการศึกษาทุนเดิมที่สะสมมาในช่วง 10 ปี (ปี 2542-51) ทั้งด้านความรู้ คนรู้ พื้นที่รูปธรรม แหล่งเรียนรู้ ฯลฯ โดยจัดทำแผนที่ Mapping ระบบฐานข้อมูลระดับโหนด/ กลไก การเชื่อมโยงระดับภาคของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ถอดบทเรียนการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์และกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ พัฒนากลไกการสนับสนุนการวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือที่เหมาะสม และเสริมสร้างประสิทธิภาพของระบบการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ



แผนภาพที่ 2-7 ช่วงที่ 4 กลไกการสนับสนุนงาน CBR-N ผ่านโครงการวิจัยช่วงปีงบประมาณ 2554

การกำหนดยุทธศาสตร์การเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ปี 2554-56

Theme “ความมั่นคงด้านอาหาร” มีที่มาจากตั้งแต่การสังเคราะห์งานภาคเหนือเพื่อนำเสนองาน 10 ปี ของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยมีการวิวเอกสาร และทบทวนสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในภาคเหนือ ทบทวนผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและหา Theme หลัก ของงาน 10 ปี งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ จึงได้ว่า “การจัดการทรัพยากรในภาวะวิกฤต อาหาร พลังงานและโลกร้อน”

และในช่วงต้นปีงบประมาณ 2554 ทีมเหนือได้พยายามค้นหา Theme ร่วมในการทำยุทธศาสตร์ภาคเหนือ ในช่วง 3 ปี (ปี 2554-56) โดยยังคงอันเดิมเมื่อ 10 ปีที่แล้วไว้ แต่ให้หาประเด็นร่วมใหม่ จาก 4 ประเด็นหลัก คือ การจัดการทรัพยากร การศึกษา การท่องเที่ยวโดยชุมชน เกษตรยั่งยืนและหนี้สิน พบว่า ประเด็นความมั่นคงทางอาหารถูกพูดถึงมากที่สุด จึงนำประเด็นนี้มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ จนได้เป้าหมายการขับเคลื่อนร่วมกัน คือ สนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้เกิดพื้นที่รูปธรรมในการจัดการความมั่นคงด้านอาหารในระดับต่าง ๆ ที่เป็นผลจากทั้งที่ผ่านจากงานวิจัยและงานพัฒนา โดยพิจารณาจากองค์ประกอบเรื่องความมั่นคงทางอาหารจากระดับพื้นฐานขึ้นไป ดังนี้

ระดับที่ 1 จะเป็นเรื่องการได้มาซึ่งอาหาร (Availability) ซึ่งมาจาก 4 แหล่งหรือฐาน ได้แก่

- ฐานการผลิต สามารถปลูกหรือเลี้ยง พืชและสัตว์อาหารได้ด้วยตนเอง
- ฐานเศรษฐกิจ สามารถหาซื้ออาหารได้ (มีเงินซื้อ มีแหล่งซื้อ)
- ฐานทรัพยากร สามารถเก็บหาอาหารตามธรรมชาติได้ จากป่า จากแม่น้ำ จากดิน
- ฐานวัฒนธรรม มีการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันอาหาร เป็นความมั่นคงในระดับชุมชน

สรุปคือ ผลิตได้ หาได้ มีแลกเปลี่ยน/ แบ่งปันได้ และหาซื้อได้ โดยจะดูที่ความพอเพียงต่อความต้องการบริโภคในครัวเรือนเป็นสำคัญ และการมีสำรองอาหารเพื่ออนาคตร่วมด้วย

ระดับที่ 2 คือ คุณภาพของอาหาร (Quality) ดูที่ความหลากหลาย ดูโภชนาการ ดูความปลอดภัย ดูระบบการผลิตที่สอดคล้อง ความรู้ในการเลือกซื้อ การผลิตอาหาร หรือบริโภค ฯลฯ

ระดับที่ 3-4 เป็นเรื่องของความเสี่ยง และการสนับสนุน (Risk and Support)

หัวใจ คือ การได้มาและคุณภาพ ส่วนปัจจัยอื่นๆ จะมาสนับสนุน ได้แก่ ปัจจัยภายนอก เช่น ด้านนโยบาย มาตรการต่างๆ อีกส่วน คือ ความเสี่ยงจากสภาพแวดล้อมและระบบการบริโภค

ในประเทศไทยระบบการตัดสินใจด้านอาหารอยู่ที่ภาครัฐและธุรกิจอาหารรายใหญ่ เช่น บริษัท CP ผู้ค้ารายย่อยเริ่มอยู่ไม่ได้ มีการตั้งกรรมการนโยบายด้านอาหารโดยไม่มีตัวแทนของเกษตรกรและภาคประชาชนอยู่เลย ดังนั้น ทางสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ (สช.) จึงได้มีการวิจัยตัวชี้วัดความมั่นคงด้านอาหารในบริบทของสังคมไทยขึ้น ที่เป็นข้อสรุปจากเวทีสมัชชาปี 2551 เพื่อเตรียมจัดทำนโยบายสาธารณะเรื่องตัวชี้วัดความมั่นคงทางด้านอาหาร และจะนำเสนอในเดือนธันวาคม 2553

ในภาคเหนือที่มาร่วมในการวิจัย มีอาจารย์ฤกษ์ ยิบมันตะศิริ จากศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร (ศวพก.) คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และโหนดแม่ฮ้องสอน (ทำ 4 หมู่บ้าน) งานนี้มีเป้าหมายอยากให้ชาวบ้านรู้เท่าทันการบริโภค และอาหาร เพื่อสร้างกลไกการจัดการร่วมกัน และสร้างภูมิคุ้มกัน เพราะเรามีความเสี่ยงด้านอาหารสูง เช่น คนเป็นเกษตรกรลดลง แต่คนเป็นหนี้สินเพิ่มมากขึ้น และชาวบ้านไม่สามารถอยู่ได้ด้วยการเกษตรอย่างเดียว มีภาวะเสี่ยงหลายอย่าง ซึ่งจะเชื่อมโยงจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสิบปีที่ผ่านมา ที่เป็นงานวิจัยทางเลือก ที่เน้นการแก้ปัญหาที่ต้นตอ สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นเรื่องทวนกระแสสังคมทั้งสิ้น จึงเป็นเรื่องยากมาก

ที่ผ่านมาแต่ละโหนดก็มียุทธศาสตร์ของตนเอง และยังไม่มีการเดินร่วมที่ชัดเจน งานนี้จึงมีโจทย์ร่วมกันเพื่อเชื่อมงานกับเครือข่าย/ ภาคที่เกี่ยวข้อง การสร้างรูปธรรมในพื้นที่ การสร้างความรู้เพิ่ม และการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจ ทุกประเด็นสามารถเชื่อมสู่ความมั่นคงทางอาหารได้หมด เพราะงานความมั่นคงด้านอาหารเป็นงานในลักษณะสหวิทยาการ (เกี่ยวกับหลายศาสตร์) ที่ทุกโหนดน่าจะเชื่อมร้อยสู่ภาคได้ เพราะมีงานหลายประเด็น

หลักคิดในประเด็นความมั่นคงด้านอาหาร

นอกจากประเด็นความเพียงพอ และความปลอดภัย แล้ว ต้องดูมิติเรื่อง อำนาจในการจัดการอาหาร ได้ในบางระดับ เพราะความมั่นคงทางอาหารถ้าขาดจริยธรรมทางอาหาร ก็ไม่สามารถจัดการอาหารอย่างยั่งยืนได้ องค์ประกอบในการจัดการอาหาร ได้แก่

หนึ่ง ต้องมองอาหารให้ครบ ไม่อย่างนั้นความมั่นคงทางอาหารจะตกไปอยู่ที่บริษัทขนาดใหญ่ เช่น CP บริษัทเดียวสามารถผลิตอาหารเลี้ยงคนทั้งประเทศได้ อย่างนี้ไม่ถือว่ามั่นคง เพราะเกิดการผูกขาด หากบริษัทขาดจริยธรรม อาจสร้างการทุจริต ดังนั้นหากจะให้มั่นคงต้องกระจายฐานการผลิต หรือระบบการตัดสินใจสู่คนเล็กคนน้อยร่วมด้วย

สอง มิติของอาหาร ที่ผ่านมาและเป็นอยู่ อาหารทำให้เป็นเพียงโภชนาการ แต่งานวิจัยในพื้นที่น่าจะแสดงให้เห็นคุณค่าอาหารในเชิงอื่น เช่น อาหารเป็นเภสัช เป็นพิธีกรรม เป็นระบบความสัมพันธ์ทางสังคม มีพระดูแล มีบาปมีบุญ มีอำนาจทางการเมืองซ่อนเร้นอยู่ ก็จะสามารถหาค่ารวมของความเป็นอาหารได้ ต้องค้นหาคำเจอสิ่งเหล่านี้ที่ซ่อนอยู่ในจิตเดิมแท้ที่มีสิ่งเหล่านี้อยู่ จะทำให้เห็นภาพที่กว้างขึ้น

เพื่อให้เห็นองค์ประกอบของหัวข้อย่อย ในระดับต่าง ๆ ของความมั่นคงด้านอาหาร สามารถศึกษา “ตัวแปร” ที่เป็นส่วนสำคัญ ในการเชื่อมโยงเรื่องราว หรือประเด็นต่าง ๆ 4 ประเด็น (เกษตรยั่งยืน การท่องเที่ยว โดยชุมชน การศึกษา และการจัดการทรัพยากร) กับเรื่องความมั่นคงด้านด้านอาหาร ที่พบว่า สามารถเชื่อมโยงได้ โดยง่าย

(2) การขับเคลื่อนกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ปีที่ 1/2555

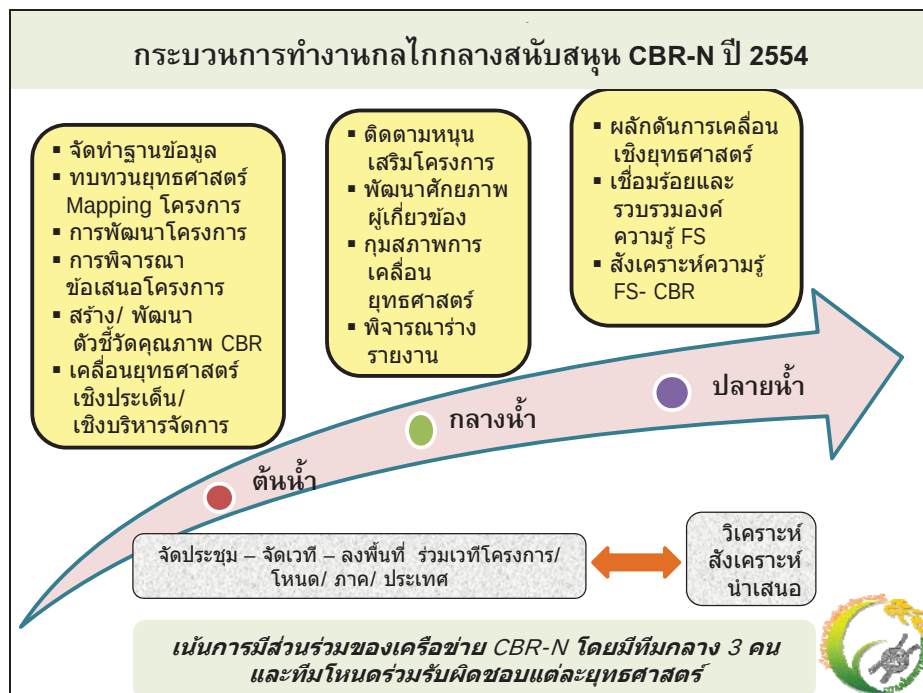
การดำเนินงานของโครงการวิจัยการศึกษาและพัฒนากลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ปีที่ 1 เป็นการทดลองหารูปแบบกลไกการสนับสนุนเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพื่อให้สามารถตอบโจทย์ในเชิงภาพรวมได้อย่างมีทิศทาง โดยมีระยะเวลาดำเนินงานตั้งแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน 2553 ถึงวันที่ 30 กันยายน 2554 รวมระยะเวลา 11 เดือน

หลักการในการทำงานของกลไกกลางภาคเหนือ ได้แก่

- 1) ทำภารกิจเหนือโหนด เป็นหลัก เช่น กำหนดทิศทางงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในระดับภาค กำหนด Theme ยุทธศาสตร์ แผนงานขับเคลื่อน โดยการมีส่วนร่วมของโหนดและพี่เลี้ยง รวมถึงภาคีร่วมมือที่เกี่ยวข้อง
- 2) มีเป้าหมายพัฒนากลไกสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ให้สามารถจัดการตนเองเบ็ดเสร็จที่กลไกภาค โดยให้ครอบคลุมกระบวนการสนับสนุน ทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ รวมถึงให้สามารถตอบปัญหาสังคมภาคเหนือให้มากขึ้น
- 3) เน้นงานจัดการความรู้ ร่วมกับภาคีที่เกี่ยวข้องทั้งภาคีตามยุทธศาสตร์เชิงประเด็น และยุทธศาสตร์เชิงบริหารจัดการ
- 4) พัฒนาตนเองสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (เรียนรู้-ยกระดับ-ปรับตัว) ของผู้เกี่ยวข้องในกลไกงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือทุกระดับ
- 5) มีหลักการดำเนินงานโดยเน้นกระบวนการการระเบิดจากภายใน (Inside Out) ผ่านทุนเดิม ก่อนนำความรู้ ทุนจากภายนอกมาเติมเต็ม โดยการสำรวจทุน จากโครงการวิจัย และภาคีที่มีอยู่ ที่เกิดจากการทำงานของโหนด พี่เลี้ยง และเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ภายใต้ขอบเขตเนื้อหาในการดำเนินงาน ได้แก่ ยุทธศาสตร์และกลไกการดำเนินงานของทุกกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ บทเรียนการดำเนินงานของกลไกการสนับสนุนของ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น บทเรียนการดำเนินงานของกลไกการสนับสนุนของเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ระบบฐานข้อมูล โครงการวิจัย ความรู้ คนรู้ เครือข่ายและภาคีความร่วมมือของเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ กลไกการขับเคลื่อนงานทางสังคมของหน่วยงานอื่นๆ การยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในเชิงประเด็น และการสร้าง/ขยายเครือข่ายที่เป็นชุมพล้งของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ทั้งนี้ มีเครือข่ายโหนด-พี่เลี้ยง ที่ดำเนินงานอยู่ในภาคเหนือ จำนวน 6 โหนด และ 1 พี่เลี้ยง รวม 23 คน เป็นฐานสำคัญที่สร้างรูปธรรมในพื้นที่ทั้งการสนับสนุนโครงการวิจัย การจัดการความรู้เชิงพื้นที่ เชิงประเด็น การเชื่อมงานกับภาคี ที่มีผลผลิตทั้งด้าน การพัฒนาคนรู้ กลุ่ม เครือข่าย การสร้างความรู้ และการแก้ปัญหาของท้องถิ่น

การดำเนินงานของกลไกสนับสนุน ปีที่ 1 มีกระบวนการวิจัยที่ออกแบบตาม "กระบวนการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น" โดยแบ่งการสนับสนุน เป็น 3 ระยะ หรือที่เรียกว่า ช่วงต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ โดยถือเอาภารกิจ ที่โหนด/ พี่เลี้ยง และฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นต้องปฏิบัติ ได้แก่ ภารกิจหลักตามตัวชี้วัด เช่น การพัฒนาโครงการ การติดตามโครงการ การนำเสนอผลงานวิจัย (ปิดโครงการ) ยุทธศาสตร์เชิงบริหารจัดการ และการใช้ประโยชน์งานวิจัย และ ภารกิจ Theme ซึ่งเป็นงานในระดับภาค เช่น ยุทธศาสตร์เชิงประเด็น การพัฒนาระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นต้น รายละเอียดของกระบวนการ ดังภาพที่ 2-8



แผนภาพที่ 2-8 กระบวนการทำงานของกลไกกลางสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ปี 2554

การดำเนินงานส่วนใหญ่ อยู่ในส่วนของยุทธศาสตร์เชิงบริหารจัดการ ส่วนกิจกรรมในยุทธศาสตร์เชิงประเด็นจะทำผ่านเวทีเครือข่ายคณบดีงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ (RC) และหารือในเวทีประชุมกลไกกลางเป็นหลัก โดยกิจกรรมทั้งหมด ได้แก่ เวทีคณบดีวิจัยภาค (โหนดและพี่เลี้ยง) เวทีพิจารณาโครงการ เวทีประชุมทีมวิจัย กิจกรรมติดตามหนุนเสริมงานโครงการวิจัย/ โหนดและพี่เลี้ยง โดยร่วมในกิจกรรมโครงการวิจัย การพัฒนาโครงการและการนำเสนอผลงาน และกิจกรรมพัฒนาศักยภาพคณบดีงานวิจัย โดยการรวบรวมชุดข้อมูลสำหรับการหนุนเสริมเครือข่ายโหนด/ พี่เลี้ยง และพัฒนากลไกการสนับสนุนเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ มี 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ทบทวนข้อมูลมือสองจากการดำเนินงานยุทธศาสตร์ภาคเหนือที่ผ่านมา และฐานข้อมูลโครงการวิจัยภาคเหนือทั้งหมด โดยอ้างอิงข้อมูลจาก สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ รวมถึงการทบทวนแนวคิดในการดำเนินงาน ส่วนที่ 2 จัดทำฐานข้อมูลการพัฒนาโครงการวิจัย ในรูปแบบของไฟล์ Excel และ Word ซึ่งกลไกกลางได้ออกแบบการเก็บรวบรวมพัฒนาของโครงการวิจัยตั้งแต่การเข้าพิจารณา จนถึง การดำเนินการออกสัญญาจาก สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อเป็นข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ในการพัฒนากลไกงานต้นน้ำ ในส่วนของการพัฒนาโครงการวิจัย และ ส่วนที่ 3 การบันทึกรายงานการประชุมต่างๆ ของเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ และการดำเนินงานของยุทธศาสตร์เชิงการบริหารจัดการและเชิงประเด็นทั้งหมด เพื่อนำเป็นข้อมูลในการหารือและดำเนินงานต่อเนื่อง

กลไกกลาง ได้วิเคราะห์สถานการณ์เคลื่อนงานภาคเหนือ และการเคลื่อนงานของโหนด/ พี่เลี้ยง เพื่อหนุนเสริมการเคลื่อนงานของโหนดตามความเหมาะสม ซึ่งผลที่เกิดขึ้นจะนำไปสู่การจัดการความรู้ร่วมกับภาคีที่เกี่ยวข้องทั้งภาคีตามยุทธศาสตร์เชิงประเด็น และยุทธศาสตร์เชิงบริหารจัดการ จนสามารถพัฒนาตนเองสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (เรียนรู้-ยกระดับ-ปรับตัว) ของผู้เกี่ยวข้องในกลไกงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ทุกระดับ และสามารถตอบโจทย์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือภายใต้ Theme ความมั่นคงทางอาหารบนฐานนิเวศวัฒนธรรมของภาคเหนือ ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้จากพื้นที่รูปธรรมที่เกิดขึ้นได้

ผลจากการดำเนินงานในปีที่ 1 สามารถสรุปผลได้ ดังนี้

(1) การศึกษาทุนเดิมในช่วง 10 ปี (ปี 2542-51) ได้ศึกษาตามยุทธศาสตร์เชิงประเด็น 4 ประเด็น ได้ Mapping โครงการวิจัยงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ความรู้ อนุรักษ์ และศูนย์เรียนรู้ที่เชื่อมกับประเด็นความมั่นคงด้านอาหาร และได้สังเคราะห์งานเชิงเนื้อหาพร้อมด้วย แต่บางประเด็นยังขาดการสังเคราะห์เชิงเนื้อหาความรู้

(2) การถอดบทเรียนการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์และกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคเหนือ ที่ผ่านมามีการคิดและทำแผนร่วมกัน กำหนดทีมงานและวางบทบาทอย่างชัดเจน แต่ในทางปฏิบัติ ทำได้น้อยเพราะงานสนับสนุนโครงการวิจัย และเชื่อมงานกับภาคีของโหนดมีมาก คนตรงกลางมีน้อย จึงไม่สามารถทำตามยุทธศาสตร์ได้

(3) การพัฒนากลไกการสนับสนุนการวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือที่เหมาะสม ในรูปแบบของกลไกกลาง ภาคเหนือที่มีทีมหลักเป็นหลักในการเคลื่อนงาน โดยภาพรวมแบ่งตามกระบวนการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยแยกเป็น 3 ช่วง ได้แก่ ช่วง ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ กิจกรรมหลักคือพัฒนา “กลไกและกระบวนการพัฒนาโครงการ” ให้มีประสิทธิภาพ (มีทิศทาง รวดเร็ว มีส่วนร่วม มีคุณภาพ) ผลการดำเนินงานช่วง ต้นน้ำ กลไกฯ ได้พัฒนาสิ่งต่าง ๆ ให้เกิดขึ้น ดังนี้ ได้เส้นทางพัฒนาโครงการ ได้กระบวนการและในการพัฒนาโครงการ เกิดการเติมความรู้การหนุนเสริมพื้นที่/ โหนด พัฒนาและได้ตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อการทดลองใช้ประโยชน์ จัดทำฐานข้อมูลเชิงรุก เกิดการใช้ประโยชน์ในการบริหารจัดการองค์กร และจัดการยุทธศาสตร์เชิงประเด็น สร้างพื้นที่รูปธรรมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นความมั่นคงทางอาหาร โดยวิเคราะห์พื้นที่ กำหนดเป้าหมายในระดับ อำเภอ จังหวัด และภาค พัฒนาโจทย์ใหม่/ยกระดับ กำหนดทิศทางการขึ้นโจทย์วิจัยที่สอดคล้องทั้งด้านจำนวน และคุณภาพ ที่ตอบ Theme ร่วมและตอบโจทย์พื้นที่ (ตามยุทธศาสตร์ของโหนด/พี่เลี้ยง) และการแสวงหาผู้ทรงคุณวุฒิ ที่หลากหลายเพื่อมาให้ข้อเสนอแนะในเวทีพัฒนาโครงการ ผลการดำเนินงาน ช่วงกลางน้ำ งานส่วนใหญ่จะเป็นการติดตามหนุนเสริมโครงการ การพัฒนาศักยภาพผู้เกี่ยวข้อง การทบทวนผลการเคลื่อนยุทธศาสตร์ และการพิจารณารายงานผลการทำงานที่ได้ เช่น ความรู้การหนุนเสริมการทำงานในพื้นที่/ โหนด เกิดความรู้/ เข้าใจเรื่องความมั่นคงทางอาหาร เกิดการถ่ายทอดความรู้ เชื่อมร้อยหน่วยงานภาคี และการเพิ่มศักยภาพทำ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น การวิเคราะห์/ สังเคราะห์/ บันทึก สรุปผล ฯลฯ และผลการดำเนินงาน ช่วงปลายน้ำ ดำเนินงานผลักดันการเคลื่อนเชิงยุทธศาสตร์ เชื่อมร้อยและรวบรวมองค์ความรู้ประเด็นความมั่นคงทางอาหาร สังเคราะห์ความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นความมั่นคงทางอาหาร ผลที่เกิดขึ้นมี ได้แก่ มีความก้าวหน้าในการเคลื่อนงานเชิงยุทธศาสตร์ ได้พื้นที่รูปธรรมด้านความมั่นคงทางอาหารโดยการกำหนดพื้นที่ร่วมกัน จากการศึกษาทุนเดิม และความสมัครใจของคนหนุนเสริมในพื้นที่ ได้องค์ความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นความมั่นคงทางอาหาร จากการสังเคราะห์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในช่วง 11 ปี (ปี 2542-52) ใน 3 ประเด็นหลัก คือ การท่องเที่ยวโดยชุมชน การจัดการทรัพยากร และเกษตรกรรมยั่งยืน ซึ่งเป็นองค์ความรู้ชุดแรกก่อนและมีกลไกการจัดการเชิงประเด็น (ที่ทดลองใช้เบื้องต้น)

(4) การเสริมสร้างประสิทธิภาพของระบบการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือที่เหมาะสม โดยใช้คำว่า “ประสิทธิภาพของระบบ” เป็นตัวตั้ง ที่มุ่งเน้นงาน/ โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่มีคุณภาพ ตั้งแตงานต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ สามารถประมวลให้เห็นกระบวนการทำงาน และผลที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ทิศทางการขับเคลื่อนประเด็นความมั่นคงทางอาหารร่วมกับภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อตอบโจทย์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ทั้งนี้ กลไกกลางภาคเหนือ ได้จัดงานสัมมนาวิชาการ “หลากนิเวศ หลายวัฒนธรรม ในการจัดการความมั่นคงทางอาหาร : ตัวตน คนภาคเหนือ” ขึ้น ในวันที่ 22 กันยายน 2554 ณ กรีนเลคส์รีสอร์ท จังหวัดเชียงใหม่ มีการระดมความคิดเห็นต่อประเด็นท้าทายในการสถาปนาความมั่นคงทางอาหาร ได้แก่ การส่งผ่านความรู้และการปฏิบัติที่ดี ไปสู่ชุมชนอื่นๆ และคนรุ่นหลัง การค้นหาความรู้ใหม่ๆ เพื่อลดความเปราะบางด้านอาหาร การสร้างความร่วมมือให้การผลิตอาหารเป็นงานหลักของการพัฒนา การสร้างความเข้มแข็งให้กับระบบเกษตรและอาหารในระดับภาค

และการพัฒนาประเด็นเชิงนโยบายเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยได้แนวทางวิจัยเกี่ยวกับประเด็นความมั่นคงทางอาหาร ในหลายระดับ ได้แก่ ระดับชุมชน ประเด็นการปรับวิถีชีวิตสู่ความยั่งยืน การนำหลักพุทธธรรมมาปรับใช้ กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหารสู่สาธารณชน การฟื้นฟูภูมิปัญญาการพึ่งพาตนเอง ระบบการจัดการอาหารโดยชุมชน ระดับเครือข่าย มีประเด็นการพัฒนาเกษตรยั่งยืน และการสร้างพลังเครือข่ายการทำงานภาคประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐ ระดับประเทศ มีประเด็นการตั้งรับด้านการเกษตร กับสมาคมอาเซียน 2558 แนวทางการผลักดันนโยบายภาคประชาชนเข้าสู่แผนพัฒนาประเทศ ที่เป็นรูปธรรมเรื่องเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหารและการสื่อสารกับสังคมในวงกว้างให้เข้าใจถึงความเชื่อมโยงของอาหารกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมและระบบนิเวศ

ชุดความรู้และผลการขับเคลื่อนกลไกสนับสนุนเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ปีที่ 1 เป็นพื้นฐานของทุนเดิม และแนวทางของการขับเคลื่อนงานปีที่ 2 โดยมีฐานแนวคิดเรื่องความมั่นคงทางอาหาร และพัฒนาการเชิงยุทธศาสตร์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ซึ่งเป็นการปูพื้นฐานจุดเริ่มต้นและบทเรียนของการดำเนินงานเชิงยุทธศาสตร์ของภาคเหนือ ทั้งนี้ ในกระบวนการดำเนินงานนั้น เป็นการทดลองระบบสนับสนุนผ่านการดำเนินงานยุทธศาสตร์เชิงการบริหารจัดการและเชิงประเด็น โดยมีเป้าหมายในการสร้างรูปธรรมและสถาปนาองค์ความรู้เรื่องความมั่นคงทางอาหารตามนิเวศวัฒนธรรมของภาคเหนือ เป็นจุดเชื่อมโยงและผลักดันงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือให้เกิดพลังและมีคุณค่าต่อชุมชนคนวิจัยภาคเหนือต่อไป

(2) แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการดำเนินงานของกลไกการสนับสนุนเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ นั้น โดยใช้แนวคิดเรื่องความมั่นคงทางอาหาร ซึ่งเป็นการทำความเข้าใจความมั่นคงทางอาหารในหลายระดับ การเชื่อมโยงไปสู่ความมั่นคงทางอาหาร และแนวคิด CIPP Model (Context Input Process Product) ซึ่งเป็นแนวคิดการประเมินภาพรวมโครงการที่สามารถตอบการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ โดยมีรายละเอียดแนวคิด ดังนี้

แนวคิด CIPP Model (Context Input Process Product)

ดร.ชูศักดิ์ ประเสริฐ (2555) การประเมินผลรูปแบบ CIPP MODEL เป็นกรอบงานที่ครอบคลุมเพื่อเป็นแนวทางในการประเมินผลแผนงาน / โครงการ / บุคลากร / ผลผลิต/ องค์การ / และระบบ รายการประเมินผลแบบ CIPP MODEL นี้เป็นการมุ่งเน้นไปใช้ในการประเมินผลแผนงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งมุ่งเป้าไปที่การพัฒนาอย่างยั่งยืนในระยะยาวขององค์กร

ดร. ภูมิศักดิ์ ราสี (2555) คำว่า รูปแบบ หรือหนังสือบางเล่มใช้คำว่า แบบจำลอง ภาษาอังกฤษใช้คำว่า Model ในการประเมินผลโครงการมีแนวคิดและรูปแบบหลายรูปแบบ CIPP Model เป็นรูปแบบที่เสนอโดย สต๊ฟเฟิลบีม (Stufflebeam) ซึ่งเป็นโมเดลที่ได้รับการยอมรับกันทั่วไปในปัจจุบัน โดยได้กำหนดประเด็นการประเมินออกเป็น 4 ส่วน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. การประเมินด้านบริบทหรือสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation : C) เป็นการประเมินให้ได้ข้อมูลสำคัญ เพื่อช่วยในการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ ความเป็นไปได้ของโครงการ เป็นการตรวจสอบว่าโครงการที่จะทำสนองปัญหาหรือความต้องการจำเป็นที่แท้จริงหรือไม่ วัตถุประสงค์ของโครงการชัดเจน เหมาะสม สอดคล้องกับนโยบายขององค์กร หรือ นโยบายหน่วยเหนือหรือไม่ เป็นโครงการที่มีความเป็นไปได้ในแง่ของโอกาสที่จะได้รับการสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ หรือไม่ เป็นต้น

การประเมินสภาวะแวดล้อมจะช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่อง โครงการควรจะทำในสภาพแวดล้อมใด ต้องการจะบรรลุเป้าหมายอะไร หรือต้องการบรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะอะไร เป็นต้น

2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้นหรือปัจจัยป้อน (Input Evaluation : I) เป็นการประเมินเพื่อพิจารณาถึง ความเป็นไปได้ของโครงการ ความเหมาะสม และความพอเพียงของทรัพยากรที่จะใช้ในการดำเนินโครงการ เช่น งบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ เวลา รวมทั้งเทคโนโลยีและแผนการดำเนินงาน เป็นต้น

การประเมินผลแบบนี้จะทำโดยใช้เอกสารหรืองานวิจัยที่มีผู้ทำไว้แล้ว หรือใช้วิธีการวิจัยนำร่องเชิงทดลอง (Pilot Experimental Project) ทดลองจนอาจให้ผู้เชี่ยวชาญ มาทำงานให้ อย่างไรก็ตาม การประเมินผลนี้จะต้องสำรวจสิ่งที่มีอยู่เดิมก่อนว่ามีอะไรบ้าง และตัดสินใจว่าจะใช้วิธีการใด ใช้แผนการดำเนินงานแบบไหน และต้องใช้ทรัพยากรจากภายนอกหรือไม่

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation : P) เป็นการประเมินระหว่างการทำโครงการ โครงการ เพื่อหาข้อบกพร่องของการดำเนินโครงการ ที่จะใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนา แก้ไข ปรับปรุง ให้การดำเนินการช่วงต่อไปมีประสิทธิภาพมากขึ้น และเป็นการตรวจสอบกิจกรรม เวลา ทรัพยากรที่ใช้ในโครงการ ภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการ โดยมีการบันทึกไว้เป็นหลักฐานทุกขั้นตอน การประเมินกระบวนการนี้ จะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการค้นหาจุดเด่น หรือจุดแข็ง (Strengths) และจุดด้อย (Weakness) ของนโยบาย/แผนงาน/โครงการ มักจะไม่สามารถศึกษาได้ภายหลังจากสิ้นสุดโครงการแล้ว การประเมินกระบวนการจะมีบทบาทสำคัญในเรื่องการให้ข้อมูลย้อนกลับเป็นระยะ ๆ เพื่อการตรวจสอบการดำเนินของโครงการโดยทั่วไป การประเมินกระบวนการมีจุดมุ่งหมาย คือ

3.1 เพื่อการหาข้อบกพร่องของโครงการ ในระหว่างที่มีการปฏิบัติการ หรือการดำเนินงานตามแผนนั้น

3.2 เพื่อหาข้อมูลต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงาน ของโครงการ

3.3 เพื่อการเก็บข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากการดำเนินงานของโครงการ

สำหรับตัวชี้วัด (Indicators) ความสำเร็จของโครงการนั้น หมายถึง ตัวชี้วัดที่แสดงหรือระบุประเด็นที่ต้องการจะวัดหรือประเมิน หรือตัวแปรทางเศรษฐกิจและสังคม ที่ต้องทำการศึกษา โดยจะมีการระบุลักษณะที่ค่อนข้างเป็นรูปธรรม ทั้งส่วนที่มีลักษณะเชิงปริมาณ และลักษณะเชิงคุณภาพ

หลักการสร้างตัวชี้วัดที่ดี

การสร้างตัวชี้วัดที่ดี จำเป็นจะต้องมีหลักการ ที่ใช้เป็นเป้าหมายในการดำเนินการดังนี้

- 1) เลือกใช้ / สร้างตัวชี้วัดที่เป็นตัวแทนที่สำคัญเท่านั้น
- 2) คำอธิบาย หรือการกำหนดตัวชี้วัดควรเป็นวลีที่มีความชัดเจน
- 3) ตัวชี้วัดอาจจะกำหนดได้ทั้งเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพก็ได้
- 4) ควรนำจุดประสงค์ของโครงการ หรือประเด็นการประเมินมากำหนดตัวชี้วัด
- 5) การเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตัวชี้วัดควรรวบรวมข้อมูล ทั้งจากแหล่งปฐมภูมิและทุติยภูมิ

ขอยกตัวอย่างการจำแนกประเภทของตัวชี้วัดตามลักษณะของสิ่งที่ได้รับการประเมินตามแบบจำลองการประเมินผลตาม CIPPOI Model คือ

1) ตัวชี้วัดด้านบริบท (Context) : ตัวชี้วัดสามารถพิจารณาได้จากสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

- สภาพแวดล้อมของ ก่อนมีโครงการ (ปัญหาวิกฤต)
- ความจำเป็น หรือความต้องการขณะนั้น และอนาคต
- ความเข้าใจร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการ

2) ตัวชี้วัดด้านปัจจัยนำเข้า(Input) : ตัวชี้วัดสามารถพิจารณาได้จากสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

- ความชัดเจนของวัตถุประสงค์ของโครงการ
- ความพร้อมของทรัพยากร เช่น งบประมาณ คน วัสดุอุปกรณ์ เวลาและ กฎระเบียบ เป็นต้น

- ความเหมาะสมของขั้นตอนระหว่างปัญหา สาเหตุของปัญหา และกิจกรรม
- 3) ตัวชี้วัดด้านกระบวนการ (Process) : ตัวชี้วัดสามารถพิจารณาได้จากสิ่งต่าง ๆ ดังนี้
 - การตรวจสอบกิจกรรม เวลา และทรัพยากรของโครงการ
 - ความยอมรับของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการในพื้นที่
 - การมีส่วนร่วมของประชาชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการ
 - ภาวะผู้นำในโครงการ
- 4) ตัวชี้วัดด้านผลผลิต (Product) : ตัวชี้วัดสามารถพิจารณาได้จากสิ่งต่าง ๆ ดังนี้
 - อัตราการมีงานทำของประชาชนที่ยากจน
 - รายได้ของประชาชนที่เข้าร่วมโครงการ
 - ความพึงพอใจของประชาชนที่เข้าร่วมโครงการ
- 5) ตัวชี้วัดด้านผลลัพธ์(Outcomes) :ตัวชี้วัดสามารถพิจารณาได้จากสิ่งต่าง ๆ ดังนี้
 - คุณภาพชีวิตของตนเอง และครอบครัวตามเกณฑ์มาตรฐาน
 - การไม่อพยพย้ายถิ่น
 - การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน
- 6) ตัวชี้วัดด้านผลกระทบ(Impact) :ตัวชี้วัดสามารถพิจารณาได้จากสิ่งต่าง ๆ ดังนี้
 - ผลกระทบทางบวก / เป็นผลที่คาดหวังจากการมีโครงการ
 - ผลกระทบทางลบ / เป็นผลที่ไม่คาดหวังจากโครงการ

เกณฑ์ และตัวชี้วัดดังกล่าวนี้ สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินผลโครงการได้ดี ซึ่งจะครอบคลุมมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม ด้านบริหารจัดการ ด้านทรัพยากร และด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น นอกจากนั้นยังสามารถวัดถึงความสำเร็จ และความล้มเหลวของโครงการพัฒนาต่างๆ ของรัฐได้ ซึ่งในทางปฏิบัตินักประเมินผล จะต้องนำเกณฑ์ และตัวชี้วัดดังกล่าวมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับลักษณะ และบริบทของโครงการด้วย

เครื่องมือวัดการประเมินผล

การประเมินผลเป็นการเปรียบเทียบระหว่างผลการปฏิบัติงานจริง (Actual results) กับผลที่คาดว่าจะได้รับ (Expected results) โดยชี้ให้เห็นว่าปฏิบัติงานจริงเกิดขึ้นตรงกับเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยทั่วไปตัวชี้วัดจะต้องมีองค์ประกอบสำคัญ ๓ ประการ คือ

1. ตัวชี้วัด อาจจะมีทั้งตัวชี้วัดเชิงปริมาณหรือคุณภาพ แต่อย่างไรก็ตามจะต้องสามารถให้ค่าหรือบ่งบอกลักษณะที่ชัดเจนของสิ่งที่ จะทำการวัดว่ามีปริมาณหรือคุณลักษณะอย่างไร
2. การกำหนดเกณฑ์มาตรฐาน ในการประเมินเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวในตัวชี้วัดนั้นๆ ถึงแม้ตัวชี้วัดจะมีความชัดเจนในการกำหนดค่าแต่ยังไม่สามารถนำไปวิเคราะห์หาข้อสรุปในการประเมินได้ จนกว่าจะได้มีการเปรียบเทียบ กับเกณฑ์มาตรฐานหรือเป้าหมายการดำเนินงานที่กำหนดไว้
3. เงื่อนไขด้านเวลาและสถานที่ ในการประเมินค่าของตัวชี้วัด นอกจากขึ้นอยู่กับเกณฑ์มาตรฐานเพื่อการเปรียบเทียบแล้ว ยังขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทั้งในด้านเวลาและสถานที่ กล่าวคือ ตัวชี้วัดจะบ่งบอกสถานะภาพของสิ่งที่ จะวัดเฉพาะในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง หรือในขอบเขต บริเวณสถานที่หรือพื้นที่ ที่ได้ระบุไว้ในการประเมินหรือตรวจสอบเท่านั้น

ตัวชี้วัดผลงาน หมายถึง

1. วัตถุประสงค์ของ คุณลักษณะที่สามารถสังเกตเห็น วัดได้ในเชิงปริมาณ
2. ผลงานหรือสิ่งที่เกิดขึ้นจากการนำเอาทรัพยากร (Input) มาใช้ในการดำเนินกิจกรรม (Process) KPI (Key Performance Indicator) หรือ OVI (Objectively Verifiable Indicator) หมายถึง สิ่งที่แสดงภาพให้เข้าใจถึง

ความสำเร็จซึ่งสามารถตรวจสอบได้ สังเกตได้หรือสอบวัดได้ ณ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง โดยอาจเป็นลักษณะเฉพาะหรือภาพรวมก็ได้ในเชิงปริมาณ และ/หรือ คุณภาพที่จะสามารถอธิบายถึงความสำเร็จได้ครบถ้วนบริบูรณ์ หรืออย่างน้อยจะต้องอธิบายได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 ในรูปของข้อความ อัตราส่วน สัดส่วน ร้อยละ หรือความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลในลักษณะต่าง ๆ นอกจากนี้ยังจะต้องมีลักษณะเป็นหลักฐานที่มีร่องรอยแสดงว่ามีการดำเนินงานจริง และมีใช้ ความคิดเห็น หรือคำบอกกล่าว

ตัวชี้วัดทางสังคม (Social Indicators) หมายถึง สิ่งที่แสดงออกเป็นตัวเลขที่ชี้วัดแง่มุมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทางสังคม ซึ่งเป็นเชิงนามธรรมให้เป็นตัวแปรเชิงรูปธรรมที่สามารถจัดได้ภายใต้ระบบสารสนเทศ อันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อประกอบการตัดสินใจของผู้บริหาร

ค่าของตัวชี้วัด

โดยทั่วไปค่าของตัวชี้วัดจะแสดงออกในรูปของตัวเลข

1. จำนวน (Number) คือ ตัวเลขที่แสดงถึงจำนวนสิ่งของหนึ่ง เช่น จำนวนศูนย์พัฒนาเทคโนโลยีประจำตำบล จำนวนสวนสาธารณะในกรุงเทพ และอื่นๆ เป็นต้น
2. ร้อยละ (Percentage) คือ จำนวนของเลขกลุ่มหนึ่ง ซึ่งนำมาเปรียบเทียบกับเลขอีกกลุ่มหนึ่งโดยปรับให้เลขกลุ่มหลังมีค่าเท่ากับ 100 เช่น รายได้จากภาษีเป็นร้อยละ 35 ของรายจ่ายประจำ เป็นต้น
3. อัตราส่วน (Ratio) คือ ข้อมูลที่แสดงความสัมพันธ์เปรียบเทียบระหว่างจำนวนของเลขกลุ่มหนึ่งกับจำนวนของเลขอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งอยู่ในเหตุการณ์เดียวกันหรือเกี่ยวข้องกัน เช่น อัตราส่วนของครูต่อนักเรียน เท่ากับ 1:25 เป็นต้น
4. สัดส่วน (Proportion) คือ ข้อมูลที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนของเลขกลุ่มหนึ่งกับจำนวนของเลขอีกกลุ่มหนึ่ง โดยที่จำนวนเลขในกลุ่มแรกนั้น เป็นส่วนหนึ่งหรือรวมอยู่ในจำนวนของเลขกลุ่มหนึ่งด้วย เช่น เจ้าหน้าที่การเกษตรที่มีความรู้ด้านเทคโนโลยีการเกษตร เท่ากับ 3 ใน 5 ของเจ้าหน้าที่ทั้งหมด เป็นต้น
5. อัตรา (Rate) คือ อัตราส่วนระหว่างเลขจำนวนหนึ่งกับเลขอีกจำนวนหนึ่งภายในระยะเวลาหนึ่ง เช่น จำนวนผู้เข้ารับการบำบัดการติดยาเสพติดทุก 500 คน จะมีผู้เข้ารับการบำบัดซ้ำ 10 คน เป็นต้น
6. ค่าเฉลี่ย (Average Mean) คือ ตัวเลขหนึ่งซึ่งเฉลี่ยจากกลุ่มตัวเลขจำนวนหนึ่งที่เป็นประเภทเดียวกัน (รวมค่าของจำนวนตัวเลขกลุ่มตัวอย่างหนึ่งแล้วหารด้วยจำนวนตัวอย่างนั้นทั้งหมด)

ตารางที่ 2.3 แบบจำลองการประเมินผลตาม CIPP Model

สิ่งที่ประเมิน/ประเด็น	ตัวชี้วัด ความสำเร็จ	เกณฑ์ การวัด/ ประเมิน	วิธีประเมิน แหล่งข้อมูล/กลุ่ม ตัวอย่าง/ เครื่องมือ /วิธีเก็บรวบรวม ข้อมูล/ แนวทาง วิเคราะห์ข้อมูล)	ผล การ ประเมิน
1) บริบทของโครงการ (Context Evaluation) - ประเมินความพร้อมของปัจจัย ที่จะดำเนินกิจกรรมตามแผนทั้งในด้านหน่วยงาน ผู้ให้บริการ ผู้รับบริการ องค์กร ชุมชน เช่น ความรู้ความเข้าใจในโครงการของผู้ดำเนินการ ความพร้อม ของประชาชน - ประเมินความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยนำเข้า วิธีการดำเนิน				

สิ่งที่ประเมิน/ประเมิน	ตัวชี้วัด ความสำเร็จ	เกณฑ์ การวัด/ ประเมิน	วิธีประเมิน แหล่งข้อมูล/กลุ่ม ตัวอย่าง/ เครื่องมือ /วิธีเก็บรวบรวม ข้อมูล/ แนวทาง วิเคราะห์ข้อมูล)	ผล การ ประเมิน
และ ผลผลิต				
2) ปัจจัยการผลิตเบื้องต้น/นำเข้า (Input Evaluation) ประเมินความพร้อมของทรัพยากรในการดำเนินงานตาม แผน เช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ วิธีการจัดการ ฯ				
3) กระบวนการดำเนินงานตามแผน (Process Evaluation) - ประเมินการดำเนินกิจกรรมตามแผนหรือผังควบคุมกำกับ กิจกรรม เพื่อปรับกิจกรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป็นไป ตามกำหนดเวลา - ประเมินความก้าวหน้าของโครงการในช่วงเวลาต่าง ๆ และ ดำเนินงานที่ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมาย				
4) ผลผลิต(Output) / ผลลัพธ์ (Outcome) - ผลผลิต:ประเมินผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ เช่น จำนวนประชาชนที่เข้าร่วมโครงการฯ - ผลลัพธ์:ประเมินปัจจัยนำ ปัจจัยเอื้อ ปัจจัยเสริม พฤติกรรมต่าง ๆ				

แนวคิดความมั่นคงทางอาหาร

1) ฐานทรัพยากรอาหาร

ความจำเป็นขั้นพื้นฐานต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ หรือที่เรียกกันว่า “ปัจจัย 4” นั้น อาหารจัดเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญพื้นฐานของมนุษย์ แต่อาหารไม่ได้มีคุณค่าเพียงในด้านโภชนาการอาหารเท่านั้น แต่อาหารเป็นวิถีชีวิต เป็นวัฒนธรรม เป็นความสัมพันธ์ที่เอื้ออาทรและแบ่งปัน ในการเข้าถึงอาหารนั้นถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ คนสามารถเข้าถึงได้โดยเท่าเทียมกัน แต่ในปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ สภาพสิ่งแวดล้อม ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงและปรับเปลี่ยนวิถีปฏิบัติของระบบการผลิตอาหารของตนเอง ซึ่งทำให้ขาดอธิปไตยในการผลิตและการกระจายอาหาร ค่านิยมในการบริโภคอาหาร อาหารถูกทำให้เป็นเพียงสินค้า รวมถึงความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งอาหารตามธรรมชาติที่หากไม่ได้รับการดูแลหรือฟื้นฟู นับวันจึงทำให้ขาดความหลากหลายของพืชพันธุ์ สัตว์ป่า และระบบนิเวศที่ขาดสมดุล ซึ่งในปัจจุบันเกิดกระแสการตื่นตัวและความตระหนักต่อเรื่องความมั่นคงทางอาหารมากขึ้น ระบบการเกษตรกรรมยั่งยืนเป็นหนึ่งฐานสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร รวมถึงการเห็นคุณค่าของอาหารพื้นถิ่น อาหารตามธรรมชาติ จนนำไปสู่การฟื้นฟูอนุรักษ์ให้คงอยู่สู่รุ่นลูก รุ่นหลานสืบไป

ฐานทรัพยากรอาหาร จึงเป็นประเด็นที่ต้องทำความเข้าใจและให้ความสำคัญ ทั้งนี้ผู้ให้นิยามความหมายในเรื่องของฐานทรัพยากรอาหารไว้หลายท่าน ดังนี้

ยศ สันตสมบัติ (2548) ได้กล่าวถึงฐานทรัพยากรอาหารในแง่มุมเชิงมานุษยวิทยา ไว้ว่า ประวัติศาสตร์ของมนุษย์ การเก็บหาอาหารเป็นกิจกรรมที่สำคัญอันดับแรก และเป็นต้นกำเนิดวัฒนธรรมอาหาร ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นระบบเกษตรในรูปแบบต่างๆ ทั้งเกษตรพื้นบ้าน เกษตรกรรมเข้มข้น และการเลี้ยงสัตว์ สังคมเก็บของป่าล่าสัตว์ เป็นสังคมที่มีขนาดเล็กที่ปรับตัวเข้ากับสภาพธรรมชาติ แม้ในธรรมชาติที่ดูแร้นแค้น ผู้คนอยู่เป็นกลุ่มกระจัดกระจาย ออกหาอาหาร ไม่มีระบบกรรมสิทธิ์ที่ดิน ไม่มีการผลิต ในทางสังคมไม่มีการแบ่งแยกชนชั้น อาศัยเรื่องเพศเป็นเกณฑ์แบ่งงานกันทำ สังคมแบบนี้หากมองจากภายนอก จะขัดแย้งกับกรอบคิดเรื่องความมั่นคงทางอาหารและความยากจน เพราะดำรงอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่สมบูรณ์ เทคโนโลยีอยู่ในขั้นต่ำ ไม่มีการผลิตที่มีประสิทธิภาพ ไม่สามารถสะสมมูลค่าส่วนเกินได้ แต่งานศึกษาทางมานุษยวิทยากลับพบว่า ด้วยวัฒนธรรมการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่ดี หลายสังคมสามารถทำมาหากินอย่างง่ายดาย และเพียงพอต่อความต้องการ ขณะที่สังคมกสิกรรมแบบไร่หมุนเวียน อันเป็นระบบการผลิตในพื้นที่สูงของชนพื้นเมืองทั่วโลก วิธีการผลิตดังกล่าวสัมพันธ์กับระบบนิเวศ อาจด้วยการเพิ่มขึ้นของประชากร ทำให้เกิดการเปลี่ยนจากเก็บหาของป่ามาทำเกษตรไร่หมุนเวียน ซึ่งสามารถควบคุมปริมาณอาหารที่มั่นคงและแน่นอน เกิดผลผลิตส่วนเกิน ในทางสังคมกลุ่มเครือญาติเป็นฐานการจัดตั้งองค์กรทางสังคม ซึ่งมีการแบ่งงานกันหลากหลาย

สำหรับสังคมกสิกรรมแบบเข้มข้น เช่น การทำนา ทำสวน ทำไร่ ความมั่นคงทางอาหารเกิดขึ้นได้ด้วยการอาศัยเทคโนโลยี แรงงานการผลิต และการบริหารองค์กรที่มีประสิทธิภาพ เช่น การควบคุมน้ำ การจัดการที่ดิน การจัดการแรงงาน เกิดการรวมตัวเป็นกลุ่ม สามารถสะสมผลผลิตส่วนเกิน ในอีกด้านหนึ่งก็เกิดความแตกต่างในการถือครองที่ดินที่อาจกลายเป็นความแตก ต่างทางชนชั้น ส่วนสังคมเลี้ยงสัตว์ มักเป็นชุมชนเร่ร่อน ขนาดเล็ก กระจัดกระจาย เลี้ยงสัตว์และทำการค้ากับกลุ่มอื่น เกิดพ่อค้า ผู้เชี่ยวชาญ ช่างฝีมือ มีการสะสมทรัพย์และความแตกต่างทางเศรษฐกิจ

ทั้งนี้ สาเหตุความหลากหลายของระบบการผลิตอาหารมาจาก ความแตกต่างทางด้านพัฒนาการทางเทคนิค การปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันไป และการเพิ่มขึ้นของประชากร ก็เป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตจากล่าสัตว์ เก็บของป่า มาเป็นการทำกสิกรรมในรูปแบบต่างๆ อาจารย์ยศเสนอว่า วิธีการผลิตแบบเกษตรกรรมทำให้มนุษย์ต้องทำงานหนักขึ้น และมีได้เป็นหลักประกันต่อความมั่นคงของชีวิตสูงกว่าการล่าสัตว์ และเก็บหาของป่า

กฤษฎา บุญชัย (2550) ได้ให้มุมมอง “ฐานทรัพยากรอาหาร” ในมิติเชิงสังคมและวัฒนธรรมไว้ว่า “ฐานทรัพยากรอาหารถูกสร้างขึ้นในบริบทความหลากหลายทางชีวภาพ และความหลากหลายทางวัฒนธรรม ชุมชนในถิ่นต่างๆ ผลิตอาหารขึ้นด้วยความรู้ที่ลึกซึ้ง ทั้งความรู้ต่อระบบนิเวศ ฤดูกาล สภาพภูมิศาสตร์ ความรู้ในการคัดสรรและปรับปรุงพันธุ์ ความรู้ในระบบการผลิต ความรู้ในการสร้างสรรค์อาหารที่หลากหลาย ความรู้ในด้านโภชนาการ ความรู้แพทย์พื้นบ้าน เป็นต้น สะท้อนถึงโลกทัศน์ โลกชีวิตของชุมชน และความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับธรรมชาติและการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของระบบนิเวศ ฐานทรัพยากรในนิเวศ ระบบการผลิต การแลกเปลี่ยน และการบริโภคเข้าไว้ด้วยกัน” ซึ่งองค์ประกอบของฐานทรัพยากรอาหาร คือ ฐานทรัพยากรธรรมชาติ ฐานวัฒนธรรม ความรู้ ประสบการณ์ ความเชื่อ จารีตประเพณีที่สั่งสมและสืบเนื่องกันมาในชุมชนและสังคม และระบบเกษตรกรรมและการผลิต และขอบเขตของประเด็นฐานทรัพยากรอาหาร ซึ่งควรพิจารณาครอบคลุมถึง

- ฐานทรัพยากรและการเข้าถึง
- ระบบการผลิตอาหาร
- การบริโภคและการกระจายอาหารที่เป็นธรรม
- ระบบกฎหมาย นโยบาย และการเชื่อมโยงทางการเมือง
- ขอตกลงระหว่างประเทศ
- องค์ความรู้และ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

- รากของแนวคิดฐานทรัพยากรอาหาร

โดยมีแนวคิดที่ประกอบสร้างเป็นฐานทรัพยากรอาหาร คือ แนวคิดเรื่องฐานทรัพยากร ซึ่งเติบโตมาจากเรื่องสิทธิชุมชนต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ แนวคิดเรื่องความมั่นคงทางอาหาร และอธิปไตยทางอาหาร

2) สภาพปัญหาที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหาร

บัญชา แก้วส่อง (2554) ซึ่งได้กล่าวในเวทีสมัชชาเกษตรทางเลือกจังหวัดแม่ฮ่องสอนครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 24-25 กุมภาพันธ์ 2554 ณ ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน อ.ขุนยวม จ.แม่ฮ่องสอน ถึงวิกฤตโลกที่สำคัญๆ ไว้ว่า “วิกฤตโลกสำคัญ ๆ ได้แก่ (1) วิกฤตโลกร้อนส่งผลกระทบต่อระบบการผลิตของเกษตรกร ผลผลิตที่ออกมาไม่เป็นไปตามคาดหวัง ในเรื่องของภาวะโลกร้อนถ้าเราสังเกตให้ดีเราจะเห็นความเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเป็น พืชผัก สัตว์เลี้ยง พืชผล ซึ่งวิกฤตแบบนี้เป็นวิกฤตที่บางครั้งเราปรับตัวไม่ทัน (2) วิกฤตพลังงาน เดิมเราใช้พลังงานหุงหาอาหารเราใช้พลังงานที่เราหาได้จากธรรมชาติ ปัจจุบันพลังที่สำคัญอีกอย่างคือ น้ำมัน เช่นเดียวกับ “ไฟฟ้า” ซึ่งเป็นพลังงานที่เราไม่ได้ผลิตเอง (3) วิกฤตเศรษฐกิจที่สำคัญ คือ วิกฤตอาหาร เราอาจจะไม่ได้รับผลกระทบมากนัก แต่สังคมโลกเจอวิกฤตอาหาร โดยเฉพาะเมื่อ 2 ปีที่แล้วราคาข้าวผืนผืนสูงมาก เพราะฉะนั้นข้าวจึงเป็นวิกฤตหนึ่งของเรา แล้วเราจะแก้อย่างไร ซึ่งสอดคล้องกับ วรากรณ์ สามโกเศศ (2551) อ้างถึงในบทวิเคราะห์อาณานิคมยุค วิกฤตอาหารของมูลนิธิชีววิถี (2553) ซึ่งกล่าวถึงวิกฤตพลังงานและอาหารไว้ว่า “วิกฤตอาหารและพลังงานที่เกิดขึ้นเมื่อปี 2550-2551 ทำให้เกิดความไม่มั่นคงทางอาหารขึ้นในหลายประเทศ ประเทศผู้ผลิตน้ำมัน ประเทศอุตสาหกรรมและประเทศที่ไม่สามารถผลิตอาหารได้เพียงพอ เริ่มกระบวนการเข้ามาเช่าที่ดิน และลงทุนทำการเกษตรในต่างประเทศอย่างขนานใหญ่ ประเทศไทยก็เป็นเป้าหมายของการเข้ามาลงทุนของต่างชาติ เช่นเดียวกัน” (4) วิกฤตทางวัฒนธรรมและสังคม ในช่วงที่มีการแบ่งแยกสีทางการเมืองต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว สิ่งเหล่านี้เป็นวิกฤตสังคม” นอกจากนี้ ยังได้ให้ข้อคิดถึงการหยุดวิเคราะห์หม้อข้าวของตนเองว่า อาหารในหม้อมาจากที่ไหนบ้าง ต้องมองให้เห็นคุณค่าของอาหารมากกว่าเพียงเรื่องทางโภชนาการ ต้องเห็นอาหารในมิติทางสังคมวัฒนธรรม เพื่อที่จะคิดหาวิธีการฟื้นฟูทางสังคมเหล่านั้นขึ้นมา โดยต้องหาวิธีการยกระดับภูมิปัญญาตรงนี้ใหม่ที่ตั้งอยู่บนภูมิปัญญาเดิม ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่มีรากเหง้า การทำความรู้จักกับรากเหง้าตนเองเป็นเรื่องสำคัญ ต้องรู้จักตัวเองว่ามีทางเลือกอื่นของชีวิตบ้างไหม ถ้าไม่ใช้สารเคมี ไม่รับจ้าง ไม่เผาป่า จะมีทางเลือกอื่นบ้างไหม ซึ่งเราจะมีทางเลือกได้ก็ต่อเมื่อเรามีเป้าหมายที่เราจะไป แล้วค่อยมาวิเคราะห์ทางเลือกที่มีฐานรากเหง้าไม่ทิ้งตัวเองและปรับตัวได้กับสถานะที่เปลี่ยนไปของการขยับไปข้างหน้า

นวลน้อย ตรีรัตน์ (2551) ได้กล่าวไว้ว่า “ตอนนี้โลกกำลังเผชิญกับปัญหาราคาอาหารที่เพิ่มขึ้นอย่างมากมาย และอาจจะถึงขั้นขาดแคลนอาหาร เรื่องความมั่นคงทางอาหารจึงถูกพูดถึงอีกครั้ง โดยได้อ้างถึงเรื่องความมั่นคงทางอาหารในระดับประเทศ ซึ่งองค์การอาหารโลกได้ให้ภาพรวมไว้ว่า หมายถึงการมีปริมาณอาหารสำหรับบริโภคภายในครอบครัว และชุมชน อย่างเพียงพอ ปลอดภัย และมีคุณภาพ ตลอดเวลาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในความหมายนี้รวมถึงการมีระบบการจัดการผลผลิตที่เกื้อหนุนต่อความยั่งยืน และความมั่นคงทางการผลิตทั้งที่ดิน น้ำ และทรัพยากรเพื่อการผลิตอื่นๆ และมีระบบการกระจายผลผลิต ที่เป็นธรรม และเหมาะสมทั้งในระดับครัวเรือน ชุมชน และประเทศ โดยนวลน้อย ตรีรัตน์ ได้เพิ่มเติมถึงแนวทางในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยได้อ้างถึงถึงกลุ่มที่ศึกษาเกี่ยวกับเกษตรยั่งยืน ได้เสนอให้การทำเกษตรแบบยั่งยืน เป็นการสร้างความมั่นคงทางด้านอาหาร ทั้งนี้ เพราะเกษตรแบบยั่งยืนให้ความสำคัญกับการจัดการทรัพยากรการผลิตแบบยั่งยืน ไม่มุ่งเน้นปัจจัยทางด้านการตลาดมากเกินไป แต่เน้นในเรื่องความสมดุลทางธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพ และยุติการผลิตที่ทำร้ายธรรมชาติ เป็นภัยต่อสิ่งแวดล้อม มนุษย์และสิ่งมีชีวิต โดยเมื่อปลายเดือนเมษายน ปี 2551 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้เสนอให้จัดทำวาระเร่งด่วน เรื่องการจัดทำยุทธศาสตร์รองรับสถานการณ์วิกฤตอาหารและพลังงาน ซึ่งคณะรัฐมนตรีเห็นชอบ และได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการเรื่องอาหารและพลังงานขึ้นมาชุดหนึ่ง โดยทำหน้าที่กำหนดมาตรการและแนวทาง

พัฒนาการผลิตและการตลาดของสินค้าอาหารและพลังงานรวมถึงการศึกษาวิจัย แปรรูปเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตร และกำหนดพื้นที่เพาะปลูกที่ชัดเจนระหว่างพืชอาหารและพืชพลังงาน คู่มือเกษตรกรให้ได้รับความเป็นธรรมจากการเช่าพื้นที่ทำการเกษตร ควบคุมปริมาณการผลิตออกสู่ตลาด ตลอดจนราคาอาหารสำหรับผู้บริโภคที่เหมาะสม”

จะเห็นได้ว่าฐานทรัพยากรอาหารจะดำรงอยู่ได้นั้น จำเป็นต้องสร้างความมั่นคงทางอาหารให้เกิดขึ้น ภายใต้บริบท ภูมิณีเวศของแต่ละพื้นที่ ซึ่งมีภูมิปัญญาในการจัดการและเข้าถึงที่แตกต่างกัน ทั้งนี้มีหลายท่านที่ได้กล่าวถึง “ความมั่นคงทางอาหาร” ไว้ ดังนี้

พฤษชัย มั่นมั่งคั่ง (2548) ได้ประมวลความเป็นมาของความมั่นคงทางอาหารไว้ว่าเกิดขึ้นจากความกังวลและตระหนักถึงความอดอยากในช่วงที่ประเทศอาณานิคมต่างๆ กำลังฟื้นฟูหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ทำให้เกิดนวัตกรรมทางด้านปฏิวัติเขียวขึ้น ซึ่งได้แก้ปัญหาทางด้านอาหารในระดับหนึ่ง แต่ก่อให้เกิดผลกระทบมากมายทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อม ระบบคิด และสู่ระบบอาหารที่ปลอดภัย สร้างมูลค่าเพิ่ม และใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน 157 การศึกษา การนำแนวคิดเชิงระบบในเวลาต่อมา เช่น งานวิจัยระบบพืชและแนวทางระบบฟาร์ม ทำให้มิติการพัฒนาเกษตรมีความสมดุลมากขึ้น

การประชุม Earth Summit ที่ประเทศบราซิล ในปี พ.ศ. 2535 (1992) เป็นการประชุมครั้งแรกในระดับนานาชาติที่พูดถึงการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยความมั่นคงทางอาหารได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของ Agenda 21 แต่ในขณะนั้นยังไม่ได้มีการขยายผลเนื่องจากมีหลายเรื่องที่เกี่ยวข้องกัน หลังจากนั้นอีก 5 ปี ในปี พ.ศ. 2539 (1996) ได้มีการประชุมสุดยอดอาหารโลก (World Food Summit) โดย FAO ที่กรุงโรม ประเทศอิตาลี ในการประชุมได้มีการถกเถียงกันของ 2 แนวคิดระหว่างความมั่นคงทางอาหารที่ผลักดันโดยบริษัทข้ามชาติ และความมั่นคงทางอาหารของเกษตรกรรายย่อยและผู้ที่ย่อยโอกาส มีการให้ความสำคัญกับชุมชนชายขอบ หรือกลุ่ม “The excluded” หมายถึง กลุ่มที่ถูกกลืน หรือ กลุ่มที่ถูกกลืนจากการพัฒนา

ในปัจจุบันความมั่นคงทางอาหารได้บรรจุอยู่ในงานวิจัยของสถาบันวิจัยนานาชาติทั้ง 16 แห่ง โดยเฉพาะสถาบันวิจัยนโยบายอาหาร หรือ IFPRI (International Food Policy Research Institute) ได้จัดประชุม Sustainable Food Security for All by 2020 ที่กรุงบอนนีในปี พ.ศ. 2544 ทำให้หลังจากการประชุม Food Summit เกิดขึ้นเนื่องจากไม่มีการเคลื่อนไหวใดๆ ภายหลังจากการประชุมที่กรุงโรม สาระในการประชุมมองไปถึงปี ค.ศ. 2020 ที่คาดว่าทุกวันจะมีเด็กตายเพราะขาดแคลนอาหารประมาณ 7 – 8 หมื่นคน โดยมุ่งประเด็นไปที่ประเทศ อัฟริกาซึ่งมีภัยจากสงคราม และประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียง การประชุมครั้งนี้เป็นการหลอมรวมและมองความมั่นคงทางอาหารจากหลายองค์กรด้วยกัน ทั้งองค์กรที่ถูกดำเนินคดีตลอดเวลาโดยนักวิชาการที่ต่อสู้เพื่อเกษตรกรหรือชาวบ้าน เช่น World Bank ภาคเอกชน บริษัทข้ามชาติ

ความหมายของความมั่นคงทางอาหารครอบคลุมหลายด้าน ได้แก่ สิทธิอันชอบธรรมของมนุษย์ทุกคนที่จะเข้าถึงอาหารที่ปลอดภัย เปี่ยมคุณค่าทางโภชนาการ มีปริมาณมากเพียงพอต่อความจำเป็น และเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่จะเป็นอิสระจากความอดอยากและขาดแคลน (สิทธิชุมชน)

สอดคล้องกับความมั่นคงทางอาหารที่ทาง กรรวิภา วีระพันธ์เทพา (2553) ได้กล่าวอ้างถึงคำว่า “ความมั่นคงทางอาหาร” ตามที่องค์การอนามัยโลกได้ให้นิยามความหมายไว้ในการประชุมสุดยอดอาหาร โลกเมื่อปี 2546 ซึ่งได้นิยามคำว่าความมั่นคงทางอาหารไว้ว่า “ความมั่นคงทางอาหารเป็นภาวะที่ประชากรทุกคนสามารถเข้าถึงอาหารได้อย่างพอเพียง โดยปลอดภัย มีคุณค่าทางโภชนาการและรักษาสุขภาพและชีวิตที่ดีได้ไม่ว่าเวลาใด” โดยทั่วไป หลักของความมั่นคงทางอาหารจะรวมถึงทั้งสิทธิทางกายภาพและเศรษฐกิจที่ สามารถเข้าถึงอาหารที่ได้ตรงตามความต้องการทางโภชนาการ ขณะเดียวกันก็ต้องเป็นอาหารที่สร้างความพึงพอใจด้วย นอกจากนี้ ความมั่นคงทางอาหารมีปัจจัยหลัก 3 ส่วนด้วยกัน ได้แก่ ความสามารถในการหาอาหารมาได้ (มีอาหารอย่างเพียงพอเสมอ) การเข้าถึงอาหาร (มีแหล่งทรัพยากรเพียงพอที่จะหาอาหารได้) และการใช้อาหาร (มีความรู้และวิธีการที่จะใช้ประโยชน์จากสารอาหาร รวมทั้งการเข้าถึงแหล่งน้ำและสุขอนามัยที่เหมาะสม)

สุมาลี พะสิม (2551) ได้เรียบเรียงมุมมองของเดชา ศิริภัทร ผู้อำนวยการมูลนิธิข้าวขวัญ จ. สุพรรณบุรี ซึ่งกล่าวถึงสถานการณ์วิกฤติอาหารของประเทศไทย โดยให้มุมมองคำว่า “ความมั่นคงทางอาหาร” ไว้ ซึ่งสามารถประมวลได้ว่า ความมั่นคงทางอาหารเหมือนความมั่นคงของชาติ ถ้าไม่มีความอยู่รอดของชาติจะไม่มี ประเทศชาติจะอ่อนแอ ต้องไปพึ่งอาหารของต่างชาติ ทำให้เสียดุลการค้าของประเทศ อาหารมีสิทธิ์ที่ซับซ้อน มีการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการบริโภคซึ่งเป็นการเปลี่ยนความมั่นคงเหมือนกัน เพราะว่าวัฒนธรรมเป็นตัวชาติ ถ้าวัฒนธรรมเสียไปชาติเราก็เสียไปด้วย ความมั่นคงทางวัฒนธรรมก็เป็นอีกหนึ่งที่ต้องรักษาไว้

ศจินทร์ ประชาสันต์ (2552) ได้กล่าวว่าแนวคิดความมั่นคงทางอาหารได้รับการพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีนิยามความมั่นคงทางอาหารไว้เป็นจำนวนมาก มีรายงานว่าจนถึงปี พ.ศ. 2542 มีนิยามมากถึง 200 ความหมาย และยังมีการพัฒนาดัชนีชี้วัดความมั่นคงทางอาหารไว้มากถึง 450 ดัชนี4 อย่างไรก็ตาม นิยามที่เป็นที่รู้จักและได้รับการอ้างอิงมากที่สุดมาจากการประชุมสุดยอดอาหารโลก (WSF) ในปี พ.ศ. 2539 ซึ่งระบุว่า

ความมั่นคงทางอาหาร หมายถึง “...คนทุกคนมีความสามารถเข้าถึงอาหารที่เพียงพอปลอดภัยและมีโภชนาการ ทั้งในทางกายภาพและเศรษฐกิจ ในการตอบสนองความต้องการและความพึงพอใจทางอาหารของพวกเขา เพื่อให้เกิดชีวิตที่ประกอบด้วยความกระตือรือร้นและสุขภาวะ” และจากความหมายข้างต้น องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ได้แบ่งและให้ความหมายความมั่นคงทางอาหารออกเป็น 4 มิติย่อย ได้แก่

1. ความพอเพียง: ความพอเพียงของปริมาณอาหารในคุณภาพที่เหมาะสม ซึ่งอาจได้มาจากการผลิตภายในประเทศหรือการนำเข้า รวมถึงความช่วยเหลือทางอาหาร
2. การเข้าถึง: การเข้าถึงทรัพยากรที่พอเพียงของบุคคลเพื่อได้มาซึ่งอาหารที่เหมาะสมและมีโภชนาการ ทรัพยากรที่ว่าหมายรวมถึงความสามารถของบุคคลที่จะกำหนดควบคุมกลุ่มสินค้าหนึ่งๆ ได้ภายใต้บริบททางกฎหมาย การเมือง เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนที่บุคคลอาศัยอยู่(รวมถึงสิทธิตามประเพณี เช่น การเข้าถึงทรัพยากรส่วนรวมของชุมชน)
3. การใช้ประโยชน์: การใช้ประโยชน์ด้านอาหารผ่านอาหารที่เพียงพอ น้ำสะอาดและการรักษาสุขภาพและสุขอนามัยเพื่อที่จะเข้าถึงภาวะความเป็นอยู่ที่ดีทางโภชนาการซึ่งความต้องการทางกายภาพทั้งหมดได้รับการตอบสนอง โดยนัยนี้ จึงสัมพันธ์กับปัจจัยนำเข้าที่ไม่ใช่อาหารด้วย
4. เสถียรภาพ: เพื่อจะมีเสถียรภาพทางอาหาร ประชาชน คราวเรือนและบุคคลจะต้องเข้าถึงอาหารที่เพียงพอตลอดเวลา ไม่ต้องเสี่ยงกับการไม่เข้าถึงอาหารอันเป็นผลมาจากวิกฤตที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน (เช่น วิกฤตทางทางเศรษฐกิจหรือสภาพภูมิอากาศ) หรือเหตุการณ์ที่เป็นไปตามวงจร (เช่น ภาวะความไม่มั่นคงทางอาหารตามฤดูกาล) ในความหมายนี้ จึงครอบคลุมถึงทั้งมิติความพอเพียงและการเข้าถึงอาหาร

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงความเปราะบางในมิติของความมั่นคงทางอาหารว่าหมายถึง โอกาสที่คนๆหนึ่งหรือครัวเรือนจะตกอยู่ในสถานการณ์ที่มีระดับความมั่นคงทางอาหารต่ำกว่าเกณฑ์ความมั่นคงทางอาหารขั้นต่ำที่พึงมีในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง ความต่างระหว่างความมั่นคงทางอาหารและความเปราะบางคือ ในขณะที่ความมั่นคงทางอาหารให้ความสนใจสถานการณ์และวิธีการแก้ไขปัญหา ด้านอาหารใน “ปัจจุบัน” แนวคิดความเปราะบางมุ่งไปที่ความเสี่ยงต่อความไม่มั่นคงทางอาหารใน “อนาคต” เช่นเดียวกับความมั่นคงทางอาหาร ความเปราะบางของแต่ละกลุ่มคนมีระดับที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับลักษณะความเสี่ยงและความสามารถในการรับมือกับความเสี่ยงหรือความไม่แน่นอนของสถานการณ์ คนที่ไร้ความมั่นคงทางอาหารวันนี้ย่อมมีความเปราะบางน้อยในอนาคตพอๆกับคนที่มีความมั่นคงทางอาหารวันนี้ก็ได้

ความมั่นคงทางอาหารโดยภาพรวม หมายถึง การมีปริมาณอาหารเพียงพอสำหรับบริโภคทั้งภายในครอบครัว ชุมชน และชุมชนอื่นๆ คุณภาพอาหารปลอดภัย มีระบบการผลิตที่เกื้อหนุน สร้างความหลากหลายทางชีวภาพและนำใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม มีระบบการจัดการผลผลิตที่สอดคล้องเหมาะสมเป็นธรรม และมีความมั่นคงทางการผลิต

บัญชา แก้วส่อง (2554) ซึ่งได้กล่าวในเวทีสมัชชาเกษตรทางเลือกจังหวัดแม่ฮ่องสอนครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 24-25 กุมภาพันธ์ 2554 ณ ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน อ.ขุนยวม จ.แม่ฮ่องสอน ถึงวิกฤติโลกที่สำคัญ ๆ ไว้ว่า “วิกฤติโลกสำคัญ ๆ ได้แก่ (1) วิกฤติโลกร้อนส่งผลกระทบต่อระบบการผลิตของเกษตรกร ผลผลิตที่ออกมาไม่ไปตามคาดหวัง ในเรื่องของภาวะโลกร้อนถ้าเราสังเกตให้ดีเราจะเห็นความเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเป็น พืชผัก สัตว์เลี้ยง พืชผล ซึ่งวิกฤติแบบนี้เป็นวิกฤติที่บางครั้งเราปรับตัวไม่ทัน (2) วิกฤติพลังงาน เดิมเราใช้พลังงานหุงหาอาหารเราใช้พลังงานที่เราหาได้จากธรรมชาติ ปัจจุบันพลังที่สำคัญอีกอย่างคือ น้ำมัน เช่นเดียวกับ “ไฟฟ้า” ซึ่งเป็นพลังงานที่เราไม่ได้ผลิตเอง (3) วิกฤติเศรษฐกิจที่สำคัญ คือ วิกฤติอาหาร เราอาจจะไม่ได้รับผลกระทบมากนัก แต่สังคมโลกเจอวิกฤติอาหาร โดยเฉพาะเมื่อ 2 ปีที่แล้วราคาข้าวผืนผวนสูงมาก เพราะฉะนั้นข้าวจึงเป็นวิกฤติหนึ่งของเรา แล้วเราจะแก้อย่างไร ซึ่งสอดคล้องกับ **วรากรณ์ สามโกเศศ (2551)** อ้างถึงในบทวิเคราะห์อาณานิคมยุค วิกฤติอาหารของ **มูลนิธิชีววิถี (2553)** ซึ่งกล่าวถึงวิกฤติพลังงานและอาหารไว้ว่า “วิกฤติอาหารและพลังงานที่เกิดขึ้นเมื่อปี 2550-2551 ทำให้เกิดความไม่มั่นคงทางอาหารขึ้นในหลายประเทศ ประเทศผู้ผลิตน้ำมัน ประเทศอุตสาหกรรมและประเทศที่ไม่สามารถผลิตอาหารได้เพียงพอ เริ่มกระบวนการเข้ามาเช่าที่ดิน และลงทุนทำการเกษตรในต่างประเทศอย่างขนานใหญ่ ประเทศไทยก็เป็นเป้าหมายหนึ่งของการเข้ามาลงทุนของต่างชาติ เช่นเดียวกัน” (4) วิกฤติทางวัฒนธรรมและสังคม ในช่วงที่มีการแบ่งแยกสีทางการเมืองต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว สิ่งเหล่านี้เป็นวิกฤติสังคม” นอกจากนี้ยังได้ให้ข้อคิดถึงการหยุดวิเคราะห์หม้อข้าวของตนเองว่าอาหารในหม้อมาจากที่ไหนบ้าง ต้องมองให้เห็นคุณค่าของอาหารมากกว่าเพียงเรื่องทางโภชนาการ ต้องเห็นอาหารในมิติทางสังคมวัฒนธรรม เพื่อที่จะคิดหาวิธีการฟื้นฟูทางสังคมเหล่านั้นขึ้นมา โดยต้องหาวิธีการยกระดับภูมิปัญญาตรงนี้ใหม่ที่ตั้งอยู่บนภูมิปัญญาเดิม ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่มีรากเหง้า การทำความรู้จักกับรากเหง้าตนเองเป็นเรื่องสำคัญ ต้องรู้จักตัวเองว่ามีทางเลือกอื่นของชีวิตบ้างไหม ถ้าไม่ใช้สารเคมี ไม่รับจ้าง ไม่เผาป่า จะมีทางเลือกอื่นบ้างไหม ซึ่งเราจะมีทางเลือกได้ก็ต่อเมื่อเรามีเป้าหมายที่เราจะไป แล้วค่อยมาวิเคราะห์ทางเลือกที่มีฐานรากเหง้าไม่ทิ้งตัวเองและปรับตัวให้กับสภาวะที่เปลี่ยนไปของการขยับไปข้างหน้า

นวนน้อย ตีรรัตน์ (2551) ได้กล่าวไว้ว่า “ตอนนี้โลกกำลังเผชิญกับปัญหาราคาอาหารที่เพิ่มขึ้นอย่างมาก และอาจจะถึงขั้นขาดแคลนอาหาร เรื่องความมั่นคงทางอาหารจึงถูกพูดถึงอีกครั้ง โดยได้อ้างอิงถึงความมั่นคงทางอาหารในระดับประเทศ ซึ่งองค์การอาหารโลกได้ให้ภาพรวมไว้ว่า หมายถึงการมีปริมาณอาหารสำหรับบริโภคภายในครอบครัว และชุมชน อย่างเพียงพอ ปลอดภัย และมีคุณภาพ ตลอดเวลาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในความหมายนี้รวมถึงการมีระบบการจัดการผลผลิตที่เกื้อหนุนต่อความยั่งยืน และความมั่นคงทางการผลิตทั้งที่ดิน น้ำ และทรัพยากรเพื่อการผลิตอื่นๆ และมีระบบการกระจายผลผลิต ที่เป็นธรรม และเหมาะสมทั้งในระดับครัวเรือน ชุมชน และประเทศ โดยนวนน้อย ตีรรัตน์ ได้เพิ่มเติมถึงแนวทางในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยได้อ้างถึงถึงกลุ่มที่ศึกษาเกี่ยวกับเกษตรยั่งยืน ได้เสนอให้การทำการเกษตรแบบยั่งยืน เป็นการสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารทั้งนี้ เพราะเกษตรแบบยั่งยืนให้ความสำคัญกับการจัดการทรัพยากรการผลิตแบบยั่งยืน ไม่มุ่งเน้นปัจจัยทางด้านการตลาดมากเกินไป แต่เน้นในเรื่องความสมดุลทางธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพ และยุติการผลิตที่ทำร้ายธรรมชาติ เป็นภัยต่อสิ่งแวดล้อม มนุษย์และสิ่งมีชีวิต โดยเมื่อปลายเดือนเมษายน ปี 2551 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้เสนอให้จัดทำวาระเร่งด่วน เรื่องการจัดทำยุทธศาสตร์รองรับสถานการณ์วิกฤติอาหารและพลังงาน ซึ่งคณะรัฐมนตรีเห็นชอบ และได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการเรื่องอาหารและพลังงานขึ้นมาชุดหนึ่ง โดยทำหน้าที่กำหนดมาตรการและแนวทางพัฒนาการผลิตและการตลาดของสินค้าอาหารและพลังงานรวมถึงการศึกษาวิจัย แปรรูปเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตร และกำหนดพื้นที่เพาะปลูกที่ชัดเจนระหว่างพืชอาหารและพืชพลังงาน ดูแลเกษตรกรให้ได้รับความเป็นธรรมจากการเช่าพื้นที่ทำการเกษตร ควบคุมปริมาณการผลิตออกสู่ตลาด ตลอดจนราคาอาหารสำหรับผู้บริโภคที่เหมาะสม”

มูลนิธิชีววิถี (2553) ได้จัดทำคู่มือประชาชนเรื่องความ(ไม่)มั่นคงทางอาหารกับทางออกของประเทศ ไทย โดยสามารถสรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้ ประเทศไทยเป็นประเทศที่ผลิตอาหารส่งออกเป็นอันดับที่ 10 ของโลก สามารถส่งออกอาหารได้มากกว่า 50% ของผลิตผลด้านอาหารที่ผลิตได้ แต่แม้เกษตรกรจะเป็นผู้ผลิตอาหาร แต่ครอบครัวเกษตรกรกลับพึ่งพาตนเองในเรื่องอาหารน้อยกว่าที่ควรจะเป็น โดยได้วิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาที่นำไปสู่ความ(ไม่)มั่นคงทางอาหารของประเทศไทย คือ ปุ๋ยและสารเคมีต่างๆ ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาหนี้สิน การขาดแคลนน้ำมัน ผลกระทบจากการเปิดการค้าเสรี การผลิตอาหารแบบบรรษัท การผูกขาดระบบการค้า การผูกขาดอาหารและเกษตร

3) ทางออกสู่ความมั่นคงทางอาหาร

บัณฑิต ปิยะศิลป์ (2549) มองว่าเกษตรกรรมยั่งยืนเป็นรากฐานที่สำคัญในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยให้ความหมายเรื่องความมั่นคงทางอาหารไว้ว่า “ความมั่นคงทางอาหาร คือ สิทธิที่เราจะได้รับอาหารอย่างเพียงพอกับความจำเป็นในการดำรงชีวิต โดยอาหารนั้นควรมีคุณค่าทางโภชนาการ ต้องปลอดภัยจากสารพิษต่างๆ และ ความมั่นคงทางอาหาร คือ การที่เราจะสามารถตัดสินใจในการจัดการและใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น และการที่เราจะมีความมั่นคงทางอาหารนั้น หมายความว่าหน่วยทางสังคมที่เล็กที่สุดของประเทศ หรือ ครอบครัวเกษตรกรในชนบทจะต้องมีความสามารถในการผลิตอาหารให้กับครอบครัวได้อย่างพอเพียง ผลผลิตส่วนเกินที่เหลือจึงขาย” นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับกระบวนการผลิตอาหาร หมายถึง กระบวนการผลิตอาหาร การแปรรูป การหีบห่อที่ปลอดภัย ปราศจากการปนเปื้อนสารเคมี และ ความมั่นคงทางอาหารในรูปแบบดังกล่าวจะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อเกษตรกรมีทรัพยากร การผลิต และมีสิทธิในการปลูกพืชอาหารเพื่อเลี้ยงครอบครัว การมีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ย่อมทำให้เกิดความมุ่งมั่นที่จะทำนุบำรุงที่ดิน น้ำและรักษาระบบนิเวศในไร่นาและป่าไม้ เพื่อให้พื้นที่นั้นสามารถนำมาใช้ผลิตอาหารและสร้างรายได้ให้ครอบครัวได้ อย่างยั่งยืนตลอดไป เกษตรกรรมยั่งยืนจึงเป็นฐานสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สร้างความมั่นคงด้านการผลิตอาหารอย่างพึ่งพาตนเอง เพื่อนำไปสู่อธิปไตยทางอาหารและวิถีชีวิตของเกษตรกรไทยโดยรวม

สอดคล้องกับทาง **มูลนิธิชีววิถี (2553)** ที่ได้เสนอแนวปฏิบัติเพื่อสร้างความมั่นคงและอธิปไตยทางอาหารนั้น มีดังต่อไปนี้

1. ทำการเกษตรแบบยั่งยืน โดยใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยอินทรีย์ กำจัดแมลงโดยชีววิถี หรือใช้สมุนไพรเพื่อควบคุมศัตรูพืช หลีกเลี่ยงการใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และพันธุ์พืชลูกผสม-จีเอ็มโอของบรรษัท
2. พึ่งพาตนเองด้านพลังงาน โดยใช้พลังงานที่ได้จากพืช แสงงานสัตว์หรือแรงงานที่หมุนเวียนมาใช้ได้ใหม่ประเภทต่างๆ ลดการใช้พลังงานจากเชื้อเพลิงดึกดำบรรพ์ให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้
3. วางแผนการผลิตเพื่อให้มีอาหารบริโภคได้ในระดับครัวเรือนก่อน โดยมีการผลิตที่หลากหลายเพื่อตอบสนองทั้งในเรื่องอาหาร รักษาความหลากหลายทางชีวภาพ และสามารถลดความเสี่ยงจากเรื่องราคาตกต่ำไปได้พร้อมๆ กัน
4. สร้างตลาดระดับชุมชนขึ้น ลดการขนส่ง ได้ของดีๆ สดๆ รับประทาน สร้างความรู้จักระหว่างผู้ซื้อผู้ขาย ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง
5. สร้างและริเริ่มพื้นที่การตลาดแบบใหม่ ที่ไม่พึ่งร้านสะดวกซื้อ ห้างค้าปลีกขนาดใหญ่ เช่น สร้างสหกรณ์ระหว่างผู้ผลิตผู้บริโภค ตลาดนัดเกษตรกรอินทรีย์ หรือระบบ CSA (community supported agriculture) เป็นต้น

6. ส่งเสริมการบริโภคเพื่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม เช่น ฟื้นฟูวัฒนธรรมบริโภคที่มีคุณค่า ซึ่งรวมถึงอาหารท้องถิ่นที่เหมาะสมกับยุคสมัย เข้าใจ และรู้เท่าทันในการเลือกรับวัฒนธรรมอาหารต่างถิ่น ที่มากับโลกาภิวัตน์และการโฆษณาชวนเชื่อ

7. สนับสนุนให้เกิดนโยบายการเกษตร อาหารและการค้าที่เป็นไปเพื่อความมั่นคงยั่งยืนและเป็นธรรมในทางอาหาร เช่น การปฏิรูปที่ดินสิทธิชุมชน ตลอดจนปฏิรูตรบบการค้าที่ทำลายคุณค่าดังกล่าว

8. เอื้ออำนวยให้เกิดการพัฒนาร่างกาย จิตใจและสติปัญญา ตลอดจนการส่งเสริมการเรียนรู้ระหว่างชุมชน ระหว่างประเทศ และระหว่างวัฒนธรรม เพื่อสร้างชุมชน สังคม และโลกที่พึงปรารถนาาร่วมกัน

ทางออกสู่ความมั่นคงทางอาหารโดยภาพรวม จึงหมายถึง ความสามารถในการมีปริมาณอาหารเพียงพอสำหรับบริโภคทั้งภายในครอบครัว ชุมชน และชุมชนอื่นๆ คุณภาพอาหารปลอดภัย มีระบบการผลิตที่เกื้อหนุนสร้างความหลากหลายทางชีวภาพและนำใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม มีระบบการจัดการผลผลิตที่สอดคล้องเหมาะสม เป็นธรรม และมีความมั่นคงทางการผลิต

จากมุมมองแนวคิดของหลายท่านที่มีต่อเรื่องความมั่นคงทางอาหาร จะเห็นได้ว่าสิ่งสำคัญ คือ การมองอาหารในมิติเชิงสังคมวัฒนธรรมที่เน้นคุณค่ามากกว่ามูลค่าทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว ฐานการผลิต ฐานวัฒนธรรมการแปรรูปเชื่อมโยงมีความสำคัญ และฐานทรัพยากรที่ต้องมีการเข้าถึงการใช้ประโยชน์และจัดการอย่างสมดุลบนฐานการอยู่อย่างพอเพียง ภายใต้ความหลากหลายของบริบท นิเวศวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ ชุมชนต้องจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางอาหารให้รุ่นลูกรุ่นหลาน ปัจจุบันมีหลายชุมชนที่เกิดความตระหนักและหันกลับมาฟื้นฟูรักษาแหล่งอาหารตามธรรมชาติ การปรับตัวของระบบการผลิต และมีวิถีชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” เป็นหนึ่งในกระบวนการเรียนรู้ที่หลายชุมชนใช้เป็นโอกาสและเครื่องมือในการจัดการทรัพยากรเพื่อรักษาฐานอาหารของชุมชน เพื่อสร้างฐานความมั่นคงทางอาหารให้กับตนเอง ชุมชน และประเทศชาติต่อไป

ส่วนที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การดำเนินงานของโครงการวิจัยการศึกษาและพัฒนากลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ปีที่ 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหากระบวนการสนับสนุนงานวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ เพื่อค้นหากระบวนการสนับสนุนงานวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือในการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาคี เพื่อค้นหากระบวนการสนับสนุนงานวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือในการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลง และเพื่อค้นหากระบวนการสนับสนุนงานวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือตามยุทธศาสตร์เชิงประเด็น 4 ประเด็นและเชื่อมโยงไปสู่ประเด็นความมั่นคงทางอาหาร โดยมีวิธีการดำเนินการ ดังนี้

3.1 ขอบเขตการวิจัย

3.1.1 ขอบเขตเนื้อหา

หลักการในการทำงานของกลไกกลางภาคเหนือ ได้แก่

- 1) ทำภารกิจเหนือโหนดเป็นหลัก เช่น กำหนดทิศทางงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในระดับภาค กำหนด Theme ยุทธศาสตร์ แผนงานขับเคลื่อน โดยการมีส่วนร่วมของโหนดและพี่เลี้ยง รวมถึงภาคีร่วมมือที่เกี่ยวข้อง
- 2) มีเป้าหมายพัฒนากลไกสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ให้สามารถจัดการตนเองเบ็ดเสร็จที่กลไกภาค โดยให้ครอบคลุมกระบวนการสนับสนุน ทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ รวมถึงให้สามารถตอบปัญหาสังคมภาคเหนือให้มากขึ้น
- 3) เน้นงานจัดการความรู้ ร่วมกับภาคีที่เกี่ยวข้องทั้งภาคีตามยุทธศาสตร์เชิงประเด็น และยุทธศาสตร์เชิงบริหารจัดการ
- 4) พัฒนาตนเองสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (เรียนรู้-ยกระดับ-ปรับตัว) ของผู้เกี่ยวข้องในกลไกงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ทุกระดับ
- 5) มีหลักการทำงานโดยเน้นกระบวนการการระเบิดจากภายใน (Inside Out) ผ่านทุนเดิม
- 6) ก่อนนำความรู้ ทุนจากภายนอกมาเติมเต็ม โดยการสำรวจทุน จากทุนที่มีอยู่ ที่เกิดจากการทำงานของโหนด พี่เลี้ยง และเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ภายใต้ขอบเขตเนื้อหาในการดำเนินงาน ได้แก่

- 1) ยุทธศาสตร์และกลไกการดำเนินงานของทุกกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ
 - การเชื่อมโยงยุทธศาสตร์การทำงานสู่ประเด็นความมั่นคงทางอาหาร
 - ยุทธศาสตร์เชิงประเด็น ได้แก่ (การจัดการทรัพยากร, เกษตรกรรมยั่งยืน, การท่องเที่ยวโดยชุมชน เศรษฐกิจชุมชนและการศึกษา)
 - ยุทธศาสตร์เชิงการบริหารจัดการ ได้แก่ (คุณภาพงานวิจัย, การพัฒนาศักยภาพคนทำงาน การสื่อสารสู่สาธารณะ และการทำงานความร่วมมือกับหน่วยงาน)
- 2) บทเรียนการดำเนินงานของกลไกการสนับสนุนของ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น (ปีที่ 1)
- 3) บทเรียนการดำเนินงานของกลไกการสนับสนุนของเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ
- 4) ระบบฐานข้อมูล โครงการวิจัย ความรู้ คน เครือข่ายและภาคีความร่วมมือของเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ
- 5) กลไกการขับเคลื่อนงานทางสังคมของหน่วยงานอื่นๆ
- 6) การยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือในเชิงประเด็น
- 7) การสร้างและขยายเครือข่ายที่เป็นขุมพลังของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ

3.1.2 ขอบเขตพื้นที่/ ประชากร

- 1) ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- 2) ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 3) ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดลำปาง “สถาบันนวัตกรรมกระบวนการเรียนรู้ชุมชน”
- 4) ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดลำพูน (สถาบันวิจัยทรัพยากร)
- 5) ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดน่าน
- 6) มูลนิธิสถาบันการทอที่ยาวโดยชุมชน
- 7) พี่เลี้ยงงานวิจัยอำเภอแจ้ห่ม อำเภอวังเหนือ อำเภอแม่ทะ
- 8) โครงการการพัฒนากลไกการจัดการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของศูนย์ประสานงานในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง
- 9) ชุดโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองล่อง จังหวัดเชียงราย

3.1.3 ขอบเขตระยะเวลา

ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2554 ถึง วันที่ 30 กันยายน 2555 รวมระยะเวลา 12 เดือน

ระยะที่ 1 ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2554 ถึง 31 มีนาคม 2555 (6 เดือน)

ระยะที่ 2 ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2555 ถึง 30 กันยายน 2555 (6 เดือน)

3.2 กระบวนการวิจัย

งานกลไก ปีที่ 2 ได้วางเป้าหมายที่จะตอบโจทย์ 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการพัฒนาระบบสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ (Process) และเกิดคุณภาพในผลงาน (output) ตลอดเส้นทางการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ) ด้านที่ 2 คือ การบรรลุผลเชิงเนื้อหางานที่ตอบปัญหาสังคมภาคเหนือ โดยเลือก “ความมั่นคงด้านอาหาร” เป็นจุดเน้นที่เชื่อมกับ อีก 5 ประเด็นที่เกี่ยวข้อง

ดังนั้นการออกแบบกิจกรรมที่จะให้ได้คำตอบเชิงวิจัย นั้น มี 2 ระดับ ได้แก่ กิจกรรมเชิงพัฒนาตามยุทธศาสตร์ 2 ด้าน ที่วางผู้รับผิดชอบ คือ โหนดที่เน้นประเด็นนั้น ๆ เพื่อการเรียนรู้ (การมีส่วนร่วม-ความรู้สึกเป็นเจ้าของความรู้) และสามารถใช้ประโยชน์ในระดับโหนดร่วมด้วย ระดับที่ 2 เป็นกิจกรรมเชิงวิจัย หรือการวิเคราะห์/สังเคราะห์/ การสรุปบทเรียน เพื่อให้ได้ความรู้ เกี่ยวกับกระบวนการ วิธีการและขั้นตอนการบริหารจัดการงานวิจัย กลไกการจัดการ การวางบทบาทผู้เกี่ยวข้องที่สามารถเรียกได้ว่าเป็น “ระบบการสนับสนุนที่มีประสิทธิภาพ”

แผนการดำเนินงานระยะที่ 1

กิจกรรมการดำเนินงาน ในปีที่ 2 นั้น ทำต่อเนื่องจากปีที่ 1 ซึ่งเป็นกิจกรรมปฏิบัติการ (Action) ที่เป็นเหมือนกิจกรรมในงานพัฒนาเป็นส่วนใหญ่ แต่จะมีความแตกต่างในช่วงการออกแบบกระบวนการแต่ละกิจกรรม หรือการกำหนดเนื้อหา เพื่อให้ได้ผลที่คาดว่าจะได้รับ (Output) ที่สามารถตอบโจทย์วิจัยได้ โดยมีกิจกรรมตรงกลาง คือ การประชุมประจำเดือน และการประชุมคนหนุนวิจัยภาคเหนือ 3 เดือน/ ครั้ง เป็นกิจกรรมที่จะนำไปสู่การเตรียมกิจกรรม การสรุปผลกิจกรรม และการออกแบบกิจกรรมใหม่ ได้ตลอดเวลา (ทั้งหมดของกิจกรรมคือการทดลองทำงานแล้วสรุปผลให้ได้ความรู้ทั้ง เชิงกระบวนการ เนื้อหา และกลไกที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ) โดยมีกิจกรรมแบ่งตามยุทธศาสตร์ได้ ดังนี้

1) กิจกรรมกลางของกลไกสนับสนุนฯ

- 1.1) เวทีทำความเข้าใจต่อทิศทางแผนการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคเหนือ
- 1.2) สังเคราะห์งานวิจัยประเด็นเศรษฐกิจชุมชน
- 1.3) เวทีเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 3 เดือน/ ครั้ง

- 1.4) เว็บไซต์ที่มิวิจัยและผู้เกี่ยวข้องประจำเดือน (วิเคราะห์-สังเคราะห์-สรุปความรู้ ปรับแผนตามสถานการณ์)
 - 1.5) จัดเวทีถอดบทเรียนการดำเนินงานสนับสนุนเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ
- 2) ยุทธศาสตร์คุณภาพงานวิจัย**
- 2.1) เว็บไซต์พิจารณาโครงการวิจัยและค้นหาหลัก กระบวนการ/ วิธีการ พัฒนาโครงการที่มีประสิทธิภาพ
 - 2.2) การติดตามหนุนเสริมการดำเนินงานของโหนด/ พี่เลี้ยง และค้นหาหลัก กระบวนการ/ วิธีการ ติดตามที่ดี
 - 2.3) กิจกรรมสร้าง และพัฒนาคุณภาพงานวิจัย
- 3) ยุทธศาสตร์พัฒนาศักยภาพผู้เกี่ยวข้อง (กระบวนการพัฒนาแนวคิด ทักษะ ความรู้ ที่ตอบโจทย์โครงการ)**
- 3.1) จัดอบรมพัฒนาศักยภาพทักษะ เทคนิค งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
 - 3.2) เรียนรู้การหนุนเสริมชุมชนวิจัยแบบเชื่อมงานข้ามโหนด
 - 3.3) เพิ่มความรู้เรื่องความมั่นคงทางอาหาร
- 4) ยุทธศาสตร์การทำงานกับหน่วยงาน**
- 4.1) เว็บไซต์วิเคราะห์พื้นที่รูปธรรมในการเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกับอปท.
 - 4.2) เว็บไซต์ Workshop เพื่อทบทวนกระบวนการทัศน์ของงานพัฒนาที่สอดคล้องกับปัญหาของชุมชนผ่านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 5) ยุทธศาสตร์การสื่อสารสังคม**
- 5.1) เผยแพร่ประชาสัมพันธ์กิจกรรม และข่าวสารต่างๆ ผ่านทางสังคมออนไลน์ (Social Network)
 - 5.2) จัดทำคลิปวิดีโอ กิจกรรมต่างๆ เผยแพร่ผ่านทาง YouTube
 - 5.3) เว็บไซต์สร้างการมีส่วนร่วม ในการเผยแพร่ข่าวสาร ของเครือข่ายฯ
 - 5.4) ประสานงานกับสื่อมวลชน และจัดทริป ในการนำสื่อมวลชน ลงพื้นที่รูปธรรมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
 - 5.5) การเผยแพร่ความเคลื่อนไหว เครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือผ่านสื่อรูปแบบต่างๆ ของสกว.
- 6) ยุทธศาสตร์เชิงประเด็นเกษตรกรรมยั่งยืน**
- 6.1) การจัดเวทีในระดับจังหวัด จังหวัดที่มีจุดเน้นสนับสนุนงานวิจัยเกษตรยั่งยืนและความมั่นคงด้านอาหาร
 - 6.2) การทบทวนองค์ความรู้พื้นที่งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในแต่ละจังหวัดที่เป็นแหล่งเรียนรู้
 - 6.3) การจัดทำฐานข้อมูลพื้นที่โครงการวิจัยที่เป็นแหล่งเรียนรู้ในระดับจังหวัด และระดับภาค (Mapping)
- 7) ยุทธศาสตร์ประเด็นการศึกษา**
- 7.1) จัดระบบฐานข้อมูลและองค์ความรู้การสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในประเด็นการศึกษา
 - 7.2) การประชุมแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานร่วมกับสถาบันการศึกษาระหว่าง โหนด
 - 7.3) ถอดบทเรียนการทำงานร่วมกับสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้องแต่ละโหนด
 - 7.4) ออกแบบและทดลองแนวทางการหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกับหน่วยงานที่สนใจร่วมกับโหนด มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อท้องถิ่น มทร.ล้านนา สกว.ฝ่ายฯ
 - 7.5) ติดตามและหนุนเสริมโครงการในระดับพื้นที่ภายใต้ความร่วมมือกับ มทร.ล้านนาและภาคี

- 7.6) ประชุมสรุปการทำงานและถอดองค์ความรู้ในการปฏิบัติการร่วมกับ มทร.ล้านนาและภาคี
- 7.7) ประชุมประมวลองค์ความรู้ในการหนุนเสริมการทำงานร่วมกับสถาบัน จากฐานการทำงานเดิม และ ผลการทำงานร่วมกับ มทร.ล้านนา

8) ยุทธศาสตร์ประเด็นการจัดการทรัพยากร

- 8.1) การจัดเวทีระดับจังหวัดศึกษาปัญหาสถานการณ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในระดับพื้นที่จังหวัด
- 8.2) การจัดเวทีระดับภาคแลกเปลี่ยนปัญหาสถานการณ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ภาคเหนือ
- 8.3) การทบทวนองค์ความรู้พื้นที่โครงการวิจัย ที่เป็นแหล่งเรียนรู้
- 8.4) การจัดทำฐานข้อมูลพื้นที่โครงการวิจัยที่เป็นแหล่งเรียนรู้

9) ยุทธศาสตร์ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน

- 9.1) ทบทวนความรู้งานวิจัยประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน เชื่อมโยงกับความมั่นคงทางอาหาร
- 9.2) ถอดบทเรียนการขยายงานความรู้เชิงวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชน สู่หลักสูตรการเรียนการสอน ของสถาบันการศึกษา

รายละเอียดของการดำเนินกิจกรรม

การดำเนินงานกลไก ปีที่ 2 กิจกรรมส่วนใหญ่ เป็นกิจกรรมยุทธศาสตร์เชิงประเด็น ซึ่งเป็นการขยายต่อเนื่องจากการดำเนินงานของกลไก ปีที่ 1 โดยมีกิจกรรมหลักของกลไกกลาง ในการเชื่อมโยง และกำหนดทิศทางการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ กิจกรรมโดยสรุปมีดังนี้

- 1) เวทีเครือข่ายคนหนุนวิจัยระดับภาค (โหนดและพี่เลี้ยง) จำนวน 2 ครั้ง
- 2) เวทีพิจารณาโครงการ จำนวน 7 ครั้ง
- 3) เวทีประชุมทีมวิจัย และผู้เกี่ยวข้องประจำเดือน (วิเคราะห์-สังเคราะห์-สรุปความรู้ ปรับแผนตามสถานการณ์) จำนวน 6 ครั้ง
- 4) กิจกรรมติดตามหนุนเสริมงานโครงการวิจัย/ โหนดและพี่เลี้ยง โดยร่วมในกิจกรรมโครงการวิจัย การพัฒนาโครงการและการนำเสนอผลงาน จำนวน 16 ครั้ง
- 5) กิจกรรมพัฒนาศักยภาพคนหนุนวิจัย จำนวน 2 ครั้ง
- 6) ร่วมกิจกรรมของภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง จำนวน 4 ครั้ง

รายละเอียดและสาระสำคัญในแต่ละกิจกรรมนำเสนอในภาคผนวก 1

แผนการดำเนินงานระยะที่ 2

แผนกิจกรรมระยะที่ 2 แต่ละยุทธศาสตร์ มีการปรับกิจกรรมบางส่วน ซึ่งไม่สามารถดำเนินงานได้ในระยะที่ 1 ตามแผนการดำเนินงานที่กำหนดไว้ จึงปรับมาดำเนินงานในระยะที่ 2 โดยมีกิจกรรมแบ่งตามยุทธศาสตร์ได้ ดังนี้

1) กิจกรรมกลางของกลไกสนับสนุน

- 1.1) เวทีทำความเข้าใจต่อทิศทางการดำเนินงานกลไกงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ
- 1.2) สังเคราะห์งานวิจัยประเด็นเศรษฐกิจชุมชน
- 1.3) เวทีเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 1.4) เวทีประชุมทีมวิจัยและผู้เกี่ยวข้องประจำเดือน (วิเคราะห์-สังเคราะห์-สรุปความรู้ ปรับแผนตามสถานการณ์)
- 1.5) ลงพื้นที่และจัดเวทีถอดบทเรียนการดำเนินงานสนับสนุนเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ
- 1.6) เวทีสัมมนาวิชาการประจำปี

2) ยุทธศาสตร์คุณภาพงานวิจัย

- 2.1) เวทีพิจารณาโครงการวิจัยและค้นหากลไก กระบวนการ/ วิธีการ พัฒนาโครงการที่มีประสิทธิภาพ
- 2.2) การติดตามหนุนเสริมงานของโหนด/ พี่เลี้ยงและค้นหากลไก กระบวนการ/ วิธีการ ติดตามที่ดี
- 2.3) กิจกรรมสร้าง และพัฒนาคุณภาพงานวิจัย

3) ยุทธศาสตร์พัฒนาศักยภาพผู้เกี่ยวข้อง (กระบวนการพัฒนาแนวคิด ทักษะ ความรู้ ที่ตอบโจทย์โครงการ)

- 3.1) จัดอบรมพัฒนาศักยภาพทักษะ เทคนิค งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
 - การอบรมการเขียนกรอบแนวคิด
 - การอบรมเรื่องประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนกับการพัฒนาโจทย์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ
- 3.2) เรียนรู้การหนุนเสริมชุมชนวิจัยแบบเชื่อมงานข้ามโหนด

4) ยุทธศาสตร์การสื่อสารสังคม

- 4.1) เผยแพร่ประชาสัมพันธ์กิจกรรม และข่าวสารต่างๆ ผ่านทางสังคมออนไลน์ (Social Network)
- 4.2) จัดทำคลิปวิดีโอ กิจกรรมต่างๆ เผยแพร่ผ่านทาง YouTube
- 4.3) เวทีสร้างการมีส่วนร่วม ในการเผยแพร่ข่าวสาร ของเครือข่ายฯ
- 4.4) ประสานงานกับสื่อมวลชน และจัดทริป ในการนำสื่อมวลชน ลงพื้นที่รูปธรรมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 4.5) การเผยแพร่ความเคลื่อนไหว เครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือผ่านสื่อรูปแบบต่างๆ ของ สกว.

5) ยุทธศาสตร์เชิงประเด็นเกษตรกรรมยั่งยืน

- 5.1) การจัดเวทีในระดับจังหวัด จังหวัดที่มีจุดเน้นสนับสนุนงานวิจัยเกษตรยั่งยืนและความมั่นคงด้านอาหาร (จัดร่วมกับเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูน)

6) ยุทธศาสตร์ประเด็นการศึกษา

- 6.1) การประชุมแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานร่วมกับสถาบันการศึกษาระหว่างโหนด
- 6.2) ถอดบทเรียนการทำงานร่วมกับสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้องแต่ละโหนด

7) ยุทธศาสตร์ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน

- 7.1) การประชุมเรื่องงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเครื่องมือขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างไร

รายละเอียดของการดำเนินกิจกรรม

การดำเนินงานกลไก ปีที่ 2 กิจกรรมส่วนใหญ่ เป็นกิจกรรมยุทธศาสตร์เชิงประเด็น ซึ่งเป็นการขยายต่อเนื่องจากการดำเนินงานของกลไก ปีที่ 1 โดยมีกิจกรรมหลักของกลไกกลาง ในการเชื่อมร้อย และกำหนดทิศทางการเคลื่อนงานให้บรรลุเป้าหมายของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ กิจกรรมโดยสรุปมีดังนี้

1. เวทีเครือข่ายคนหนุนวิจัยระดับภาค (โหนดและพี่เลี้ยง) จำนวน 1 ครั้ง
2. เวทีพิจารณาโครงการ จำนวน 3 ครั้ง
3. เวทีประชุมทีมวิจัย และผู้เกี่ยวข้องประจำเดือน (วิเคราะห์-สังเคราะห์-สรุปความรู้ ปรับแผนตามสถานการณ์) จำนวน 5 ครั้ง
4. กิจกรรมติดตามหนุนเสริมงานโครงการวิจัย/ โหนดและพี่เลี้ยง โดยร่วมในกิจกรรมโครงการวิจัย การพัฒนาโครงการและการนำเสนอผลงาน จำนวน 4 ครั้ง
5. กิจกรรมพัฒนาศักยภาพคนหนุนวิจัย จำนวน 2 ครั้ง
6. ร่วมกิจกรรมของภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง จำนวน 1 ครั้ง

รายละเอียดและสาระสำคัญในแต่ละกิจกรรมนำเสนอในภาคผนวก 1

ทั้งนี้ กระบวนการวิจัยของกลไกการสนับสนุนเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ปีที่ 2 ได้เคลื่อนงานภายใต้ยุทธศาสตร์เชิงการบริหารจัดการและเชิงประเด็น โดยกิจกรรมการดำเนินงานดังกล่าวสามารถตอบวัตถุประสงค์การดำเนินงาน ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อ 1 เพื่อค้นหากระบวนการสนับสนุนงานวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ โดยมีกิจกรรมของยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเป็นหลักในการพัฒนาระบบกลไกสนับสนุนโหนด/ พี่เลี้ยง และโครงการวิจัยให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ซึ่งการสร้างคุณภาพของเจ้าหน้าที่โหนด/ พี่เลี้ยง ตลอดจนผู้เกี่ยวข้อง จะมีการพัฒนาบุคลากรผ่านยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งทุกคนมีส่วนร่วมในการเสนอประเด็นที่ต้องการเรียนรู้เพิ่มเติม หรือการเข้าร่วมแลกเปลี่ยนข้ามโหนดในส่วนของคุณภาพงานวิจัย ภายใต้งานของยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพงานวิจัย มีกระบวนการพิจารณาข้อเสนอโครงการ และการถอดบทเรียนการดำเนินงานของโหนด/ พี่เลี้ยง เพื่อทบทวนจุดอ่อนจุดแข็งและปรับปรุงการดำเนินงานในปีต่อไป

วัตถุประสงค์ข้อ 2 เพื่อค้นหากระบวนการสนับสนุนงานวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือในการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาคี เนื่องจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ มีการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกับหน่วยงานภาคีหลายภาคส่วน แต่สำหรับหน่วยงานที่มีการทำงานร่วมกันอย่างชัดเจน ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา และองค์กรเอกชน ยุทธศาสตร์การทำงานกับหน่วยงาน จึงมีแผนการดำเนินงานในการทบทวนความรู้และจัดวางแลกเปลี่ยนเพื่อถอดความรู้การทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกับหน่วยงานภาคี รวมทั้งการเข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนที่หน่วยงานภาคีจัดขึ้น

วัตถุประสงค์ข้อ 3 เพื่อค้นหากระบวนการสนับสนุนงานวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือในการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลง ในปีที่ 2 มีการปรับเป็นยุทธศาสตร์การสื่อสารสังคม เนื่องจากพิจารณาทบทวนเป้าหมายของการเคลื่อนงานสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลง ซึ่งรูปธรรมของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคล ชุมชน และบางโครงการสามารถผลักดันสู่นโยบาย แต่ในส่วนของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ เน้นการสื่อสารในกลุ่มของโหนด/ พี่เลี้ยง นักวิจัย และผู้ที่สนใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ผ่านช่องทางการสื่อสารใน 3 ลักษณะ คือ การสื่อสารผ่านช่องทางสังคมออนไลน์ (Social Network) การสื่อสารผ่านสื่อสาธารณะโดยมีการประสานงานกับสื่อมวลชน ลงพื้นที่รูปธรรมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และการสื่อสารผ่านเวทีงานนำเสนอประจำปีของเครือข่ายงานวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อ 4 เพื่อค้นหากระบวนการสนับสนุนงานวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือตามยุทธศาสตร์เชิงประเด็น 4 ประเด็นและเชื่อมโยงไปสู่ประเด็นความมั่นคงทางอาหาร โดยการเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือของโหนด/ พี่เลี้ยงภาคเหนือ มีทั้งโหนดเชิงประเด็น และโหนดเชิงพื้นที่ แต่มีประเด็นหลักในการเคลื่อนงานใน 4 ประเด็น ได้แก่ การจัดการทรัพยากร การศึกษา การท่องเที่ยวโดยชุมชน และเกษตรกรรมยั่งยืน โดยมีจุดร่วมในการสร้างรูปธรรมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่สอดคล้องกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของการกินอยู่ของคนภาคเหนือ นำมาสู่การเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นความมั่นคงทางอาหารของภาคเหนือ

3.3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาและพัฒนากลไกการสนับสนุนเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ปีที่ 2 นั้น มีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อเป็นชุดข้อมูลสำหรับการหนุนเสริมเครือข่ายโหนด/ พี่เลี้ยง และพัฒนากลไกการสนับสนุนเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ให้เกิดประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายตอบโจทย์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ทั้งนี้ สามารถจำแนกวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ทบทวนพัฒนาการการเคลื่อนงานยุทธศาสตร์ภาคเหนือ ทบทวนข้อมูลผลการดำเนินงานยุทธศาสตร์ภาคเหนือ ปีที่ 1 ในเชิงประเด็นและเชิงบริหารจัดการ เพื่อเป็นฐานข้อมูลต่อยอดในการดำเนินงานพัฒนากลไกสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำและเชื่อมโยงไปสู่ประเด็นความมั่นคงทางอาหาร และทบทวนแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการเคลื่อนเรื่องความมั่นคงทางอาหาร และการประเมินผลการสร้างคุณภาพและประสิทธิภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ

ส่วนที่ 2 จัดทำฐานข้อมูล การพัฒนาโครงการวิจัยต่อเนื่องจากฐานข้อมูลการดำเนินงาน ในปีที่ 1 ในรูปแบบของไฟล์ Excel และ Word ซึ่งกลไกกลางได้ออกแบบการเก็บรวบรวมพัฒนาของโครงการวิจัยตั้งแต่การเข้าพิจารณา จนถึงการดำเนินการออกสัญญาจาก สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อเป็นข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ในการพัฒนากลไกงานต้นน้ำในส่วนของพัฒนาโครงการวิจัย ทั้งนี้มีฐานข้อมูล 4 ชุด ได้แก่

- 1) ฐานข้อมูลประวัติการพัฒนาโครงการ
- 2) ฐานข้อมูลประมวลผลการพิจารณาข้อเสนอโครงการ
- 3) ฐานข้อมูลข้อเสนอโครงการ
- 4) ฐานข้อมูลผู้เข้าร่วมเวทีพิจารณาโครงการ

ส่วนที่ 3 จัดทำข้อมูลสถานะโครงการวิจัย โดยมีการเช็คข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน จากงานโครงการภาคเหนือ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อทบทวนสภาพการเคลื่อนงานต้นน้ำ ให้เป็นไปตามเป้าหมายและระยะเวลาที่เหมาะสมในการอนุมัติโครงการวิจัย

ส่วนที่ 4 การบันทึกบันทึกรายงานการประชุมต่างๆ ของเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ และการดำเนินงานของยุทธศาสตร์เชิงการบริหารจัดการและเชิงประเด็นทั้งหมด เพื่อนำเป็นข้อมูลในการหารือและดำเนินงานต่อเนื่อง

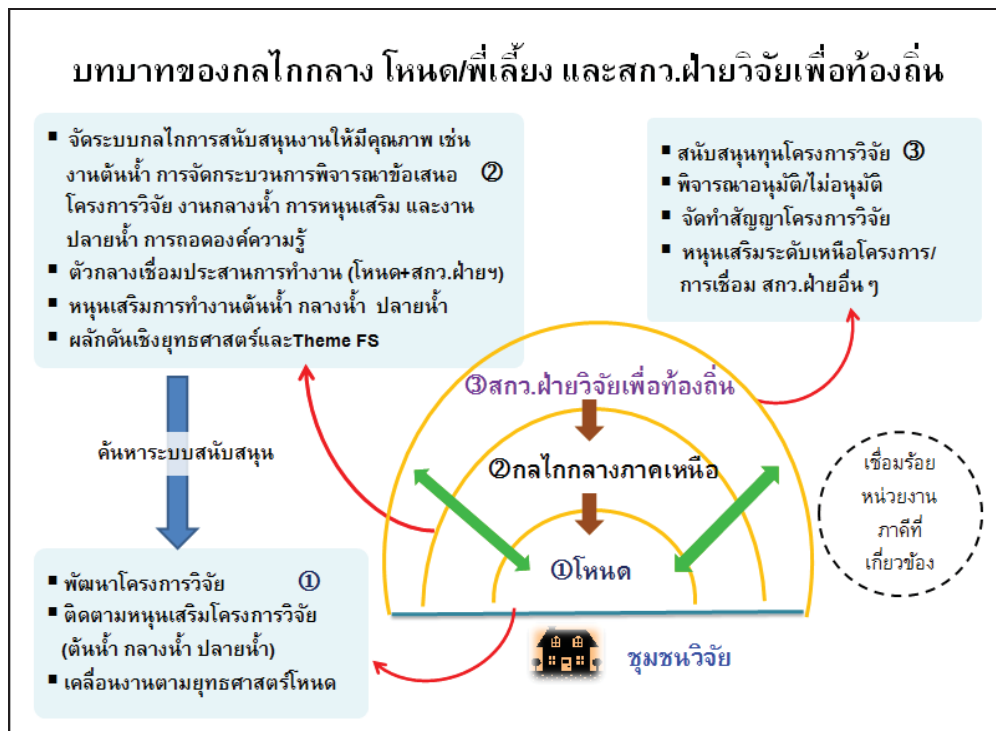
3.4 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

กลไกกลางภาคเหนือ ได้วิเคราะห์ข้อมูลจากการดำเนินงานในภาพรวม โดยเฉพาะงานต้นน้ำและกลางน้ำ ซึ่งมีในส่วนของยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพผู้เกี่ยวข้อง เน้นการพัฒนาทักษะ ความรู้เพื่อเอื้อต่อการทำงานของ ผู้เกี่ยวข้อง ให้สามารถหนุนเสริมงานวิจัยที่มีคุณภาพได้ภายใต้ตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยที่เครือข่ายโหนด/ พี่เลี้ยงได้ร่วมกับออกแบบขึ้น โดยในการเคลื่อนงานได้มีการเชื่อมโยงการทำงานกับหน่วยงานภาคีทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ที่สนใจเรียนรู้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งเป็นอีกก้าวของการขยายผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยมียุทธศาสตร์การสื่อสารสังคม ทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงในการสื่อสารงานภาคเหนือสู่สาธารณะ รวมทั้งการสื่อสารภายในเครือข่ายภาคเหนือด้วย ทั้งนี้ ต้องมีฐานงานยุทธศาสตร์เชิงประเด็นการศึกษา การจัดการทรัพยากร การท่องเที่ยว โดยชุมชน และเกษตรกรรมยั่งยืน ที่มีความชัดเจนของพื้นที่รูปธรรมที่เกิดขึ้น

ทั้งนี้ ได้วิเคราะห์สถานการณ์การเคลื่อนงานภาคเหนือ และการเคลื่อนงานของโหนด/ พี่เลี้ยง เพื่อหนุนเสริมการเคลื่อนงานของโหนดตามความเหมาะสม ซึ่งผลที่เกิดขึ้นจะนำไปสู่การจัดการความรู้ร่วมกับภาคีที่เกี่ยวข้องทั้งภาคีตามยุทธศาสตร์เชิงประเด็น และยุทธศาสตร์เชิงบริหารจัดการ จนสามารถพัฒนาตนเองสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (เรียนรู้-ยกระดับ-ปรับตัว) ของผู้เกี่ยวข้องในกลไกงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ทุกระดับ และสามารถตอบโจทย์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือภายใต้ Theme ความมั่นคงทางอาหารบนฐานนิเวศวัฒนธรรมของภาคเหนือ ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้จากพื้นที่รูปธรรมที่เกิดขึ้นได้ โดยใช้ฐานชุดความรู้ที่พบจากการดำเนินงานปีที่ 1 ให้เกิดความต่อเนื่อง ชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ประสิทธิภาพของกลไกแต่ละระดับ ตั้งแต่ระดับภาคที่เคลื่อนความมั่นคงด้านอาหาร กลไกเชิงประเด็นที่ยังไม่เกิดขึ้นจริงและได้เพิ่มประเด็น “เศรษฐกิจชุมชน” เข้ามาด้วยให้สอดคล้องกับ Theme ภาคเหนือ

ซึ่งจากการวิเคราะห์สถานการณ์ภาคเหนือ และฐานข้อมูล โครงการวิจัย ความรู้ คน เครือข่ายและภาคี ความร่วมมือของเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ จะนำไปสู่ชุดความรู้ของกลไกการสนับสนุนเครือข่าย งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ในการสนับสนุนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพตั้งแต่ต้น น้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ การประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาคี การสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลง และการ สนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือยุทธศาสตร์เชิงประเด็น 4 ประเด็น และเชื่อมโยงไปสู่ประเด็นความมั่นคง ทางอาหาร

ในการดำเนินงานเพื่อคั่นหาระบบสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือที่มีคุณภาพนั้น ต้องอาศัยการมี ส่วนร่วมระหว่างกลไกกลาง โหนด/พี่เลี้ยง และสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น (ดังแผนภาพ 3-1)



แผนภาพที่ 3-1 บทบาทของกลไกกลาง โหนด/พี่เลี้ยง และสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

โดยกลไกกลางทำหน้าที่จัดระบบกลไกการสนับสนุนงานของเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ให้มี คุณภาพทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ซึ่งเป็นการวิจัยเพื่อหาคำตอบร่วมกันของกลไกกลาง โหนด/ พี่เลี้ยง และ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น รวมทั้งการเคลื่อนงานสร้างรูปธรรมงานความมั่นคงทางอาหารของภาคเหนือ โหนด/ พี่ เลี้ยง ยังคงบทบาทการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์โหนด และร่วมเป็นคณะทำงานในการเคลื่อนงานยุทธศาสตร์ของ ภาคเหนือ ในขณะที่ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทำหน้าที่เรียนรู้ร่วมตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ การจัดทำเอกสารสัญญา โครงการ และการเชื่อมประสานกับสกว.ฝ่ายอื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องในเชิงประเด็นและในเชิงพื้นที่ของเครือข่าย งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ระบบการสนับสนุนทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ กำลังอยู่ระหว่างการทดลอง เรียนรู้ ปรับปรุง แก้ไข ให้เหมาะสมกับบริบทและวัฒนธรรมการทำงาน of เครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ โดยยังคงสามารถคุณภาพและประสิทธิภาพของงานวิจัยได้ตรงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

ส่วนที่ 4

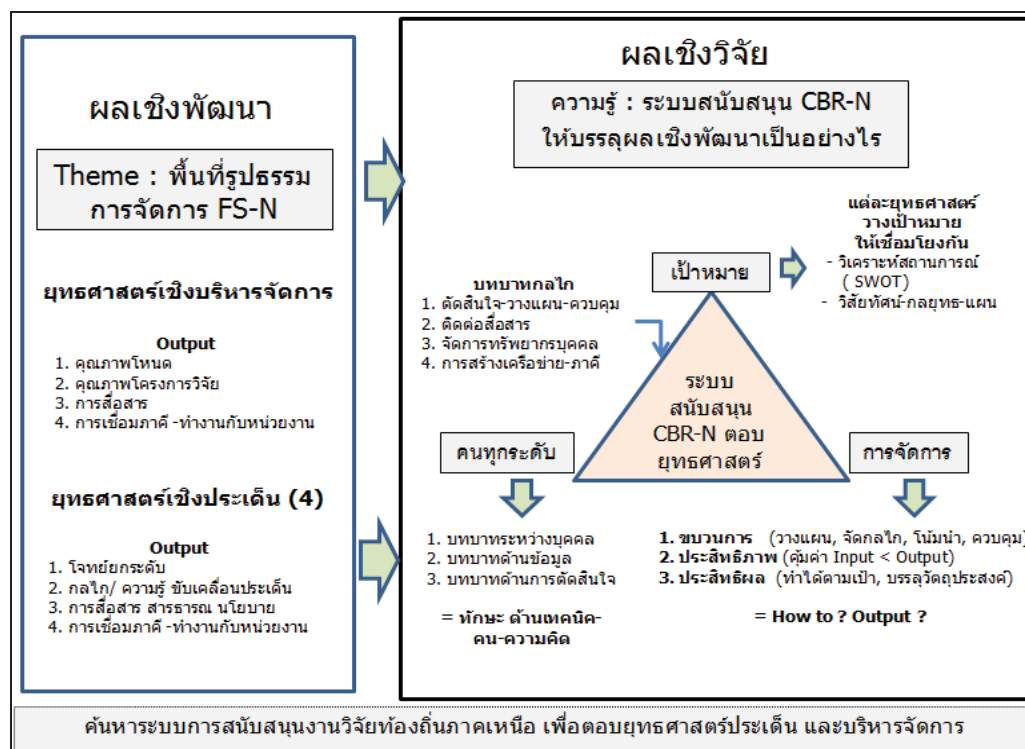
ผลการศึกษาระบบสนับสนุนสู่คุณภาพ และประสิทธิภาพงานวิจัย

ด้วยการดำเนินงานของกลไกการสนับสนุนเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ปีที่ 2 อยู่ในช่วงกลางของยุทธศาสตร์ 3 ปี (ปี 2554-56) ผลการศึกษาระบบสนับสนุนจึงยังไม่ได้ความรู้ที่ชัดเจนในระบบสนับสนุนทั้งหมด เป็นการทำงานต่อเนื่องจากปีที่ 1 ในส่วนที่ขาด ดังนั้นการรายงานในส่วนนี้จึงยึดการรายงานตามยุทธศาสตร์เป็นสำคัญ แต่จะสรุปบางส่วนที่ได้ความชัดเจนบ้างแล้ว ตามข้อ 4.1-4.2 ส่วนข้อ 4.3 เป็นต้นไป เป็นการรายงานตามยุทธศาสตร์ ทั้งนี้เพื่อให้เห็นกระบวนการทำงานจริง ตามบทบาทที่โหนดได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบ ส่วนการรายงานให้เห็นระบบที่ชัดเจน จะสามารถทำได้ในปีที่ 3 (ปี 2556)

4.1 ระบบสนับสนุนที่เชื่อมโยงกับทุกยุทธศาสตร์

ใน 2 ปี ของการทำงานกลไกกลางสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ได้ทบทวนคำว่า “ประสิทธิภาพ และคุณภาพงานวิจัย” ไปแล้วในปีที่ 1 พบว่า เกี่ยวข้องกับคุณภาพโครงการวิจัย และคุณภาพโหนด/ พี่เลี้ยงงานวิจัยเป็นสำคัญ จึงได้ร่วมกันกำหนดตัวชี้วัดทั้ง 2 ส่วน และพัฒนากลไกสนับสนุน ที่จะนำไปสู่คุณภาพโครงการวิจัยและคุณภาพโหนด ซึ่งกลไกสนับสนุน ประกอบไปด้วย เครือข่ายชุมชนวิจัย โหนด/ พี่เลี้ยงกลไกกลาง ผู้ทรงคุณวุฒิ/ ที่ปรึกษา สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น และภาคีความร่วมมือ

ระบบสนับสนุนดังกล่าว เกี่ยวข้องกับทั้ง 4 ยุทธศาสตร์ของการบริหารจัดการ ได้แก่ คุณภาพงานวิจัย (ที่สร้างระบบการจัดการในเกิดประสิทธิภาพและคุณภาพ ทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ) ยุทธศาสตร์พัฒนาศักยภาพ (คนในระบบจัดการทุกระดับ ทั้งวิธีคิด ทักษะงาน ความสัมพันธ์) ยุทธศาสตร์การทำงานกับหน่วยงาน (ติดตั้งเครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในหน่วยงาน เชื่อมร้อยความร่วมมือ) ยุทธศาสตร์การสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลง (สื่อสารสาธารณะ เพื่อการใช้ประโยชน์งานวิจัยในระดับต่างๆ)



แผนภาพที่ 4-1 กรอบในการสังเคราะห์เพื่อคณาหารบบสนับสนุนสู่งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพและคุณภาพ

งาน Theme ของภาคเหนือประเด็น “ความมั่นคงด้านอาหาร” ที่ร้อยขึ้นมาจากยุทธศาสตร์เชิงประเด็นใน 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ เกษตรกรรมยั่งยืน การท่องเที่ยวโดยชุมชน การจัดการทรัพยากร และการศึกษา ก็ส่งผลต่อคุณภาพงานวิจัย เช่นกัน ในเรื่องการขึ้นใจอย่างมีทิศทาง (โจทย์ยกระดับ) และการมีเรื่องราวที่ชัดเจนในการเชื่อมร้อยภาคีทุกระดับ และ “สาร/พื้นที่รูปธรรม” ในการสื่อสารสังคม

ผลที่คาดหวังแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ ผลเชิงพัฒนา ในระดับงาน Theme มีพื้นที่รูปธรรมความมั่นคงด้านอาหาร ผลจากงานบริหารจัดการ ให้เกิดคุณภาพโหนด คุณภาพโครงการวิจัย ระบบการสื่อสารที่ได้ผล เกิดการเชื่อมร้อยภาคี-การทำงานกับหน่วยงาน ส่วนงานเชิงประเด็นทั้ง 4 เรื่อง คาดหวังให้เกิดผล คือ ได้โจทย์วิจัยที่ยกระดับ เกิดกลไกการจัดการ รวมถึงสามารถสื่อสารและร้อยภาคีเชิงประเด็นมาทำงานร่วมกันได้ ส่วนผลเชิงวิจัย ได้ความรู้เชิงกระบวนการ ที่สามารถทำให้เกิดผลเชิงพัฒนาข้างต้น กรอบเนื้อหาในการสังเคราะห์ที่แสดงการเชื่อมโยงงาน ดังแผนภาพที่ 4-1

จากกรอบการวิเคราะห์ จุดเน้นของงานวิจัยนี้ คือ ค้นหาแบบสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือทำให้เกิดคุณภาพงานวิจัย ซึ่งเกี่ยวข้องกับ 3 ส่วนหลัก ๆ ได้แก่

1) การทบทวนเป้าหมาย คือ คุณภาพของโหนด โดยดูที่ การวิเคราะห์สถานการณ์พื้นที่ ภาคี การกำหนดยุทธศาสตร์/ แผนงาน การวิเคราะห์โจทย์ การพัฒนาทีม ภาคี ด้านวิธีคิด ทักษะงาน การบรรลุเป้าหมายเชิงปริมาณ/ เชิงคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ส่วนคุณภาพโครงการวิจัย ดูที่คุณภาพข้อเสนอโครงการทั้งแบบเอกสารเชิงหลักการ (CP) และข้อเสนอโครงการ (PP) การบรรลุเป้าหมายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (คน ความรู้ การใช้ประโยชน์จากงานวิจัย) เกิดการเปลี่ยนแปลง สื่อสาร ต่อเนื่อง

2) การบริหารจัดการ เป็นการจัดการงานหลักของระบบสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ เช่น การพิจารณาโครงการ/ การส่งบทความการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย การประชุมความก้าวหน้ายุทธศาสตร์ การประชุมเครือข่ายคนหนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ การติดตามหนุนโหนด และงานนำเสนอประจำปี (Forum) เป็นต้น



แผนภาพที่ 4-2 ผลเชิงวิจัยเพื่อค้นหาแบบสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพและคุณภาพ

- 3) การวางบทบาทผู้เกี่ยวข้องในกลไก ที่สำคัญ 4 กลุ่ม คือ โหนด กลไกกลาง ภาคีเครือข่าย และ สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น (รายละเอียดในแผนภาพที่ 4-2) ทั้งนี้ จะมีงานตามยุทธศาสตร์พัฒนาศักยภาพเป็นส่วนสำคัญที่จะวิเคราะห์ความต้องการสนับสนุนตลอดช่วงเวลาการขับเคลื่อนงานร่วมกัน

4.2 การวิเคราะห์โหนดสู่การค้นหาระบบสนับสนุนโหนดคุณภาพ

1) ข้อมูลโหนด/ พี่เลี้ยง ภาคเหนือ

ในช่วงปี พ.ศ.2554-56 การทำงานสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคเหนือมี 7 โหนด 1 พี่เลี้ยง และ 1 ชุดโครงการวิจัย จำนวนบุคลากรรวม 30 คน แต่ละโหนดได้กำหนดยุทธศาสตร์การทำงานชัดเจนขึ้น ผ่านการวิเคราะห์พื้นที่ สถานการณ์ และพูดคุยกับกลไก และฝ่ายฯ จึงเริ่มเห็นจุดเด่นในการทำงานของแต่ละโหนด เช่น โหนดแม่ฮ่องสอน เป็นโหนดเชิงพื้นที่ มีความโดดเด่นในประเด็นเกษตรกรรมยั่งยืน และความมั่นคงทางอาหาร รวมทั้งมีการเชื่อมประสานกับภาคประชาสังคมในจังหวัดได้เป็นอย่างดี โหนดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่และโหนดลำปาง มีการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกับสถาบันการศึกษา และหน่วยงานในพื้นที่ โหนดลำพูน มีความโดดเด่นในเรื่องของการทำงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเริ่มขยายประเด็นเชิงพุทธธรรม โหนดน่าน เน้นในเรื่องการจัดการทรัพยากร ส่วนกลไกในการจัดตั้งศูนย์ประสานงานในภาคเหนือตอนล่างโดดเด่นในเรื่องของประสานภาคีหน่วยงานองค์กร และพี่เลี้ยงลำปาง เน้นในเรื่องของงานวิจัยท้องถิ่นที่ทำกับองค์กรเอกชน คือ บริษัทปูนซิเมนต์ไทย (ลำปาง) จำกัด หรือ SCG โดยในเชิงประเด็น สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีเนื้อหาที่เด่นชัดในเชิงประเด็น และมีการขยายงานเชื่อมร้อยได้ทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งภายในและนอกประเทศ



แผนภาพที่ 4-3 ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น/พี่เลี้ยงภาคเหนือ

โหนดส่วนใหญ่มีประสบการณ์ การahunงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมากกว่า 10 ปี พร้อมกับการก่อเกิดงานวิจัยทางเลือกนี้ มีความรู้แฝงฝังอยู่ในตัวคน โดยเฉพาะความรู้เชิง “กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม” ซึ่งเป็นที่ยอมรับของคนในพื้นที่และเอื้อประโยชน์สู่การขับเคลื่อนงานพื้นที่ที่มีเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน และกระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนา แต่ความรู้เชิงเนื้อหาจะชัดเจนเฉพาะในส่วนขอโหนดที่วางกรอบงาน “จัดการความรู้เชิงประเด็น” ที่ชัดเจนแล้วเท่านั้น และสิ่งที่ต้องคำนึงเสมอคือเจ้าหน้าที่ ที่เปลี่ยนคนใหม่เข้ามาตลอดช่วงเวลา เพราะงานนี้เป็นงานไม่แน่นอน เงินเดือนต่ำ แต่ต้องการคุณภาพสูง ดังนั้นกระบวนการพัฒนาศักยภาพจึงต้องคำนึงถึงประเด็นนี้ร่วมด้วย

2) การวิเคราะห์แบ่งกลุ่มโหนด

แนวคิดในการวิเคราะห์โหนด/ พี่เลี้ยง คือการจัดกระบวนการให้เกิดการวิเคราะห์ตนเอง วิธีการใช้ 2 แบบ ได้แก่ 1) การลงพื้นที่ของทีมกลไกกลางและโหนดที่สนใจ เพื่อไปถอดองค์ความรู้ในการจัดการตนเอง จัดการโครงการวิจัย ของทุกโหนด โดยถอดในประเด็นที่ได้ผล (Best practice) เป็นหลัก และ 2) การจัดเวทีเครือข่ายคนทุนงานวิจัย (RC ภาค) เพื่อให้ทุกกลุ่มโหนด ได้ทบทวนตนเองอีกครั้งหนึ่ง ตามประเด็นที่กำหนด

กลไกได้แบ่งโหนดออกเป็น 3 กลุ่ม และ 1 ชุดโครงการวิจัย โดยแบ่งตามตามลักษณะของโหนด มีรายละเอียดในตารางที่ 4-1

ตารางที่ 4-1 การแบ่งกลุ่มโหนด/ พี่เลี้ยง ตามลักษณะการทำงาน

กลุ่ม	โหนด/พี่เลี้ยง	จุดเด่น
กลุ่มที่ 1 โหนดที่เน้นการทำงานกับหน่วยงาน	1) โหนดม.เชียงใหม่ 2) โหนดลำปาง 3) พี่เลี้ยงลำปาง	พลังในการขับเคลื่อนที่ชัดเจนทั้งในระดับพื้นที่ ระดับภาคและระดับนโยบายที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับการนำเครื่องมือ/กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของหน่วยงาน
กลุ่มที่ 2 โหนดประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน	4) สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5) โหนดภาคเหนือตอนล่าง	การติดตั้งกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การใช้ประโยชน์กับหน่วยงานองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และการขึ้นใจที่ยกระดับ
กลุ่มที่ 3 โหนดพื้นที่เน้นการจัดการความรู้เชิงประเด็น/จังหวัด	6) โหนดน่าน 7) โหนดลำพูน 8) โหนดแม่ฮ่องสอน	เป็นหน่วยจัดการความรู้ในพื้นที่ สร้างกลไกการจัดการความรู้ และเชื่อมร้อยภาคีสนับสนุน สู่การแก้ปัญหาท้องถิ่น
กลุ่มที่ 4 งานวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ	9) ชุดโครงการเวียงหนองล่อง ต.จันจว้า เชียงราย	การบริหารจัดการชุดโครงการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมในภาวะขัดแย้งสูง

การแบ่งตามลักษณะงานเช่นนี้ เพราะในอดีตได้มีการแบ่งโหนดเป็นระดับ A B C ตามคุณภาพที่ทางฝ่ายฯ เป็นผู้กำหนด โดยโหนดไม่ได้รับรู้เลยว่าตนเองอยู่ในระดับใด ซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์กับฝ่ายในการบริหารจัดการ แต่โหนดจะไม่ได้รับประโยชน์ ดังนั้นการแบ่งแบบใหม่นี้ โหนดได้รับรู้ และเอื้อต่อการเรียนรู้ข้ามโหนด รวมถึงการพัฒนาตนเองสู่โหนดคุณภาพโดยอาจมีการเทียบเคียงกับโหนดกลุ่มเดียวกัน แต่ไม่เป็นเชิงการแข่งขัน แต่เป็นแบบพี่น้อง เรียนรู้จากกันและกัน โดยจะมีบริบทเฉพาะของแต่ละโหนดเป็นส่วนสำคัญในการวางยุทธศาสตร์ที่อาจแตกต่างกัน

3) ผลการวิเคราะห์โหนด/ พี่เลี้ยง

ผลการวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อหา “ระบบสนับสนุนสู่โหนดคุณภาพ” ทำให้เห็นบทบาทของแต่ละส่วน (โหนด-กลไก-ฝ่ายฯ-ภาคี) ในการสนับสนุนให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผล นำไปสู่การเป็นโหนดคุณภาพมีกรอบประเด็นในการวิเคราะห์ ดังนี้

3.1) การสนับสนุนศักยภาพคนหนุ่มนักวิจัย แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านแนวคิด ประกอบด้วย การวิเคราะห์คนพื้นที่ องค์กร/ หน่วยงาน (เพื่อจัดความสัมพันธ์ที่ win-win) การทบทวนหลักการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (ในบริบทที่เปลี่ยนแปลง) การบริหารจัดการโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (มีธรรมาภิบาลในการจัดการ) และการพัฒนาสู่กระบวนการที่สอดคล้อง 2) ด้านทักษะ (ชุดความรู้และวิธีการ) ได้แก่ เครื่องมือ/ กระบวนการที่จำเป็น เช่น การคิดเชิงระบบ (System Thinking) ทักษะการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การเขียนรูปแบบการเขียนระดับโหนด โครงการ และงานชาวบ้าน การวิเคราะห์และการสังเคราะห์ การติดตามโครงการ การบริหารโครงการ 3) ด้านการบรรลุตัวชี้วัด (ทำอย่างไร : How to) ได้แก่ คุณภาพโครงการวิจัย เช่น การเปลี่ยนแปลงทางด้านวิถีคิด พฤติกรรม ของคนในชุมชน ที่มวิจัย หรือผู้เกี่ยวข้องที่เข้าร่วมในกระบวนการวิจัย และการเปลี่ยนแปลงในเชิงของการพัฒนาหรือว่าแก้ไขปัญหาในทางที่ดีขึ้นในพื้นที่ เช่น เรื่องการใช้ข้อมูลความรู้ในการตัดสินใจ ว่ามีแนวโน้มหรือมีการใช้ในเรื่องนี้มากน้อยเพียงใด เป็นต้น การติดตามโครงการ การใช้ประโยชน์จากงานวิจัย และจำนวนโครงการสำเร็จ

3.2) การวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ (การวิเคราะห์) แบ่งออกเป็น 4 เรื่อง ได้แก่ 1) วิเคราะห์สถานการณ์ภายนอก เช่น ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ภาคีเครือข่าย 2) การปรับตัวเองอย่างเหมาะสม เช่น การวิเคราะห์ตัวตน การวิเคราะห์พื้นที่ การจัดทำยุทธศาสตร์โหนด 3) การยกระดับงาน เช่น โจทย์ คนทำงาน

3.3) ภาควิชาความร่วมมือ (การค้นหา/ การสนับสนุน) ได้แก่ เป้าหมาย ผลประโยชน์ร่วม หน่วยงาน ธุรกรรม/ บทเรียน เห็นต้นแบบการทำงาน วิธีการ เห็นกลไกรูปแบบ บทบาท เห็นเงื่อนไขที่เอื้อ และข้อจำกัด และการขยายผล

3.4) การสื่อสาร (การสนับสนุน) ได้แก่ ธุรกรรม บทเรียน เช่น Facebook, Web Site ความรู้ ภายในและเชิงสาธารณะ วิธีการ ทรัพยากร/ปัจจัย และบทบาท

ความคาดหวังของโหนดต่อบทบาทกลไกกลางภาคเหนือ และสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

1. การพัฒนาศักยภาพบุคลากรของโหนด/ พี่เลี้ยง ใน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านแนวคิด/ หลักการ เช่น เติบโตความรู้หลักการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อพัฒนาคู่มือใหม่ ช่วยพัฒนาให้เกิดชุดความรู้โหนด การวิเคราะห์สังเคราะห์ / มิติการมองงาน การบริหารจัดการโครงการ/ โหนด การคิดเชิงยกระดับ การเชื่อมโยงภาคีเครือข่าย 2) ด้านตัวชี้วัด ได้แก่ วิเคราะห์ตัวชี้วัด คุณภาพโครงการวิจัย (โจทย์ยกระดับ การมีส่วนร่วม การวิเคราะห์ข้อมูล) ตัวชี้วัดของโหนด/ ฝ่าย การติดตามโครงการ/ บทความการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย การติดตามเชิงประเด็นจากกลไก งบประมาณสนับสนุนที่เหมาะสม บทเรียนชุดโครงการ 3) ด้านทักษะ ได้แก่ การสื่อสารสาธารณะ การวิเคราะห์ตัวตน Plan Do Check Action (PDCA) พัฒนาคู่มือใหม่ เชื่อมโยงวิเคราะห์/สังเคราะห์ (พื้นที่ คน กลุ่มคน หน่วยงาน) การเขียนรายงานวิจัย รูปแบบที่เหมาะสม การเขียน การใช้ประโยชน์จากงานวิจัย (RE) การสนับสนุนกลุ่มเป้าหมาย กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น การวิเคราะห์ประเด็นให้ทะลุ การเชื่อมโยงหน่วยงาน

2. การวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ ได้แก่ การวิเคราะห์ยุทธศาสตร์โหนด/รู้ตัวตน เห็นคุณค่างาน การวิเคราะห์สถานการณ์ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ภายนอกและผลกระทบ ปรับกลยุทธ์การทำงาน โจทย์ยกระดับ การวิเคราะห์ภาคีเครือข่าย/ ประชาสังคม/สถานศึกษา/สถาบันศาสนา และสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

3. ภาคี (สถาบันการศึกษา อปท. มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อท้องถิ่น สภาวิจัยแห่งชาติ สถาบันการทอ่งเที่ยว โดยชุมชน ภาคเอกชน แนวคิดการรับผิดชอบต่อสังคม หรือ CSR ของบริษัทปูนซิเมนต์ไทย (ลำปาง) จำกัด หรือ

SCG และสถาบันศาสนา) ได้แก่ เป้าหมายการทำงานร่วม จัดอบรม และต้องการเครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยต้องมีคน พื้นที่ งบประมาณ สนับสนุน การเชื่อมร้อยภาคีที่เกี่ยวข้องและสนใจ ขยายพื้นที่ที่สนใจ ต่อยอด/หนุนเสริม ความรู้ของการทำงานของภาคี (สร้างคน พี่เลี้ยง สร้างพื้นที่) การวางบทบาทการทำงาน (งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับหน่วยงาน รูปแบบรายงาน) การใช้ประโยชน์จากงานวิจัย (รูปธรรม) การสนับสนุนที่เหมาะสม และเงื่อนไข/ข้อจำกัด บรรทัดฐานการทำงานร่วมกับภาคี

4. การสื่อสาร ได้แก่ ระดับการสื่อสาร (สกว.ฝ่าย กลไกกลาง โหนด/พี่เลี้ยง สาธารณะ) งบประมาณ ทักษะ วิธีการ ความรู้ที่ยังขาดในเรื่องการสื่อสาร มิติของการสื่อสาร การสื่อสารเพื่อสร้างพลังขับเคลื่อน และเป็นที่ยอมรับในบริบทพื้นที่ (ตัวตน)

4) สรุประบบการสนับสนุนโหนดคุณภาพ

ทำผ่านยุทธศาสตร์ เชิงบริหารจัดการ และยุทธศาสตร์เชิงประเด็น ดังได้กล่าวมาแล้ว อีกทั้งมีโหนด 4 โหนด ที่เป็นทีมวิจัยโครงการกลไกสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้แก่ โหนดลำปาง โหนดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โหนดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และโหนดลำพูน โดยมีผู้ประสานงานโหนด ร่วมเรียนรู้ในทุกยุทธศาสตร์ของการดำเนินงาน กลไกฯ เหนือ จึงสามารถพัฒนาตนเอง และมีการแบ่งกลุ่มโหนด เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ข้ามโหนด ร่วมด้วย

สำหรับอีก 3 โหนด และ 1 พี่เลี้ยง นั้น กรณีโหนดท่องเที่ยวภาคเหนือตอนล่าง เป็นโหนดประเด็นที่มีความชัดเจนเชิงเนื้อหาและการเชื่อมร้อยภาคีอยู่แล้ว มีบุคลากรโหนดที่เป็นทีมอาจารย์ สามารถจัดการตนเองได้ดีทั้งระบบ กลไกเพียงนำโหนดอื่น ๆ เข้าไปเรียนรู้ร่วมในจุดเด่นที่มี เช่น การวิเคราะห์พื้นที่ให้ทะลุลงก่อนไปพัฒนาโครงการ (เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวต่อเนื่อง) การเชื่อมร้อยภาคีมาสนับสนุน โครงการวิจัย และกระบวนการเขียนรายงานโครงการวิจัยระหว่างโหนดกับนักวิจัยระดับต่าง ๆ รวมถึงการเขียนรายงานโหนด เป็นต้น

โหนดแม่ฮ่องสอนและโหนดน่าน ปีบริบทใกล้เคียงกัน ทั้งในเชิงพื้นที่ เป้าหมายงาน และกลุ่มเป้าหมาย จึงใช้งานเชิงประเด็น และงาน Theme ภาค เป็นเครื่องมือในการเชื่อมร้อยสู่การเข้าถึงโหนดบนฐานเนื้อหาจริง โดยมีคุณอรุณี เวียงแสง เป็นผู้ติดตามหนุนเสริมหลัก ในทุกด้านผ่านระบบการบริหารจัดการเชิงยุทธศาสตร์ สำหรับพี่เลี้ยงลำปาง อยู่ในกลุ่มการทำงานกับหน่วยงาน ซึ่งก็ใช้กระบวนการกลุ่มในการเติมเต็มการทำงานเช่นกัน

โดยสรุปกระบวนการและขั้นตอนการหนุนโหนด มีดังนี้

- 1) โหนดวิเคราะห์ตนเอง (จุดอ่อน จุดแข็ง ความต้องการสนับสนุน)
- 2) การกำหนดตัวชี้วัดโหนดคุณภาพ และโครงการวิจัยคุณภาพ
- 3) การจัดกลุ่มโหนด (ตามลักษณะการทำงาน เรียนรู้จากกันและกัน กำหนดทีมกลไกหนุนกลุ่ม)
- 3) การหนุนเสริมทุกด้านผ่านการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมประเมินผล แบบธรรมชาติ โดยใช้
 - เวที RC (เติมข้อมูลความรู้เหนือโหนด ติดตามงาน ถอดความรู้ เดิมกำลังใจ ตามสถานการณ์ปัญหา)
 - เวทีทีมวิจัย (ตามงาน ถอดความรู้ วิเคราะห์สถานการณ์)
 - การติดตามงานในพื้นที่ (ร่วมกิจกรรมโหนด หรือโครงการวิจัย ติดตามงาน)
 - ผ่านยุทธศาสตร์บริหารจัดการ (คุณภาพงานวิจัย พัฒนาศักยภาพ ทำงานกับหน่วยงาน สื่อสารฯ) โดยให้โหนดมีบทบาทในการรับผิดชอบแต่ละยุทธศาสตร์ ซึ่งเป็นกระบวนการสู่คุณภาพโหนด
 - ผ่านยุทธศาสตร์เชิงประเด็น และงาน Theme

“ระบบการหนุนสู่โหนดคุณภาพ ใช้กระบวนการมีส่วนร่วม ผ่านการวิเคราะห์แบบ “Inside Out” บนแนวคิดเชิงบวก เน้นการ “Empower” แบบเดียวกับที่โหนดหนุนเสริมโครงการวิจัย

(สำหรับผลการวิเคราะห์ตนเองของโหนดและพี่เลี้ยง แบ่งตามกลุ่มโหนดมีรายละเอียดในภาคผนวก 3)

กลไกกลาง และโหนด/ พี่เลี้ยง อยู่ระหว่างการเรียนรู้ร่วมกันในการหาคำตอบของวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อค้นหากระบวนการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ในช่วงเดียวกับการทดลองระบบสนับสนุนของกลไกกลางภาคเหนือ (ช่วงปี 2554-2556) โหนด/ พี่เลี้ยงเหนือ มีการกำหนดยุทธศาสตร์ในการเคลื่อนงานเชิงพื้นที่และเชิงประเด็นที่มีความชัดเจนกว่าเดิม เนื่องจากการทบทวนบทเรียนการทำงานที่ผ่านมา ปัจจัยเอื้อที่สร้างโอกาสในการทำงานร่วมกับหน่วยงานภาคีที่สนใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น รวมทั้งการตระหนักต่อสถานการณ์ในพื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงไป ในขณะเดียวกัน ทางสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ เริ่มถ่ายโอนกระบวนการพิจารณาโครงการ ซึ่งเป็นงานต้นน้ำที่มีความสำคัญในการหนุนให้โหนด/ พี่เลี้ยง สามารถพัฒนาโครงการวิจัยที่มีคุณภาพได้

งานต้นน้ำ กลไกกลางจัดระบบการพิจารณาข้อเสนอโครงการ ซึ่งทำให้โหนดได้เรียนรู้มุมมองต่อการพัฒนาโจทย์ในแต่ละประเด็น ชุมชนได้รับข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ต่อการมองโจทย์ที่ทะลุลงยิ่งขึ้น โดยกลไกกลางต้องสรรหาผู้ทรงคุณวุฒิ และจัดกระบวนการให้เกิดการแลกเปลี่ยนและให้ข้อเสนอแนะในเชิงสร้างสรรค์ เพื่อสร้างกำลังใจให้กับคนทำงาน และกลั่นกรองข้อเสนอโครงการที่จะสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนอย่างแท้จริง การเรียนรู้จากเวทีพิจารณาข้อเสนอโครงการ เป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาศักยภาพคนทำงานด้วยเช่นกัน

งานกลางน้ำ การหาระบบสนับสนุนการดำเนินงานของโหนด/ พี่เลี้ยง สู่โครงการวิจัยที่มีคุณภาพนั้น มีการวิเคราะห์จุดเด่นของแต่ละโหนด และมีการถอดความรู้จากการทำงาน เพื่อรวบรวมข้อมูลในประเด็นที่โหนดต้องการการหนุนเสริม โดยกลไกกลางได้จัดระบบการสนับสนุนใน 3 ลักษณะ ได้แก่

1. การหนุนเสริมการดำเนินงานของโหนด/พี่เลี้ยง เน้นการหนุนเสริมตามการร้องขอ เช่น การร่วมแลกเปลี่ยนในเวทีเครือข่ายนักวิจัย การหนุนเสริมการติดตามโครงการวิจัยในการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นต้น และการหนุนเสริมจากการพิจารณาของกลไกกลาง เช่น กรณีโหนดที่มีเจ้าหน้าที่คนใหม่และยังไม่เข้าใจภาพรวมของงานต้นน้ำในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกลไกกลาง จึงมีการลงพื้นที่พูดคุยกับเจ้าหน้าที่ของโหนด/พี่เลี้ยง เพื่อรับฟังลักษณะการทำงาน ข้อจำกัดในการทำงาน โดยได้ชี้แจงภาพรวมของระบบการสนับสนุนงานต้นน้ำของกลไกกลาง รูปแบบของการประสานงานกับกลไกกลาง เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการดำเนินงานมากขึ้น เป็นต้น การลงพื้นที่ร่วมเรียนรู้จากโครงการวิจัยร่วมกับโหนด/พี่เลี้ยง เป็นความจำเป็นหนึ่งที่ทำให้กลไกกลางสามารถเข้าใจสิ่งที่ชุมชนต้องการทำ และเรียนรู้เทคนิคกระบวนการทำงานของโหนดที่หลากหลาย ซึ่งเป็นข้อมูลที่กลไกกลางจะสามารถนำมาวิเคราะห์เพื่อสร้างระบบสนับสนุนงานแบบข้ามโหนด/พี่เลี้ยงด้วยตนเองได้ต่อไป นอกจากนี้ กลไกกลางยังได้จัดระบบการสนับสนุนให้โหนด/พี่เลี้ยงสามารถบรรลุตัวชี้วัดการทำงานได้จากการจัดกระบวนการส่งบทความการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย หรือ RE ซึ่งทำให้สามารถคัดกรองและรวบรวมบทความการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยให้กับงานจัดการความรู้ของ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้ภายในเวลาที่กำหนด

2. การหนุนเสริมการดำเนินงานจากการสร้างพื้นที่รูปธรรมความมั่นคงทางอาหาร กรณีของโหนดที่มีการเคลื่อนงานเชื่อมร้อยกับประเด็นความมั่นคงทางอาหาร กลไกกลางได้จัดกระบวนการเรียนรู้ผ่านเวทีแลกเปลี่ยนของโครงการวิจัยในประเด็นความมั่นคงทางอาหารแบบเรียนรู้ข้ามโหนด รวมทั้งการเรียนรู้จากการจัดเวทีนำเสนองานประจำปี ซึ่งมีการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิมาแลกเปลี่ยนเพิ่มเติมมุมมองต่อสถานการณ์ความ(ไม่)มั่นคงทางอาหารของภาคเหนือ นอกจากนี้กลไกกลางยังได้ประสานงานงานจัดการความรู้ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น พาสื่อมวลชนลงพื้นที่รูปธรรมประเด็นความมั่นคงทางอาหาร เพื่อจัดทำบทความ สกู๊ปข่าวเผยแพร่สู่สาธารณะ

3. การอบรมพัฒนาศักยภาพ มีการจัดให้เกิดการเรียนรู้ข้ามโหนดทั้งในการพัฒนาโครงการวิจัย การแลกเปลี่ยนในเวทีเครือข่ายนักวิจัย และการถอดบทเรียนการทำงานของโหนด/พี่เลี้ยง รวมทั้งการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ และการบรรยายพิเศษจากผู้เชี่ยวชาญโดยตรงในประเด็นที่คนทำงานสนใจอยากเรียนรู้เพิ่มเติม ซึ่งใน

การดำเนินงานปีที่ 3 จะสามารถสรุปจะสามารถประมวลภาพรวมของการพัฒนาศักยภาพผู้เกี่ยวข้องที่เป็นรูปแบบชัดเจนของเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ

งานปลายน้ำ กลไกกลางยังสร้างระบบสนับสนุนงานปลายน้ำได้ค่อนข้างน้อย ซึ่งในส่วนที่ได้ดำเนินการ คือ การติดตามการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย รวบรวมข้อมูลเพื่อนำไปสู่การสังเคราะห์ความรู้ในปีที่ 3 ของกลไกกลางภาคเหนือ ทั้งนี้ได้พยายามจัดกระบวนการให้เกิดการกุ่มสภาพการดำเนินงานของโหนด/ พี่เลี้ยง ให้สามารถจัดการกับโครงการขาลงปกติ โครงการล่าช้า และโครงการผิดสัญญา ให้เรียบร้อยโดยเร็วที่สุด โดยเป็นการเชื่อมประสานการทำงานกับทาง สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งมีหลักการบริหารจัดการขององค์กรที่ชัดเจนและสามารถช่วยกระตุ้นการจัดการของโครงการวิจัยได้ดี

4.3 ผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์การบริหารจัดการ

ด้วยกลไกมีการแบ่งการทำงานเป็นยุทธศาสตร์ 2 ด้าน คือยุทธศาสตร์การบริหารจัดการและยุทธศาสตร์เชิงประเด็น เพื่อแยกแ่งการดำเนินงานในรายละเอียด เกิดการกระจายงานอย่างทั่วถึง และการมีส่วนร่วม ผลการดำเนินงานของกลไกสนับสนุนเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ปีที่ 2 ของยุทธศาสตร์เชิงการบริหารจัดการ มีดังนี้

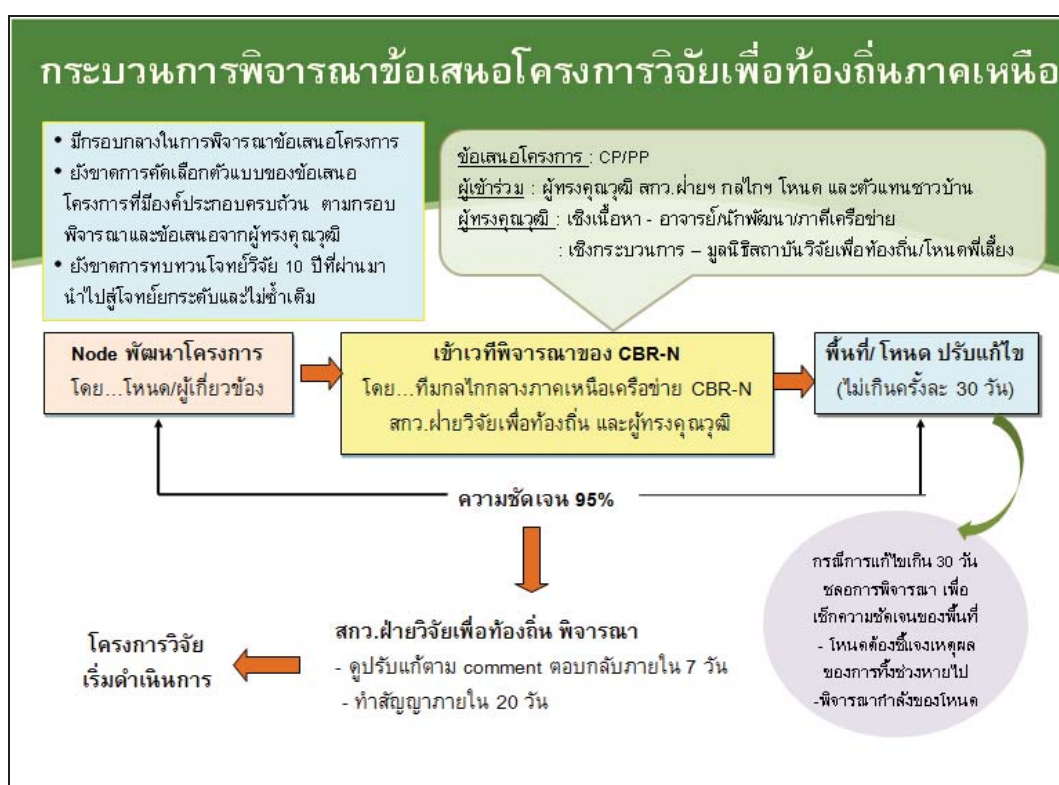
(1) ยุทธศาสตร์คุณภาพงานวิจัย

ภาพรวมการทำงานแบ่งเป็นงานต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ กระบวนการในส่วนการทำงานต้นน้ำของกลไก คือ การพิจารณาโครงการ การพัฒนาตัวชี้วัดระดับตัวโครงการและระดับโหนด ขับเคลื่อนงานเชิงประเด็น ที่ผ่านมามีการสรุปความรู้ในการจัดการงานต้นน้ำ การจัดทำฐานข้อมูล ซึ่งได้ตัวชุดความรู้ของการทำงานที่เกิดขึ้นในส่วนของงานกลางน้ำจะเป็นงานติดตาม มีการจัดอบรมพัฒนาศักยภาพ มีการถอดความรู้ ผลที่เกิดขึ้นคือ คนทำงานได้รับการพัฒนาศักยภาพแล้วก็นำกลับไปปรับใช้ได้ นอกจากนี้ยังเกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของความมั่นคงทางอาหาร ซึ่งเป็นประเด็นขับเคลื่อนหลักของภาคเหนือ ในช่วงปลายน้ำอาจจะยังไม่ค่อยได้ขยับมาก กลไกมีการเร่งรัด งาน RE ในส่วนของแต่ละโหนดก็จะมีการขยับการใช้ประโยชน์ในโครงการวิจัย นอกจากนี้กลไกกำลังสังเคราะห์ความรู้เรื่องความมั่นคงทางอาหารในระดับต่าง ๆ ตามเป้าหมายที่วางไว้ และในช่วงปลายปีมีเวทีสัมมนาเพื่อสังเคราะห์ความรู้และเชิญผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกเข้ามาแลกเปลี่ยน

กระบวนการพิจารณาข้อเสนอโครงการ มีการจัดระบบร่วมกับ สกว.ฝ่ายฯ และโหนด ภาพรวมกระบวนการ คือ โหนดพัฒนาโครงการแล้วก็นำเข้าเวทีพิจารณาโครงการ ช่วงสองไตรมาสแรกเดือนละ 2 ครั้ง ส่วนช่วงสองไตรมาสหลังความถี่ก็จะน้อยลงเหลือเดือนละครั้ง ในขณะที่โหนดก็ต้องปรับปรุงข้อเสนอโครงการเข้ามารอบ 2-3 จนผ่านจากเวทีพิจารณา เข้าสู่กระบวนการจัดทำสัญญาโครงการวิจัยโดยฝ่ายฯ ทั้งนี้ ในส่วนของเวทีพิจารณาโครงการที่ผ่านมามีข้อเสนอโครงการใช้สองระบบ สามารถส่งเข้ามาในลักษณะของเอกสารเชิงหลักการ (Concept Paper: CP) ที่ยังไม่มีแผนปฏิบัติการ หรือว่าจะเป็นตัวข้อเสนอโครงการแบบเต็มรูปแบบ (Project Proposal : PP) มีแผนปฏิบัติการมาด้วย

องค์ประกอบของวงพิจารณาโครงการมีผู้ทรงคุณวุฒิ สกว.ฝ่ายฯ คณะทำงานกลไกกลาง โหนด และบางโครงการมีตัวแทนชาวบ้านเข้าร่วมแลกเปลี่ยนและนำเสนอด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิมีทั้งเชิงเนื้อหาและเชิงกระบวนการ ผู้ทรงคุณวุฒิในเชิงเนื้อหาจากกลไกกลางประสานอาจารย์ในมหาวิทยาลัย โดยได้รับรู้จากอาจารย์หรือทาง สกว.ฝ่ายฯ ที่ชี้แนะให้ว่าอาจารย์ท่านนี้มีความถนัดในประเด็นแบบนี้ กลไกฯ จะดูประเด็นที่ส่งเข้ามา แล้วก็เลือกอาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญด้านเนื้อหา และหากมีความเข้าใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมด้วยก็จะดี นอกจากนี้ยังมีนักพัฒนาทำงานองค์กรอิสระ และภาคีเครือข่าย ส่วนผู้ทรงคุณวุฒิในเชิงกระบวนการก็จะอาศัยบุคลากรของ สกว.ฝ่ายในอดีต ซึ่งตอนนี้อยู่มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อท้องถิ่นเข้ามาช่วยให้ข้อเสนอแนะ รวมถึงเจ้าหน้าที่โหนดที่สนใจในประเด็นนั้นๆ ก็จะสามารถให้ข้อเสนอแนะได้เช่นกัน (ภาพที่ 4-4)

ทั้งนี้ มีกรอบกลางในการพิจารณาข้อเสนอโครงการ ซึ่งเกิดจากการระดมความคิดเห็นกร่างจากโหนด/พี่เลี้ยง สองปีที่ผ่านมา กลไกกลางก็ยังไม่ได้คัดเลือกตัวอย่างของข้อเสนอโครงการที่มีองค์ประกอบครบถ้วนตามกรอบที่พิจารณาและตามที่ผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อเสนอแนะ ซึ่งหากกลไกกลางจัดทำข้อมูลในส่วนนี้ไว้จะเป็นประโยชน์ต่อการกร่างข้อเสนอโครงการวิจัยของโหนด อีกส่วนคือ ยังขาดการทบทวนโจทย์วิจัย 10 ปีที่ผ่านมาว่า แต่ละประเด็นวิจัย (เช่น การจัดการทรัพยากร เกษตรกรรมยั่งยืน ฯลฯ) มีโจทย์วิจัยในประเด็นย่อยอะไรบ้างแล้ว ซึ่งจะช่วยนำไปสู่การยกระดับของโจทย์วิจัย หรือให้มีโจทย์ซ้ำน้อยลง นอกจากนี้ยังมีข้อจำกัด คือหลังจากออกจากเวทีพิจารณาโครงการไปแล้ว โหนดต้องปรับแก้ข้อเสนอโครงการกับพื้นที่ บางกรณีเท่านั้นที่มีความล่าช้าในการปรับแก้ ซึ่งตั้งเกณฑ์ไว้ว่าไม่เกิน 10 วัน ทางกลไกกลางได้หารือกับ สกว.ฝ่ายฯ เพื่อขอชี้แจงกับพื้นที่ ว่ายังไม่สามารถให้เข้าพิจารณาในรอบต่อไปได้ โดยขอตรวจสอบความชัดเจนก่อนเพราะว่าหายไปเกินระยะเวลาการปรับแก้ไขที่กำหนดไว้ ซึ่งอาจมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในพื้นที่ และความมุ่งมั่นของชาวบ้าน



แผนภาพที่ 4-4 กระบวนการพิจารณาข้อเสนอโครงการวิจัยภาคเหนือ

การขึ้นโครงการวิจัยฯ ปี พ.ศ.2554-55 ขึ้นได้รวม 61 โครงการ โดยในปี พ.ศ.2555 สามารถขึ้นโครงการได้ จำนวน 28 โครงการ แบ่งเป็น งานวิจัยชาวบ้าน จำนวน 14 โครงการ งานวิจัยกับสถาบันการศึกษา จำนวน 10 โครงการ งานวิจัยกับโครงการหลวง จำนวน 2 โครงการ และงานวิจัยกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 2 โครงการ แบ่งเป็นประเด็นวิจัย ได้แก่

- ประเด็นความมั่นคงทางอาหาร จำนวน 4 โครงการ
- ประเด็นเกษตรกรรมยั่งยืน จำนวน 3 โครงการ
- ประเด็นการจัดการทรัพยากร จำนวน 4 โครงการ
- ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวน 7 โครงการ
- ประเด็นศิลปวัฒนธรรม จำนวน 2 โครงการ
- ประเด็นการบริหารจัดการท้องถิ่น จำนวน 6 โครงการ

ความรู้ในการจัดการงานต้นน้ำ

เป็นงานที่ทำต่อเนื่องจากปีที่ 1 ซึ่งได้ต้องการเกี่ยวกับ “วิธีการและขั้นตอน” และ “กลไกการจัดการ” ของงานต้นน้ำ ซึ่งสามารถจัดการให้เกิด “ประสิทธิภาพ” ได้ คือรวดเร็ว ทันตามเวลาที่กำหนด ภายใต้ปริมาณโครงการที่สามารถขึ้นได้ตามเป้าหมายภาค แต่ก็มีคำถามในเชิง “คุณภาพ” ไม่ว่าจะเป็นการวิเคราะห์พื้นที่ การวิเคราะห์โจทย์ยกระดับ กระบวนการมีส่วนร่วม การแสวงหานักวิจัย/ ทีมวิจัย การสร้างความเข้าใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เบื้องต้น การวิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้องและการวางบทบาท การมีเอกสารเชิงหลักการ/ข้อเสนอโครงการเต็มรูปแบบที่มีคุณภาพ เข้าสู่เวทีพัฒนาโครงการ การแสวงหาผู้ทรงคุณวุฒิที่หลากหลาย เหมาะสม เป็นต้น ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ ล้วนเป็นตัวกำหนดคุณภาพงานวิจัยทั้งสิ้น

งานที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ส่วนใหญ่จะเป็นบทบาทของโหนดและพี่เลี้ยงในพื้นที่ ในปีที่ 2 นี้ กลไกมีบทบาทในงาน 2 รูปแบบ คือ

1) งานที่ต้องทำประจำ (Routine)

- การจัดเวทีพิจารณาโครงการเดือนละ 1-2 ครั้ง ซึ่งในระยะที่ 1 ได้จัดไปจำนวน 7 ครั้ง ในระยะที่ 2 ได้จัดไปจำนวน 3 ครั้ง รวม 10 ครั้ง ซึ่งองค์ประกอบของงานได้แก่ การประสานโหนด (โครงการเข้าพิจารณา) ประสานผู้ทรงคุณวุฒิ (เชิงประเด็น/ เชิงกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น) งานจัดการเวที (สถานที่/ การเงิน) และงานประมวลสรุปข้อเสนอโครงการ (ภายใน 3 วัน) ซึ่งก็สามารถสร้างความพึงพอใจได้
- ร่วมเวทีพัฒนาโครงการในพื้นที่ จำนวน 11 ครั้ง เพื่อร่วมกระบวนการกับโหนดและพี่เลี้ยง บทบาทมีทั้งการเรียนรู้ เข้าใจ เข้าถึง การเติมเต็มเชิงเนื้อหาและกระบวนการ ตามความเหมาะสม มีลักษณะเป็น “ตัวเต็มและร่วมเรียนรู้” เป็นหลัก

2) งานสร้างความรู้ / ชุมความรู้ “ค้นหากลไก กระบวนการ/ วิธีการ พัฒนาโครงการที่มีคุณภาพ”

โดยใช้กระบวนการประชุมทีมวิจัย เวทีเครือข่ายคนหนุ่มงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ และการศึกษาเอกสาร เป็นเครื่องมือสำคัญ งานที่ได้ทำในช่วงที่ 1 คือการถอดองค์ความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือที่มีคุณภาพ ช่วงต้นน้ำ “กระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัยในพื้นที่” ในเวทีเครือข่ายคนหนุ่มงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ครั้งที่ 2 วันที่ 21 มีนาคม 2555 โดยมีกระบวนการและผลการถอดบทเรียน ดังนี้

การดำเนินงานของยุทธศาสตร์เชิงบริหารจัดการในการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ปีที่ 2 นั้น สิ่งที่คาดหวัง คือ การเกิดชุดความรู้ในการพัฒนาโครงการที่มีคุณภาพ ในการทำงานปี 1 ทางกลไกฯ ได้แบ่งงานในช่วงต้นน้ำออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่ 1) ช่วงการพัฒนาโจทย์วิจัยในพื้นที่ 2) ช่วงพิจารณาโครงการ และ 3) ช่วงปรับแก้และการทำสัญญาโครงการ ซึ่งในปีที่ผ่านมาเรามีการสรุปบทเรียนของงานทั้ง 3 ช่วง ไปครั้งหนึ่งแล้ว และพบว่า ในช่วงการพัฒนาโจทย์วิจัยในพื้นที่น่าจะเป็น “ขั้นตอน” ที่สำคัญมากเพราะเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาโครงการวิจัย และน่าจะเป็นตัวกำหนด “คุณภาพโครงการวิจัย” เพราะเป็นกระบวนการค้นหาคนทำวิจัย ค้นหาประเด็นวิจัย ค้นหาพื้นที่วิจัย ซึ่งกระบวนการเหล่านี้ อาจมีความแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับ โหนด/ พี่เลี้ยง นักวิจัย ประเด็นวิจัย และพื้นที่วิจัย เป็นสำคัญ ดังนั้น กลไกฯ จึงหารือเพื่อการสังเคราะห์ความรู้การใช้ประโยชน์ร่วมกันต่อไป

ในช่วงการพัฒนาโจทย์วิจัยในพื้นที่ ผู้เกี่ยวข้องหลัก คือ โหนด หรือพี่เลี้ยง และชุมชนวิจัย สิ่งที่ได้ (Output) คือ เอกสารเชิงหลักการ: CP ข้อเสนอโครงการฉบับสมบูรณ์: PP ที่พร้อมเสนอเข้าเวทีพิจารณาโครงการวิจัย ซึ่งตัวชี้วัดของคุณภาพ CP/ PP ได้แก่ ที่มาของปัญหาและความสำคัญของโจทย์ที่เป็นเหตุเป็นผลกัน มีการวางบทบาททีมวิจัยที่ชัดเจน และครอบคลุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (เข้าใจงานและเข้าใจบทบาท) มีโจทย์วิจัย

ที่คมชัด ยกระดับ ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์โครงการ ผลที่คาดฯ และมีวิสัยทัศน์ ในการขยายผลเชื่อมโยงไปสู่ หน่วยงานอื่นๆ โดยมีรายละเอียดที่ได้จากการถอดความรู้เบื้องต้น โดยแบ่งกลุ่มตามโหนด เพื่อให้ระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ความรู้คุณภาพงานวิจัยช่วงการพัฒนาโจทย์วิจัยในพื้นที่ ประเด็นในการถอด มีดังนี้

- 1) กระบวนการและขั้นตอนการพัฒนาโจทย์ของแต่ละพื้นที่เป็นอย่างไร (เวลา และผู้เกี่ยวข้อง)
- 2) คุณภาพของโครงการวิจัย มาจากขั้นตอนไหน
- 3) ปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อคุณภาพของงานวิจัยในช่วงการพัฒนาโจทย์วิจัยในพื้นที่
- 4) การปรับเปลี่ยนขั้นตอนมีหรือไม่ ขึ้นอยู่กับอะไร ปัจจัยเงื่อนไขที่กำหนดการยืดหยุ่นของการพัฒนาโครงการวิจัย (เช่น กลุ่มนักวิจัยวิชาการ นักวิจัยชาวบ้าน นักวิจัยกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นต้น)

สรุปผลการถอดบทเรียนการพัฒนาโจทย์วิจัย

1) **การพัฒนาโจทย์วิจัย (โจทย์คมชัด ตรงปัญหา)** จากการประมวลการถอดบทเรียนการพัฒนาโครงการวิจัยของโหนด/ พี่เลี้ยง สามารถถอดขั้นตอนการพัฒนาโจทย์วิจัย ได้แก่

- 1.1) การประเมินความเป็นไปได้ของพื้นที่ โดยเป็นการแลกเปลี่ยนภายในของพี่เลี้ยง ในกรณีที่เป็นงานวิจัยร่วมกับสถาบันการศึกษา จะมีการแลกเปลี่ยนร่วมกับทีมหลักซึ่งเป็นทีมอาจารย์ที่จะมาร่วมพัฒนาโครงการวิจัย
- 1.2) การลงพื้นที่เพื่อพูดคุยกับชาวบ้าน มีการแลกเปลี่ยน ชี้แจงทำความเข้าใจ เลือก/ ลำดับความสำคัญของปัญหาที่ต้องการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาจัดการแก้ไข
- 1.3) ตัวแทนชุมชน นำเสนอสิ่งที่อยากทำ ผ่านเวทีหลายลักษณะ ได้แก่
 - เวทีของโหนด เช่น โหนดลำปาง มีเวทีวันที่ 10 ของทุกเดือน
 - เวทีภายในของโหนด โดยมีพี่เลี้ยงและที่ปรึกษาของโหนด คณะกรรมการสถาบันฯ เข้าร่วมพิจารณา
- 1.4) ทำความเข้าใจ เติมแนวคิดเชิงประเด็น เช่น ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน ความมั่นคงด้านอาหาร
- 1.5) การวิเคราะห์สถานการณ์ผู้เกี่ยวข้อง เพื่อปรับแก้ไข สร้างความเข้าใจ และเลือกโจทย์ที่คมชัด
- 1.6) ร่างข้อเสนอโครงการและนำเข้าสู่เวทีพิจารณาโครงการภาคเหนือ เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิช่วยให้ข้อเสนอแนะ
- 1.7) เวทีปรับข้อเสนอโครงการในพื้นที่ กรณีชุดโครงการวิจัยจันจว้า พี่เลี้ยงเข้าไปฝังตัวเพื่อสร้างความคุ้นเคยกับชุมชน หาข้อเท็จจริง จัดเวทีแลกเปลี่ยน และจัดทำฐานข้อมูลพื้นที่

2) การค้นหาคน สร้างทีมวิจัย (เพื่อสร้างความเข้าใจและแบ่งบทบาทหน้าที่)

■ ลำดับการสร้างคน/ ทีมวิจัย

1. เกิดโจทย์วิจัยก่อน แล้วจึงสร้างคน/ ทีมวิจัย
 - โจทย์วิจัย ตามยุทธศาสตร์ หรือสถานการณ์ปัญหา
 - โจทย์วิจัย ตามความสนใจของนักวิชาการ
2. เกิดคน/ ทีมวิจัย แล้วแสวงหาพื้นที่ จากนั้นจัดการพัฒนาโจทย์วิจัย
 - มีการทำความเข้าใจเรื่องงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และการพัฒนาโจทย์วิจัยของชุมชน ซึ่งสามารถเริ่มต้นได้ในหลายลักษณะ ได้แก่
 - ลักษณะที่ 1 เริ่มจากตัวต่อ (หาประเด็นและพื้นที่) แล้วหาทีมเพิ่ม
 - ลักษณะที่ 2 เริ่มจากนักวิจัยหลัก (นักวิชาการ เจ้าหน้าที่หน่วยงาน) แล้วหานักวิจัยชุมชนเพิ่ม
 - ลักษณะที่ 3 เริ่มจากทีมวิจัย แล้วหาคนหนุนเพิ่ม (ที่ปรึกษา/ นักวิชาการ)
 - ลักษณะที่ 4 เริ่มจากทีมพัฒนาตนเอง แล้วแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานกับคนในทีม

■ วิธีการ

1. พี่เลี้ยงหนุนเสริมเจ้าหน้าที่หน่วยงานลงพื้นที่ร่วมกัน เช่น โครงการหลวง บริษัทปูนซิเมนต์ไทย (ลำปาง) จำกัด เป็นต้น
2. ลงพื้นที่แสวงหาค้น (พี่เลี้ยงหาทีมในพื้นที่)
3. พี่เลี้ยงหนุนอาจารย์ นักวิชาการ ลงพื้นที่แสวงหาค้นในพื้นที่

■ รูปแบบ

1. การสร้างทีมชุมชน/ พื้นที่ (กรณีไหนดพื้นที่)
 - การเชื่อมภาคีเครือข่าย ภาคีทำหน้าที่เสนอพื้นที่ให้พี่เลี้ยง แต่บางครั้งพบปัญหาเรื่องความพร้อม
 - การพบปะแลกเปลี่ยนในเวทีต่างๆ เห็นความพร้อม ขยายความคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น หาตัวต่อหาพื้นที่/คน
2. การทำงานเชิงโครงสร้าง (กรณีไหนดสถาบันฯ)
 - สร้างคนในหน่วยงาน เช่น สถาบันการศึกษา เทศบาล เป็นต้น
 - การเชื่อมสหวิชาการหลากหลายสาขามาทำงานวิจัยร่วมกัน
3. การทำงานตามยุทธศาสตร์ (กรณีไหนดชุดโครงการ/ไหนดเชิงประเด็น)
 - แสวงหาพื้นที่ พร้อมกับการประเมินศักยภาพพื้นที่เบื้องต้น
 - แลกเปลี่ยนพูดคุยกับพื้นที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
 - พัฒนาค้นและรวมทีมวิจัย
 - ประกาศโจทย์วิจัย เพื่อหาคน หาทีมวิจัย (กรณีสถาบันการทอ้งเกี่ยวโดยชุมชน)

3) วิธีการทำความเข้าใจแนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (ฐานคิด ความเข้าใจ)

- 3.1) เวทีแลกเปลี่ยน เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้าใจแนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ผ่านการชมวีดิทัศน์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เอกสารงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ตัวอย่างกรณีศึกษาพื้นที่รูปธรรม และจากการแลกเปลี่ยนพูดคุยในเวทีของไหนด
- 3.2) การศึกษาดูงาน ผ่านกิจกรรมที่ไหนดหรือเครือข่ายจัดขึ้น เพื่อเรียนรู้จากชุมชนวิจัย
- 3.3) การสร้างศรัทธาจากตัวของพี่เลี้ยง โดยชี้ให้เห็นกระบวนการเรียนรู้และผลที่เกิดขึ้นของพื้นที่รูปธรรม

4) ร่างข้อเสนอโครงการวิจัยแบบเอกสารเชิงหลักการและข้อเสนอโครงการเต็มรูปแบบ (เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์และชัดเจน)

■ คนยกร่าง

1. นักวิจัยเขียนข้อเสนอโครงการ มีหลายลักษณะ ทั้งนักวิจัยที่เป็นนักวิชาการ นักศึกษา และนักวิจัยชาวบ้าน
2. พี่เลี้ยงช่วยยกร่างข้อเสนอโครงการ โดยการนำข้อมูลจากการแลกเปลี่ยนในเวทีมาช่วยยกร่างข้อเสนอโครงการให้ จากนั้นให้ชุมชนเช็คความถูกต้องในสิ่งที่อยากทำ กรณีลักษณะนี้มักเกิดในกรณีการพัฒนาโครงการวิจัยกับชุมชนที่เป็นชาติพันธุ์ หรือ การทำงานกับพี่เลี้ยงจากองค์กรต่าง ๆ เช่น โครงการหลวง บริษัทปูนซิเมนต์ไทย (ลำปาง) จำกัด เป็นต้น

■ วิธีการเขียน

1. นำข้อมูลจากเวทีแลกเปลี่ยน มายกร่างข้อเสนอโครงการ แล้วให้ช่วยกันเติมเต็มในเวที
2. นักวิจัยยกร่างข้อเสนอโครงการ แล้วนำมาเสนอในเวทีของไหนด

เงื่อนไขปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาวิทยุวิจัย

1. คุณภาพ
 - พี่เลี้ยง ต้องมีความเข้าใจและชัดเจนในเชิงประเด็น
 - นักวิจัย ต้องมีความสนใจ และเข้าใจต่อสิ่งที่อยากทำอย่างชัดเจน
2. พี่เลี้ยง
 - เติบโตความรู้/ เนื้อหาให้กับตนเองและทีมวิจัย
 - วิเคราะห์วิทยุระดับ
3. ทีมของวิทยุวิจัย
 - กำหนดโดยยุทธศาสตร์ของโหนด/ ประเด็น/ ชุดโครงการ เช่น ประเด็นท่องเที่ยว ความมั่นคงทางอาหาร จันทวี เป็นต้น
 - เกิดความสนใจตรงตามศาสตร์สาขาของนักวิจัย/ ตามเป้าหมายขององค์กร เช่น อาจารย์เจ้าหน้าที่ในองค์กร เป็นต้น
 - ตอบสนองความต้องการของพื้นที่/ ชุมชน โดยการสะท้อนข้อมูลผ่านเวทีแลกเปลี่ยนในพื้นที่ มีการวิเคราะห์สถานการณ์ เชื่อมงาน ต่อยอดงาน และเชื่อมร้อยคน (โหนดลงพื้นที่โดยตรงหรือบางกรณีตัวแทนพื้นที่เข้ามาติดต่อโหนด)
4. ลักษณะวิทยุวิจัย
 - วิทยุตอบสนองความต้องการของชุมชน
 - วิทยุพื้นฐาน หรือวิทยุระดับขึ้นกับบริบทพื้นที่ ควรพิจารณาเป้าหมายที่กว้างขึ้น เห็นความเปลี่ยนแปลง และอาจเชื่อมโยงสู่ระดับนโยบาย ทั้งในแนวราบ คือ ขยายผล สาธารณะ และแนวดิ่งเข้าสู่นโยบาย
- 5) **สรุปการถอดบทเรียนปัจจัย/ เงื่อนไข ที่มีผลต่อคุณภาพงานวิจัย**
 - 5.1) พื้นที่
 - สภาพพื้นที่ ระยะทาง ความเสี่ยงในการคมนาคม
 - สถานการณ์ปัญหาของพื้นที่ รวมถึงความขัดแย้งภายในชุมชน
 - ระยะทางในการติดตามชุมชนวิจัย ซึ่งหลายชุมชนอยู่ห่างไกล ต้องใช้เวลาในการเดินทางค่อนข้างนาน
 - ขอบเขตพื้นที่การทำงานหากกว้างมากเกินไป ทำให้งานขาดความต่อเนื่อง และล่าช้าได้
 - 5.2) พี่เลี้ยง
 - การเติมทักษะ เครื่องมือในการทำงานของพี่เลี้ยง
 - ความชัดเจนต่อมุมมองเชิงเนื้อหาและเชิงประเด็น
 - ภาระงานทั้งในส่วนของงานประจำ และการร่วมงานของภาคีเครือข่าย
 - ศักยภาพของพี่เลี้ยง เช่น ความรู้ ความชำนาญ ประสบการณ์ เป็นต้น
 - 5.3) นักวิจัย
 - นักวิจัยกลุ่มชาติพันธุ์ พบปัญหาเรื่องการสื่อสารและการทำความเข้าใจ
 - ความเข้มข้นของความสนใจ ความเข้าใจ และความมุ่งมั่นในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
 - เวลาของนักวิจัย ซึ่งมีการงานหลัก โดยเฉพาะชาวบ้าน มีช่วงฤดูกาลประกอบอาชีพที่ขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศ และการดำเนินชีวิตที่สัมพันธ์กับพิธีกรรมความเชื่อ การทำงานต้องเป็นช่วงว่างเว้นจากกิจกรรมของชุมชนและการประกอบอาชีพหลัก
 - เครือข่าย หากมีการแลกเปลี่ยนกับเครือข่าย จะทำให้นักวิจัยได้เพิ่มเติมความรู้

- การเลือกโจทย์วิจัยที่คมชัด มีพลัง เป็นโจทย์ร่วมที่ชุมชนส่วนใหญ่ต้องการแก้ไขอย่างแท้จริง
 - การทำงานของนักวิจัย ทั้งในเชิงกระบวนการและเชิงเนื้อหา รวมถึงการบริหารจัดการงานเอกสาร
- 5.4) กระบวนการ
- การเลือกพื้นที่ เพื่อหาคน ทีมวิจัย ศึกษาสถานการณ์พื้นที่ และหาโจทย์วิจัย
 - เครื่องมือการเข้าหาชุมชน ใช้การชี้แจงทำความเข้าใจ และตัวอย่างพื้นที่รูปธรรม ในการทำความเข้าใจเรื่องงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
 - เวทีสร้างความเข้าใจ เช่น เวทีวันที่ 10 ของโหนดลำปาง
 - การเติมทักษะ จากการอบรมเชิงปฏิบัติการ และการเรียนรู้ผ่านการฝึกฝนในพื้นที่จริง
- 5.5) ฝายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- นโยบายการสนับสนุนที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งระยะเวลาและงบประมาณ
- 5.6) อื่น ๆ
- การสนับสนุนจากหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้อง

6) สรุปการปรับเปลี่ยนขั้นตอนและปัจจัยเงื่อนไขที่กำหนดการยืดหยุ่นของการพัฒนาโครงการวิจัย

- 6.1) กระบวนการเติมทักษะเครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ขึ้นอยู่กับเวลาและโอกาสที่เหมาะสม
- 6.2) เวลา ความต่อเนื่องในการลงพื้นที่ของพี่เลี้ยง และความพร้อมของชาวบ้าน
- 6.3) ความเร่งรีบของนโยบายฝายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทำให้ต้องพัฒนาโครงการในเวลาจำกัดกว่าเดิม
- 6.4) การสื่อสารผลการพิจารณา ข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิให้กับนักวิจัย
- 6.5) บริบทพื้นที่ เช่น มีระยะทางห่างไกล ส่งผลต่อความถี่ในการติดตาม หรือ นักวิจัยกลุ่มชาติพันธุ์ ต้องใช้เวลานานในการสื่อสารและทำความเข้าใจ
- 6.6) พี่เลี้ยง มีความชำนาญเฉพาะด้าน มีการเปลี่ยนรุ่นพี่เลี้ยงซึ่งต้องมีระยะเวลาในการสั่งสมประสบการณ์
- 6.7) โจทย์ของพื้นที่ ชุมชนอาจหยิบยกประเด็นเร่งด่วน ประเด็นความขัดแย้งในพื้นที่มาเสนอทำวิจัย ซึ่งส่วนใหญ่งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจะหลีกเลี่ยงประเด็นความขัดแย้งในพื้นที่ หรือร่วมกันปรับโจทย์ที่สามารถแก้ไขความขัดแย้งทางอ้อมได้
- 6.8) การผสมผสานองค์ความรู้ชุมชนกับองค์ความรู้เชิงวิชาการ ในการทำงานร่วมกัน
- 6.9) เหตุสุดวิสัยที่ไม่ได้คาดการณ์ไว้
- 6.10) ข้อควรระวัง คือ นักวิจัยยึดติดพี่เลี้ยง ทำให้ขยับงานในพื้นที่เองไม่ได้ และการแบ่งบทบาทการทำงานให้ชัดเจนระหว่างนักวิจัยกับพี่เลี้ยง และสามารถดำเนินการได้จริง

7) จุดเด่นของโหนดและพี่เลี้ยง ในการพัฒนาโครงการวิจัยช่วงพัฒนาโจทย์วิจัยในพื้นที่

ตารางที่ 4-2 จุดเด่นของโหนด/ พี่เลี้ยง ในการพัฒนาโจทย์วิจัยในพื้นที่

โหนด/ พี่เลี้ยง	จุดเด่น
1. โหนด มช.	กระบวนการสร้าง “โจทย์ร่วม” ของชุมชนและนักวิชาการ
2. โหนดลำปาง	กลไกการพิจารณาเวทีระดับจังหวัด (เวทีวันที่ 10) เวทีสาธารณะ
3. สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน	กระบวนการและขั้นตอนการขึ้นโจทย์ยกระดับของโหนดเชิงประเด็น
4. พี่เลี้ยงลำปาง	การสร้างแนวคิงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชาวบ้าน เช่น “โมเดลการหาแมงมัน” ในการอธิบายให้เห็นภาพความแตกต่างระหว่างงานวิจัยกับงานพัฒนา เป็นต้น

โหนด/ พี่เลี้ยง	จุดเด่น
5. โหนดแม่ฮ่องสอน	การขึ้นโจทย์วิจัยยกระดับเชิงพื้นที่ ประเด็นเกษตรกรรมยั่งยืน และความมั่นคงทางอาหาร
6. โหนดลำพูน	แหล่งที่มาของการขึ้นโจทย์วิจัยที่หลากหลาย (เนื่องจากทำในนามสถาบันวิจัยฯ)
7. โหนดน่าน	กลไกการพิจารณาข้อเสนอโครงการระดับจังหวัด
8. ชุดโครงการวิจัยจันจว้า	การพัฒนาชุดโครงการวิจัย + คนนอกพื้นที่
**หมายเหตุ	โจทย์ยกระดับ เป็นอย่างไร ? - กรณีที่เป็นโจทย์ของชาวบ้านโดยตรง อาจยังไม่สามารถยกระดับได้ ต้องมีผู้เกี่ยวข้องอื่นเข้ามาช่วยตั้งคำถาม หรือเติมข้อมูลสถานการณ์เหนือชุมชน เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ปัญหาที่กว้างขึ้น หรือเห็นปัญหาเชิงโครงสร้างร่วมด้วย - แปลงโจทย์ (ใช้ภาษาถ้อยคำใหม่ แต่ยังเป็นสิ่งที่ชาวบ้านอยากทำอยู่) เพื่อชวนแลกเปลี่ยนสถานการณ์ จัดลำดับความสำคัญ - โจทย์เดิม บนสถานการณ์ใหม่ ให้มีความรู้ใหม่ - ลักษณะของโจทย์ระดับ อาจเป็นเชิงขยายภาคีเข้ามามีส่วนร่วมเพิ่ม

7.1) การปรับโจทย์ของโหนดและนักวิชาการ

- โจทย์ของนักวิชาการและพื้นที่ ไม่ตรงกัน ต้องขอให้ยึดโจทย์ร่วม เพื่อปรับความเข้าใจ และมีโจทย์ที่สอดคล้องกับทางนักวิชาการ เช่น ตัวอย่างโครงการประปาภูเขา นักวิชาการสาขาบัญชี จึงต้องหาพื้นที่ของเพื่อนอาจารย์และเป็นพื้นที่ชุมชนของอาจารย์อยู่แล้ว

7.2) ผลต่อคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

- ช่วงการพัฒนาโจทย์วิจัย โจทย์ที่ชัดเจนของชุมชนและของนักวิชาการ
- การทำข้อเสนอโครงการวิจัย ส่งผลต่อคุณภาพงานวิจัยหรือไม่ อย่างไร

8) ข้อเสนอแนะ

- โจทย์ยกระดับ เช่น โครงการการศึกษาของสตูล หากเน้นเนื้อหาจะไม่นำไปสู่การเรียนรู้ แต่เปลี่ยนเป็นการเปลี่ยนแปลงของผู้จัดการเรียนการสอน โครงการนวัตกรรมลำพูน หากมีการเติมความรู้หรือทักษะ หรือการขยายวงไปสู่พื้นที่ใกล้เคียง ก็นับเป็นนวัตกรรมในเชิงนโยบาย เป็นต้น
- ควรมีสื่อ/ เครื่องมือที่หลากหลาย ในการพัฒนาโครงการวิจัย

ความรู้ระบบสนับสนุนงานกลางน้ำ/ ปลายน้ำ

งานกลางน้ำ หรือการติดตามโครงการวิจัยที่ได้รับการอนุมัติแล้วนั้น ทางกลไกได้ร่วมกันกำหนดเนื้อหาการติดตาม กำหนดผู้ติดตามหลัก และเริ่มออกติดตามแล้ว จำนวน 11 ครั้ง ติดตามผ่านเวทีเครือข่ายคนหนุ่มงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ รวมจำนวน 2 ครั้ง การประชุมที่มวิจัย จำนวน 7 ครั้ง ส่วนการสังเคราะห์ความรู้กระบวนการติดตามหนุนเสริมโครงการวิจัย จะดำเนินการในปีสุดท้าย

งานกลางน้ำนี้เป็นบทบาทของโหนดอย่างแท้จริง บทบาทของกลไกเป็นเพียงคอยกระตุ้นผ่านการร่วมกิจกรรมโหนดตามความจำเป็นและตามการร้องขอ แต่จะระมัดระวังในการเสนอข้อคิดเห็นระดับโครงการวิจัย ยกเว้นเป็นโครงการเชิงประเด็นที่กลไกมีความรู้เชิงเนื้อหาชัดเจนกว่าโหนดเท่านั้น สิ่งทีกลไกวางระบบติดตามโหนดที่สามารถตะประเด็นงานงานกลางน้ำและปลายน้ำได้มี ดังนี้

- 1) การวางทีมกลไกกลางรับผิดชอบติดตามงานโหนด โดยวางตามทักษะงานเชิงประเด็นที่เอื้อ บริบทพื้นที่ (ใกล้) และความคุ้นเคย
- 2) การกำหนดให้แต่ละโหนดมีโครงการวิจัยคุณภาพ 1 โครงการต่อปี ในปี 2555 ดังตารางที่ 4-3

ตารางที่ 4-3 รายชื่อโครงการวิจัยในงาน “หนึ่งโหนดหนึ่งโครงการวิจัยคุณภาพ” ปี 2555

ที่	โหนด/พี่เลี้ยง	ชื่อโครงการวิจัย	ประเด็นถอดบทเรียน
1	พี่เลี้ยงลำปาง	โครงการการฟื้นฟูคุณค่า และการยอมรับอาหารในธรรมชาติในหมู่บ้านให้กลับคืนมาสู่วิถีการบริโภคในครัวเรือนอย่างยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วมของคนในหมู่บ้าน บ้านแป้นใต้หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านสา อำเภอ แจ่ม จังหวัดลำปาง	การจัดการสู่ความมั่นคงด้านอาหารบนความเสี่ยงจากระบบบริโภคนิยมของชุมชน
2	โหนดลำปาง	โครงการแนวทางการทำงานเครือข่ายสถาบันการศึกษามหาวิทยาลัยลำปางเพื่อสร้างการเรียนรู้และเสริมสร้างศักยภาพชุมชนพื้นที่ตำบลนิคมพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง	การ install งาน CBR สู่สถาบันอุดมศึกษา
3	โหนดลำพูน	-โครงการนวัตกรรมองค์กรกับการพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูน	การจัดการตนเองสู่ความเป็นสถาบันจัดการความรู้ท้องถิ่น
4	โหนดแม่ฮ่องสอน	โครงการศึกษาและฟื้นฟูเพื่อจัดการอาหารแบบพอเพียงตามวิถี “ปากาเกะญอ” บ้านแม่อุคหลวง ต.แม่อุค อ.ขุนยวม จ.แม่ฮ่องสอน	การขึ้นโครงการวิจัยยกระดับ / การจัดการความรู้เกษตรยั่งยืน
5	สถาบันการท่องเที่ยวยุคใหม่	โครงการรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วมทั้ง 4 หย่อมบ้านของชุมชนบ้านโป่งน้ำร้อน ตำบลดอยฮาง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย	รูปธรรมการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานความหลากหลายทางวัฒนธรรม
6	โหนดน่าน	โครงการกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านแห่น เพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์ถิ่นอาศัยไก่ (สำหรับน้ำจืด) ในแม่น้ำยาวของชุมชนบ้านแห่นหมู่ที่ 1,2,3 ตำบลผาทอง อ.ท่าวังผา จ.น่าน	การทำงานด้านการจัดการทรัพยากร
7	โครงการพัฒนากลไกการจัดการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง	-โครงการการบูรณาการประวัติศาสตร์ วิถีวัฒนธรรมของชุมชนโบราณสู่การพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน นครชุม ตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร	การประสานงานกับภาคี หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
8	โหนดม.เชียงใหม่	โครงการการจัดการอย่างมีส่วนร่วมและระบบคุณค่าประเพณีของชุมชนสันลุมจอย ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	นักวิชาการกับการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

จากตารางที่ 4-3 โหนดเป็นผู้กำหนดให้มีกระบวนการติดตามแบบเข้ม เต็มรูปแบบการสนับสนุน เพื่อถอดบทเรียนกระบวนการที่ได้ผลในการหนุนเสริมโครงการวิจัยคุณภาพ ในปีที่ 3 ส่วนการวิเคราะห์ตัวเองสู่โหนดคุณภาพมีรายละเอียดในภาคผนวก 3

สำหรับงานกลางน้ำและปลายน้ำ ยังไม่สามารถถอดความรู้ หรือระบบสนับสนุนที่ชัดเจนร่วมกัน จะทำต่อเนื่องในปีที่ 3 ต่อไป

(2) ยุทธศาสตร์พัฒนาศักยภาพผู้เกี่ยวข้อง

การดำเนินงานยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพผู้เกี่ยวข้อง ปีที่ 2 เน้นการพัฒนาศักยภาพผู้เกี่ยวข้องในเชิงความรู้ เทคนิคและทักษะการทำงานหนุนเสริมชุมชนวิจัย และพัฒนาการหนุนเสริมชุมชนวิจัยร่วมกับภาคีอื่นในพื้นที่ และเรียนรู้พื้นที่ชุมชนของเครือข่ายงานวิจัยภาคอื่นๆ ทั้งนี้ มีข้อเสนอแนะต่อแนวทางการดำเนินงานของยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพผู้เกี่ยวข้อง ในปีที่ 1 ได้แก่ การจัดกิจกรรมเรียนรู้ประเด็นความมั่นคงทางอาหารจากประเทศเพื่อนบ้าน การเรียนรู้แลกเปลี่ยนกับกลไกกลางภาคอีสาน ซึ่งในสองกิจกรรมนี้ยังอยู่ระหว่างการพัฒนาถึงความจำเป็นและการใช้ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น รวมถึงเสนอให้จัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพอื่นๆ โดยต้องมีการสอบถามความสนใจหรือความต้องการของโหนด/ พี่เลี้ยงก่อน เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์จากกิจกรรมพัฒนาศักยภาพอย่างเต็มที่ ซึ่งการดำเนินงานของยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพผู้เกี่ยวข้อง ปีที่ 2 ในระยะเวลา 6 เดือน ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2554–มีนาคม 2555 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพผู้เกี่ยวข้องในเชิงความรู้ เทคนิค และทักษะการทำงานหนุนเสริมชุมชนวิจัย เกิดการเติมความรู้เรื่องความมั่นคงทางอาหาร โดยมีกิจกรรม ดังนี้

1. จัดอบรมพัฒนาศักยภาพ(จัดรวมการประชุมเครือข่ายฯ)
2. เรียนรู้การหนุนเสริมชุมชนวิจัยแบบเชื่อมงานข้ามโหนด
3. เติมความรู้เรื่องความมั่นคงทางอาหาร

ตารางที่ 4-4 กิจกรรมพัฒนาศักยภาพผู้เกี่ยวข้อง (ต.ค.54-มี.ค.55) ปี 2555

ที่	กิจกรรม	วันที่/สถานที่	ประเด็นเรียนรู้	หมายเหตุ
1	จัดอบรมพัฒนาศักยภาพ			
	1.1 การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การคิดอย่างเป็นระบบ” (Systems Thinking)	18-20 มี.ค.55 ณ รร.ศิรินาถการ์ เด็นท์ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	เสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการและความสำคัญของการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ และเพื่อสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นเหตุเป็นผลผ่านการปฏิบัติจริงตามแบบจำลองเพื่อการฝึก	ความร่วมมือระหว่างยุทธศาสตร์พัฒนาศักยภาพฯ และมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อท้องถิ่น
	1.2 อบรมเชิงปฏิบัติการ “การวิจัยเพื่อสร้างความทรงจำร่วมของชุมชน”	24 มี.ค. 55 ณ ดิ็ก HB7 ห้อง 7801 คณะมนุษยศาสตร์ ม.เชียงใหม่	ความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งหลายในชุมชน-ท้องถิ่นที่สัมพันธ์กับชีวิตกลุ่มคนในชุมชน-ท้องถิ่นและสังคมโดยรวม เพื่อที่จะสามารถแสวงหาแนวทางในการสร้างกระบวนการในการ “เพิ่มอำนาจ” ให้แก่คนในชุมชน-ท้องถิ่น และเพื่อพัฒนาทักษะการวิจัย และฝึกปฏิบัติการ การสร้างความทรงจำ	ความร่วมมือระหว่างยุทธศาสตร์พัฒนาศักยภาพฯ และเครือข่ายความรู้สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ที่	กิจกรรม	วันที่/สถานที่	ประเด็นเรียนรู้	หมายเหตุ
			ร่วมของชุมชนวิจัย ในการทำความเข้าใจบริบทชุมชน	
	1.3 เวทีเครือข่ายคน หนุนงานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่น #2	21 มี.ค.55 ณ รร.ฮอติเยร์การ์ เด็นท์ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	กระบวนการถอดองค์ความรู้งานวิจัย เพื่อท้องถิ่นภาคเหนือที่มีคุณภาพ "ช่วงต้นน้ำ"	
2	เติมความรู้เรื่องความมั่นคงทางอาหาร			
	2.1 การพัฒนา โครงการเรื่องความ มั่นคงทางอาหารเชิง บูรณาการอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน	28 ก.พ.55 ณ ศูนย์เครือข่าย ปราชญ์ชาวบ้าน อำเภอปาย บ้านแม่ นาเต็งใน อำเภอ ปาย จังหวัด แม่ฮ่องสอน	เรียนรู้การพัฒนาโจทย์วิจัยประเด็น ความมั่นคงทางอาหาร โดยมี ประเด็นชวนคุยในกลุ่มย่อย ได้แก่ - วิเคราะห์ความไม่มั่นคงทาง อาหารในอำเภอปาย - ศักยภาพ (ปัจจัยเอื้อ) ในการ พัฒนาความมั่นคงทางอาหารใน อำเภอปาย - แนวทางการแก้ไขปัญหาเรื่อง ความไม่มั่นคงทางอาหาร	สถาบันการ ท่องเที่ยวโดยชุมชน โหนดลำพูน โหนดลำปาง โหนดแม่ฮ่องสอน โหนด ม.เชียงใหม่ กลไกกลางภาคเหนือ
3	เรียนรู้การหนุนเสริมชุมชนวิจัยแบบเชื่อมงานข้ามโหนด			
	3.1 ร่วมงานเปิดตัว โหนดน่าน	30 ม.ค.55 ณ ห้องพุทธรักษา อาคารเรียนคณะ วิศวกรรมศาสตร์ มทร.ล้านน่าน่าน	เรียนรู้สถานการณ์ทรัพยากรเมือง น่าน “เมืองน่านกับการจัดการตนเอง บนฐานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” สถานการณ์รายพื้นที่และทิศทาง โจทย์วิจัยที่คณานสนใจ	โหนดน่าน โหนดลำปาง โหนดลำพูน โหนด ม.เชียงใหม่ กลไกกลางภาคเหนือ

การพัฒนาศักยภาพในเชิงเนื้อหา ระยะที่ 1

1. จัดอบรมพัฒนาศักยภาพผู้เกี่ยวข้อง

1.1 การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การคิดอย่างเป็นระบบ” (Systems Thinking)

การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การคิดอย่างเป็นระบบ” (Systems Thinking) จัดขึ้นในระหว่างวันที่ 18-20 มีนาคม 2555 ณ โรงแรมศิรินาถการ์เด็นท์ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ โดยมี รศ.ดร.สุธีระ ประเสริฐสรรพ และ รศ.ไพโรจน์ คีรีรัตน์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสงขลา เป็นวิทยากร การอบรมเชิงปฏิบัติการครั้งนี้เป็นกิจกรรมที่ทางยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพผู้เกี่ยวข้อง ได้ประสานความร่วมมือกับทางมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อท้องถิ่น ส่งเครือข่ายโหนด/ พี่เลี้ยงภาคเหนือ เข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการ “การคิดอย่างมีระบบ” เพื่อเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการและความสำคัญของการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ และเพื่อสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นเหตุเป็นผลผ่านการปฏิบัติจริงตามแบบจำลองเพื่อการฝึก

ทั้งนี้ การคิดอย่างเป็นระบบเป็นทักษะหนึ่งที่สำคัญ ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจความสัมพันธ์ของเหตุและผลที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและส่งผลอยู่ในระบบ การมองเห็นองค์ประกอบและความสัมพันธ์ทั้งระบบ เป็นสิ่งจำเป็น

สำหรับนักแก้ปัญหา ซึ่งจะอาศัยการสร้างผังวงจรของระบบเป็นเครื่องมือ โดยผู้เข้าร่วมได้ปฏิบัติจริงตามรายการที่จำลองเพื่อการฝึก ซึ่งประกอบด้วย 6 หัวข้อ ได้แก่

- 1) การเข้าใจเหตุการณ์อย่างเป็นเหตุเป็นผล
- 2) การเข้าใจระบบในฐานะวงจรของเหตุและผล
- 3) การจำแนกชนิดวงจรระบบ
- 4) การเปลี่ยนเรื่องราวให้เป็นผังระบบ
- 5) การสร้างผังระบบจากประเด็น
- 6) การเข้าใจพฤติกรรมของระบบ

จากการเข้าร่วมการอบรมเชิงปฏิบัติการ ทำให้โหนด/ พี่เลี้ยง ได้เรียนรู้ ในประเด็นต่อไปนี้

- ความรู้ความเข้าใจต่อการอธิบายปรากฏการณ์อย่างเป็นเหตุเป็นผล ตามหลักตรรกศาสตร์ โดยมีตัวอย่างเช่น นโยบายการพัฒนาต่าง ๆ ซึ่งมีที่มาจากการคิดอย่างไม่เป็นระบบ และไม่มีเหตุผลเพียงพอ การวิเคราะห์นโยบายต่าง ๆ ผ่านเครื่องมือวงจรและการคิดอย่างมีระบบ ทำให้เห็นถึงความไม่สอดคล้องในการพัฒนาประเทศของนโยบายสาธารณะ เป็นต้น

- การอธิบายปรากฏการณ์ในรูปแบบของวงจร ซึ่งเป็นการอธิบายปรากฏการณ์/สถานการณ์ใด ๆ ที่ต้องทำความเข้าใจถึงการโยงใยของเหตุและผลซึ่งมีความซับซ้อนและต่อเนื่องเป็นวงจร จึงจะทำให้สามารถวิเคราะห์ถึงที่มา สาเหตุ ของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ได้ และสามารถนำไปใช้ในการเขียนผังความคิด เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ให้เห็นอย่างเชื่อมโยงและเป็นเหตุเป็นผล ทำให้เห็นภาพรวมทั้งระบบของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ด้วยนั่นเอง

- เกิดความเข้าใจถึงหลักคิดสำคัญคือ “สถานการณ์ทุกสิ่งที่เกิดขึ้นล้วนมีเหตุปัจจัย ไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นอย่างอิสระหรือไม่มีที่มา และสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วจะส่งผลให้เกิดสถานการณ์อื่น ๆ ต่อเนื่องเรื่อยไป” หลักคิดนี้นำไปสู่วิธีการอธิบายสถานการณ์/ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างมีเหตุผล จากเดิมที่ใช้การตีความจากความคิดเห็นส่วนบุคคลจนกลายเป็นมุมมองแบบปัจเจก การฝึกอบรมในครั้งนี้จึงนำไปสู่การทำความเข้าใจถึงวิธีการตีความสถานการณ์หนึ่ง ๆ อย่างเป็นระบบได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังเข้าใจถึงความซับซ้อนของระบบ ซึ่งเกิดขึ้นจากหลายปัจจัย และส่งผลให้เกิดสถานการณ์อื่น ๆ ต่อเนื่องเรื่อยไป

- เกิดความเข้าใจต่อปรากฏการณ์/สถานการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นเรื่องราว โดยในการสร้างกระบวนการทำความเข้าใจหรืออธิบายระบบของเรื่องราวต่าง ๆ ต้องมีวิธีการนำลูกศรแบบเส้นประและเส้นทึบเข้ามาช่วยสร้างระบบวงจรความสัมพันธ์ของเหตุและผล จากนั้นจึงทำความเข้าใจของพฤติกรรมของระบบที่สร้างขึ้นรวมไปจนถึงการให้คะแนนและค่าถ่วงน้ำหนักเพื่อให้เห็นอิทธิพลของคู่ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลแต่ละคู่ในระบบวงจรเรื่องราวต่าง ๆ จนสามารถตัดสินใจอย่างได้อย่างหนึ่งร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ แนวทางนี้จึงมีประโยชน์เป็นอย่างยิ่งตลอดกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นซึ่งจะนำไปสู่การตัดสินใจปฏิบัติการและสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชนท้องถิ่นได้เป็นอย่างดีต่อไป



ภาพที่ 4-1 โหนด/พี่เลี้ยง ร่วมการฝึกอบรม



ภาพที่ 4-2 รศ.ดร.สุธีระ ประเสริฐสรรพ วิทยากรหลัก

สิ่งที่ได้เรียนรู้ นั้น ทางโหนด/พี่เลี้ยง สามารถนำไปปรับใช้กับการทำงาน ในประเด็นต่อไปนี้

- การวิเคราะห์สถานการณ์ ปัญหา หรือปัจจัยที่เกี่ยวข้อง การคิดหาเหตุและผลของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ซึ่งคิดหาเหตุและผล ได้มากกว่าหนึ่งชั้น สามารถปรับใช้ในการตั้งคำถามเพื่อการสรุปหรือตอบทเรียน และสามารถนำวิธีคิดเชิงระบบเข้ามาเชื่อมโยงข้อมูลให้เป็นวงจรระบบประกอบการตัดสินใจปฏิบัติการทดลองและประเมินผล
- นำไปอธิบายปรากฏการณ์ภายนอก ที่มีผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่น ให้ชุมชนเข้าใจและรู้เท่าทันสถานการณ์ ที่เข้ามากระทบชุมชนได้ รวมทั้งการเปิดมุมมองในการมองการเปลี่ยนแปลงของชุมชนอย่างเป็นเหตุเป็นผล ทั้งในส่วนของสถานการณ์ โครงสร้าง และปัจจัยที่เข้ามากระทบชุมชน

1.2 การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การวิจัยเพื่อสร้างความทรงจำร่วมของชุมชน”

การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การวิจัยเพื่อสร้างความทรงจำร่วมของชุมชน จัดขึ้นเมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2555 ณ ตึก HB7 ห้อง 7801 คณะมนุษยศาสตร์ ม.เชียงใหม่ โดยมี รศ.ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ เป็นวิทยากร การอบรมเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ เป็นกิจกรรมความร่วมมือระหว่างยุทธศาสตร์พัฒนาศักยภาพผู้เกี่ยวข้อง และเครือข่ายความรู้ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์ในการอบรม คือ เพื่อสร้างความเข้าใจความเปลี่ยนแปลงทั้งหลายในชุมชน-ท้องถิ่นที่สัมพันธ์กับชีวิตกลุ่มคนในชุมชน-ท้องถิ่นและสังคมโดยรวม เพื่อที่จะสามารถแสวงหาแนวทางในการสร้างกระบวนการในการ “เพิ่มอำนาจ” ให้แก่คนในชุมชน-ท้องถิ่น และเพื่อพัฒนาทักษะการวิจัย และฝึกปฏิบัติการ การสร้างความทรงจำร่วมของชุมชนวิจัย ในการทำความเข้าใจบริบทชุมชน

ในการอบรมเชิงปฏิบัติการ การสร้างความทรงจำร่วมของชุมชน ครั้งนี้ ทางกลไกกลางภาคเหนือ เห็นความสำคัญในการหนุนเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนทั้งในช่วงต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ โหนด/พี่เลี้ยง จำเป็นต้องมีความเข้าใจประวัติศาสตร์ชุมชน และการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ทั้งนี้ ต้องสร้าง “ความรู้” คือ การสร้างสายสัมพันธ์ระหว่าง “ข้อมูลปลีก ๆ” ให้เกิดความหมายใหม่/ความเข้าใจใหม่ที่มีพลังในการอธิบายปรากฏการณ์นั้นๆชัดเจนขึ้น การวิเคราะห์บริบทชุมชนด้วยวิธีคิดแบบประวัติศาสตร์เป็นฐานคิดสำคัญ ในการวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน ที่ทำให้มองภาพของปัญหาได้อย่างมีพลวัต เห็นความเปลี่ยนแปลงของชุมชนซึ่งยึดโยงกับโครงสร้างต่างๆ ของชุมชนและสังคมได้อย่างรอบด้าน อีกทั้งเชื่อมโยงกับปัญหาสังคมได้อย่างรู้เท่าทัน โดยมีฐานการคิดจากความเปลี่ยนแปลงของชุมชน การรื้อฟื้นความทรงจำร่วมของกลุ่มคนที่หลากหลายในชุมชน เพื่อสร้างพลังของท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของประวัติศาสตร์ร่วมกัน ซึ่งถือเป็นฐานคิดสำคัญต่อการพัฒนางานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในประเด็นต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ประเด็นวัฒนธรรม การจัดการทรัพยากร เกษตรกรรม การศึกษา การ

ท่องเที่ยว ฯลฯ โดยพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นถือเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการดึงข้อมูลและนำชาวบ้านขบคิดวิเคราะห์ให้เห็นแก่นของปัญหาภายใต้บริบทที่เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย



ภาพที่ 4-3 โหนด/พี่เลี้ยง เข้าร่วมอบรม



ภาพที่ 4-4 รศ.ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ วิทยาการ

โดยผู้เข้าร่วมการอบรมเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ ได้เรียนรู้ผ่านกระบวนการ 2 กิจกรรม ได้แก่

- 1) การสร้างความเข้าใจเชิงทฤษฎี และความเข้าใจความเปลี่ยนแปลงในชุมชน-ท้องถิ่นทุกมิติ โดยได้รับฟังการบรรยายเรื่อง
 - ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์เพื่อสร้างความเข้าใจภาพรวมของสังคมชุมชนท้องถิ่น
 - ความเข้าใจในความเปลี่ยนแปลงของ “ประวัติศาสตร์”
 - การปรับตัวของผู้คนท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของประวัติศาสตร์
- 2) ฝึกปฏิบัติการ เขียนบทความ แบ่งกลุ่มตามโหนด/พี่เลี้ยงนำเสนอผลการปฏิบัติการ และรับฟังข้อเสนอแนะจากวิทยากร โดยผู้เข้าร่วมได้ทดลองมอง “ข้อมูลปลีกๆ” ด้วยสายตาใหม่และลองมองหา “สายสัมพันธ์” ชุดใหม่ของข้อมูลปลีกๆ จากประสบการณ์การทำงานที่ผ่านมา

จากการเข้าร่วมการอบรมเชิงปฏิบัติการ ทำให้โหนด/ พี่เลี้ยง ได้เรียนรู้ ในประเด็นต่อไปนี้

- การแบ่งยุคทางประวัติศาสตร์ โดยการใช้เหตุการณ์สำคัญ หรือเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลง ในการแบ่งยุคประวัติศาสตร์ชุมชน ซึ่งทำให้เห็นพัฒนาการทางด้านการเปลี่ยนแปลงของชุมชนได้ชัดเจนขึ้น และเป็นการเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ที่เป็นประโยชน์ต่อการนำมาใช้วิเคราะห์ปัญหา สถานการณ์ของพื้นที่ ทั้งนี้ การแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์จะเกิดขึ้นเมื่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และอำนาจของชุมชนแต่ละแห่งได้เปลี่ยนแปลงไปซึ่งเป็นความทรงจำร่วมกันของประชาชนในชุมชน

- ความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชน โดยใช้การอธิบายตามวิธีคิดเชิงประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นการรื้อฟื้นความทรงจำร่วมของคนในชุมชน ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน ทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาภายใต้บริบทหรือเงื่อนไขในขณะนั้น โดยใช้ฐานคิดเกี่ยวกับ “โครงสร้าง” เป็นเครื่องมือในการทำ ความเข้าใจถึงระบบความสัมพันธ์ของหน่วยต่าง ๆ ในชุมชน การเข้าใจความเปลี่ยนแปลงในชุมชนท้องถิ่น จะนำไปสู่การแสวงหาแนวทางในการสร้าง “กระบวนการเพิ่มอำนาจ” ให้แก่คนในชุมชนท้องถิ่นเป็นพลังให้เจ้าของประวัติศาสตร์ในการพัฒนาท้องถิ่น รวมถึงการคำนึงถึงสายสัมพันธ์ และจินตนาการ เป็นองค์ประกอบสำคัญในการพิจารณาวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วง

- เห็นความสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์ คือ การศึกษาการเปลี่ยนแปลงของระบบภายในระบบความสัมพันธ์ ประวัติศาสตร์เป็นตัวหนึ่งที่บ่งบอกอัตลักษณ์ของชุมชน รู้ความเป็นมาของชุมชนตนเอง และทุกคน

มีส่วนร่วมในการสร้าง “ประวัติศาสตร์ชุมชนท้องถิ่น” และความเปลี่ยนแปลงนั้นเกิดขึ้นภายใต้บริบทความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นพลวัตร

- เข้าใจหลักคิด/แนวคิดการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ชุมชน โดยใช้แนวคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยา มาอธิบายการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เช่น แนวคิดหลังสมัยใหม่ (Post Modern) คือ แนวคิดที่ต้องการแสวงหาองค์ความรู้ใหม่ๆ ด้วยการวิพากษ์ ทฤษฎีที่มีอยู่เดิม หรือแนวคิดในการทำงานที่มีอยู่เดิม ด้วยเหตุและผลภายใต้บริบทที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีพลวัตของสังคม และทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ว่าด้วยบทบาทหน้าที่ความสัมพันธ์ของคนในสังคม

- การเห็นความสำคัญของข้อมูล โดยเฉพาะข้อมูลปลีกย่อย เพราะการมองข้อมูลแต่ละคนมองเห็นไม่เหมือนกัน เราต้องมองให้กว้าง การเก็บข้อมูลต้องเก็บมากกว่าที่ตาเห็น มองให้เห็นความเปลี่ยนแปลงแต่ละยุค ข้อมูลอาจจะจริงในระยະหนึ่ง แต่เมื่อเวลาเปลี่ยน สถานการณ์เปลี่ยน ข้อมูลเปลี่ยนไปด้วย ต้องมีการศึกษาการเปลี่ยนแปลง การมองความสัมพันธ์แต่ละช่วงยุคสมัยด้วย

สิ่งที่ได้เรียนรู้ นั้น ทางไหน/พี่เลี้ยง สามารถนำไปปรับใช้กับการทำงาน ในประเด็นต่อไปนี้

- การวิเคราะห์ชุมชน โดยการนำความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ชุมชนมาชวนให้ชาวบ้านได้วิเคราะห์ร่วมกัน การช่วยกันค้นหาที่หลากหลายมุมมองมากขึ้น การชวนคุยเพื่อวิเคราะห์เรื่องราวที่เกิดขึ้น การวิเคราะห์สาเหตุเงื่อนไขที่เกิดขึ้น ต้องนำข้อมูลมาวิเคราะห์ร่วมกัน อาจเห็นข้อเท็จจริงบางอย่างในระยະหนึ่ง และข้อมูลอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามช่วงเวลาเปลี่ยนแปลงไป ต้องพยายามดึงข้อมูลออกมาจากชุมชนและสอดคล้องกับประเด็นที่ศึกษา สิ่งที่สำคัญ คือ เราต้องรู้ข้อมูล รู้วิธีการดึงข้อมูล เพื่อให้ชุมชนสะท้อนออกมา และเป็นประโยชน์มากที่สุด

- การอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และอำนาจ เป็นเครื่องมือช่วยให้สามารถอธิบายบริบทและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ของชุมชน เช่น สามารถเชื่อมโยงประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการรวมกลุ่มของประชาชนซึ่งมีความสัมพันธ์กันในทางสังคม เศรษฐกิจ และอำนาจ ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงเวลาได้ เป็นต้น

- การพิจารณาสถานการณ์ที่เกิดขึ้น อย่างเชื่อมโยง ทำให้เห็นมิติของข้อมูลที่ใช้ประกอบกับการพิจารณาสถานการณ์ในการกำหนดโจทย์วิจัยได้อย่างรอบด้านมากขึ้น

- การมองประวัติศาสตร์ของชุมชนควรทบทวนความทรงจำเพื่อกำหนดทิศทางอนาคต ไม่ใช่ใช้ประวัติศาสตร์ในอดีตมาเพื่อชื่นชมและให้คงอยู่โดยไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงเพียงอย่างเดียว

- และในบทบาทพี่เลี้ยง มีข้อควรระวัง คือ การเอาความหมายของประวัติศาสตร์(ในมิติของเรา) ไปกล่าวอ้างหรือยึดเยียดให้ชุมชนเชื่อหรือคล้อยตาม

1.3 เวทีเครือข่ายคนหนองนางวิจัยเพื่อท้องถิ่น ครั้งที่ 2/ 2555

ในการจัดประชุมเครือข่ายคนหนองนางวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ครั้งที่ 2/ 2555 เมื่อวันที่ 21 มี.ค.55 ณ โรงแรมฮอลิเดย์การ์เดน อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ทางกลไกกลางภาคเหนือ ภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพงานวิจัย ได้จัดกระบวนการถอดองค์ความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือที่มีคุณภาพ “ช่วงต้นน้ำ” และกำหนดกรอบการถอดกลางน้ำและปลายน้ำ โดยให้ไหนด/ พี่เลี้ยง ได้ทบทวนและถอดบทเรียนการพัฒนาโจทย์ของแต่ละไหนด ผ่านประเด็นการถอดบทเรียน ได้แก่

- กระบวนการและขั้นตอนการพัฒนาโจทย์ของแต่ละพื้นที่เป็นอย่างไร (เวลา และผู้เกี่ยวข้อง)
- คุณภาพของโครงการวิจัย มาจากขั้นตอนไหน
- ปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อคุณภาพของงานวิจัยในช่วงการพัฒนาโจทย์วิจัยในพื้นที่

- การปรับเปลี่ยนขั้นตอนมีหรือไม่ ขึ้นอยู่กับอะไร ปัจจัยเงื่อนไขที่กำหนดการยืดหยุ่นของการพัฒนาโครงการวิจัย (เช่น กลุ่มนักวิจัยวิชาการ นักวิจัยชาวบ้าน นักวิจัยกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นต้น)



ภาพที่ 4-5 และ 4-6 บรรยากาศการประชุมเครือข่ายคนหนุ่มงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ครั้งที่ 2

นอกจากได้รูปแบบการพัฒนาโจทย์วิจัยที่หลากหลายแล้ว ทำให้โหนด/ พี่เลี้ยง ได้เรียนรู้ประเด็นในการถอดบทเรียนการพัฒนาโจทย์วิจัย ซึ่งเป็นงานในช่วงต้นน้ำที่มีความสำคัญ อีกทั้ง มีหลายโหนดที่กำลังพัฒนาโจทย์วิจัยร่วมกับสถาบันการศึกษา หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งจะเป็นแนวทางประเด็นการถอดบทเรียนที่ทางโหนด/ พี่เลี้ยง สามารถนำกลับไปถอดบทเรียนการพัฒนาโจทย์วิจัยร่วมกับหน่วยงานองค์กรที่ทำงานวิจัยร่วมกันได้ต่อไป

กล่าวโดยสรุป ในส่วนของการอบรมพัฒนาศักยภาพผู้เกี่ยวข้องนั้น โหนด/ พี่เลี้ยง สามารถพิจารณาเข้าร่วมตามความสนใจต่อประเด็นการอบรมที่ทางกลไกกลาง ได้แจ้งให้ทราบ แต่เนื่องจากในช่วงตั้งแต่วันที่ 18-24 มีนาคม 2555 มีงานกิจกรรมของกลไกภาคเหนือ 5 กิจกรรม ได้แก่ การอบรมการคิดเชิงระบบ การอบรมการวิจัยเพื่อสร้างความทรงจำร่วมของชุมชน การประชุมเครือข่ายคนหนุ่มงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ครั้งที่ 2/2555 เวทีการแลกเปลี่ยนปัญหาสถานการณ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ภาคเหนือ และเวทีพิจารณาโครงการ ทำให้เจ้าหน้าที่โหนด/ พี่เลี้ยงบางแห่ง ไม่สามารถเข้าร่วมได้ทุกกิจกรรม เนื่องจากข้อจำกัดเรื่องระยะเวลาการเดินทาง ภาระงานประจำของโหนด และความสนใจเฉพาะด้านของโหนด/ พี่เลี้ยงแต่ละคน

2. เติมความรู้เรื่องความมั่นคงทางอาหาร

ทางกลไกกลางภาคเหนือ ภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพผู้เกี่ยวข้อง ได้ประสานทางโหนด/ พี่เลี้ยง ได้แก่ สถาบันการท่องเที่ยวยุทธศาสตร์ชุมชน โหนดลำพูน โหนดลำปาง โหนด ม.เชียงใหม่ ร่วมเรียนรู้เรื่องความมั่นคงทางอาหาร ผ่านเวทีการพัฒนาโครงการเรื่องความมั่นคงทางอาหารเชิงบูรณาการอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จัดขึ้นเมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2555 ณ ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านอำเภอปาย บ้านแม่มาตังในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีโหนดแม่ฮ่องสอน เป็นผู้รับผิดชอบการดำเนินงานในพื้นที่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจต่อประเด็นความมั่นคงด้านอาหารของผู้เข้าร่วมเวที เพื่อทบทวนสถานะภาพความมั่นคงด้านอาหารของอำเภอปาย (ความเสี่ยงด้านอาหาร และศักยภาพ/ ทูเนลในการพัฒนา ทั้งงานวิจัยและงานพัฒนา) และเพื่อหาแนวทางในการวิจัยและพัฒนาสู่การสร้างเสริมความมั่นคงด้านอาหารใน อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

เครือข่ายคนหนุ่มงานวิจัยภาคเหนือ ได้ความรู้ทั้งในเชิงเนื้อหาในเรื่องแนวคิด ความหมายของความมั่นคงทางอาหารและความสำคัญในการเลือก อ.ปาย เป็นพื้นที่ศึกษา และเรียนรู้การพัฒนาโจทย์วิจัยประเด็นความมั่นคงทางอาหาร ผ่านประเด็นชวนคุย ได้แก่ การวิเคราะห์ความไม่มั่นคงทางอาหารในอำเภอปาย ค้นหาศักยภาพ

(ปัจจัยเอื้อ) ในการพัฒนาความมั่นคงทางอาหารในอำเภอปาย และแนวทางการแก้ไขปัญหาเรื่องความไม่มั่นคงทางอาหาร ซึ่งเป็นแนวประเด็นในการพัฒนาโจทย์วิจัยเบื้องต้นที่โหนด/พี่เลี้ยงสามารถนำไปปรับใช้ในการพัฒนาโจทย์วิจัยประเด็นความมั่นคงทางอาหารในพื้นที่ได้ ในส่วนของการเรียนรู้เชิงกระบวนการ ทางเครือข่ายโหนด/ พี่เลี้ยงภาคเหนือ ได้ร่วมเป็นวิทยากรกลุ่มย่อย ชวนคุยแลกเปลี่ยนตามประเด็นการพัฒนาโจทย์ดังกล่าว อีกทั้ง เป็นการระดมการหนุนเสริมข้ามโหนดในช่วงของงานต้นน้ำ ซึ่งก่อนเริ่มเวทีการพัฒนาโจทย์วิจัย ทางกลไกกลางฯ ได้ชี้แจงเป้าหมาย เนื้อหาและกระบวนการในการพัฒนาโครงการ เพื่อให้ทุกคนเข้าใจถึงเป้าหมาย กระบวนการ และบทบาทหน้าที่ของแต่ละคนได้ชัดเจน

3. เรียนรู้การหนุนเสริมชุมชนวิจัยแบบเชื่อมงานข้ามโหนด

3.1 ร่วมงานเวทีแลกเปลี่ยน “พอเพียง เคียงธรรม นำวิถีน่าน” ของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดน่าน

ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน ได้จัดเวทีแลกเปลี่ยน “พอเพียง เคียงธรรม นำวิถีน่าน” ขึ้น เมื่อวันที่ 30 มกราคม 2555 ณ ห้องพุทธรักษา อาคารเรียนคณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ล้านนา น่าน โดยทางกลไกกลางภาคเหนือ ได้ประสานโหนดแม่ฮ่องสอน โหนดลำปาง โหนดลำพูน โหนดม.เชียงใหม่ เข้าร่วมเรียนรู้สถานการณ์ทรัพยากรเมืองน่าน จากการชมวิดิทัศน์ และเวทีเสวนา “และร่วมเป็นวิทยากรกระบวนการดำเนินรายการแลกเปลี่ยนในกลุ่มย่อย เกี่ยวกับสถานการณ์รายพื้นที่ และทิศทางโจทย์วิจัยที่คนน่านสนใจ

จากการร่วมเรียนรู้ในการหนุนเสริมข้ามโหนดในช่วงของการทำงานต้นน้ำ ในการหาทิศทางโจทย์วิจัยจังหวัดน่านนั้น ทำให้โหนด/ พี่เลี้ยง ได้ทราบถึงสถานการณ์ด้านทรัพยากรของจังหวัดน่าน และเมืองน่านกับการจัดการตนเองบนฐานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น รวมทั้ง ได้เรียนรู้การเป็นวิทยากรกระบวนการสรุปประเด็นการแลกเปลี่ยนในกลุ่มย่อย 4 กลุ่ม ได้แก่ ประเด็นทรัพยากร (ดิน น้ำ ป่า) ประเด็นนโยบายสาธารณะ ประเด็นความมั่นคงทางอาหาร และประเด็นวัฒนธรรมชุมชน/สวัสดิการ/ผู้สูงอายุ/ด้านสังคม/ด้านเยาวชน



ภาพที่ 4-7 และ 4-8 เวทีแลกเปลี่ยน “พอเพียง เคียงธรรม นำวิถีน่าน” ของโหนดน่าน

การพัฒนาศักยภาพในเชิงกระบวนการ ระยะที่ 2

การดำเนินงานยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพผู้เกี่ยวข้อง ระยะที่ 2 ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2555 ถึง 30 กันยายน 2555 มีการพัฒนาศักยภาพผู้เกี่ยวข้อง ดังตารางที่ 4-5

ตารางที่ 4-5 กิจกรรมพัฒนาศักยภาพผู้เกี่ยวข้อง (เม.ย.55-ก.ย.55) ปี 2555

ที่	กิจกรรม	วันที่/สถานที่	ประเด็นเรียนรู้	หมายเหตุ
1	จัดอบรมพัฒนาศักยภาพ			
	1.1 เวทีวิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้องและบทบาทโครงการความร่วมมือการปรับใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่โครงการหลวง	วันที่ 24 พ.ค.55 สถานที่ ห้องประชุม ดอยคำ โครงการหลวง	■ ความสำคัญของการวิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้อง ■ ระดมความคิดเห็น “การวิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้องและบทบาท” กลุ่มที่ 1-3 ระดับโครงการวิจัย กลุ่มที่ 4 ระดับเหนือโครงการวิจัย นำเสนอผลสรุปกลุ่มย่อย และแลกเปลี่ยนวงใหญ่ รับฟังข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ/ที่ปรึกษา	-ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่ทาเหนือ -ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยน้ำริน -ฝ่ายวิจัยโครงการหลวง -สกว. (ภาพรวมโครงการฯ สนับสนุนทุกระดับ) -โครงการวิจัย 3 พื้นที่ โหนด/พี่เลี้ยง
	1.2 การอบรมเชิงปฏิบัติการ “Conceptual Framework”	วันที่ 7 ก.ย. 55 สถานที่ ณ ห้อง 1324 ห้องประชุมภาควิชา ภูมิศาสตร์ คณะ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	■ หลักการ การประมวลความคิดรวบยอด และการเขียนกรอบแนวคิด “Conceptual Framework” และเพื่อพัฒนาทักษะการวิจัย ■ ฝึกปฏิบัติการประมวลความคิดรวบยอด และการเขียนกรอบแนวคิด “Conceptual Framework”	ที่ปรึกษางานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ คณะทำงานกลไก โหนด/ พี่เลี้ยง สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ฝ่ายวิจัย มูลนิธิ โครงการหลวง
	1.3 การอบรมเรื่อง “AEC กับการพัฒนาโจทย์วิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ”	วันที่ 8 ก.ย. 55 สถานที่ ณ ร่มสัก รีสอร์ท ตำบลหนอง ควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่	■ ความรู้เรื่องประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) กับการพัฒนาโจทย์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ■ การปฏิบัติการ “การวิเคราะห์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของแต่ละโหนดกับการพัฒนาโจทย์วิจัยในอนาคต”	ที่ปรึกษางานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ คณะทำงานกลไกกลาง โหนด/พี่เลี้ยง สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ฝ่ายวิจัย มูลนิธิ โครงการหลวง นักวิจัยจาก มทร.ภาค พายัพ

การพัฒนาศักยภาพในเชิงเนื้อหา ระยะที่ 2

1.1 การอบรมการวิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้องและบทบาทโครงการความร่วมมือการปรับใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่โครงการหลวง

สืบเนื่องจากการจัดทำโครงการวิจัย กระบวนการสร้างการเรียนรู้ฐานวิจัยเพื่อท้องถิ่นผ่านเครื่องมือแผนที่ทางสังคม Social Mapping ของเจ้าหน้าที่มูลนิธิโครงการหลวง ภายใต้งานความร่วมมือในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ระหว่างฝ่ายวิจัยมูลนิธิโครงการหลวง และสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในช่วงท้ายของการดำเนินงาน ซึ่งต้องมีการพัฒนาโครงการวิจัยตามศูนย์พัฒนาที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย โดยมีผู้เกี่ยวข้องหลายส่วน ได้แก่ ฝ่ายวิจัยมูลนิธิโครงการหลวง เจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ชุมชน และโหนด/ พี่เลี้ยงของสกว.ที่รับผิดชอบในพื้นที่นั้นๆ ทางกลไกกลางภาคเหนือ จึงเห็นความสำคัญของการวิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดความเข้าใจต่อบทบาทของแต่ละส่วน และนำไปสู่การดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายของโครงการวิจัยได้

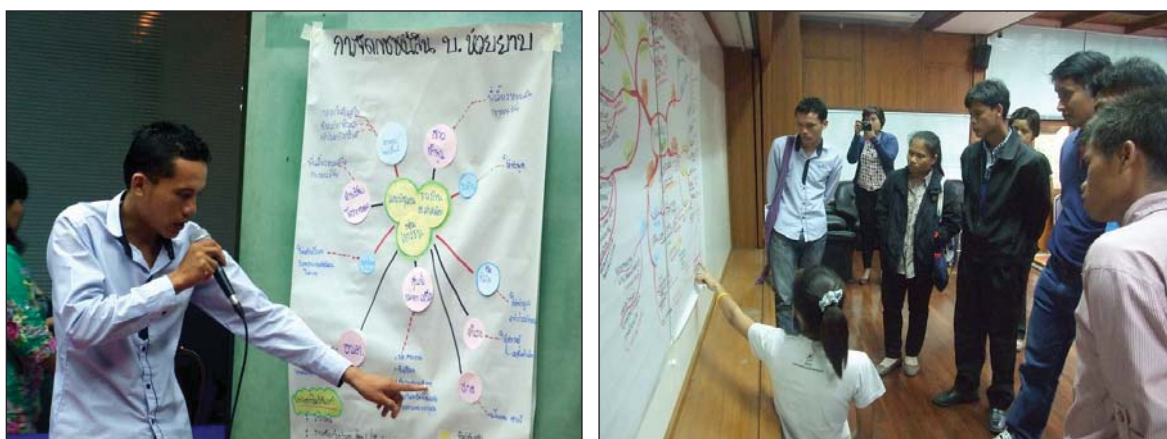
คณะทำงานของยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพผู้เกี่ยวข้อง จึงได้การจัดอบรม **“การวิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้องและบทบาทโครงการความร่วมมือการปรับใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่โครงการหลวง”** เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2555 ณ ห้องประชุมดอยคำ โครงการหลวง โดยมีผู้เข้าร่วมจากศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่ทาเหนือ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยน้ำริน ฝ่ายวิจัยโครงการหลวง ตัวแทนนักวิจัยจากโครงการวิจัย 3 พื้นที่ และสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น กลไกกลางภาคเหนือ โหนดม.เชียงใหม่ โหนดลำพูน และสถาบันการท่งเที่ยวโดยชุมชน

โดยผู้เข้าร่วมอบรมได้เรียนรู้เนื้อหา ได้แก่

- เรียนรู้เรื่องความสำคัญของการวิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้องในการทำโครงการ
 - การวิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้องและบทบาท โดยแบ่งกลุ่มย่อยระดมความคิด/ ตอบโจทย์
- กลุ่มที่ 1-3 ระดับโครงการวิจัยแบ่งตามโครงการ ได้แก่ โครงการวิจัยบ้านดอยมด (วิถีพึ่งตัวเอง) โครงการวิจัยบ้านดอนแก้ว (เกษตร) และโครงการวิจัยบ้านห้วยยาบ (หนี้สิน)
- กลุ่มที่ 4 ระดับเหนือโครงการวิจัย (ฝ่ายวิจัย มูลนิธิโครงการหลวง, หัวหน้าศูนย์ฯ, โหนด, กลไกกลาง, สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น)

โดยให้แต่ละกลุ่มวิเคราะห์จากโครงการของตนเองว่ามีใครบ้างจะเป็นผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับโครงการนั้นๆ โดยใช้สัญลักษณ์สีแทนกลุ่มต่างๆ ดังนี้

- การวิเคราะห์ประเภท/ กลุ่มผู้เกี่ยวข้อง กำหนดสัญลักษณ์ สี แทน กลุ่มผู้เกี่ยวข้อง
- การวิเคราะห์ความสำคัญ (การมีบทบาท-การสนับสนุน) ใช้ **ขนาด** ของวงกลม กำหนด วงกลมขนาดใหญ่แทนความสำคัญมาก วงกลมที่เล็กลงแทนความสำคัญที่ถดถอยตามลำดับ
- การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ ใช้ **ระยะห่าง** แทนความใกล้ชิดโครงการ แสดงความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดมาก หรือห่างออกไป ระดับของการเข้ามามีส่วนร่วม



ภาพที่ 4-9 และ 4-10 บรรยากาศการอบรมการวิเคราะห์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

เครื่องมือหรือเทคนิคนี้สามารถนำไปปรับใช้ในพื้นที่ของตนเอง โดยเฉพาะหากชุมชนได้มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้อง จะทำให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญต่อโครงการ ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของตนเอง สามารถนำไปปรับใช้เหมาะสมกับพื้นที่ได้ ไม่จะเป็นการใช้ภาษา สัญลักษณ์ เป็นต้น ในการนำไปใช้กับชุมชน หรือในโครงการวิจัยจริง น่าที่จะมีการวิเคราะห์ละเอียดมากกว่านี้ อาจมีการแยกทำเป็นส่วนๆ เช่นวิเคราะห์เฉพาะทีมหลัก แล้วค่อยวิเคราะห์ภาพรวม หรือนำไปปรับใช้ในการวิเคราะห์รายกิจกรรม เช่น กิจกรรมลงเก็บข้อมูล วิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้องกับการเก็บข้อมูลองค์ความรู้การสืบทอดภูมิปัญญาสมุนไพร เพื่อเป็นการวางแผนและวางบทบาทหน้าที่ของแต่ละคน ในการทำงานร่วมกัน

1.2 การอบรมเชิงปฏิบัติการ “Conceptual Framework”

ในการหนุนเสริมกระบวนการทำงานวิจัยของชุมชน “พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้เกิดการสร้างงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีคุณภาพ ตั้งแต่องค์ความรู้ กลางน้ำ และปลายน้ำ ทั้งนี้ โหนด/พี่เลี้ยง ต้องหนุนเสริมให้ชุมชนเข้าใจภาพรวมของการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่นั้นๆ ได้อย่างชัดเจน โดยสามารถประมวลความคิดรวบยอด และกรอบแนวคิด (Conceptual Framework) ซึ่งจะทำให้เห็นความเชื่อมโยงของการทำงาน ผู้เกี่ยวข้องต่างๆ เพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายการวิจัย ประกอบกับเป็นประเด็นที่ทางโหนด/พี่เลี้ยง แจ้งความต้องการในการอบรมเรื่องกรอบแนวคิด ทางกลไกกลางภาคเหนือ จึงได้จัดการอบรมเชิงปฏิบัติการ การเขียนกรอบแนวคิด Conceptual Framework เมื่อวันที่ 7 กันยายน 2555 ณ ห้อง 1324 ห้องประชุม ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยมี ดร.สันธิฐิตา กาญจนพันธ์ อาจารย์ประจำภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นวิทยากรหลัก มีผู้เข้าร่วม ได้แก่ ที่ปรึกษา งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ คณะทำงานกลไกกลาง โหนด/พี่เลี้ยง สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่ฝ่ายวิจัย มูลนิธิโครงการหลวง

โดยผู้เข้าร่วมได้รับสาระสำคัญเกี่ยวกับหลักการ การประมวลความคิดรวบยอด และการเขียน กรอบแนวคิด “Conceptual Framework” ขั้นตอนการวิจัย 4 ขั้นตอน ได้แก่

- การตั้งคำถามการวิจัย (Problemization)
- การกำหนดแนวคิด แยกแยะ และเชื่อมโยงความคิด (Conceptualization) เพื่อช่วยให้เข้าใจความซับซ้อนเลือก และเชื่อมโยงให้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย
- การแปลงแนวคิดสู่การปฏิบัติ (Operationalization): ได้จากการพยายามแปลงนามธรรมที่ต้องถอดมาจากขั้นที่สอง

- การหาบริบทที่ศึกษา (Contextualization) ด้านเวลาและพื้นที่ : ต้องพยายามคิดว่างานวิจัยที่ทำอยู่ในบริบทอะไร หากไม่เห็นภาพ ผู้วิจัยจะไม่ชัดเจนในการทำวิจัย



ภาพที่ 4-11 โหนด/พี่เลี้ยงเข้าร่วมการอบรม



ภาพที่ 4-12 ดร.สันธิตา กาญจนพันธุ์ วิทยากร

โดยในช่วงการฝึกปฏิบัติการ วิทยากร ให้ผู้เข้าร่วมทุกคน กำหนดคำถามการวิจัยจากข้อเสนอโครงการ ที่มี และเขียนกรอบแนวคิด จากนั้นให้นำเสนอ และรับฟังข้อเสนอแนะ ซึ่งวิทยากรได้ยกตัวอย่างการตั้งโจทย์วิจัยที่ดีในประเด็นการจัดการทรัพยากร และความมั่นคงทางอาหาร นอกจากนี้ ผู้เข้าร่วมยังได้รับความรู้ในการนำโจทย์วิจัยมาแปลงเป็นกรอบแนวคิด เพื่อแยกแยะเนื้อหา ประเด็น ทำให้มีกรอบที่สามารถใส่ข้อมูลได้ และเป็นความรู้ที่จะสามารถนำไปปรับใช้ได้จริงในระดับโครงการ เช่น การพัฒนาโจทย์วิจัยกับชุมชน การเขียนข้อเสนอโครงการ เป็นต้น ทั้งนี้ มีข้อจำกัดเรื่องเวลา จึงทำให้การนำเสนอไม่ครบทุกกลุ่ม บางกลุ่มจึงไม่สามารถให้ข้อเสนอแนะลงลึกในรายละเอียดได้ครบถ้วน

1.3 การอบรมเรื่อง “ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) กับการพัฒนาโจทย์วิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ”

การเตรียมความพร้อมสำหรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ในปี 2558 กลไกกลางภาคเหนือ เห็นความสำคัญของการเติมมุมมองเกี่ยวกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง และทิศทางการพัฒนาประเทศ จากการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เพื่อให้สามารถมีมุมมองตั้งประเด็นชวนคิดชวนคุยกับชาวบ้านในการวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชนซึ่งอาจมีประเด็นที่เชื่อมโยงกับผลที่จะเกิดขึ้นของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพผู้เกี่ยวข้อง กลไกสนับสนุนเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ จึงได้จัดการอบรมเชิงปฏิบัติการ “ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) กับการพัฒนาโจทย์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” ขึ้น เมื่อวันที่ 24 กันยายน 2555 ณ ร่มสัก รีสอร์ท ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีผู้เข้าร่วม ได้แก่ คณะทำงานกลไกกลาง โหนด/ พี่เลี้ยง สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ฝ่ายวิจัย มุลนิธิโครงการหลวง และนักวิจัยจาก มทร. ภาควิชาพืช

โดยในการอบรมครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และสร้างมุมมองการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาของชุมชนที่เชื่อมโยงกับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ให้กับคณาจารย์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ อันจะนำไปสู่การพัฒนาโจทย์วิจัยระดับและสอดคล้องกับสถานการณ์การพัฒนาของประเทศต่อไป โดยมี ดร.สินธุ์ สโรบล วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เป็นวิทยากร ซึ่งผู้เข้าร่วมได้รับความรู้จากการบรรยายเรื่อง “ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) กับการพัฒนาโจทย์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” และได้มีการปฏิบัติการ “การวิเคราะห์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของแต่ละโหนดกับการพัฒนาโจทย์วิจัยในอนาคต” ซึ่ง

บางโหนดที่มีสถานการณ์ในพื้นที่ที่จะได้รับผลกระทบจาก AEC วิทยาการได้ให้มุมมองต่อการมองโจทย์ที่แหลมคมยิ่งขึ้น โดยมีโจทย์ที่น่าสนใจในยุคของ AEC เช่น การปรับตัวของท้องถิ่นกับการรองรับ AEC ความมั่นคงทางอาหารของชุมชนกับกระบวนการกลายเป็นไร่ยางพารา การทดแทนแรงงานต่างด้าวในพื้นที่เกษตรกรรม แรงงานต่างด้าวในอุตสาหกรรมบริการและ SME สัดส่วนของเด็กนักเรียนต่างด้าวกับนักเรียนไทย ผลกระทบของการอพยพโยกย้ายแรงงาน สารเคมีในสินค้าเกษตร การแข่งขันการผลิตทางการเกษตรและ SME เป็นต้น



ภาพที่ 4-13 โหนด/พี่เลี้ยง เข้าร่วมการอบรม



ภาพที่ 4-14 ผศ.ดร.สินธุ์ สโรบล วิทยาการ

การพัฒนาศักยภาพในเชิงกระบวนการ ระยะที่ 2

ในส่วนของการพัฒนาศักยภาพในเชิงกระบวนการ พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ มีการเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง ทั้งในส่วนของการกิจหลักของโหนด/ พี่เลี้ยง และกิจกรรมของยุทธศาสตร์ภาคเหนือ ได้แก่

1. เวทีสัมมนาวิชาการ “วิจัยท้องถิ่น เส้นทางสู่ความมั่นคงทางอาหารบนฐานนิเวศวัฒนธรรมภาคเหนือ” (12 กันยายน 2555) ซึ่งเป็นงานนำเสนอประจำปีของภาคเหนือ (Forum) ประจำปีของเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ โดยโหนด/ พี่เลี้ยง ได้ร่วมกันระดมความคิดเห็นในการวางเป้าหมาย Theme งานออกแบบกระบวนการ และประเด็นเนื้อหาในการนำเสนอภายในงาน นอกจากนี้ ในงานงาน โหนด/ พี่เลี้ยง บางส่วน ได้มีบทบาทในการจับประเด็นการพูดคุย และประมวลภาพสรุปเพื่อให้เห็นทิศทางการดำเนินงานประเด็นความมั่นคงทางอาหารของภาคเหนือต่อไป

2. เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์การขับเคลื่อนงานวิชาการเพื่อท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนบน ครั้งที่ 1 (24 กันยายน 2555) ซึ่งโหนดที่มีการทำงานร่วมกับสถาบันการศึกษา ได้สรุปประมวลความรู้ทั้งเชิงเนื้อหาและเชิงกระบวนการจากการทำงานที่ผ่านมา และจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนให้กับเครือข่ายอาจารย์ที่สนใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้เห็นช่องทางในการเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ทั้งนี้ ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพผู้เกี่ยวข้อง พยายามจัดกระบวนการเรียนรู้ในประเด็นที่เอื้อประโยชน์ต่อการปรับใช้ในการทำงานจริงของโหนด/ พี่เลี้ยง และผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งในการเรียนรู้แต่ละครั้ง มีบทเรียนข้อเสนอนำมาปรับใช้สำหรับการจัดอบรมศักยภาพในอนาคต โดยในบางประเด็นสามารถออกแบบให้โหนด ที่มีศักยภาพและมีความเชี่ยวชาญ เป็นผู้จัดกระบวนการให้กับโหนดที่ต้องการหนุนเสริม ได้ซึ่งจะได้ดำเนินการในงานกลไกภาคเหนือในระยะต่อไป

(3) ยุทธศาสตร์การทำงานกับหน่วยงาน

ยุทธศาสตร์การทำงานร่วมกับหน่วยงานถือเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งของงานเชิงบริหารจัดการของงานกลไกกลางภาคเหนือ ซึ่งมีบทเรียนจากศูนย์ประสานงานและพี่เลี้ยงที่เข้าไปเชื่อมโยงการทำงานกับภาคีเครือข่ายภายใต้โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเรื่องการศึกษาและพัฒนากลไกการสนับสนุนเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ โดยมีวัตถุประสงค์ข้อหนึ่งของงานกลไก เพื่อค้นหากระบวนการสนับสนุนงานวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือในการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาคี

กลไกฯ ได้ร่วมกันทบทวนแนวทางของการขับเคลื่อนงาน จากฐานข้อมูลของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและพี่เลี้ยง นับตั้งแต่ปี 2553 โดยกำหนดภายใต้ภาระงานของทีมนักกลไกภาคเหนือพบว่า ที่ผ่านมาศูนย์ประสานงานฯและพี่เลี้ยง ได้ทำงานเชื่อมประสานกับภาคีหน่วยงาน ในเบื้องต้นสามารถแบ่งประเภทหน่วยงานดังนี้ 1) กลุ่มหน่วยงานองค์กรภาครัฐและเอกชน 2) กลุ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) 3) กลุ่มสถาบันการศึกษา และ 4) กลุ่ม สกว.ฝ่ายอื่นๆ เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลเบื้องต้นในการสำรวจข้อมูลการทำงานร่วมกับหน่วยงานของแต่ละศูนย์ประสานงาน/ พี่เลี้ยงในพื้นที่ภาคเหนือ

กรอบเนื้อหาที่ใช้ในการทบทวนแนวทางและเป้าหมายของยุทธศาสตร์การทำงานกับหน่วยงาน ได้แก่

1) ศักยภาพที่จะทำให้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นเครื่องมือที่ปรับใช้ได้จริงในหน่วยงาน/ ภาคีที่ทำงานร่วมกันได้อย่างไร?

2) ทบทวนศักยภาพ และถอดบทเรียนข้อจำกัดของศูนย์ประสานงานฯ/ พี่เลี้ยง ว่ามีกระบวนการในการทำงานร่วมกับภาคีแตกต่างกันอย่างไร การเชื่อมโยงใช้โอกาสไหนบ้าง สร้างเองหรือใช้กลไกอื่น ๆ ที่มีอยู่แล้ว ซึ่งแต่ละศูนย์ประสานงานฯ มียุทธศาสตร์และภารกิจที่จะต้องถอดบทเรียนกระบวนการทำงานกับหน่วยงานที่ได้ผลอยู่แล้ว

3) เชื่อมโยงสู่แนวทางของการทำงานกับภาคี/ หน่วยงาน ที่คล้ายคลึงกันในแต่ละศูนย์ประสานงานฯ และการหนุนเสริมกันระหว่างพื้นที่ของกลไกภาคเหนือ เช่น สถาบันการศึกษา การท่องเที่ยว เกษตรกรรมยั่งยืน การจัดการทรัพยากร เป็นต้น เพื่อขยับสู่แนวทางในระดับโครงการขององค์กร

4) สังเคราะห์ “การทำงานร่วมกับหน่วยงาน” โดยภาพรวม เช่น สถาบันการศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) การทำงานกับหน่วยงานอื่นๆ ที่เป็นรูปแบบที่ได้ผล (Model)

งานปีที่ 1 ได้ทำการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน 6 ด้าน คือ 1) ชื่อหน่วยงาน/องค์กร 2) ลักษณะการทำงานร่วม (อธิบายโดยละเอียด) 3) ผลที่เกิดขึ้น/ผลที่คาดหวัง 4) กระบวนการและเครื่องมือภายใต้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่นำไปใช้ 5) สถานการณ์ทำงาน (สิ้นสุด/ดำเนินงาน) 6) แหล่งที่มาของงบประมาณ

ทั้งนี้ได้ส่งแบบสำรวจไปยังศูนย์ประสานงานฯ/ พี่เลี้ยง ในพื้นที่ภาคเหนือ 9 พื้นที่ ได้แก่

- 1) สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน)
- 2) ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำพูน
- 3) ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง
- 4) ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชนมหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- 5) ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 6) พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น อำเภอแจ้ห่ม อำเภอวังเหนือ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
- 7) พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น อำเภอปงเกลื้อ จังหวัดน่าน (ต่อมาปรับเป็นศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน)
- 8) พี่เลี้ยง อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน (ต่อมาปรับเป็นศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน)
- 9) พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง

จากการสำรวจข้อมูลฐานการทำงานที่ผ่านมาของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีแนวทางทำงานกับกลุ่มคนในหลายพื้นที่ จากการรวบรวมข้อมูลของศูนย์ประสานงานฯ/ พี่เลี้ยงภาคเหนือในการทำงานร่วมกับหน่วยงานภาคี เมื่อแยกข้อมูลรายศูนย์ประสานงานฯ พบศักยภาพการทำงานร่วมกับคนในพื้นที่และต่างพื้นที่ มีศักยภาพค่อนข้างมาก ซึ่งเป็นฐานทุนอย่างหนึ่งที่น่าจะถอดประสบการณ์ออกมา ข้อมูลที่ได้พบว่า แต่ละศูนย์ประสานงานมีฐานของการทำงานร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่มากมายโดยแบ่งเป็นกลุ่มได้ดังนี้ 1) กลุ่มหน่วยงานองค์กร (ภาครัฐและเอกชน) 2) กลุ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) 3) กลุ่มสถาบันการศึกษา และ 4) กลุ่ม สกว.ฝ่ายอื่นๆ ซึ่งประมวลสถานการณ์ของแต่ละศูนย์ประสานงานฯ ได้ดังตารางที่ 4-6

ตารางที่ 4-6 ข้อมูลของศูนย์ประสานงานฯ/ พี่เลี้ยงภาคเหนือในการทำงานร่วมกับหน่วยงานภาคี ปี 2555

ศูนย์ประสานงาน/พี่เลี้ยง	กลุ่ม 1	กลุ่ม 2	กลุ่ม 3	กลุ่ม 4
1. ลำพูน	✓	✓	✓	✓
2. เชียงใหม่	✓	✓	✓	
3. สถาบันการท่งเที่ยวฯ	✓	✓	✓	
4. ลำปาง	✓	✓	✓	✓
5. พี่เลี้ยงลำปาง	✓			
6. แม่ฮ่องสอน	✓	✓	✓	✓
7. พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง	✓	✓	✓	

ในแต่ละศูนย์ประสานงานฯ/ พี่เลี้ยง จะมีบทบาทในการสังเคราะห์ทบทวนการทำงานร่วมกับหน่วยงาน ซึ่งเป็นภาระหน้าที่ตามพันธกิจกับสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นของแต่ละพื้นที่ ในปีที่ 1 พบข้อจำกัดของการดำเนินงานของแต่ละพื้นที่ที่มีบทเรียนการทำงานกับหน่วยงานที่หลากหลาย ทำให้มีข้อจำกัดในการรวบรวมข้อมูล ในเชิงเนื้อหา พบว่ายังมีข้อจำกัดในการทำงานของแต่ละศูนย์ประสานงานฯ/ พี่เลี้ยง ที่มีแนวทางในการทำงานร่วมกับองค์กรในพื้นที่และมีเป้าหมายที่แตกต่าง ทำให้การประมวลเนื้อหาทำได้เฉพาะการจำแนกข้อมูลเบื้องต้นเพื่อให้เห็นจังหวะงานของแต่ละพื้นที่เท่านั้น ในเชิงกระบวนการ ยังคงต้องอาศัยข้อมูลของเนื้อหาเป็นตัวนำทางเพื่อให้เห็นเป้าหมายร่วมกันขององค์กรในระดับโครงสร้าง เช่น การสร้างแนวทางการทำงานร่วมกันระหว่างศูนย์ประสานงานฯพื้นที่กับสถาบันการศึกษาเพื่อนำไปสู่แนวทางการขยายผลในพื้นที่อื่นๆว่ามีพื้นที่ศูนย์ประสานงานฯใดบ้างที่มีแนวทางคล้ายคลึงกัน หรืออาจมองเชิงประเด็นที่สามารถทำร่วมกันได้ เช่น ท่องเที่ยว เกษตรกรรมยั่งยืน ควรจะมีแนวทางเพื่อเชื่อมโยงกันในลักษณะใด เหล่านี้เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีข้อจำกัดของการทำงานในแต่ละศูนย์ประสานงานฯที่มีภาระงานรับผิดชอบทั้งในส่วนองงานตามพันธกิจ รวมถึงงานที่ต้องเชื่อมโยงทั้งยุทธศาสตร์เชิงประเด็น และยุทธศาสตร์การบริหารจัดการในด้านอื่นๆ จึงทำให้ในแต่ละครั้งความก้าวหน้าของงานยุทธศาสตร์ไม่สามารถขยับไปได้เท่าที่ควร รวมถึงกลไกการเข้าร่วมเพื่อสื่อสารข้อมูล ความก้าวหน้าซึ่งส่วนใหญ่ใช้เวทีเครือข่ายคนหนุ่มงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือเป็นหลัก ผู้เข้าร่วมมักมีความไม่ต่อเนื่องจึงทำให้ไม่สามารถทราบความคืบหน้าแม้จะมีการส่งรายงานผลการประชุมไปอย่างต่อเนื่องก็ตาม

ดังนั้น การขับเคลื่อนงานในปีที่ 2 ของยุทธศาสตร์การทำงานร่วมกับหน่วยงาน จึงกำหนดเป้าหมายของยุทธศาสตร์การทำงานกับหน่วยงานเพื่อคั่นหาระบบการสนับสนุนงานวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือในการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาคีที่เป็นรูปธรรมในปี 2555 กับกลุ่มการทำงานร่วมกับหน่วยงานองค์กร (ภาครัฐและเอกชน) กลุ่มการทำงานร่วมกับกลุ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) กลุ่มสถาบันการศึกษา กลุ่ม สกว.ฝ่ายอื่นๆ โดยในปี 2555 มุ่งเน้นงาน 2 ส่วนคือ 1.การคั่นหาระบบการสนับสนุนในกลุ่มขององค์กรปกครองส่วน

ท้องถิ่น (อปท.) เป็นหลัก ในพื้นที่ของศูนย์ประสานงานวิจัยฯ 5 แห่งคือ แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ ลำพูน สถาบันการ
ท่องเที่ยวโดยชุมชน และ พี่เลี้ยงเหนือล่าง และ 2) ทำการค้นหาระบบสนับสนุนของหน่วยงานในกลุ่มของ
สถาบันการศึกษา และกลุ่มการทำงานร่วมกับหน่วยงานองค์กร (ภาครัฐและเอกชน) ของศูนย์ประสานงานวิจัยฯ 2
แห่งคือ เชียงใหม่ และ ลำปาง

ผลที่ได้จากงานปีที่ 2

ระบบการสนับสนุนในกลุ่มขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)

การค้นหาระบบสนับสนุนที่เกิดจากการถอดบทเรียนของการทำงานร่วมกับกลุ่มขององค์กรปกครองส่วน
ท้องถิ่น (อปท.) ของศูนย์ประสานงานวิจัยฯ ทั้ง 5 แห่ง ในปี 2554-2555 มีรายละเอียดของระบบการสนับสนุนที่ต้อง
พิจารณาตามขั้นตอนดังนี้

1. **พิจารณารูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)** ทั้งที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) มีความสนใจงานเพื่อท้องถิ่นเองที่มีความสอดคล้องกับงาน
รับผิดชอบภายใต้แผนและนโยบายของหน่วยงาน หรือ เกิดจากความสนใจของคนในชุมชนที่ใช้งานวิจัยเพื่อ
ท้องถิ่นในพื้นที่ ก่อนขยายผลเข้าสู่องค์การบริหารส่วนตำบล โดยพี่เลี้ยงเป็นตัวเชื่อมโยงความสัมพันธ์ทั้งในระดับ
ผู้บริหารและปฏิบัติกร รวมถึง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) มีความสัมพันธ์โดยตรงกับพี่เลี้ยงในลักษณะ
ของเครือข่ายการทำงานในพื้นที่ ทั้งในระดับของผู้บริหารและปฏิบัติกร เกิดความคุ้นเคยและชักชวนเข้าสูการ
พูดคุยแลกเปลี่ยน และเข้าร่วมกิจกรรม

2. **บทบาทของศูนย์ประสานงานฯ/ พี่เลี้ยงในการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจ** ทั้งที่ใช้ฐานของ
ความสัมพันธ์ที่มีความคุ้นเคยโดยตรงกับบุคลากรระดับบริหารและปฏิบัติการ ใช้วิธีการทำความเข้าใจหลักคิดและ
เรียนรู้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ใช้วิธีการสื่อสารเน้นการทำความเข้าใจผ่านเวทีการแลกเปลี่ยน และการใช้
รูปธรรมของโครงการที่ขับเคลื่อนไปก่อนเป็นการสื่อสาร และชวนทบทวนสถานการณ์และวิธีการแก้ไขปัญหา
ร่วมกับผู้เกี่ยวข้องผ่านเครื่องมือการสร้างการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

3. **แนวทางการการหนุนเสริมการทำงาน 3 ระดับ**

ต้นน้ำ : การวิเคราะห์หน่วยงาน และวิเคราะห์คนทำงาน รวมทั้งต้องมีเป้าหมายร่วมแบบ
ต่างคนต่างได้รับประโยชน์

กลางน้ำ : นอกจากการสร้างความรู้ ความเข้าใจแล้ว ยังต้องมีการพัฒนาศักยภาพคนทำงานไป
ในระหว่างทางด้วย เพิ่มการอบรมเชิงปฏิบัติการให้คนของหน่วยงานเป็นพี่เลี้ยง
งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้กับชาวบ้านร่วมด้วย

ปลายน้ำ : เน้นการสื่อสารเพื่อให้ผู้บริหารระดับสูงรับช่วงต่อและสามารถขยายผลการทำงาน
และสร้างบุคลากร

4. **วิเคราะห์ความสอดคล้อง ความคาดหวัง เป้าหมายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)**
งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเองก็ไม่สามารถตอบโจทย์การพัฒนาท้องถิ่นได้ทั้งหมด แต่ผลที่ได้สามารถนำไปขยายผลและ
เชื่อมโยงกับการพัฒนาด้านอื่น ๆ ดังนั้นความคาดหวังในการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเคลื่อนงานองค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่น (อปท.) ต้องคำนึงถึงความสอดคล้องต่อภารกิจและเป้าหมายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)

5. **ข้อพึงระวังในการทำงานกับหน่วยงาน** ที่ผ่านมาข้อพึงระวังได้วิเคราะห์ถึง วิธีคิดและกระบวนการ
ที่ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ความไม่สอดคล้องกับนโยบาย การสร้างให้เกิดการเชื่อมโยงต่อเนื่องหากมี
การปรับเปลี่ยนโครงสร้าง การประสานงานกับผู้ที่มิมีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในระดับของผู้บริหารจนถึง
ระดับปฏิบัติการ การกำหนดแผนงานที่จะมีเงื่อนไขของปีงบประมาณ เป็นต้น

6. บทบาทของศูนย์ประสานงานฯ/ พี่เลี้ยงในการหนุนเสริมหน่วยงาน พี่เลี้ยงควรมีกระบวนการผลักดันให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในทุกระดับ กำหนดเวทีเพื่อนำเสนอข้อมูล เวทีแลกเปลี่ยนกระบวนการทำงานระหว่างโครงการ เวทีแลกเปลี่ยนในระดับพื้นที่เพื่อให้เกิดความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง หนุนเสริมระดับโครงการผ่านเครื่องมือใหม่ๆ โดยมีบุคลากรของทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) เข้าร่วม ซึ่งการสร้าง ความเข้าใจทั้งแนวคิด วิธีการทำงานแบบงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น รวมถึงความมั่นใจในการตอบเป้าหมายขององค์กร ที่สำคัญควรมีการประสานงานร่วมกับชุมชนที่เป็นทีมวิจัยออกแบบและจัดทำแผนงาน แผนงบประมาณในส่วนที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) เห็นความสำคัญ

จากบทเรียนที่ได้นำไปสู่แนวทางการพิจารณาเพื่อตอบเป้าหมายของการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์การทำงานกับหน่วยงาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ผ่านกิจกรรมการถอดความรุ้กับหน่วยงาน เพื่อสังเคราะห์กระบวนการทำงานในภาพรวมของแต่ละกลุ่มองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อตอบโจทย์กลไกการทำงานร่วมกับหน่วยงานของสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น รวมถึงแนวทางในการเลือกกรณีศึกษาที่เหมาะสมในการขับเคลื่อนเพื่อสร้างรูปธรรมของยุทธศาสตร์ให้เห็นทั้งกระบวนการทำงานร่วมกันที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์เชิงประเด็น

พื้นที่รูปธรรม

ในส่วนของพื้นที่รูปธรรมในการเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) กลไกภาคเหนือกำหนดกิจกรรมในการวิเคราะห์พื้นที่รูปธรรมสำหรับศูนย์ประสานงานฯที่มีแนวทางในการขับเคลื่อนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ซึ่งประกอบด้วยกรณีศึกษาของ ศูนย์ประสานงานเพื่อชุมชนมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สถาบันการทอเย็บโดยชุมชน ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดแม่ฮ่องสอน และศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำพูน ซึ่งต่างมีบทเรียนและแนวทางในการขับเคลื่อนงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) โดยใช้กรณีศึกษาของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชนมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสถาบันการทอเย็บโดยชุมชน เพื่อถอดกระบวนการทำงานร่วมกับหน่วยงาน

1) กรณีศึกษาของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชนมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ใช้กรณีศึกษาจากบทเรียนการทำงานร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก อ.เมือง จ.ลำพูน และเทศบาลตำบลวังผาง อ.เวียงหนองล่อง จ.ลำพูน เพื่ออธิบายระบบการหนุนเสริมพื้นที่รูปธรรมของการทำงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ซึ่งอาศัยองค์ประกอบในการทบทวนกระบวนการทำงานร่วมกันดังนี้

1.1) สภาพทั่วไป : เป็นภาพรวมของสภาพพื้นที่ อาณาเขตที่ตั้ง จำนวนประชากร อาชีพ เป็นต้น ซึ่งจะเป็นการพิจารณาขั้นต้นเพื่อนำไปสู่แนวทางของการวิเคราะห์สภาพปัญหาในพื้นที่

1.2) จุดเริ่มต้นของการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นเครื่องมือ : มีทั้งระดับของความสนใจจากชุมชนเอง จากความสัมพันธ์ของศูนย์ประสานงานฯกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และจากนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)ที่มีความสอดคล้องกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

1.3) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง : ทั้งที่เป็นระดับผู้บริหาร (นายกองค์กร) ที่มีความสนใจ และกำหนดให้เป็นแผนการปฏิบัติการ และอื่น ๆ

1.4) ประเด็นวิจัย : สอดคล้องกับฐานข้อมูลเดิมที่มีอยู่ ทั้งส่วนของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเดิมที่จำเป็นต้องมีการต่อยอด และประเด็นที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ทั้งทางด้านเกษตรกรรม สังคม การศึกษา ทรัพยากร เศรษฐกิจ และ คุณภาพชีวิต

ข้อสังเกตและข้อค้นพบเชิงกระบวนการทำงาน

■ ผู้บริหารมีส่วนสำคัญต่อการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในองค์กร ไม่ว่าจะเกิดความสนใจก่อนหรือ เกิดความสนใจต่อเนื่องจากการเห็นผลงาน ทั้งนี้เพราะคณะผู้บริหารจะมีส่วนสำคัญต่อการสั่งการ และการ

กำหนดทิศทางของงานในพื้นที่ ดังนั้นการทำงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งหน่วยงานอื่นๆ ประเด็นสำคัญเบื้องต้น คือ การวิเคราะห์ผู้บริหาร ถึงความสนใจ แนวโน้ม และทิศทาง แล้วทดลองหาวิธีการสื่อสาร ทำความเข้าใจที่เหมาะสม และควรเข้าใจว่า ในแต่ละพื้นที่มีบริบทและฐานความสนใจที่แตกต่าง ดังนั้นแต่ละหน่วยงานต้องใช้วิธีการเข้าถึงที่แตกต่างกัน

- แนวทางการสร้างความเข้าใจและการเรียนรู้ให้กับบุคลากรขององค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น ในกรณีที่ผู้บริหารเปิดโอกาสนั้น การใช้กระบวนการฝึกอบรม เข้าสวดแทรกก็ช่วยให้การขับเคลื่อนงานเป็นระบบขึ้น เช่น กรณีพื้นที่เทศบาลตำบลวังผาง ได้ดำเนินการโดยผนวกการฝึกอบรมต่างๆไปกับโครงการวิจัยเพื่อการพัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่ในการเรียนรู้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เช่น การอบรมพลังกลุ่ม การทำความเข้าใจต่องานวิจัยเพื่อท้องถิ่น การวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการใช้เวทีเครือข่ายงานวิจัยของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชนเป็นเครื่องมือในการสร้างเครือข่าย และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างทีมวิจัย ช่วยให้เกิดพลังในการทำงาน และการเรียนรู้มากขึ้น ทั้งนี้การใช้วิธีการดังกล่าวช่วยให้เกิดการค้นพบ “คนจริง” คือ เจ้าหน้าที่ที่มีความสนใจ และตั้งใจ อย่างแท้จริง ซึ่งจะช่วยให้การสร้างกระบวนการหนุนเสริมชัดเจนยิ่งขึ้น

- เนื่องจากองค์การบริหารส่วนตำบล หรือเทศบาลต่างๆ นั้นจะประกอบไปด้วย 2 ส่วนหลัก คือ ฝ่ายการเมือง และฝ่ายราชการ ซึ่งฝ่ายการเมือง เช่น ทีมผู้บริหาร จะมีส่วนสำคัญต่อการกำหนดนโยบาย และทิศทางการทำงาน แต่มีกรอบระยะเวลาการทำงานตามเงื่อนไขวาระที่ถูกกำหนด ส่วนฝ่ายราชการจะมีผลต่องานในทางปฏิบัติ และไม่มีการเปลี่ยนแปลงในกรณีที่ฝ่ายการเมืองหมดวาระในการทำงาน ทั้งนี้ทั้งสองส่วนจะมีการทำงานที่สอดคล้องและเชื่อมประสาน ในกรณีพื้นที่ที่มีการจัดวางความสัมพันธ์ และมีการคานอำนาจที่เหมาะสม การเคลื่อนงานก็ยังไม่เกิดปัญหา อย่างไรก็ตามในการทำงานที่ผ่านมาพบว่า หลายพื้นที่ประสบปัญหาที่แตกต่าง เช่น ทีมผู้บริหาร หรือฝ่ายการเมืองสนใจ แต่ทีมราชการไม่ให้ความร่วมมือ หรือ ทีมราชการสนใจ แต่ฝ่ายการเมืองไม่สนใจ เพราะอาจเป็นงานที่ใช้เวลานาน และไม่มีส่วนสนับสนุนในเชิงฐานเสียงได้ เป็นต้น ดังนั้นการสร้างการเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในพื้นที่ดังกล่าว ต้องทบทวนความสอดคล้อง และระดับการทำงานที่เหมาะสม ที่จะได้ประโยชน์ร่วมกันทุกฝ่าย โดยหัวใจสำคัญต้องคำนึงถึงสิ่งที่ ชุมชนจะได้รับเป็นหลัก ถ้าเป็นประเด็นเรื่องงาน ตรงกับโจทย์ปัญหาของชุมชนก็ต้องเชื่อมโยงให้ปากการเมืองเห็นว่า จะส่งผลต่อเนื่องให้กับปากการเมือง หรือ ในฝ่ายของหน่วยงานราชการได้อย่างไร เช่น การเพิ่มขึ้นของฐานเสียง การสร้างประโยชน์ในระยะยาวต่อพื้นที่ ซึ่งอาจช่วยให้การทำงานของฝ่ายราชการง่าย และสะดวกขึ้นอย่างไร เป็นต้น การวิเคราะห์และเชื่อมโยงให้เห็นประโยชน์ต่างๆดังกล่าว จะช่วยส่งผลให้ประเด็นที่ประเมินว่า ผู้บริหารมีส่วนสำคัญนั้น เกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรม และเมื่อสามารถผนวกงานนี้เข้าไปกับแผนหรือ ฐานการทำงานปกติขององค์กรได้ ก็จะช่วยให้การดำเนินงานเห็นแนวทางความสำเร็จชัดเจนขึ้น

2) กรณีศึกษาของสถาบันการท่งเทียวโดยชุมชนกับบทเรียนการทำงานร่วมกับเทศบาลตำบลแม่ยาว

จากฐานของกลุ่มจัดการท่งเทียวที่เป็นกลุ่มชาวบ้านเป็นหลัก งานด้านการท่งเทียวจึงถือเป็นงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเทศบาลตำบลแม่ยาว โดยมีเป้าหมายของการทำงานร่วมกับหน่วยงาน อปท. คือ

- ได้ทิศทาง/ บทบาทของอปท.ต่อการจัดการท่งเทียว
- มีแนวทางการทำงานร่วมกันของอปท. ร่วมกับ สถาบันการท่งเทียวโดยชุมชน และ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- มีการตอบสนองต่อทรัพยากรท้องถิ่น ภูมิปัญญา องค์ความรู้ ที่เป็นฐานของชุมชนด้านการท่งเทียว

ซึ่งจำเป็นต้องมีแผนดำเนินงานเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนงานด้านการท่งเทียวอยู่เป็นประจำทุกปี ได้วิเคราะห์พื้นที่รูปธรรมและการทำงานซึ่ง สถาบันการท่งเทียวโดยชุมชนอาศัยองค์ประกอบในการพิจารณาดังนี้

1. การเกี่ยวร้อยเครือข่าย และกลุ่มคน : ทั้งนี้งานของสถาบันการทองเที่ยวฯ เป็นประเด็นที่ต้องมีการสร้างกลุ่มคนทำงานตั้งแต่ระดับพื้นที่ จนถึงระดับนโยบาย ทั้งที่เป็นกลุ่มเก่าและกลุ่มใหม่

2. สร้างเวทีของการเรียนรู้เครื่องมือทำงานพัฒนาพื้นที่ : ระยะเริ่มต้นของการสร้างกระบวนการเรียนรู้เครื่องมือวิจัย ทำความเข้าใจด้านแนวคิดกระบวนการทำงานกันก่อนกับหน่วยงาน ทั้งเวทีประชุม การลงพื้นที่เพื่อวิเคราะห์สภาพจริง การพัฒนาโจทย์วิจัย การพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนที่จัดการทองเที่ยวควบคู่ไปด้วยกับการแก้ปัญหาในพื้นที่ เป็นต้น

3. กำหนดเป้าหมายการทำงานร่วมกัน : เพื่อกำหนดแนวทางของการปฏิบัติการที่มาจากวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาร่วมกันทั้งในส่วนของหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และชุมชน การกำหนดงบประมาณการทำงานทั้งที่เป็นงานวิจัยและงานพัฒนา การหาแนวทางการทำงานร่วมกันในลักษณะการทำสัญญาความร่วมมือกับเทศบาล เป็นต้น

ข้อพึงระวังในการทำงานกับหน่วยงาน คือ

1) การประสานงานจะต้องทำการประสานกับ ผู้ที่มีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในระดับของผู้บริหารที่มีอำนาจตัดสินใจได้ หากเป็นระดับผู้ปฏิบัติอาจจะมีปัญหาในภายหลังด้านการสนับสนุนวิธีการทำงานงบประมาณสนับสนุนโครงการวิจัย และการสนับสนุนงานที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่

2) เงื่อนไขโครงสร้างที่เป็นองค์ประกอบของหน่วยงาน ที่จะต้องศึกษาให้รอบด้าน ในหน่วยงานมีอะไรเป็นองค์ประกอบต่อการดำเนินงานร่วมกันด้วย อาทิ ปัจจัยเงื่อนไขด้านของสมาชิกสภาเทศบาล ซึ่งอาจจะเงื่อนไขที่ทำให้การสนับสนุนงานปรับเปลี่ยนไปได้เสมอ จะต้องคอยหนุนเสริมให้กับผู้บริหารที่เราร่วมกันทำข้อตกลงร่วมกันดำเนินงานให้ประสานทำความเข้าใจกับปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องเหล่านี้ด้วย

3) การกำหนดแผนงานที่จะมีเงื่อนไขของงบประมาณในการดำเนินงานเป็นตัวกำกับ เมื่อจะมีการทำงานที่เป็นความร่วมมือในลักษณะของการให้งบประมาณสนับสนุนด้วย จะต้องประสานเรื่องงบประมาณตามช่วงเวลาให้ชัดเจน เมื่อโครงการวิจัยจบระยะที่ 1 แล้ว ในการดำเนินงานระยะที่ 2 ต้องให้เกิดการต่อเนื่อง เพื่อแผนการดำเนินกิจกรรมของโครงการวิจัยจะได้ไม่หยุดชะงัก ซึ่งในการนี้พี่เลี้ยงจะต้องคอยวางจังหวะเวลาที่เหมาะสมให้หน่วยงานเตรียมการด้านงบประมาณอย่างทันท่วงทีด้วย

เงื่อนไขสำคัญของการสร้างพื้นที่รูปธรรมกับการทำงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ของทั้ง 2 พื้นที่

1) การสร้างความเข้าใจด้านแนวคิด วิธีการทำงานในแบบงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น สร้างความมั่นใจว่างานที่สามารถตอบเป้าหมายขององค์กรได้อย่างไร เชื่อมโยงให้เห็นภาพว่า งานวิชาการความรู้ จะสามารถหนุนเสริมแผนงานของหน่วยงานได้อย่างไร ทำให้หน่วยงานปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงาน เพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือกับชุมชน หน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และสาธารณะทั่วไป ซึ่งเหล่านี้เป็นบทบาทหน้าที่ของพี่เลี้ยงที่จะต้องสร้างความเข้าใจกับหน่วยงาน

2) เชื่อมประสานทำความเข้าใจระหว่างกลุ่มทีมวิจัยจากชุมชนกับหน่วยงาน ที่จะต้องมาทำงานร่วมกันแบบมีส่วนร่วม ทั้งการทำงาน การสื่อสารกัน

3) เติมเครื่องมือใหม่ๆ ในการทำงานแก่เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินโครงการวิจัย ที่จะนำกลับไปปรับใช้กับงานส่วนต่างๆ ของหน่วยงานต่อไป

4) เปิดเวทีทำความเข้าใจกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่วนอื่นๆ ระดับจังหวัด ทั้งสถาบันการศึกษา องค์กรภาคเอกชน และจังหวัด

5) ร่วมกับชุมชนที่เป็นทีมวิจัยออกแบบจัดทำแผนงาน แผนงบประมาณที่สอดคล้องกับแผนกิจกรรมโครงการวิจัยเพื่อนำเสนอต่อกลุ่มผู้ร่วมพิจารณาเห็นชอบต่อไป

บทบาทสำคัญของทั้ง 2 หน่วยงานที่ทำงานร่วมกับ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) คือ การทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมประสานความเข้าใจและความร่วมมือของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการทำงานร่วมกัน โดยมีทั้งงานวิจัยและพัฒนาดำเนินการควบคู่กันไป เพื่อให้เกิดองค์ความรู้และบทเรียนอันจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เรียนรู้และปรับให้เหมาะสมกับบริบทของตน ในขณะเดียวกันก็มีบทบาทในการส่งเสริมศักยภาพและพัฒนาขีดความสามารถในการทำงานให้กับชุมชน เครือข่าย และพี่เลี้ยง ให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพพร้อมทั้งการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน และหน่วยงานที่สนใจ

ดังนั้นในงานปีที่ 2 ของยุทธศาสตร์การทำงานร่วมกับหน่วยงานของ 2 พื้นที่ที่สามารถสังเคราะห์ได้ทั้งระบบสนับสนุนของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือโดยประมวลได้คือ การพิจารณารูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) บทบาทสำคัญของศูนย์ประสานงานฯ/ พี่เลี้ยงในการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน แนวทางการการหนุนเสริมการทำงาน 3 ระดับ (ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ) การวิเคราะห์ความสอดคล้อง ความคาดหวัง เป้าหมายขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ข้อควรพึงระวังในการทำงานกับหน่วยงาน และบทบาทของศูนย์ประสานงานฯ/ พี่เลี้ยงในการหนุนเสริมหน่วยงาน ซึ่งถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของระบบการหนุนเสริมภายใต้พื้นที่รูปธรรมของศูนย์ประสานงานวิจัยทั้ง 5 แห่ง

ระบบการสนับสนุนกลุ่มสถาบันการศึกษาและหน่วยงานองค์กร (ภาครัฐและเอกชน)

คณาจารย์สนับสนุนของหน่วยงานในกลุ่มของสถาบันการศึกษาของศูนย์ประสานงานวิจัยฯ ที่มุ่งเน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมในระดับอุดมศึกษา ทั้งนี้พบว่าในส่วนของภาคเหนือ มีศูนย์ประสานงานวิจัย ที่ขับเคลื่อนในประเด็นดังกล่าวประมาณ 2 ศูนย์ประสานงานฯ หลัก ได้แก่ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.ลำปาง และ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชนมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมีบางศูนย์ประสานงานมีโครงการวิจัยที่สอดคล้องกับเป้าหมายของยุทธศาสตร์ เช่น สถาบันวิจัยหรือศูนย์ฯ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.แม่ฮ่องสอน และเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นต้น ซึ่งพบว่าในแต่ละพื้นที่ที่มีประสบการณ์และแนวทางที่หลากหลายในการให้การสนับสนุน รวมถึงเกิดโครงการวิจัยที่มุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาในหลายระดับ เช่น การเปลี่ยนแปลงระดับนโยบายของสำนักหรือฝ่ายงานวิจัยของสถาบัน การเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาในระดับหลักสูตร ไปจนถึงการเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคลของนักวิชาการ ตั้งแต่ระดับฐานคิด ไปจนถึงระดับปฏิบัติ จากความหลากหลายของรูปแบบและแนวทางการขับเคลื่อน

1) ระบบสนับสนุนกลุ่มสถาบันการศึกษา

ในส่วนของการทำงานของศูนย์ประสานงานวิจัยที่เข้าไปสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสถาบันศึกษานั้น สามารถแยกระบบการสนับสนุนตามฐานประสบการณ์การทำงานของแต่ละพื้นที่ได้ 2 ระดับคือ

ระดับที่ 1 ระบบสนับสนุนเริ่มต้น : โดยให้ความสำคัญกับฐานคิดการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น การค้นหาแนวทางการหนุนเสริมการทำงานร่วมกัน ซึ่งจะเห็นการวางระบบของการหนุนเสริมทั้งในส่วนของอาหารหรือเบื้องต้น การเรียนรู้เพื่อพัฒนาใจทย์ร่วมกัน เช่น มหาวิทยาลัยธนบุรี วิทยาเขตลำพูน โดยกลไกของสถาบันวิจัยหรือศูนย์ฯ (ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำพูน) วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน โดยกลไกของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดแม่ฮ่องสอน และสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน วิทยาลัยชุมชนตาก ทราย และระนอง โดยกลไกของสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ห้องเรียนวัดบุญญาพิชัย จ.ลำปาง วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีน จ.พะเยา โดยกลไกของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง

ระดับที่ 2 ระบบสนับสนุนเพื่อสร้างการขับเคลื่อนภายในสถาบันและการสร้างเครือข่าย : เน้นการสนับสนุนเชิงกระบวนการให้กับสถาบันการศึกษาเพื่อการพัฒนาทักษะบุคลากรผ่านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นหรือการ

ฝึกอบรม สร้างพื้นที่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในสถาบันการศึกษาและต่างสถาบัน การยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การสร้างผลงานทางวิชาการ ข้อตกลงของการร่วมทุนวิจัย ทั้งนี้เกิดระบบสนับสนุนเพื่อเกิดการขับเคลื่อนหลายระดับ ได้แก่

ระดับของมหาวิทยาลัย/สถาบันการศึกษา ซึ่งประกอบไปด้วย สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ สำนักวิจัยมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น โดยกลไกของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชนมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) อ.ภูซาง จ.พะเยา และวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนี จ.พะเยา โดยกลไกของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง ศูนย์วิจัยนานาชาติเพื่อพัฒนาด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนมหาวิทยาลัยพายัพ โดยกลไกของสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ระดับของคณะวิชาซึ่งประกอบด้วย คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ โดยกลไกของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง โดยกลไกของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง

ระดับของสาขาวิชา ซึ่งประกอบด้วยสาขาการบัญชี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา โดยกลไกของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ระดับของเครือข่าย ซึ่งมีแนวทางการทำงานร่วมกันของมหาวิทยาลัยในจังหวัดลำปาง 5 สถาบันคือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.) ห้องเรียนวัดบุญญาวาส,สถาบันพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยภาคเหนือ และ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดลำปาง (กศน.), สถาบันวิจัยและฝึกอบรมการเกษตร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา วิทยาเขตลำปาง (มทร.),สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง (มรภ.), มหาวิทยาลัยเนชั่น ลำปาง โดยกลไกของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง และ สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ที่ทำงานร่วมกันกับสำนักวิจัยมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น โดยกลไกของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชนมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ทั้งนี้ในปีที่ 2 ของยุทธศาสตร์การทำงานกับสถาบันการศึกษา สามารถจำแนกเพียงเพื่อให้เห็นระบบของการสนับสนุนการทำงานของแต่ละศูนย์ประสานงานวิจัย ซึ่งแนวทางที่ยังต้องขับเคลื่อนคือการสังเคราะห์บทเรียนระบบการสนับสนุนในแต่ละระดับเพื่อให้เห็นองค์ความรู้ของการทำงานในปีต่อไป (กิจกรรมในปีที่ 3)

พื้นที่รูปธรรมของสถาบันการศึกษา

ในปีที่ 2 พื้นที่รูปธรรมที่สามารถนำไปสู่การใช้เป็นบทเรียนของการเรียนรู้ระบบการหนุนเสริมสถาบันการศึกษาได้มี 2 พื้นที่คือ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชนมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง ในส่วนของศูนย์ประสานงานวิจัยอื่นๆ อยู่ในระหว่างของการดำเนินงานและรอจังหวะของการสังเคราะห์เป็นพื้นที่รูปธรรมทั้งในส่วนของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.แม่ฮ่องสอน สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน และสถาบันวิจัยทรัพยากรชีว (ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำพูน) ซึ่งจะนำเสนอพื้นที่รูปธรรมในปีต่อไป

กรณีระบบสนับสนุนของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชนมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ : มีพื้นที่รูปธรรมที่น่าสนใจของการสนับสนุนให้เกิดการขับเคลื่อนทั้งในระดับมหาวิทยาลัย คณะวิชา สาขาวิชา ที่สังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ในการสนับสนุน 2 สถาบันคือ สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ และ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ซึ่งกระบวนการทำงานที่มีการหนุนเสริมและสามารถเป็นพื้นที่รูปธรรมของการเรียนรู้ได้มีปัจจัยของการหนุนเสริมที่มีขั้นตอนดังนี้

1. มีกลไกของการแลกเปลี่ยนและให้ข้อมูลเกี่ยวกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ผ่านเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการใช้สื่อ เช่น วิทยุทัศน์หรือ ทัศนศึกษาต่างๆ
2. การลงพื้นที่เพื่อพัฒนาข้อเสนอโครงการ โดยผ่านพื้นที่ที่คณาจารย์เป็นผู้เสนอ และใช้วิธีการลงพื้นที่เพื่อเรียนรู้ร่วมกันทั้งทีม
3. การพัฒนาข้อเสนอโครงการร่วมกัน โดยผ่านทั้งกระบวนการลงพื้นที่ การพัฒนาเอกสาร การเข้าสู่เวทีพิจารณาข้อเสนอ และปรับแก้เอกสารจนได้รับการอนุมัติ
4. การหนุนเสริมทักษะ ความรู้ ความเข้าใจ ผ่านเวทีต่างๆ เช่น เวทีเครือข่ายนักวิจัย เวทีฝึกอบรมต่างๆ เป็นต้น โดยเป็นการจัดทั้งโดยศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน กลไกกลาง และ มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นต้น
5. ข้อตกลงของการทำงานที่มีความต่อเนื่องของแผนการดำเนินงานและงบประมาณ ซึ่งสามารถทำให้เห็นเป้าหมายของการทำงานและประเมินผลที่เกิดขึ้นเป็นระยะๆ ทั้งในส่วนของศูนย์ประสานงานฯ และสถาบันการศึกษา

กรณีระบบสนับสนุนของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง : มีพื้นที่รูปธรรมที่น่าสนใจของการสนับสนุนการทำงานในลักษณะของการสร้างเครือข่าย

จากจุดเริ่มต้นของแนวคิดเพื่อสร้างคุณค่าให้กับระบบคิดทางการศึกษาของกลุ่มนักวิชาการในจังหวัดลำปาง ที่ผ่านการเรียนรู้เรื่องเมืองงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และแนวคิดในการบูรณาการความรู้ทางวิชาการเพื่อหนุนเสริมชุมชนพื้นที่ให้สอดคล้องกับงานการเรียนการสอนและงานวิจัยของแต่ละสถาบัน นับตั้งแต่ปี 2552 – 2553 จนเกิดเป็นแนวทางของการทำงานร่วมกันเป็นโจทย์วิจัยเรื่อง “แนวทางการทำงานของเครือข่ายสถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัยลำปางเพื่อสร้างการเรียนรู้และเสริมศักยภาพชุมชนพื้นที่ตำบลนิคมพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง” ซึ่งเป็นแนวทางที่พัฒนาโจทย์วิจัยจากยุทธศาสตร์การทำงานด้านการศึกษาของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปางเช่นกัน ภายใต้แนวคิดและแนวทางของการทลายกำแพงวิธีคิดเชิงโครงสร้าง การละทิ้งคำว่า “สถาบัน” เพื่อหลอมรวมการทำงานของทีมีวิจัยต่างสถาบันให้เป็นทีมเดียวกันภายใต้ชื่อ “มหาวิทยาลัยลำปาง” เรียนรู้ไปพร้อมๆ กัน เดินไปข้างหน้าพร้อมๆ กัน โดยใช้เป้าหมายของการพัฒนาท้องถิ่นเป็นตัวกำหนดทิศทางซึ่งประกอบด้วย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.) ห้องเรียนวัดบุญญาวาส, สถาบันพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยภาคเหนือ และ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดลำปาง (กศน.), สถาบันวิจัยและฝึกอบรมการเกษตร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา วิทยาเขตลำปาง (มทร.), สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง (มรภ.), มหาวิทยาลัยเนชั่น ลำปาง

ซึ่งกระบวนการทำงานที่มีการหนุนเสริมและสามารถเป็นพื้นที่รูปธรรมของการเรียนรู้ได้มีปัจจัยของการหนุนเสริมที่มีขั้นตอนดังนี้

งานต้นน้ำ : ให้ความสำคัญกับเรื่องของฐานคิดและจุดเริ่มต้นของการทำงานร่วมกันระหว่างนักวิชาการกับนักวิชาการ และนักวิชาการกับชุมชน การแบ่งบทบาทของทีมีวิจัยในการหนุนเสริมงานทั้งนักวิจัยนักวิชาการและนักวิจัยชาวบ้าน การค้นหาโจทย์วิจัยและพื้นที่วิจัยที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชนเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในอนาคต ประเด็นการศึกษาได้ร่วมวิเคราะห์จากสถานการณ์พื้นที่ตำบลนิคมพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ได้แก่ทางด้านเกษตร การศึกษา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกลุ่มอาชีพ

งานกลางน้ำ : ให้ความสำคัญกับการวางแผนการดำเนินงาน และการจัดเก็บข้อมูลเพื่อตอบโจทย์คำถามที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ได้แบ่งประเด็นรับผิดชอบตามความเชี่ยวชาญของแต่ละสถาบันเพื่อสร้างการเรียนรู้ร่วมกันในแต่ละประเด็น ทั้งประเด็นการศึกษา (ผู้รับผิดชอบหลัก คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง) ประเด็นการเกษตร (ผู้รับผิดชอบหลัก คือ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา วิทยาเขตลำปาง) ประเด็นอาชีพ (ผู้รับผิดชอบ

หลัก คือ สถาบันพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยภาคเหนือ) ประเด็นสุขภาพและสิ่งแวดล้อม (ผู้รับผิดชอบหลัก คือ มหาวิทยาลัยเนชั่น ลำปาง และมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย ห้องเรียนนวัตกรรมวิทยุบริหาร)

งานท้ายน้ำ : ให้ความสำคัญกับการเลื่อนงาน 2 ระดับ ซึ่งเป็นหนึ่งในวัตถุประสงค์ของโครงการคือ เพื่อให้ได้แนวทางการเชื่อมโยงระหว่างสถาบันการศึกษากับชุมชนพื้นที่ตำบลนิคมพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ซึ่งงานท้ายน้ำมีรูปแบบของการทำงานทั้งในส่วนของการขยายตัวที่เกิดขึ้นในแต่สถาบัน และงานขยายตัวในพื้นที่

ทั้งนี้แม้จะมีบทเรียนในส่วนจากระบบสนับสนุนกลุ่มสถาบันการศึกษาและพื้นที่รูปธรรมของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอื่นๆ เช่น แม่ฮ่องสอน ลำพูน และสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน แต่ในปีที่ 2 แต่ละพื้นที่ยังไม่สามารถสังเคราะห์ชุดความรู้ระบบการสนับสนุนการทำงานกับหน่วยงานในกลุ่มของสถาบันได้ จึงกำหนดให้การสังเคราะห์ดังกล่าวเป็นแผนในการดำเนินงานในปีที่ 3 ต่อไป (กิจกรรมในปีที่ 3)

2) ระบบการสนับสนุนการทำงานร่วมกับหน่วยงานองค์กร (ภาครัฐและเอกชน)

ระบบการสนับสนุนในกลุ่มของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนมีศูนย์ประสานงานที่ดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐซึ่งแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ

- หน่วยงานภาครัฐ : ประกอบด้วย โครงการหลวง กรมชลประทาน โดยกลไกของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, สถาบันคลังสมอง โดยกลไกของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง, สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดลำพูน (พมจ.) สหกรณ์จังหวัดลำพูน โรงพยาบาลบ้านธิ ระบบวิจัยสาธารณสุข โดยกลไกของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำพูน ฯลฯ

- หน่วยงานภาคเอกชน : ประกอบด้วย บริษัทปูนซีเมนต์ไทย (ลำปาง) จำกัด (SCG) โดยกลไกของพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง, บริษัททัวร์ไทย (Intrepid, Nutthy Adventure, Kob Trekking, NS Travel, Friend of Nature, Natural Focus, Wild Thailand, TMT, Chiangmai Adventure, Royal Silk Holidays, Ami Thai) โดยกลไกของสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, สถาบันการจัดการทางสังคม (สจส.) สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) สำนักงานเครือข่ายองค์กรงดเหล้า (สคล.) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)/เครือข่ายองค์กรชุมชนจังหวัดลำพูน โดยกลไกของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำพูน ฯลฯ

ชุดบทเรียนจากระบบสนับสนุนการทำงานของหน่วยงานในกลุ่มนี้ยังคงเป็นยุทธศาสตร์การทำงานที่สอดคล้องกับภารกิจของศูนย์ประสานงานที่เกี่ยวข้องในระดับพื้นที่ ทั้งนี้ทางกลไกภาคเหนือเองยังคงมุ่งเน้นให้เห็นรูปธรรมจากระบบสนับสนุนในกลุ่มของ อปท.และสถาบันการศึกษาเป็นหลัก เนื่องจากเป็นไปภายใต้ภาระงานของศูนย์ประสานงานที่สามารถดำเนินการควบคู่ไปพร้อมๆ กันได้ แต่ก็ยังไม่ทิ้งการให้ความสำคัญกับระบบสนับสนุนในหน่วยงานในกลุ่มอื่นๆ ทั้งหน่วยงานรัฐ เอกชน และสกว.ฝ่ายอื่นๆ ซึ่งหากเกิดจังหวะของบทเรียนการทำงานของแต่ละพื้นที่ที่สามารถสังเคราะห์ได้ ทีมกลไกภาคเหนือจะสังเคราะห์บทเรียนที่ได้เพื่อนำเสนอต่อไป

ประมวลข้อสรุปผลจากการดำเนินงานยุทธศาสตร์การทำงานร่วมกับหน่วยงาน ปี 2554-2555

กลุ่มของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 1) กลุ่มหน่วยงานองค์กร (ภาครัฐและเอกชน) 2) กลุ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) 3) กลุ่มสถาบันการศึกษา และ 4) กลุ่ม สกว.ฝ่ายอื่นๆ

ตารางที่ 4-7 โหนดที่ดำเนินงานยุทธศาสตร์การทำงานร่วมกับหน่วยงาน ปี 2554-2555

ที่	หน่วยงาน	ฐานข้อมูลที่สำรวจ/และ การดำเนินงานในปี	ข้อค้นพบที่ได้	ศูนย์ประสานงานฯ/พี่เลี้ยง
1	กลุ่มหน่วยงาน องค์กร (ภาครัฐและ เอกชน)	2554-55	ยังไม่ได้สังเคราะห์ ระบบสนับสนุนและ พื้นที่รูปธรรม	1. ลำพูน 2. ลำปาง 3. แม่ฮ่องสอน 4. เชียงใหม่ 5. พี่เลี้ยงลำปาง 6. พี่เลี้ยงเหนือล่าง 7. สถาบันการทองเที่ยวโดยชุมชน
2	กลุ่มองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น	2554-55	ระบบสนับสนุน พื้นที่รูปธรรม	1. ลำพูน 2. แม่ฮ่องสอน 3. เชียงใหม่ 4. พี่เลี้ยงเหนือล่าง 5. สถาบันการทองเที่ยวโดยชุมชน
3	สถาบันการศึกษา	2555	ระบบสนับสนุน พื้นที่รูปธรรม	1. ลำปาง 2. เชียงใหม่
4	กลุ่มสกว.ฝ่ายอื่นๆ	2554-55	ยังไม่ได้สังเคราะห์ ระบบสนับสนุนและ พื้นที่รูปธรรม	1. ลำพูน 2. ลำปาง 3. แม่ฮ่องสอน 4. พี่เลี้ยงเหนือล่าง 5. สถาบันการทองเที่ยวโดยชุมชน

(4) ยุทธศาสตร์การสื่อสารสังคม

ในการดำเนินงานยุทธการสื่อสารสังคม ปีที่ 2 มีการปรับ จากปีที่ 1 ซึ่งพบว่า ขาดกำลังหลักของทีมโหนดที่จะมาทำยุทธศาสตร์นี้ และยังไม่สามารถหากลไกอื่นมาจัดการได้ (เช่น ขึ้นเป็นโครงการวิจัย) ดังนั้นเรือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ จึงปรับการทำงานตามที่จะสามารถทำได้จริงต่อเนื่องจากปีที่ 1 คือ เน้นเพียงการสื่อสารงาน Theme เป็นสำคัญ ดังนั้น “สาร” หลัก คือเรื่องความมั่นคงด้านอาหาร โดยใช้สื่อที่หลากหลาย เช่น Face Book วิดีทัศน์ เอกสารข้อมูลความรู้ นิทรรศการ พาสื่อมวลชนลงพื้นที่รูปธรรม เวทีนำเสนอผลงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งกลไกการจัดทำ มีทั้งให้โหนดรับผิดชอบ กลไกหนุนเสริม กลไกทำเอง จ้างทำ เป็นต้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเภทของสื่อเป็นสำคัญ

การสื่อสารสังคมนอกจากทำเองแล้ว ยังใช้เวทีของภาคีที่เกี่ยวข้องในการสื่อสารร่วมด้วย เช่น เวทีนำเสนอพื้นที่รูปธรรมการจัดการความมั่นคงด้านอาหารในพื้นที่สูง กรณีจังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่เป็นส่วนหนึ่งของเวทีสร้างความเข้าใจ ความมั่นคงด้านอาหารที่จัดโดยคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ สกว. และภาคีอื่น ๆ รวมถึงการร่วมนำเสนอผลงานระดับต่าง ๆ ในเวทีภาคี

การดำเนินงานยุทธศาสตร์การสื่อสารสังคม กลไกลางภาคเหนือปีที่ 2 ใน 6 เดือนแรก (ตุลาคม 2554 – มีนาคม 2555) มีดังนี้

1. การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

ได้มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์กิจกรรมของเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ผ่านทางสังคมออนไลน์ Social Network ได้แก่ Face Book โดยใช้ชื่อ Fan Page “เครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ” เพื่อเผยแพร่กิจกรรม ข้อมูลข่าวสาร ความเคลื่อนไหว ให้กับเครือข่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือและแฟนเพจ ซึ่งปัจจุบันมีแฟนเพจ จำนวน 190 คน (ณ วันที่ 31 มีนาคม 2555) โดยมีตัวแทนจากและศูนย์ประสานงานทำหน้าที่เป็น ผู้ดูแลระบบเพื่ออัปโหลด ข้อมูลข่าวสาร กิจกรรม ผลการดำเนินงานของพื้นที่วิจัยและการเข้าร่วมกิจกรรมกับภาค เครือข่ายต่างๆ ให้แก่สมาชิกแฟนเพจได้รับทราบ ติดตามความเคลื่อนไหว



ภาพที่ 4-15 Fan Page “เครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ”

2. โครงการเวทีทัศน์ FS Forum ปีที่ 2

ได้วางโครงการเวทีทัศน์ภายใต้ Theme การทำงานของเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ “ความมั่นคงทางอาหาร เพื่อใช้เป็นสื่อในงานนำเสนอ (FS Forum) ปีที่ 2 ในเดือนกันยายน 2555

โดยได้วางเนื้อหาออกเป็น 6 ช่วง ความยาวประมาณ 21 นาที ดังนี้

1) นำเรื่อง (2 นาที)

- สถานการณ์ความมั่นคงทางอาหารโลก
- แนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับความมั่นคงทางอาหาร
- ทิ้งประเด็นคำถาม 3 เรื่อง
 - ทำไม ? (ต้องทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับความมั่นคงทางอาหาร)
 - ทำอย่างไร ?
 - ทำเพื่ออะไร ?

2) เข้าสู่เนื้อหา (2 นาที)

- เริ่มเรื่องจากการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับความมั่นคงทางอาหาร ปีที่ 1 (เห็นคน/เครือข่าย/ข้อตกลงร่วมกัน)
- งานในปีที่ 2 ภายใต้ยุทธศาสตร์ “ความมั่นคงทางอาหาร” (เกิดงานพื้นที่ไหนบ้าง)

3) กระบวนการของคนหนุ่มวิจัย (3 นาที)

- เริ่มที่ไหน วิธีการ/ เครื่องมือ (นำเสนอกรณีศึกษา)

4) งานวิจัย...ลองผิดลองถูก (10 นาที) (นำเสนอกรณีศึกษารูปธรรมที่เห็นผล 4 กรณีศึกษา)

- ความเป็นมา/ ความสำคัญ
- กระบวนการทำงาน

- เป้าหมาย/ความคาดหวัง
- ระหว่างทางใครบ้างยื่นมือเข้ามาช่วย (หน่วยงาน, ภาครัฐ)
- เกิดอะไรขึ้นบ้างกับทั้งต่อชุมชนและบุคคล

5) องค์ความรู้...สู่การจัดการความมั่นคงทางอาหาร (2 นาที)

- ชุดความรู้อะไรบ้างที่เกิดขึ้น

6) บทสรุป...ความท้าทาย ทิศทางข้างหน้า (2 นาที) และได้กำหนดกรอบของรูปภาพที่ต้องเก็บรวบรวมเพื่อเตรียมนำมาใช้ในการผลิตวีดิทัศน์ ดังนี้

6.1) ภาพนิ่ง

- กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เช่น เวทีประชุม ลงพื้นที่เก็บข้อมูล และกิจกรรมโครงการ
- รูปวิวทิวทัศน์กว้างและมุมแคบ รูปพื้นที่ที่สื่อถึงฐานนิเวศ/วัฒนธรรม/ทรัพยากร
- แหล่งอาหาร ไร่ / นา / สวน / ป่า / แม่น้ำ ฯลฯ
- ประเภทอาหาร เห็น / หน่อไม้ / แผลง / ผักสวนครัวรั้วกินได้ ฯลฯ
- เมนูอาหารท้องถิ่น

6.2) ภาพเคลื่อนไหว

อย่างไรก็ดี โครงเรื่องของวีดิทัศน์ชุดดังกล่าวอาจจะต้องมีการปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้มีความสมบูรณ์ ทั้งในด้านเนื้อหา เทคนิค และกระบวนการผลิต แผนงานในระหว่างนี้คือการเก็บรวบรวมภาพกิจกรรมต่างๆ ของเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ทั้งในรูปแบบของภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว

3. รวบรวมพื้นที่รูปธรรม ด้านความมั่นคงทางอาหาร “บนฐานนิเวศวัฒนธรรม”

กลไกกลางฯ ได้รวบรวมข้อมูลพื้นที่รูปธรรมงานวิจัย ประเด็นเกี่ยวข้องเรื่องความมั่นคงทางอาหารบนฐานนิเวศวัฒนธรรมที่หลากหลายของภาคเหนือ เพื่อเตรียมสื่อสำหรับการจัดงาน Forum ปลายปี และสังเคราะห์งานวิจัยเพื่อตอบ Theme ภาคเหนือ โดยให้เครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือพิจารณา ดังนี้

- 1) เป็นโครงการวิจัยที่กำลังดำเนินการ หรือ สิ้นสุดการดำเนินงาน
- 2) เป็นโครงการวิจัยที่มีประเด็นเกี่ยวข้องกับเรื่องความมั่นคงทางอาหาร
- 3) เป็นโครงการวิจัยที่มีจุดเด่นในเชิงเนื้อหาความรู้ หรือกระบวนการทำงานวิจัย หรือการขยายผล หรือการเชื่อมเครือข่าย ฯลฯ

โดยในการดำเนินงานของกลไกกลางปีที่ 2 ยังอยู่ในระยะเริ่มต้นของการให้โหนด/พี่เลี้ยง ร่วมวิเคราะห์และคัดเลือกพื้นที่ตามประเด็นพิจารณาข้างต้น เพื่อรวบรวมเป็นพื้นที่รูปธรรมด้านความมั่นคงทางอาหารบนฐานนิเวศวัฒนธรรม จำนวน 17 พื้นที่ โดยยังไม่ได้จัดกระบวนการสร้างระบบสนับสนุนที่ชัดเจน ซึ่งจะเป็นงานที่จะมีการหารือต่อการดำเนินงานของกลไกกลางปีที่ 3 ในส่วนของการเคลื่อนงานประเด็นความมั่นคงทางอาหารของภาคเหนือต่อไป ซึ่งพื้นที่รูปธรรมที่โหนด/พี่เลี้ยง และกลไกกลาง ได้ร่วมกันพิจารณาคัดเลือก มีดังนี้

3.1 โหนดลำปาง

1) โครงการ กลยุทธ์การสร้างการเรียนรู้เพื่อขยายผลการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนบ้านแม่เชียงรายลุ่ม อำเภอมะปrik จังหวัดลำปาง

จุดเด่น (ดำเนินโครงการ) เป็นกรณีของชุมชนที่มีทุนเดิมในการจัดการป่าชุมชนสำเร็จมาแล้ว จุดเด่น คือ เรื่องพัฒนาการถ่ายทอดองค์ความรู้ แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ไปสู่กลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มแกนนำปราชญ์ชาวบ้าน หมอเมือง ผู้รู้ ผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน ประธานเขตคุ้ม และราษฎรบ้านแม่เชียงรายลุ่ม กลุ่มเด็กนักเรียนเยาวชนในหมู่บ้านและเยาวชนรอบป่าชุมชน ภายใต้การจัดกิจกรรม สร้างการมีส่วนร่วม คือ การสำรวจพันธุ์พืช

ในเขตวิชัยการเจริญพันธุ์ไม้ 5 ไร่/ เขต อนุรักษ์พันธุ์อื่น 50 ไร่/ เขตป่าชุมชน 2,000 ไร่ โดยใช้กระบวนการออกแบบเนื้อหาในการจัดเก็บ (ชนิด/ ประเภท/สรรพคุณ/คุณค่าโภชนาการ)

การขยายผลการดำเนินงานในระยะต่อไป เน้นการสร้างรูปแบบและพื้นที่การเรียนรู้ เช่น หลักสูตรท้องถิ่น หลักสูตรการเรียนรู้นอกห้องเรียน ให้กับคนในชุมชนและนอกชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

หมายเหตุ ควรมองในเชิงการเพิ่มคุณค่า ต้องอธิบายว่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่น สามารถยกระดับองค์ความรู้ และการถ่ายทอดได้อย่างไร

3.2 โหนดแม่ฮ่องสอน

2) โครงการ การศึกษาและฟื้นฟูเพื่อจัดการอาหารแบบพอเพียงตามวิถี "ปากาเกอญอ"บ้านแม่อุคหลวง ตำบลแม่อุค อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

จุดเด่น

- แนวคิดเรื่องความมั่นคงทางอาหารของชาวปากาเกอญอ
- สถานการณ์กระแสบริโภคเข้าสู่ชุมชน
- การเรียนรู้ของชุมชนร่วมกับเครือข่าย
- องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นเพื่อให้เกิดภูมิคุ้มกันกระแสภายนอก ทำอย่างไร หาความสมดุลได้อย่างไร

หมายเหตุ ควรมองในเชิงการเพิ่มคุณค่า ควรนำเสนอจุดเด่น ในเรื่องของฐานอาหารของบ้านแม่อุค

3) ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

จุดเด่น

- การใช้ฐานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (คน กลุ่ม-ชาย และความรู้) มาจัดการศูนย์เรียนรู้เกษตรยั่งยืน โดยมีหลักสูตรอบรมมาตั้งแต่ปี 2551-ปัจจุบัน
- เป็นการขยายฐานคนทำเกษตรยั่งยืนในอำเภอขุนยวม
- เป็นจุดร่วมในการพัฒนาตนเองของเครือข่าย และเป็นแรงกระตุ้นสู่การพัฒนาฟาร์ม

หมายเหตุ ควรมองในเชิงการเพิ่มคุณค่า ควรนำเสนอจุดเด่น ในเรื่องของฐานการผลิตของเครือข่าย เกษตรอำเภอขุนยวม

4) โครงการ การเชื่อมโยงความมั่นคงทางอาหารกับระบบอาหารท้องถิ่นและโภชนาการของชุมชนไทใหญ่บ้านปางหมู ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

จุดเด่น เป็นการนำวิถีอาหารท้องถิ่นไทใหญ่ ที่มีบริบทเป็นชุมชนขนาดใหญ่ใกล้เมือง (8 กม.) มาเป็นเรื่องราวในการจัดการอาหารร่วมกันในชุมชน โดยมองจากเมนูอาหารไปสู่วัตถุดิบ โดยการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และการพัฒนาแหล่งอาหารให้สมบูรณ์

3.3 โหนดลำพูน

5) โครงการ เทศบาลตำบลอุโมงค์ (แนวทางการพัฒนาเกษตรกรในพื้นที่ลุ่มน้ำปิงห้วงตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ให้มีความสามารถในการพึ่งตนเองโดยการมีส่วนร่วมของเทศบาลตำบลอุโมงค์และชุมชน)

จุดเด่น

- เทศบาลตำบลอุโมงค์ สามารถเชื่อมโยงการเรียนรู้เข้ากับชุมชนได้ในทุกประเด็น
- การหนุนเสริมสมาชิกในชุมชนการพัฒนาด้านเกษตรภายในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
- การเชื่อมกับภาคีเครือข่ายในพื้นที่และนอกพื้นที่ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ทั้งด้านแนวความคิด ระบบการผลิต และการตลาดให้กับสมาชิกในชุมชน

- การขยายผลการดำเนินงาน เน้นการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบในการเรียนรู้ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ และการผลักดันสู่การจัดทำแผนแม่บทชุมชนในการพัฒนาเกษตรกรรมของเทศบาลตำบลอุโมงค์

6) โครงการ นวัตกรรมองค์กรกับการพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูน

จุดเด่น

- การทำงานระดับจังหวัดของเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูน
- วิเคราะห์ทุนเดิม/ศักยภาพของกลุ่มที่มีการขับเคลื่อนเกษตรกรรมยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดลำพูนเพื่อหาจุดร่วมของการทำงานระดับองค์กรในการนำไปสู่การพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดลำพูน

7) โครงการ แนวทางการอนุรักษ์และสืบทอดพิธีกรรมความเชื่อที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านแม่สะแงะ หมู่ 15 ตำบลทาगत อำเภอมะหะ จ.ลำพูน

จุดเด่น

- การจัดการทรัพยากรบนพื้นฐานของวัฒนธรรมชนเผ่าปกาเกอญอ
- การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรตามความเชื่อประเพณีของชุมชน เช่น การจัดเวทีบทวนประวัติศาสตร์ชุมชน พัฒนาการในการจัดการป่า การสำรวจพื้นที่ จัดทำแผนที่ และการเชื่อมกับเครือข่ายลุ่มน้ำทา และหน่วยงานในพื้นที่ในการจัดการทรัพยากรร่วมกัน

8) โครงการ การดูแลสุขภาพด้วยอาหารพื้นบ้านของชุมชนบ้านสันตติเต อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน (แหล่งเรียนรู้ผักพื้นบ้าน)

จุดเด่น

- การสนับสนุนบทบาทด้านการบริโภคผักพื้นบ้าน การบริโภคอาหารพื้นบ้าน
- การจัดการความรู้การดูแลสุขภาพด้วยอาหารพื้นบ้าน และการพัฒนาองค์ความรู้การผลิตพืชผักพื้นบ้าน
- การเพิ่มแหล่งผลิตผักพื้นบ้านในชุมชน และพัฒนาแหล่งเรียนรู้ผักพื้นบ้าน สมุนไพร

3.4 โหนดน่าน

9) โครงการ มีส่วนร่วมของชุมชนบ้านแห่น เพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์ถิ่นอาศัยไถ (สาหร่ายน้ำจืด) ในแม่น้ำยาวของชุมชนบ้านแห่นหมู่ที่ 1,2,3 ตำบลผาทอง อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน

จุดเด่น เป็นโครงการที่สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้กับคนในชุมชนได้เห็นคุณค่าอาหารที่ตนเองมีอยู่ในชุมชนและร่วมกันอนุรักษ์แหล่งที่อยู่อาศัยไถในพื้นที่ อาจจะมีการยกระดับเป็นการประกาศใช้เป็นนโยบายสาธารณะในระดับตำบลต่อไป

10) โครงการ แนวทางการฟื้นฟูฐานอาหารเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนลัวะบ้านห้วยหมีม.6 ต.ดงพญา อ.บ่อเกลือ จ.น่าน

จุดเด่น

- แนวคิดเรื่องความมั่นคงทางอาหาร ของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะเมืองน่าน
- ความหลากหลายด้านทรัพยากรอาหารของชุมชนลัวะเมืองน่าน
- องค์ความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านกับการจัดการทรัพยากรอาหารบนฐานภูมินิเวศน์วัฒนธรรมและภูมิสังคมของชาวลัวะเมืองน่าน

3.5 โหนดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

11) โครงการ กระบวนการพัฒนาฐานข้อมูลอาหารจากป่าชุมชนอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลป่าสัก อำเภอมือง จังหวัดลำพูน

จุดเด่น เป็นโครงการที่สร้างการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมให้กับชุมชนเกี่ยวกับการจัดเก็บฐานข้อมูลอาหารจากป่าชุมชน ในตำบลป่าสัก ซึ่งประกอบด้วย 4 ชุมชนที่มีพื้นที่ป่าชุมชน ทั้งนี้ทำให้ชุมชนเห็นข้อมูลมูลค่าจากทรัพยากร และเกิดเครือข่ายป่าชุมชนระดับตำบลในการสร้างกฎเกณฑ์และวิถีปฏิบัติระดับตำบลร่วมกัน

หมายเหตุ ชุมชนมีความเด่นเรื่องการสร้างเครือข่ายระดับตำบลเพราะมาจากฐานชาวบ้านเป็นคนลูกขึ้นมาสร้างเครือข่ายกันเอง โดยที่ไม่มีหน่วยงานเข้ามาสนับสนุน

12) โครงการ กระบวนการพัฒนากลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงโคขาวลำพูน บ้านไร่ป่าคา อ.ป่าซาง จ.ลำพูน

จุดเด่น เป็นโครงการที่เริ่มต้นจากต้องการเน้นในเรื่องของการอนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์โคขาวลำพูน โดยผ่านกระบวนการกลุ่ม และเชื่อมโยงไปถึงเรื่องการเรียนรู้ของเยาวชนในพื้นที่ กลายเป็นการดำเนินงานร่วมกันระหว่าง ชุมชน โรงเรียน และ สถาบันการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัย ทั้งนี้ในกระบวนการทำงานก่อให้เกิดการต่อยอดในเรื่องของการเรียนรู้ของชุมชน ทั้งในเรื่องของวิถีชีวิต ความพอเพียง สร้างพลังงานทางเลือกในพื้นที่

หมายเหตุ ชุมชนเรียนรู้กระบวนการวิจัยอย่างเข้มข้น และมีการต่อยอดและหนุนเสริมจากหน่วยงานอื่นๆ มากขึ้นภายหลังที่เสร็จสิ้นกระบวนการวิจัย

3.6 พี่เลี้ยง จ.ลำปาง

13) โครงการ การฟื้นฟูและอนุรักษ์วิถีการบริโภคอย่างยั่งยืนบ้านแป้นใต้ ต.บ้านสา อ.แจ้ห่ม จ.ลำปาง

จุดเด่น เป็นโครงการวิจัยที่มีความพยายามที่จะทวงคืนที่อยู่ที่ยืนของอาหารพื้นบ้านบนโต๊ะอาหารในครัวเรือนที่ถูกอาหารจานด่วน/อาหารสำเร็จรูป/แยมไป ของคนที่มีความหลากหลายทั้งเด็ก/เยาวชน/คนไฉ่แรงงาน/ผู้สูงอายุที่มีความสุขกับการถ่ายทอดตำรับตำราอาหาร/วิธีการปรุง/ขั้นตอนในการปรุง/และใช้เวทีสาธิตอาหารเชื่อมโยงเครือข่ายหมู่บ้านใกล้เคียงเข้ามามีส่วนร่วมที่มีทั้งนัยของการสร้างความสัมพันธ์/คุณค่าทางโภชนาการ/สรรพคุณทางยา/และอาหารกับความเชื่อในการรับใช้สังคมที่มีทั้งคุณค่าและความสนุกสนานในการศึกษาวิจัยเป็นพื้นฐานในการทำงาน

3.7 โหนดภาคเหนือตอนล่าง

14) โครงการ โครงการงานวิจัยการบูรณาการประวัติศาสตร์ วิถีวัฒนธรรมของชุมชนโบราณสู่การพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนครชุม ต.นครชุม อ.เมือง จ.กำแพงเพชร

จุดเด่น ชุมชนมีจุดเด่นเรื่องราวประวัติศาสตร์ วิถีวัฒนธรรม ชุมชนเป็นชุมชนโบราณ คนในชุมชนมีความรัก และชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อจัดการท่องเที่ยวก่อนที่จะเริ่มโครงการวิจัย โดยเป็นการร่วมตัวของกลุ่มชาวบ้านในชุมชน เพื่อเปิดตลาดย้อนยุคของตนเอง

8. สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน

15) โครงการ รูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืนบ้านแม่กำปอง กิ่งอ.แม่ออน จ.เชียงใหม่ [บ้านแม่กำปอง จ.เชียงใหม่]

จุดเด่น การนำน้ำจากน้ำตกแม่กำปองมาผลิตเป็นกระแสไฟฟ้า ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญในการอนุรักษ์รักษาป่าต้นน้ำของชุมชนให้สมบูรณ์ เพื่อให้มีน้ำต้นทุนสม่ำเสมอ ชุมชนร่วมกันกำหนดกฎ ระเบียบ กติกา รวมทั้งบทลงโทษ ในการดูแลและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน และมีระบบการจัดการและมีการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรม

16) โครงการ ทางเลือกและรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในจังหวัดเชียงราย (ระยะที่ 1) [บ้านห้วยขี้เหล็ก ชุมชนอาข่า จ.เชียงราย]

จุดเด่น เป็นชุมชนดั้งเดิมที่มีการรวบรวม รื้อฟื้น ประเพณีและพิธีกรรมในรอบหนึ่งปี ผ่านกระบวนการวิจัย เพื่อท้องถิ่น ซึ่งทำให้ทราบว่าชุมชนมีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนผ่านพิธีกรรม ความเชื่อ ซึ่งแต่ละพิธีกรรมจะมีคุณค่าและความหมาย รวมทั้งคำสอนของบรรพบุรุษที่สอดแทรกเรื่องของการดูแลรักษาทรัพยากรไว้อย่างน่าสนใจ พิธีกรรม ประเพณี ถือเป็นกฎ ระเบียบ และบรรทัดฐานในการปฏิบัติของชาวอาข่า เพื่อใช้ในวิถีประจำวัน อันนำไปสู่การมีชีวิตที่ยั่งยืน มีความเหมาะสม และไม่เบียดเบียนผู้อื่น

17) โครงการ การจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในชุมชนแม่ละนา อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน
[บ้านแม่ละนา ชุมชนไทยใหญ่ จ.แม่ฮ่องสอน]

จุดเด่น ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน พื้นฟูวัฒนธรรม ประเพณี และยังทำให้ชุมชนเกิดการฟื้นฟูอาหารจากป่า เน้นอาหารสุขภาพ เนื่องจากเป็นชุมชนท่องเที่ยว มีการบริโภคผักพื้นบ้านมากขึ้น รวมทั้งสมุนไพร และอาหารสุขภาพอื่นๆ
อาหารจากป่า ปัจจุบันก็ยังมีความอยู่ เวลาที่เข้าป่ายังสามารถหาอาหารจากป่าได้มาก เช่น เห็ด หน่อไม้ แดงกวา ข้าวโพด ปลาย และอื่นๆ ยังมีสมบูรณ์มาก

4. การจัดทริปสื่อมวลชนลงพื้นที่รูปธรรม

จากการประชุมเครือข่ายคนหนุ่มงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ เมื่อวันที่ 21 มีนาคม ที่ผ่านมามียุทธศาสตร์สื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลง ได้มีการพูดคุยถึงแนวทางในการจัดทริปพาสื่อมวลชนลงพื้นที่รูปธรรม ด้านความมั่นคงทางอาหาร ด้วยกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกับฝ่ายประชาสัมพันธ์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ในเรื่องประเด็น ความสนใจของสื่อมวลชน และแนวทางในการจัดทริปสื่อมวลชน ซึ่งได้รับข้อเสนอแนะว่า พื้นที่ควรมีความน่าสนใจเฉพาะ หรือมีความสอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน เช่น ในขณะนี้ สื่อมวลชนให้ความสนใจในเรื่องของสถานการณ์ไฟป่า เป็นต้น ความเป็นไปได้ในการจัดทริปครั้งนี้ความเหมาะสมควรอยู่ที่ 1 ทริป แต่สามารถ ออกแบบเส้นทางให้สามารถลงพื้นที่ได้หลายหมู่บ้าน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความน่าสนใจของพื้นที่ และจะได้มีการปรึกษาหารือเพื่อวางแผนในวาระ โอกาสต่อไป

การดำเนินงานยุทธศาสตร์การสื่อสารสังคม กลไกกลางภาคเหนือปีที่ 2 ใน 6 เดือนหลัง (เมษายน 2555–กันยายน 2555) มีดังนี้

1. การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

กลไกกลางภาคเหนือ มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนืออย่างต่อเนื่อง ผ่านทางสังคมออนไลน์ Social Network ได้แก่ Face Book โดยใช้ชื่อ Fan Page “เครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ” ในการเผยแพร่กิจกรรม ข้อมูลข่าวสาร ความเคลื่อนไหว ให้กับเครือข่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือและแฟนเพจ ได้ทราบถึงข้อมูลข่าวสาร กิจกรรม ผลการดำเนินงานของพื้นที่วิจัยและการเข้าร่วมกิจกรรมกับภาคเครือข่ายต่างๆ รวมทั้งข้อมูลสถานการณ์ความมั่นคงทางอาหารจากสถานการณ์โลก ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนงานของเครือข่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือในช่วง 3 ปี (ปี 2554 – 2556)

2. จัดทำสื่อวีดิทัศน์ “วิจัยท้องถิ่น เส้นทางสู่ความมั่นคงทางอาหารบนฐานนิเวศวัฒนธรรม ภาคเหนือ”

กลไกกลางภาคเหนือได้จัดทำสื่อวีดิทัศน์ “วิจัยท้องถิ่น เส้นทางสู่ความมั่นคงทางอาหารบนฐานนิเวศวัฒนธรรม ภาคเหนือ” เพื่อนำเสนอพื้นที่รูปธรรมของโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการจัดการเรื่องต่างๆ การจัดการทรัพยากร เกษตรกรรมยั่งยืน การท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่นำไปสู่ความมั่นคงทางอาหาร

ประเด็นและพื้นที่วิจัยที่นำเสนอในสื่อวีดิทัศน์ ได้แก่

- วิถีอาหารแบบพอเพียง อาหารจากฐานทรัพยากร

โครงการวิจัย การศึกษาและฟื้นฟูเพื่อจัดการอาหารแบบพอเพียงตามวิถีปกาเกอะญอบ้านแม่ฮ่อหลวง ตำบลแม่ฮ่อ อำเภอนายูง จังหวัดน่าน

- **บทบาทของเยาวชนกับการจัดการแหล่งทรัพยากรอาหารของชุมชน**

โครงการวิจัย แนวทางการอนุรักษ์พันธุ์ปลาพื้นบ้านโดยการมีส่วนร่วมของเยาวชนบ้านฮวก ตำบลแสนทอง อำเภอนายูง จังหวัดน่าน

- **กินเป็น รักษาเป็น การเรียนรู้สู่ความมั่นคง**

โครงการวิจัย กลยุทธ์การสร้างการเรียนรู้เพื่อขยายผลการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนบ้านแม่เชียงรายลุ่ม อำเภอแม่พริก จังหวัดลำปาง

- **การรวบรวมคน พื้นที่ องค์ความรู้ พัฒนาสู่การสร้างพลังเครือข่าย**

โครงการวิจัย นวัตกรรมองค์กรกับการพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูน

3. จัดทริบสื่อมวลชนลงพื้นที่ และเข้าร่วมเวที สัมมนาวิชาการ “วิจัยท้องถิ่น เส้นทางสู่ความมั่นคงทางอาหารบนฐานนิเวศวัฒนธรรม ภาคเหนือ”

กลไกกลางภาคเหนือ และ สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้จัดทริบสื่อมวลชนลงพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน พื้นที่รูปธรรมความมั่นคงทางอาหาร ในวันที่ 10 – 11 กันยายน 2555 และเข้าร่วมเวทีสัมมนาวิชาการ “วิจัยท้องถิ่น เส้นทางสู่ความมั่นคงทางอาหารบนฐานนิเวศวัฒนธรรม ภาคเหนือ” ในวันที่ 12 กันยายน 2555

สื่อมวลชนที่เข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้ มาจากทั้งสื่อหนังสือพิมพ์และสื่อโทรทัศน์ จำนวน 8 คน ได้แก่ สถานีโทรทัศน์ ThaiPBS 3 คน, สำนักข่าว ASTV 2 คน, หนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ 1 คน, หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ 1 คน และ หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ-จุดประกาย 1 คน นอกจากนี้ยังมีเจ้าหน้าที่สื่อสารสังคม สกว. 2 คน, เจ้าหน้าที่ สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น 2 คน และตัวแทนจากยุทธศาสตร์การสื่อสารสังคม กลไกภาคเหนือ 1 คน

พื้นที่และประเด็นนำเสนอ คือ

- ชุมสภาพพื้นที่เกษตรกรรมรอบๆ เมืองปาย พื้นที่ที่ถูกเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตสู่การท่องเที่ยว จนกลายเป็นปัญหา ที่ชุมชนจะต้องลุกขึ้นมาใช้งานวิจัยเข้าแก้ปัญหาของตัวเอง “สถานการณ์ความไม่มั่นคงทางอาหารของเมืองปาย : ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของการเป็นเมืองท่องเที่ยว” แลกเปลี่ยนข้อมูลสถานการณ์พื้นที่ และ งานวิจัย โดยนักวิจัยและกลุ่มแกนนำชุมชนท้องถิ่น ณ ศูนย์เรียนรู้ ต.แม่มาเต็ง อ.ปาย

- ชมโครงการวิจัยระบบอาหารท้องถิ่นและโภชนาการชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู อ.เมือง จ. แม่ฮ่องสอน ผลจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีการดำเนินชีวิต ทำให้ระบบอาหารของท้องถิ่นถูกละเลยไปด้วยเหตุนี้ พื้นที่นี้จึงใช้เรื่อง ตำรับอาหารท้องถิ่นหรือ ตำรับอาหารไทยใหญ่ ฐานวัฒนธรรม ชุมชนเข้ามาช่วยฟื้นฟูแหล่งอาหารจากธรรมชาติและอาหารจากการผลิต ที่จะสร้างความมั่นคงทางอาหารให้ชุมชนไทยใหญ่

- ชมพื้นที่โครงการวิจัยชุมชนต้นแบบการจัดการอาหารในพื้นที่สูงของชนเผ่าปกาเกอะญอ บ้านแม่ฮ่อหลวง ซึ่งมีการฟื้นฟูระบบการจัดการอาหารของตนเองให้มีความอุดมสมบูรณ์ และมั่นคงในอนาคต แบบวิถีชีวิตบนพื้นที่สูง ระบบนาขั้นบันไดในขุนเขา (สวยมาก) พร้อมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กระบวนการทำวิจัยของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอ

- ชมพื้นที่โครงการวิจัยฟาร์มอินทรีย์เข้มข้นที่จัดการด้วยความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งกลายมาเป็นฟาร์มต้นแบบเกษตรกรรมยั่งยืนของ จ.แม่ฮ่องสอน ที่สะท้อนถึงความมั่นคงด้านทางอาหารบนฐานความปลอดภัย

■ ชมพื้นที่โครงการวิจัย โรงเรียนพุทธเกษตร อ.ขุนยวม โรงเรียนที่ยากจนที่สุดในประเทศไทย และใช้หลักสูตรการเรียนการสอนด้านเกษตรอินทรีย์ทั้งระบบมาจัดการเรียนการสอนให้กับเด็กๆ ซึ่งโดยมากจะเป็นเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งหมด และปัจจุบันเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ของผู้ที่สนใจทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ข่าว บทความ และรายการที่น่าสนใจ

1. บทความ ภัยน้ำก็สัญญาณเตือน 'ปัญหาอาหาร' 'ไทย' ใช่ว่าไม่น่าห่วง!

หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ฉบับวันที่ 19 กันยายน 2555

หรือ <http://www.dailynews.co.th/article/223/155820>



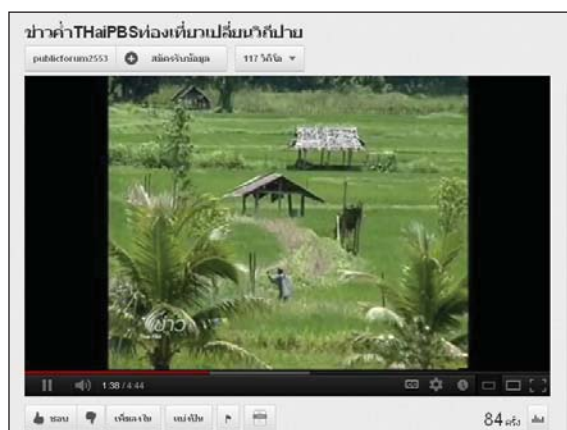
ภาพที่ 4-16 บทความตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์เดลินิวส์

2. ท้องเที่ยวเปลี่ยนวิถีปาย

ข่าวคำ Thai PBS ช่วงไทยบันเทิง เวลา 19.45 น. ออกอากาศเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2555

ภาพที่ 4-17

งานวิจัยอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
ออกอากาศทางไทยพีบีเอส



<http://www.youtube.com/watch?v=2ncikhtSFIE&feature=share>

3. พื้นที่แหล่งอาหารบ้านแม่คอกหลวง

ข่าวคำ Thai PBS ช่วงไทยบันเทิง เวลา 19.45 น. ออกอากาศเมื่อวันที่ 20 กันยายน 2555

ภาพที่ 4-18

งานวิจัยบ้านแม่คอกหลวง
ออกอากาศทางไทยพีบีเอส



<http://www.youtube.com/watch?v=oCuP3T0P7xg&feature=youtu.be>

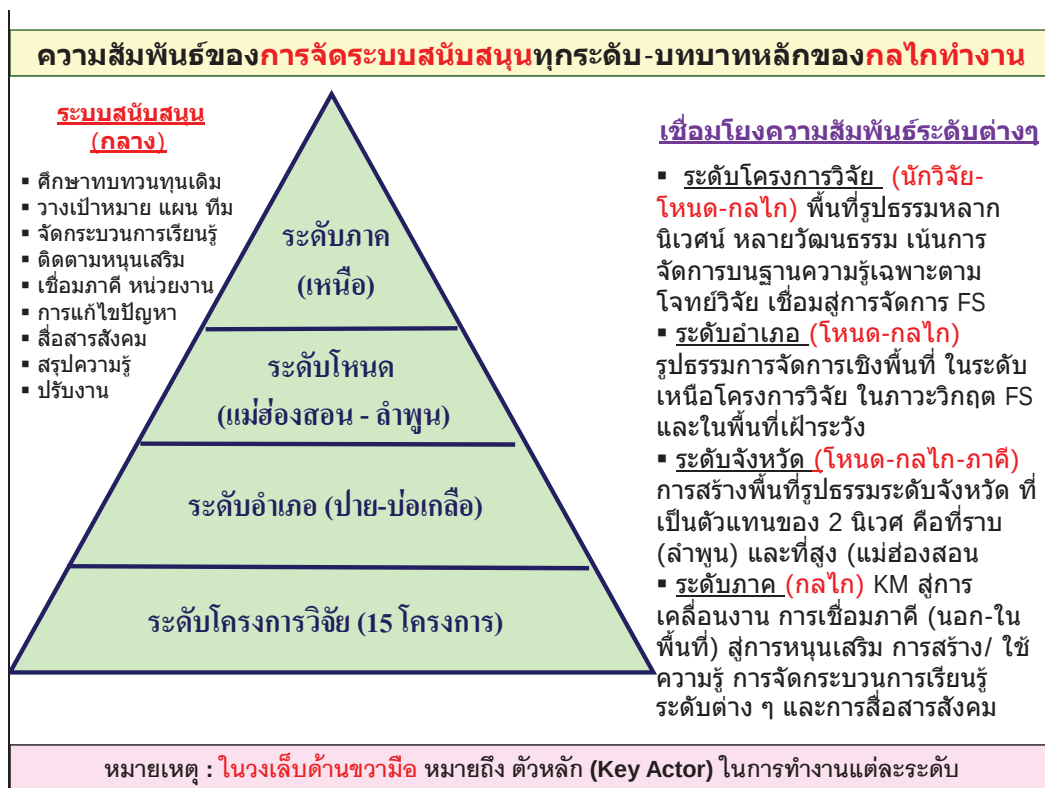
ส่วนที่ 5

ผลการศึกษาระบบสนับสนุนเชิงประเด็นสู่ความมั่นคงด้านอาหาร

5.1 ระบบสนับสนุนสู่ความมั่นคงด้านอาหาร

การดำเนินงานของโครงการศึกษาและพัฒนากลไกการสนับสนุนเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ปีที่ 2 มีเป้าหมายหลักในการค้นหากระบวนการสนับสนุนงานวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ (ผ่านกระบวนการและวิธีการทำงานร่วมกันของกลไก โหนด ฝ่าย และผู้มีส่วนได้เสียอื่นๆ) และสร้างพลังขับเคลื่อนเชิงประเด็น “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับความมั่นคงทางอาหาร” เพื่อตอบปัญหาสังคมภาคเหนือ ทั้งนี้ จึงต้องมีการสร้างรูปธรรมของพื้นที่วิจัยที่มีการเรียนรู้ในหลากหลายประเด็น ได้แก่ ประเด็นเกษตรกรรมยั่งยืน ประเด็นการจัดการทรัพยากร ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน และประเด็นการศึกษา โดยในส่วนของประเด็นการศึกษา อาจไม่ตอบโจทย์เรื่องความมั่นคงทางอาหารโดยตรง แต่เป็นการหนุนเสริมการเรียนรู้ให้ชุมชนทางอ้อม เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชน และเป็นการสร้างการเรียนรู้ให้กับคณะอาจารย์ในสถาบันการศึกษา ที่ได้มีโอกาสเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นพร้อมกับชุมชนวิจัย

ระบบสนับสนุนที่ทดลองใช้ในปีที่ 1-2 นั้นมีทีมกลไกกลางฯ เป็นผู้กุมสภาพหลัก (Key Actor) โดยเอื้ออำนวยให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ความสนใจ ในเรื่องความมั่นคงด้านอาหาร โดยการทบทวนความรู้เชิงประเด็นที่เกี่ยวข้องใน 4 ประเด็นหลัก ในปีที่ 1 (กำหนดเป็นยุทธศาสตร์เชิงประเด็น ทบทวนความรู้ กลไก พื้นที่ รูปธรรมในปีที่ 1 วิเคราะห์ความรู้ที่ขาด) จากนั้นในปีที่ 2 ร่วมกันกำหนดเป้าหมายพื้นที่รูปธรรม คือระดับชุมชน อำเภอ จังหวัดและภาค จากนั้นก็พัฒนาโครงการวิจัยเพื่อสร้างความรู้ หรือแสวงหาเครือข่ายเพิ่มเติม ทั้งนี้มีการแบ่งบทบาทที่ชัดเจนระหว่างกลไกและโหนดที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งตามระดับ ดังแผนภาพที่ 5-1



แผนภาพที่ 5-1 ความสัมพันธ์ของการจัดระบบสนับสนุนทุกระดับ-บทบาทหลักของกลไกทำงาน

ในปีที่ 2 ได้ลองใช้การจัดความสัมพันธ์ในระบบสนับสนุนทุกระดับ เพื่อสร้างพื้นที่รูปธรรม เป็นหลักที่ถือว่าเป็นฐานของการสร้างความรู้ ความร่วมมือกับภาคี และการสื่อสารสังคม ตามกรอบเนื้อหางานขับเคลื่อนที่ได้วางไว้ในปีที่ 1 ทั้งนี้การวางบทบาทหลักของงานแต่ละระดับ คือ

- ระดับโครงการวิจัย มีนักวิจัยเป็นผู้ดำเนินการหลัก มีโหนดเป็นพี่เลี้ยงสู่โครงการวิจัยคุณภาพ มีกลไกภาค คอยหนุนเสริมและถอดองค์ความรู้ โดยมีโครงการวิจัย รวม 15 โครงการ เพื่อเป็นพื้นที่รูปธรรมหลากหลายนิเวศน์ หลายวัฒนธรรม เน้นการจัดการบนฐานความรู้เฉพาะตามโจทย์วิจัย แล้วหาตัวร่วมสังเคราะห์ความรู้เชื่อมสู่การจัดการ FS
- ระดับอำเภอ มีโหนดเป็นหลักในการดำเนินงาน มีกลไกคอยติดตามหนุนเสริม หรือร่วมปฏิบัติ เป็นการสร้างรูปธรรมการจัดการเชิงพื้นที่ ในระดับเหนือโครงการวิจัย ในภาวะวิกฤต FS (อ.ปาย) และในพื้นที่เฝ้าระวัง (อ.ป่อเกือ)
- ระดับจังหวัด มีโหนดและกลไก เป็นหลัก มีภาคีหนุนเสริม เป็นการสร้างพื้นที่รูปธรรมระดับจังหวัด ที่เป็นตัวแทนของ 2 นิเวศ คือที่ราบ (ลำพูน) และที่สูง (แม่ฮ่องสอน)
- ระดับภาค มีกลไกเป็นหลัก เป็นการจัดการความรู้สู่การเคลื่อนงาน การเชื่อมภาคี (นอก-ในพื้นที่) สู่การหนุนเสริม การสร้าง/ใช้ความรู้ การจัดการกระบวนการเรียนรู้ ระดับต่าง ๆ และการสื่อสารสังคม

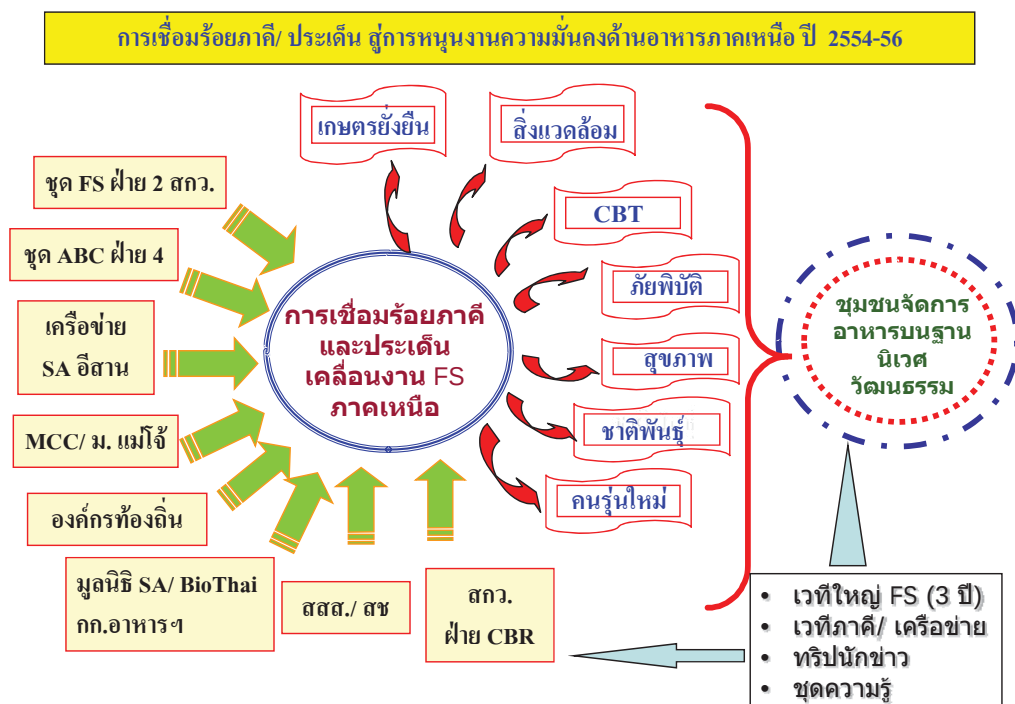
ทั้งนี้งานทุกระดับจะเชื่อมกับงานยุทธศาสตร์เชิงบริหารจัดการ (คุณภาพงานวิจัย พัฒนาศักยภาพ การทำงานกับหน่วยงาน และการสื่อสารสังคม) ซึ่งมีโหนดต่าง ๆ รับผิดชอบร่วมด้วย รวมถึงยุทธศาสตร์เชิงประเด็น ที่ทำต่อเนื่องมาจากปีที่ 1 ก็จะได้ข้อมูล ทุนความรู้ กลุ่ม/ เครือข่าย ที่เป็นประโยชน์ในการสานต่อจากจุดที่มีศักยภาพ เข้มแข็ง หรือเพื่อให้ได้โจทย์ใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการขับเคลื่อน

ส่วนระบบสนับสนุนตรงกลาง มีบทบาทหลัก ดังนี้

- 1) ศึกษาทบทวนทุนเดิม เชิงประเด็น เนื้อหา FS
- 2) วางเป้าหมาย แผนงาน วางบทบาททีม และผู้เกี่ยวข้อง
- 3) จัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับภาค เช่น เวที RC เวทีถอดบทเรียน ประชุมประจำเดือน อบรมพัฒนาศักยภาพ ดูนาน เรียนรู้ข้ามโหนด ข้ามภาค ฯลฯ
- 4) ติดตามหนุนเสริม ทั้งระดับโครงการวิจัย โหนด เพื่อเป็นการสร้างกำลังใจ กระตุ้นการเรียนรู้ การปฏิบัติ และเติมความรู้เหนือพื้นที่ เป็นต้น
- 5) เชื่อมภาคี หน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องในประเด็นเกษตรกรรมยั่งยืน ทรัพยากร CBT ความมั่นคงด้านอาหาร ทั้งภาควิชาการ ท้องถิ่น ประชาสังคม และภาครัฐ (แผนภาพที่ 5-2)
- 6) การแก้ไขปัญหา ที่เชื่อมกับการสื่อสาร เพื่อความเข้าใจร่วมกัน หรือทางเนื้อหา เทคนิค ทักษะงาน
- 7) สื่อสารสังคม เชื่อมกับฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ฝ่าย 2 สกว ฝ่าย ABC และภาคี จัดเวทีทั้งระดับภาค ประเทศ และท้องถิ่น รวมถึงนำนักข่าวลงพื้นที่รูปธรรม
- 8) สรุปความรู้ ทุกระยะของการทำงาน เพื่อจัดทำชุดความรู้ในปีที่ 3
- 9) ปรับปรุงงาน ตามแนวทางของ “องค์กรแห่งการเรียนรู้” ที่มีการวิเคราะห์งาน ตนเอง ภาคี สถานการณ์อยู่เสมอ แล้วนำมาปรับปรุงงาน

สำหรับรูปแบบของระบบที่เหมาะสม จะทดลองต่อเนื่องเพิ่มเติมในปีที่ 3 (2556) ซึ่งเป็นปีสุดท้ายของยุทธศาสตร์ อย่างไรก็ตาม กระบวนการทำงาน (How to ?) ที่ได้ปฏิบัติไปแล้วในปีที่ 2 ที่เป็นการทดลองระบบผ่านกลไกเชิงประเด็นที่เด่นชัด ในแต่ละพื้นที่ เช่น จังหวัดแม่ฮ่องสอน จัดการผ่านกลไก “การจัดการความรู้

เกษตรกรรมยั่งยืน” และเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกจังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดลำพูน ผ่านเครือข่ายเกษตร
ยั่งยืนจังหวัดลำพูน เป็นต้น ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของสถาบันและองค์กรในพื้นที่



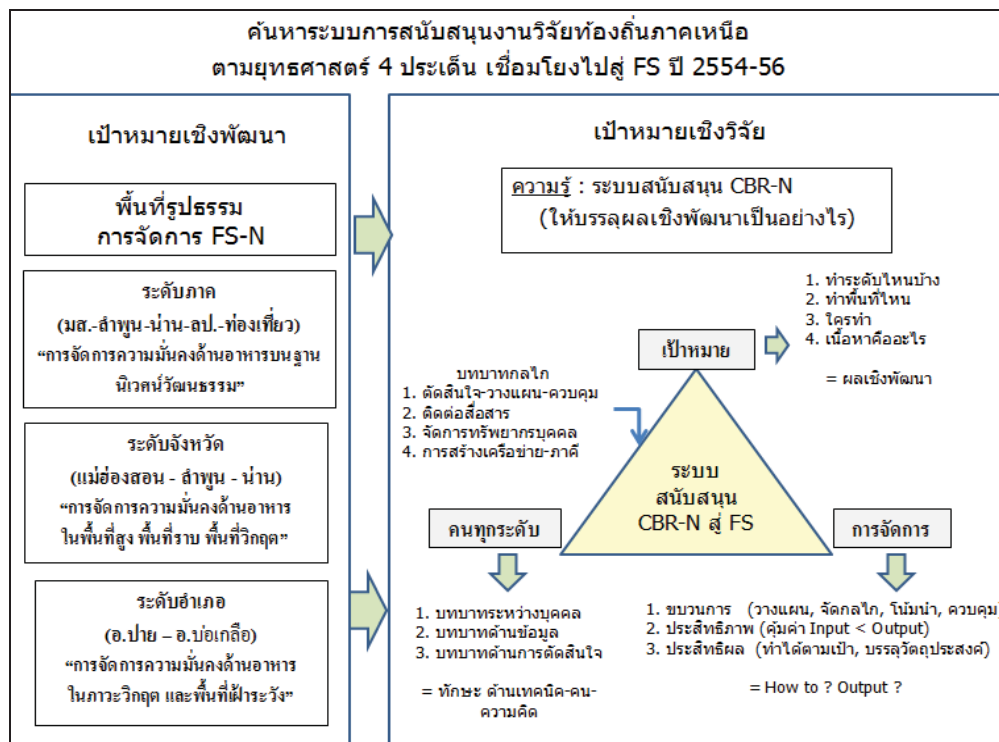
แผนภาพที่ 5-2 การเชื่อมร้อยภาคี/ ประเด็น สู่การหนุนงานความมั่นคงด้านอาหารภาคเหนือ ปี 2554-56

กระบวนการทำงานเพื่อคั่นหาระบบสนับสนุนที่ได้ผลในปีที่ 2 มีรายละเอียดดังนี้

1) การวางเป้าหมายและกรอบการสังเคราะห์ความรู้

การวางกรอบเป้าหมายและการสังเคราะห์เนื้อหาและกระบวนการ มีความชัดเจนในปลายปีที่ 2 ปีแรกจะเป็นการสร้างความเข้าใจเรื่องความมั่นคงทางอาหารให้กับผู้เกี่ยวข้อง และพัฒนาโครงการ ในระดับไหนเป็นสำคัญ จนถึงปลายปีที่ 2 มีไหนหลักที่เข้าร่วมงาน Theme ได้แก่ แม่ฮ่องสอน ลำพูน น่าน สถาบันการทองเที่ยว โดยชุมชน พี่เลี้ยงลำปาง ตามลำดับ

เป้าหมายงานความมั่นคงด้านอาหาร เป็นการหาความรู้ระบบสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือสู่ความมั่นคงทางอาหาร โดยมีผลในเชิงงานพัฒนา คือ พื้นที่รูปธรรม โดยแบ่งเป็น 4 ระดับ คือ ระดับจังหวัด ได้แก่ จังหวัดแม่ฮ่องสอนที่จะเป็นตัวแทนการจัดการสู่ความมั่นคงด้านอาหารในพื้นที่สูง และ จังหวัดลำพูน ที่จะเป็นตัวแทนการจัดการสู่ความมั่นคงด้านอาหารในพื้นที่ราบ ระดับอำเภอ มี 2 อำเภอ ได้แก่ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่านที่จะเป็นตัวแทนการจัดการสู่ความมั่นคงด้านอาหารในพื้นที่เฝ้าระวัง และอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่จะเป็นตัวแทนการจัดการสู่ความมั่นคงด้านอาหารในพื้นที่วิกฤต และระดับโครงการวิจัย (อาจเรียกได้ว่าเป็นระดับ ภาคร่วมด้วย เพราะเป็นการสังเคราะห์จากทุกไหนที่มีโครงการ FS) โดยเน้นความหลากหลายตามนิเวศวัฒนธรรม ซึ่งมีอยู่ครบทุกไหน จำนวน 15 โครงการ



แผนภาพที่ 5-3 กรอบงานการคณากรรมการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ตามยุทธศาสตร์ประเด็นเชื่อมสู่ความมั่นคงด้านอาหาร

การดูระบบสนับสนุน ต้องดู 3 ด้านหลัก ได้แก่ 1) การกำหนดเป้าหมาย (ทำระดับไหนบ้าง พื้นที่ไหน ใครทำ เนื้อหาย่อยคืออะไร) ซึ่งกระบวนการกำหนดเป้าหมายร่วมต้องคำนึงถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องเป็นสำคัญ 2) การจัดการ มีการวางแผน วางกรอบข้อมูล การสร้างกลไก การควบคุม หรือโน้มนำ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงาน 3) คนทุกระดับ (กลไก-โหนด-ภาคี-ฝ่าย-โครงการวิจัย) ต้องใช้ความรู้ และกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การจัดการเรื่องคน ได้แก่ ทักษะ เทคนิค ความคิด บทบาท และความสัมพันธ์กับผู้อื่น

2) กระบวนการสังเคราะห์

ได้วางแผนร่วมกันโดยละเอียดในช่วงท้ายของงานกลไกปี 2 โดยมีรายละเอียดบางส่วน ดังนี้

2.1) โหนดแม่ฮ่องสอน

ระดับอำเภอปาย

เป้าหมาย

- สะท้อนชุดความรู้ และข้อมูลให้กับคนในพื้นที่
- สะท้อนข้อมูลสถานการณ์ภาวะวิกฤตความเสี่ยง
- สร้างกลไกภาคีความร่วมมือ (ผ่านเชิงนโยบาย คนรู้จัก และนักวิจัยเก่า)

พื้นที่

- พื้นที่ชายขอบ (ต้นน้ำ ป่า) มองความเสี่ยงในแง่ของทรัพยากรที่ดิน การผูกโยงกับระบบการผลิต
- เทศบาลอำเภอปาย พิจารณารisk ในการเข้าถึงอาหารทั้งจากมุมของคนนอกและคนใน ปัจจัยภายนอกและภายใน

- บ้านแม่ปิง ตำบลห้วยอี พิจารณาเรื่องการจัดการที่ดิน ความเสี่ยงในระบบการผลิต ระบบพืช ระบบที่ดิน และระบบน้ำ
- ตำบลเวียงเหนือ การจัดการในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่เมือง (การบริหารจัดการน้ำ)



ภาพที่ 5-1 และ 5-2 หรือกลุ่มย่อยกับผู้ประกอบการในอำเภอป่าตองความสนใจด้านความมั่นคงด้านอาหาร

การดำเนินงาน

1. การวิเคราะห์สถานการณ์ความมั่นคงทางอาหาร
 - ศักยภาพด้านพื้นที่ อาหาร คน
 - ความเสี่ยง
2. การพัฒนาโครงการวิจัย (กำลังพัฒนาอยู่ 2 โครงการ)
 - การบริหารจัดการน้ำ (ลุ่มน้ำ) ตำบลเวียงเหนือ
 - การจัดการที่ดิน บ้านแม่ปิง
3. การสังเคราะห์ความรู้
 - จากพื้นที่โครงการวิจัยเดิมทั้งของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และงานเครือข่ายวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่-ภาคเหนือตอนบน (ABC-UN)
 - จากกระบวนการและเนื้อหาที่กำลังทำในปี 2556
4. การเชื่อมโยงประเด็นงาน/ ภาควิชา
 - การจัดการที่ดินและข้อบัญญัติตำบล (อบต.เวียงเหนือ) เชื่อมกับงาน “จังหวัดจัดการตนเอง” ของเครือข่ายทรัพยากรจังหวัดแม่ฮ่องสอน
 - การจัดการน้ำ เชื่อมกับกรมทรัพยากรน้ำ (มีคุณสมบัติ มาเมือง เป็นตัวต่อในองค์กร)
 - การหนุนเสริมโครงการวิจัยร่วมกับสถาบันการทอเกี่ยวโดยชุมชน
 - ในส่วนของภาคเอกชน ยังไม่ได้วิเคราะห์ว่าจะเป็นหน่วยงานไหน จะเกาะเกี่ยวอย่างไร
 - การสื่อสารสาธารณะ ยังไม่ได้ออกแบบว่าต้องทำระดับไหนอย่างไรบ้าง
5. สรุปประเด็นสังเคราะห์

2.2) โหนดหน้า

ระดับอำเภอบ่อเกลือ มีโครงการวิจัย 4-5 โครงการ

อำเภอบ่อเกลือ มีข้าวเป็นตัวหลักในการหาคำตอบเรื่องความมั่นคงทางอาหาร สถานการณ์ คือฐานการซื้อสูงขึ้น การผลิตและแลกเปลี่ยนลดลง ต้องมีการวิเคราะห์ (ฐานบริบทชุมชน 39 หมู่บ้าน ชนเผ่า 2-3 มีที่ราบ 1%

ของพื้นที่) มีการรื้อคืบของยางพารา อำเภอบ่อเกลือเหนือและใต้ มีการปลูกมาก ส่วนตำบลงพญา ยังไม่มีการปลูกยางพารา

การดำเนินการ ต้องสร้างความตระหนักให้ชุมชนเห็น “ทุกข์หน้าหมู” และควรมีเวทีวิเคราะห์ระดับอำเภอ เนื่องจากอำเภอบ่อเกลือมีโครงการเข้าไปสนับสนุนจำนวนมาก ผลลัพธ์สู่ความมั่นคง/ไม่มั่นคงทางอาหาร การพึ่งตนเองด้านอาหาร สิทธิการเข้าถึงระบบอาหาร และความเสี่ยง/ศักยภาพ

ข้อเสนอแนะ

1. การตีความคำว่า “ความมั่นคงทางอาหาร” ระหว่างคนยุคเก่ากับใหม่ เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน ส่งผลให้เกิดสำนึกในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร
2. ต้องวางเป้าหมายว่า คือ การมีอยู่ มีกิน ไม่อดอยาก มีอด มีอ้อม เพื่อไปถึงความมั่นคงทางอาหาร
3. พื้นที่
 - การเลือกพื้นที่ ต้องพิจารณาในแง่ความหมายที่จะตอบเรื่องความมั่นคงทางอาหารว่าแต่ละพื้นที่บ่งบอกในมิติเชิงวัฒนธรรม และลักษณะพื้นที่เป็นตัวแทนของอะไรบ้าง
 - ระดับจังหวัดอาจกว้างเกินไป ควรเลือกประเด็นเจาะจง แล้วเลือกพื้นที่ที่จะทำ (แต่ควรมีข้อมูลระดับจังหวัดครอบคลุมอย่างที่ระบุมา)
 - ระดับอำเภอ ควรระบุเลือกประเด็นที่ต้องทำก่อน
4. โหนดควรต้องใช้การจัดการความรู้ KM ในการทำงาน เพื่อค้นหาความรู้ตั้งต้นในการเคลื่อนงานระดับหมู่บ้าน และการเคลื่อนงานของโหนด ทั้งนี้วางกรอบเรื่องที่จะเก็บข้อมูลและสามารถหาข้อมูลได้ตามเว็บไซต์ของสำนักงานภาคีรัฐที่เกี่ยวข้อง (ซึ่งหาได้ง่ายขึ้นมาก เพียงแต่ต้องมีกรอบเนื้อหาหากร่อนว่าอยากรู้เรื่องอะไรบ้าง)

2.3) โหนดลำพูน

โหนดลำพูนมีต้นทุนเรื่องฐานงานทรัพยากร สถานการณ์พื้นที่ด้านการเกษตร “พืชอาหารเป็นพืชพลังงาน” เกิดการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ (ที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำการเกษตร และที่ดินเปลี่ยนมือ นายทุนเก็งกำไรเตรียมขายและสร้างธุรกิจการท่องเที่ยวฟาร์มระยะยาว (Long Stay) สำหรับคนแก่ญี่ปุ่น การขยายนิคมเฟส 3 พื้นที่ มีเป้าหมายที่จะขับเคลื่อนความมั่นคงทางอาหารในระดับพื้นที่จังหวัด/ ลุ่มน้ำ

ปัจจัยนำเข้า/กระบวนการ

1. ทบทุน ศักยภาพ ต้นทุน ปัญหา สถานการณ์
2. กระบวนการ รวบรวมเอกสารที่มี เวทีวิเคราะห์สถานการณ์ (ทรัพยากร เกษตรกรรมยั่งยืน) สรุป
3. ศักยภาพ สิทธิการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ เกษตร (การผลิต กลไกการจัดการตลาด)

ประเด็นสังเคราะห์ กระบวนการขับเคลื่อนความมั่นคงทางอาหารบนพื้นที่ราบ และอปท.กับการจัดการความมั่นคงทางอาหารในพื้นที่จังหวัดลำพูน

2.4) สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน

เป้าหมาย

1. พื้นที่รูปธรรมเรื่องความมั่นคงทางอาหารภายใต้ Theme ภาคเหนือ
2. มิติใหม่ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (สุขภาพ เกษตรกร)
3. องค์ความรู้ภายใต้บริบทที่หลากหลาย
 - ความรู้ใหม่ การท่องเที่ยวโดยชุมชน+ความมั่นคงทางอาหาร
 - งานความร่วมมือกับฝ่ายวิจัย มุขนิธิโครงการหลวง

- เชื่อมร้อยเข้ากับพื้นที่รูปธรรม อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

กระบวนการ

เน้นเรื่องงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นก่อน แล้วจึงเชื่อมโยงกับประเด็นความมั่นคงทางอาหาร

พื้นที่วิจัย

- บ้านแพมบก อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน (เกษตรกรรมและวัฒนธรรม) ที่ราบเชิงเขา ชาวไทใหญ่
- บ้านดอยมด อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย (วัฒนธรรม) ที่สูง ชาวลาหู่
- บ้านหัวทุ่ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ (การจัดการทรัพยากรและเกษตรกรรม) ที่ราบเชิงเขา คนเมือง

ความเสี่ยงต่อความมั่นคงทางอาหาร

- พืชเชิงเดี่ยว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ (ประเด็นร่วม 3 พื้นที่)
- การถือครองที่ดิน สิทธิทำกิน จำนวนพื้นที่ทำกินที่มีอยู่อย่างจำกัด (อยู่ในเขตพื้นที่อุทยาน)
- ทรัพยากรท่องเที่ยว
- ค่านิยม วิถีชีวิตเปลี่ยน
- ปัญหาหนี้สิน (มีการเก็บข้อมูลระดับโดยแม่บ้าน)
- การบุกรุกพื้นที่ป่า แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ (การบุกรุกจากคนในพื้นที่และนอกพื้นที่)
- สารเคมีในภาคการเกษตร (หัวทุ่ง มีการเก็บข้อมูลคุณภาพน้ำ น้ำที่ผ่านพื้นที่นา มีสารพิษเจือปน)
- การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Chang) เกิดแมลง โรคพืช
- องค์ความรู้เดิม
- จำนวนประชากรเพิ่ม
- จำนวนเกษตรกรรุ่นใหม่ลดลง
- เรื่องพิธีกรรม (เมื่อมีเหตุการณ์หรือประเพณีที่ต้องแก้เคล็ด ก็จะมีการระดมข้าวมาทำพิธีกรรม)

ศักยภาพพื้นที่

- ระบบความสัมพันธ์ในชุมชน ทางเครือญาติ และวัฒนธรรมความเชื่อ
- ผู้รู้ กลุ่มคน (คนเก็บเมล็ดพันธุ์ คนทำเกษตรอินทรีย์ กลุ่มท่องเที่ยวที่ดึงคนในชุมชนมาทำงานพัฒนา)
- มีการจัดการที่ดี เช่น ป่าชุมชน วัฒนธรรมเข้มแข็ง เป็นต้น

ภาคีความร่วมมือ ระหว่างทางมีการทำงานร่วมกับภาคี ได้แก่

- เครือข่ายวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- สถาบันการศึกษา บางโครงการนักวิจัยเชื่อมต่อกับสถาบันการศึกษามาหนุนเสริม เช่น ชุมชนจะตรวจคุณภาพน้ำ ประสาน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มาหนุนกิจกรรมนี้
- ฝ่ายวิจัย มูลนิธิโครงการหลวง

ประเด็นการสื่อสารสาธารณะ

- มิติใหม่ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เช่น สุขภาพ และเกษตร

สำหรับแผนการสังเคราะห์งานโดยละเอียดจะจัดทำในปีที่ 3 ซึ่งเป็นปีสุดท้ายของยุทธศาสตร์ ต่อไป

5.2 ผลการดำเนินกิจกรรมตามยุทธศาสตร์เชิงประเด็น

(1) ยุทธศาสตร์ประเด็นเกษตรกรรมยั่งยืน

แผนกิจกรรมดำเนินการที่ตั้งไว้ในงานปี 3 ได้แก่

- 1) การจัดเวทีในระดับจังหวัด จังหวัดที่มีจุดเน้นสนับสนุนงานวิจัยเกษตรยั่งยืนและความมั่นคงด้านอาหาร
- 2) การทบทวนองค์ความรู้พื้นที่งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในแต่ละจังหวัดที่เป็นแหล่งเรียนรู้
- 3) การจัดทำฐานข้อมูลพื้นที่โครงการวิจัยที่เป็นแหล่งเรียนรู้ในระดับจังหวัด และระดับภาค (Mapping)

งานประเด็นเกษตรกรรมยั่งยืน ทั้งหมดทั้งงานวิจัยและงานพัฒนา ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งในประเด็นความมั่นคงด้านอาหาร ความรู้ทั้งหมดที่มี ภาคีที่ขับเคลื่อน กลไกการจัดการเชิงประเด็นทั้งระดับจังหวัด ภาค และประเทศ สามารถต่อยอด หรือเป็นฐานในการจัดการงาน Theme “ความมั่นคงด้านอาหาร” เป็นอย่างดี



ภาพที่ 5-3 และ 5-4 การขับเคลื่อนงานเกษตรกรรมยั่งยืนฐานสำคัญสู่ประเด็นด้านความมั่นคงด้านอาหาร
จ.แม่ฮ่องสอน

ดังนั้นกิจกรรมเชิงประเด็นที่ตั้งไว้จึงไปรวมอยู่กับการขับเคลื่อนงานความมั่นคงด้านอาหาร ในระดับจังหวัดจะมี 2 จังหวัด ที่เคลื่อนงานนี้อย่างชัดเจน คือจังหวัดแม่ฮ่องสอน และจังหวัดลำพูน ผ่านการจัดการความรู้ของโหนดแม่ฮ่องสอนและการดำเนินโครงการวิจัย “นวัตกรรมเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืน” จ.ลำพูน ผลของการดำเนินกิจกรรม จะแยกนำเสนอเป็นรายจังหวัดดังนี้

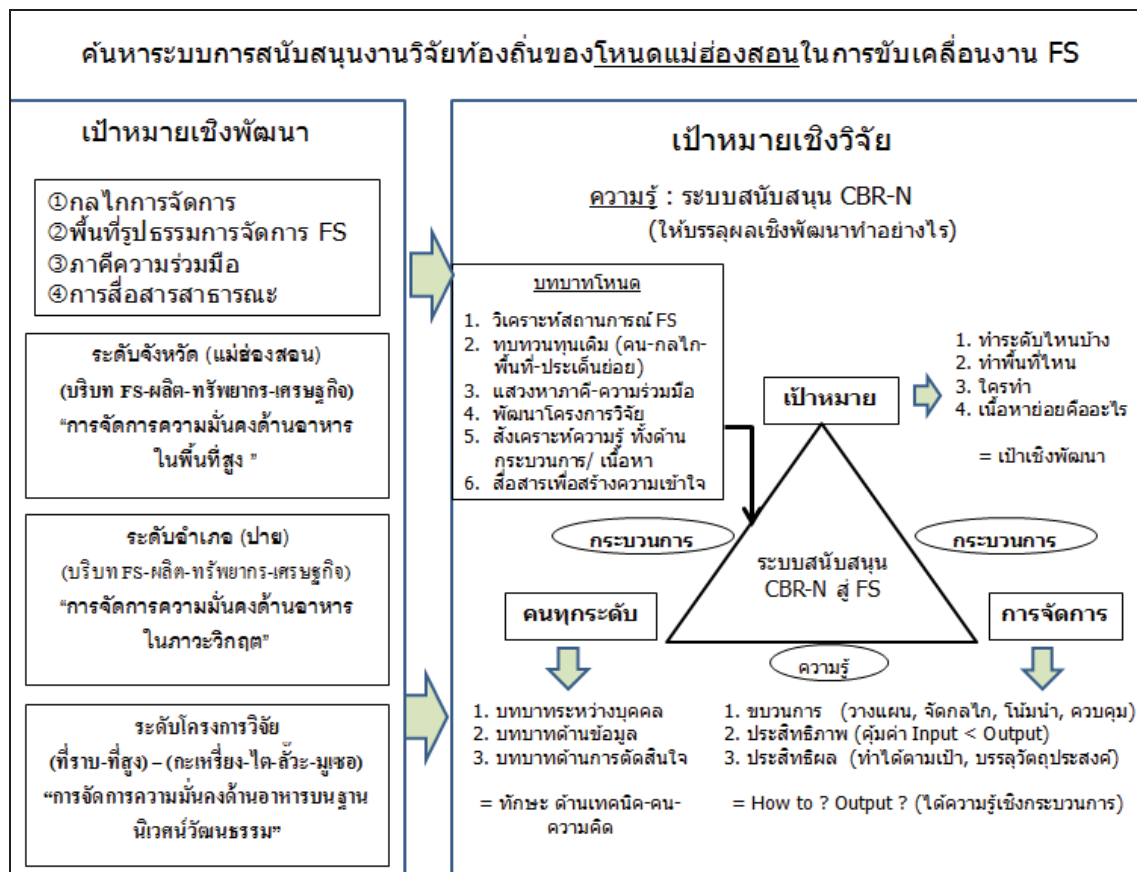
1) จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.1) การจัดเวทีในระดับจังหวัด

เป็นการจัดเวทีที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่ทำโดยฐานงานพัฒนาและงานเครือข่ายในพื้นที่ และงานพัฒนาผ่านเครือข่ายเกษตรยั่งยืน ในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 1 (เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง และแม่ฮ่องสอน) และเวทีถอดความรู้ในการขยายผลเกษตรกรรมยั่งยืน ซึ่งไม่ได้ใช้งบประมาณของกลไกแต่อย่างใด

ผลของกิจกรรม

ได้องค์ความรู้ในการขยายผลเกษตรกรรมยั่งยืนใน หลายระดับ ได้แก่ ระดับฟาร์ม ระดับชุมชน ระดับอำเภอ และระดับจังหวัด เจ็อนไขปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคในการขยายผล รวมถึงแนวทางในการขยายผลในอนาคตด้วย นอกจากนี้เครือข่ายยังได้ร่วมกับโหนดกำหนดการเคลื่อนงานด้านความมั่นคงด้านอาหาร โดยมีเป้าหมายการทำงาน และกรอบเนื้อหาในการสังเคราะห์องค์ความรู้ ดังแผนภาพ



แผนภาพที่ 5-4 กรอบการคันหากระบวนการสนับสนุนงานวิจัยท้องถิ่นของโหนดแม่ฮ่องสอน
ในการขับเคลื่อนงานความมั่นคงทางอาหาร

โหนดแม่ฮ่องสอน ได้วางเป้าหมายการขับเคลื่อนให้เกิดพื้นที่รูปธรรมความมั่นคงทางอาหาร รวม 3 ระดับ ได้แก่ ระดับโครงการ ชุมชนแต่ละเผ่าพันธุ์กับระบบการจัดการอาหาร ระดับอำเภอปาย ซึ่ง 2 ระดับแรกเป็นบทบาทของโหนดเป็นหลัก และระดับจังหวัดเป็นตัวแทนของการจัดการความมั่นคงทางอาหาร ในภูมิภาคพื้นที่สูง (บทบาทของกลไกกลางเป็นหลัก)

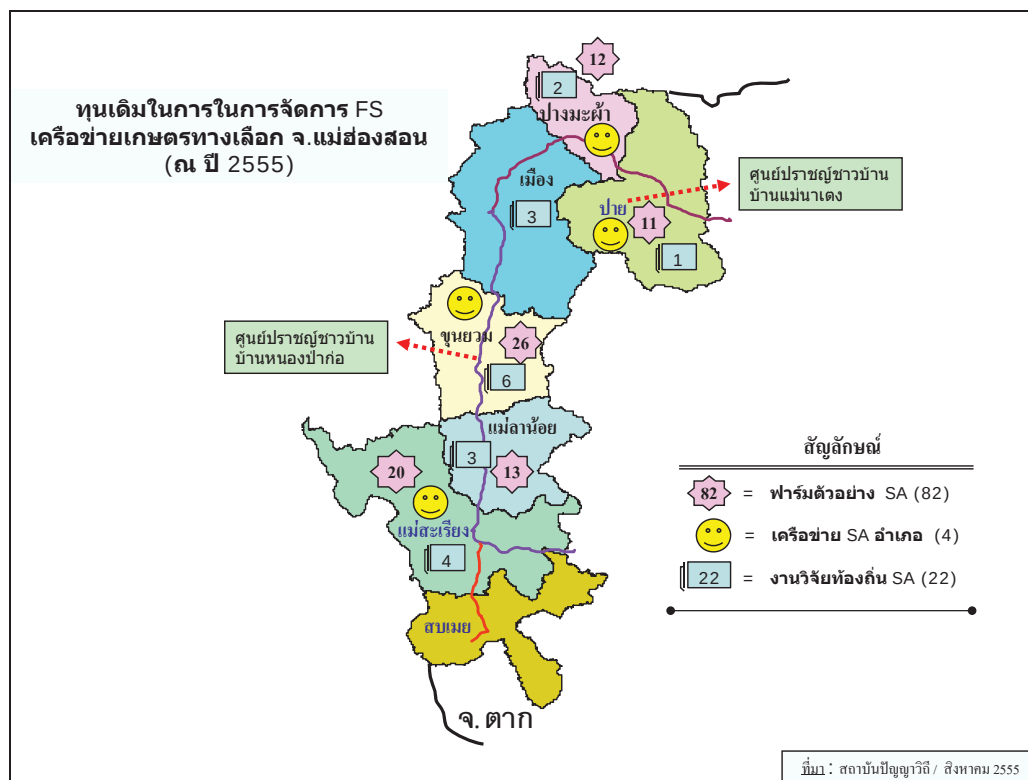
การจัดการระดับจังหวัด บทบาทโหนด ต้องวิเคราะห์สถานการณ์เกี่ยวกับความมั่นคงและความไม่มั่นคงทางอาหาร และทบทวนทุนเดิมจากงานวิจัยที่ผ่านมา โหนดแม่ฮ่องสอนมีการทำงานวิจัยประเด็นเกษตรกรรมยั่งยืน ตั้งแต่ปี 2547 กลไกการจัดการความมั่นคงทางอาหาร ในระดับจังหวัดอาจเป็นกลไกเดิมจากงานเกษตรกรรมยั่งยืนทั้งคน ความรู้ และกลไกการจัดการ นอกจากนี้ มองเรื่องการแสวงหาภาคี เพื่อให้เข้าใจว่าโหนดมีเป้าหมายอย่างไร และภาคีจะมีทรัพยากรใดมาหนุนเสริมการทำงานได้ รวมทั้ง การพัฒนาโครงการวิจัย เพื่อสร้างความรู้และพัฒนาคนเข้าสู่ระบบ

1.2) ทบทวนองค์ความรู้ในจังหวัด/ แหล่งเรียนรู้

กระบวนการทบทวนนี้ ใช้ฐานข้อมูลการจัดการความรู้เกษตรกรรมยั่งยืน เป็นหลัก โดยใช้การทำงานร่วมกับภาคีเป็นเครื่องมือในการทบทวนงาน ในปี 2555 โดยร่วมกับมูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน โดยการสนับสนุนของ สสส. ผ่านโครงการถอดองค์ความรู้การขยายผลในระดับจังหวัด จนได้ความรู้ และแนวทางสู่การขยายผลในระดับต่าง ๆ ดังได้กล่าวมาแล้ว

1.3) ทำแผนที่ฐานข้อมูลและแหล่งเรียนรู้

ได้ทบทวนทุนเดิม ฐานข้อมูล ในการขับเคลื่อนงาน และลงในพื้นที่เพื่อง่ายในการนำไปใช้ประโยชน์ ประเด็นที่สำคัญ คือ ฟาร์มต้นแบบ ที่สามารถไปศึกษาดูงานได้ แหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องเนื่องจากงานวิจัย เครือข่ายเกษตรทางเลือกระดับอำเภอ และโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นเกษตรกรรมยั่งยืน ดังแผนภาพ



แผนภาพที่ 5-5 แหล่งเรียนรู้ โครงการวิจัย เครือข่ายอำเภอและฟาร์มต้นแบบเกษตรยั่งยืน จ.แม่ฮ่องสอน

2) จังหวัดลำพูน

การขับเคลื่อนงานประเด็นเกษตรกรรมยั่งยืนเพิ่งจะเริ่มต้น เพราะก่อนปี 2554 มีโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นเกษตรกรรมยั่งยืนเพียง 2 โครงการ แต่งานพัฒนาในพื้นที่เป็นไปอย่างเข้มข้น ในปี 2554 เกิด โครงการวิจัยประเด็นเกษตรกรรมยั่งยืนระดับจังหวัด (โครงการนวัตกรรมองค์กรฯ) ที่เข้าไปสืบค้น หาค้น หาข่าย หาพื้นที่ ที่ทำเกษตรกรรมยั่งยืนในทุกอำเภอของจังหวัด จนได้ความรู้ดังกล่าที่ ชัดเจน และกำลังขับเคลื่อน โครงการสู่การหากลไกการจัดการเกษตรกรรมยั่งยืน ต่อเนื่องต่อไป

กลไก ได้เข้าร่วมในกิจกรรมโครงการอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะการจัดเวทีจังหวัด (งานช่วงเกษตรยั่งยืน ครั้งที่ 1-2) ซึ่งได้ร่วมสนับสนุนงบประมาณจากกลไกในงานช่วง ครั้งที่ 2 จำนวน 15,000 บาท และได้มีวงเสวนา เรื่องความมั่นคงด้านอาหาร ร่วมด้วย

ส่วนงานที่กลไกวางกิจกรรมไว้ 3 เรื่องนั้น มีข้อมูลจากฐานงานวิจัยโครงการนวัตกรรมองค์กรอยู่แล้ว (กำลังดำเนินการ)กลไกจะได้ประสานในการใช้ประโยชน์ข้อมูลต่อไป

(2) ยุทธศาสตร์ประเด็นการจัดการทรัพยากร

สืบเนื่องจากการดำเนินงานยุทธศาสตร์เชิงประเด็น ปีที่ 1 ได้มีการสังเคราะห์การจัดการทรัพยากรเพื่อความมั่นคงทางอาหาร: บทสังเคราะห์ผ่าน 10 งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ บทความชิ้นนี้เป็นการประมวลชุดความรู้ส่วนหนึ่งที่เกิดขึ้นจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน โดยเลือกกรณีศึกษาที่เป็นโครงการวิจัยในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน รวมจำนวน 10 โครงการ เพื่อสังเคราะห์ไปสู่การใช้ประโยชน์จากความรู้ในประเด็นเหล่านี้ รวมทั้งอาจเป็นแนวทางในการพัฒนาโจทย์วิจัยที่ยังขาดและต้องสนับสนุนต่อไปในพื้นที่ภาคเหนือ ที่ยังคงทำงานต่อเนื่องหลังสิ้นสุดโครงการ และมีความรู้ คนรู้ กลุ่มที่ชัดเจน มีโอกาสพัฒนาสู่พื้นที่รูปธรรมได้ ในบทสรุป พบว่ามีโจทย์ที่น่าสนใจ คือ จะส่งผ่านวิธีคิดและกระบวนการ “วิจัยเพื่อท้องถิ่น” ให้กับคนรุ่นหลังอย่างไร เพื่อให้ “วิจัยเพื่อท้องถิ่น” กลายเป็นวิถีการแก้ปัญหาของชุมชน ที่สามารถปรับใช้ได้ตามความเหมาะสมกับสังคมที่เปลี่ยนแปลง ทั้งนี้ ควรคำนึงถึง “องค์ความรู้” กับ “เครื่องมือ” ที่มีอยู่ว่าเพียงพอหรือไม่ต่อการตั้งรับและปรับตัวในสิ่งที่เกิดขึ้น จำเป็นต้องค้นหาวัตรกรรมทางภูมิสังคมแบบใหม่ กับคนรุ่นใหม่ ๆ ด้วยกระบวนการใหม่ ๆ เพื่อรองรับกับปัญหาใหม่ ๆ เพื่อให้สามารถจัดการกับปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ในทุกพื้นที่) และอย่างมีประสิทธิภาพ (ในทุกประเด็น) บนข้อจำกัดมากมาย

ในการดำเนินงานของยุทธศาสตร์ประเด็นการจัดการทรัพยากร ในปีที่ 2 เห็นองค์ความรู้ชุดหนึ่ง และการจัดการทรัพยากรที่หลากหลายตามวัตถุประสงค์ของแต่ละชุมชน อีกทั้ง การตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาการจัดการทรัพยากร ที่ไม่สามารถแก้ไขได้เพียงพื้นที่เดียว เนื่องจากปัญหาทรัพยากรที่เกิดขึ้นนั้นส่งผลกระทบในวงกว้าง ทั้งทางตรงและทางอ้อม จึงจัดเวทีการแลกเปลี่ยนปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงเป็นอีกหนึ่งช่องทางที่จะทำให้เห็นสถานการณ์ปัญหาและฐานทุนเดิมร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาสถานการณ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่จังหวัดลำพูน เชียงใหม่ ลำปาง น่าน แม่ฮ่องสอนและเพื่อจัดทำฐานข้อมูลการทำงานที่เป็นปัจจุบันเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ปัญหาและหาทางออก ในการดำเนินงานระยะที่ 1 ได้มีการจัดเวทีการแลกเปลี่ยนปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยรวมการจัดเวทีระดับพื้นที่จังหวัด และระดับภาคเหนือ เป็นเวทีเดียวกัน ทั้งนี้ ทางคณะทำงานยุทธศาสตร์ มีความเห็นว่าในส่วนของการเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นทรัพยากร ขาดการประสานเชื่อมกับโหนดที่มีประสบการณ์การทำงานประเด็นการจัดการทรัพยากร ซึ่งได้ยุติบทบาทการเป็นพี่เลี้ยงลงแล้ว ในส่วนของโหนดอื่นๆ มีการหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการจัดการทรัพยากรเพียงบางโครงการเท่านั้น จึงเห็นว่าการจัดเวทีระดับจังหวัดอาจไม่เกิดพลังและการแลกเปลี่ยนที่หลากหลาย ประกอบกับข้อจำกัดด้านงบประมาณในการจัดงาน จึงมีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนร่วมกัน เป็นเวทีการแลกเปลี่ยนปัญหาสถานการณ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ภาคเหนือ

1) เวทีการแลกเปลี่ยนปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เวทีการแลกเปลี่ยนปัญหาสถานการณ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ภาคเหนือ “การจัดการทรัพยากรบนฐานนิเวศวัฒนธรรมลุ่มน้ำภาคเหนือ” วันพฤหัสบดี ที่ 22 มีนาคม 2555 ณ ห้องประชุมสถาบันผ้าทอมือหรือภูซัย ตำบลตันธง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เพื่อแลกเปลี่ยนปัญหาและสถานการณ์การจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของภาคเหนือ การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้จากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของภาคเหนือและเพื่อหาแนวทางร่วมกันในการขับเคลื่อนภาคเครือข่ายการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมภาคเหนือ พร้อมทั้งรับฟังข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้รู้ และผู้มีประสบการณ์อันจะนำไปสู่ทิศทางการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในเชิงประเด็นเพื่อการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป โดยมีหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในพื้นที่จังหวัดลำพูน พี่น้องเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น สมาคมพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น นักวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมภาคเหนือ เช่น น่าน เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำปาง และลำพูน



ภาพที่ 5-5 และ 5-6 เวทีแลกเปลี่ยนปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ประเด็นแลกเปลี่ยนในเวที มีประเด็นการนำเสนอเรื่องปัญหาสถานการณ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ภาคเหนือ ประเทศ และโลก:จากบทเรียน และประสบการณ์ การเสวนาชุมชนวิจัย “การจัดการทรัพยากรบนฐานนิเวศวัฒนธรรมลุ่มน้ำภาคเหนือกับสภาวะการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม” และการระดมความคิดเห็นต่อแนวทางขับเคลื่อนการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และความร่วมมือระดับภาคเหนือ” จากมุมมองของเครือข่ายชุมชนทั้ง 5 จังหวัด พบว่าโจทย์สำคัญที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่

1. สถานการณ์ปัญหาภัยพิบัติ ควรตระหนักต่อปัญหา และควรรหาแนวทางการตั้งรับกับสถานการณ์วิกฤติด้านสิ่งแวดล้อม และภัยพิบัติต่างๆ
2. เกษตรกรรมยั่งยืน การสังเคราะห์สถานการณ์วิกฤติปัญหาพืชเชิงเดี่ยวในระดับจังหวัด และการสื่อสารทำความเข้าใจเกี่ยวกับผลกระทบของพืชเชิงเดี่ยวให้กับเกษตรกร
3. การจัดการทรัพยากร สถานการณ์การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของชุมชน การประเมินวิกฤติการใช้ทรัพยากรของชุมชนในอนาคต ปัญหาการทำลายทรัพยากรและป่าไม้ การจัดการทรัพยากรชุมชนท้องถิ่น และการขยายผลให้หมู่บ้านอื่น โดยการใชงานวิจัยในท้องถิ่นให้เป็นรูปธรรมและนำไปสู่การอนุรักษ์ที่ยั่งยืน
4. การพัฒนาความร่วมมือระดับเครือข่าย การสร้างกลไกเครือข่ายทรัพยากรระดับลุ่มน้ำ แนวทางการเคลื่อนงานระดับเครือข่าย ที่มีพลังในการต่อรอง ควรเป็นอย่างไร และแนวทางการพัฒนาหน่วยจัดการวิกฤติภาคประชาชนให้เข้มแข็ง
5. การปรับแนวคิด / การปรับตัวของชุมชน การสร้างความรู้ ความเข้าใจต่อสถานการณ์ปัญหาของชุมชน และมีกระบวนการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน การสร้างชุมชนอารยะ การสร้างสำนึกในการเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน และรูปแบบการปรับตัวของชุมชนท่ามกลางสถานการณ์ปัญหาทรัพยากรที่เปลี่ยนไป
6. การผลักดันเชิงนโยบาย การจัดการและส่งเสริมสวัสดิการสุขภาพชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาโจทย์ยกระดับ วิกฤติผลกระทบด้านนโยบายการลงทุนขนาดใหญ่ ภาครัฐ ฯลฯ จัดกระบวนการเข้าสู่แผนชุมชนและแผนตำบล นโยบายสาธารณะการนำแผนเข้าสู่ชุมชน การสร้างแผนกลยุทธ์ที่เป็นรูปธรรม และการสร้างการมีส่วนร่วมของระบบราชการ รัฐวิสาหกิจ อบต.,เทศบาล, อำเภอ,จังหวัด และคนในชุมชน เพื่อนำไปสู่นโยบาย

ทั้งนี้ ในการเคลื่อนงานให้บรรลุเป้าหมาย ต้องมีกลไกในการจัดการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยในที่ประชุม ได้เสนอกลไกการจัดการ ซึ่งสามารถสรุปประมวลได้ 3 ระดับ ได้แก่

1. กลไกระดับชุมชน ได้แก่ การใช้ความเชื่อ ระบบภูมิปัญญา การศึกษาข้อมูลบริบทชุมชน การรวมพลังเด็กและเยาวชนอบรมปลูกจิตสำนึกรักถิ่นกำเนิด เข้าใจเหตุของการเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบและปัญหา วิสัยทัศน์ผู้นำ ตั้งคณะกรรมการในการทำงาน และผลักดันเข้าสู่แผนชุมชน
2. กลไกระดับกลุ่ม เครือข่าย ได้แก่ สร้างเวทีแลกเปลี่ยนอย่างต่อเนื่องและยกระดับเนื้อหาเป็นโจทย์หรือปัญหา ร่วม เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ ทำแผน แลกเปลี่ยน การสร้างพื้นที่ต้นแบบ หรือ โมเดลการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระดับลุ่มน้ำ สร้างเครือข่ายชุมชนที่ประสบปัญหาให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาทรัพยากรแบบบูรณาการ และการจัดความรู้และศูนย์เรียนรู้ในรูปธรรมความสำเร็จ และมีการสื่อสารสาธารณะ
3. กลไกระดับจังหวัด ได้แก่ นโยบายภาครัฐต้องจริงจังและต่อเนื่อง ทุกหน่วยงานควรร่วมมือกันแก้ปัญหาในเรื่องนี้โดยให้ความรู้ ให้กับทุก ๆ ประเด็นที่ทำให้เกิดปัญหานี้อย่างไร ทั้งภาครัฐ และองค์กร เข้าถึงปัญหาที่เกิดขึ้นและจัดเวทีเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนที่มีปัญหา และให้ความรู้แก่ผู้นำ ความรู้ไปเผยแพร่ให้คนในชุมชนเข้าใจในการเกิดปัญหา มีเครือข่ายต่างๆ มาร่วมกันเป็นเครือข่ายทรัพยากรภาคเหนือ

การมีแกนนำทำงานร่วมกัน ภาคี อปท. การลงพื้นที่ ศึกษาแลกเปลี่ยนกันตลอดเวลา (เชื่อมร้อยภาคีที่เกี่ยวข้อง ด้วยหลักความเป็นธรรม แบบมีส่วนร่วม การติดตามหนุนเสริม งาน,ความรู้/การจัดเวทีร่วมเพื่องานวิจัย ร่วมสร้างงานวิจัยร่วมกัน) และการมีส่วนร่วมในชุมชนให้เป็นทางเดียวกัน หน่วยงานต้องให้ความรู้เกี่ยวกับปัญหา และมีวิธีแนวทางที่ควรทำและสร้างจิตสำนึก และมีรายได้เป็นการเริ่มต้นให้ได้ประโยชน์ร่วมกัน

2) การพัฒนาและยกระดับองค์ความรู้แหล่งเรียนรู้การจัดการทรัพยากรในพื้นที่ภาคเหนือ

ในส่วนของการพัฒนาและยกระดับองค์ความรู้แหล่งเรียนรู้การจัดการทรัพยากรในพื้นที่ภาคเหนือ โดยกำหนดกิจกรรมการทบทวนองค์ความรู้พื้นที่โครงการวิจัย ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ การจัดทำฐานข้อมูลพื้นที่โครงการวิจัยที่เป็นแหล่งเรียนรู้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและยกระดับองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรในภาคเหนือ เกิดการพัฒนาและยกระดับองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรในภาคเหนือ และได้แนวทางการทำงานต่อไปในภาคเหนือ ในการดำเนินงานระยะที่ 1 ทางคณะทำงานฯ ได้ดำเนินการรวบรวมฐานข้อมูลเดิม และการรวบรวมข้อมูลที่เป็นปัจจุบันเพิ่มเติม แต่ทั้งนี้ ยังไม่สามารถรวบรวมข้อมูลครอบคลุมครบทุกโหนดได้

(3) ยุทธศาสตร์ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากแผนกิจกรรมในปีที่ 2 ของเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีทั้งหมด 4 กิจกรรม ได้แก่

- 1) ทบทวนความรู้งานวิจัยประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชื่อมโยงกับความมั่นคงทางอาหาร
- 2) สังเคราะห์ความรู้จากโครงการวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชน กับความมั่นคงทางอาหาร 3 โครงการ
- 3) เวทีการท่องเที่ยวโดยชุมชน - อปท. Forum
- 4) ถอดบทเรียนการขยายงานความรู้เชิงวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่หลักสูตรการเรียนการสอนของสถาบันการศึกษา

จากการดำเนินงานพบว่า ในปีแรกนี้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน มิติความมั่นคงทางอาหารเพื่อเป็นฐานในการสังเคราะห์องค์ความรู้เพื่อการขยายผลในระยะต่อไป ดังนั้นกิจกรรมในระยะแรกจึงเป็นการทบทวนความรู้งานวิจัยประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชื่อมโยงกับ

ความมั่นคงทางอาหาร และการพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัย ซึ่งได้เสนอโครงการวิจัย 3 พื้นที่ในบริบทชุมชนและวัฒนธรรมที่แตกต่าง เพื่อประโยชน์ในการสังเคราะห์งาน

1) ทบทวนองค์ความรู้ด้านวิจัยประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชื่อมโยงกับความมั่นคงทางอาหาร

ชุมชนไทยในปัจจุบันตกอยู่ใต้ภาวะเสี่ยงจากสภาพอากาศแปรปรวนและภัยพิบัติเป็นจำนวนมากทั้งนี้สาเหตุส่วนหนึ่งคือชุมชนและสมาชิกของชุมชนมีขีดความสามารถที่จำกัดในการรับมือกับสถานการณ์เสี่ยงที่เกิดขึ้นเช่น ภาวะฝนแล้ง น้ำท่วม หรือภัยพิบัติอื่นๆ โดยที่ยังต้องพึ่งพากลไกของภาครัฐตลอดจนหน่วยงานต่างๆ ซึ่งในหลายกรณีก็ไม่พอเพียงต่อการจัดการกับสถานการณ์ภายใต้ภาวะเสี่ยงเหล่านั้นและการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศในอนาคตจากภาวะโลกร้อนที่มีแนวโน้มทวีความรุนแรงมากขึ้นอาจส่งผลให้ชุมชนต่างๆ ตกอยู่ในภาวะความเสี่ยงที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งอาจจะเป็นความเสี่ยงที่มีระดับความรุนแรงมากขึ้นหรือรูปแบบที่เปลี่ยนไปจากเดิม การสร้างขีดความสามารถให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการกับความเสี่ยงได้สูงขึ้นจึงเป็นเรื่องจำเป็นในสังคมไทยภายใต้ภาวะคุกคามจากการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ

การพิจารณาถึงความเสี่ยงของชุมชนต่างๆ ในรายงานนี้มุ่งนำเสนอในบริบทของชุมชนเกษตรชุมชนชายฝั่งและชุมชนเมืองโดยพิจารณาถึงภาวะเสี่ยงและความอ่อนแอบางประการของชุมชนจากสภาพอากาศรุนแรงจากการที่ชุมชนเปราะบางต่อผลกระทบของสภาพอากาศรุนแรงเหล่านั้นและความไวต่อผลกระทบนั้นๆ ประกอบกับขีดความสามารถในการรับมือกับสถานการณ์ภายใต้สภาพอากาศแปรปรวนและภาวะสภาพอากาศรุนแรง ซึ่งภาวะเสี่ยงและความอ่อนแอของชุมชนต่างๆ นั้นมีความเฉพาะตัวแตกต่างกันไปตามสภาพทางกายภาพและบริบททางด้านเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่ ซึ่งแม้ว่าจะได้รับผลกระทบจากสภาพอากาศรุนแรงในรูปแบบและระดับความรุนแรงที่เหมือนกันก็ตาม นอกจากนั้นพลวัตทางสังคมและเศรษฐกิจจะส่งผลให้ความเสี่ยงและความอ่อนแอของชุมชนต่างๆ นั้นเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาอีกด้วย ทั้งนี้ความไม่แน่นอนในการคาดการณ์สถานการณ์อนาคตและที่สำคัญคือความไม่แน่นอนของพลวัตของเศรษฐกิจและสังคมในอนาคตระยะยาว ที่จะส่งผลให้ชุมชนเปราะบางต่อผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น

“การท่องเที่ยวโดยชุมชน” เป็นกระบวนการที่เน้นให้มีการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการท่องเที่ยวและเป็นผู้อยู่ในกระบวนการของการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ตั้งแต่การร่วมศึกษาสถานการณ์และสภาพพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว การร่วมวางแผนดำเนินการ การร่วมปฏิบัติตามแผนงาน การร่วมตัดสินใจดำเนินกิจกรรมต่างๆ การร่วมสรุปและประเมินผลโครงการ รวมทั้งการร่วมรับผลประโยชน์ โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติและชุมชน เป็นสำคัญ

อย่างไรก็ตาม ชุมชนท้องถิ่นแต่ละแห่งล้วนมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่แตกต่างกันทั้งสิ้นทั้งนี้ขึ้นอยู่กับฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ชุมชนท้องถิ่นนั้นมีอยู่อย่างไร บางชุมชนมีทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ อันได้แก่ น้ำตกและป่าเขาลำเนาไพร รวมทั้งสัตว์ป่าที่อาศัยอยู่หลากหลายชนิด บางชุมชนมีความโดดเด่นในด้านสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ อันได้แก่ วัดวาอารามและโบราณสถานทางพุทธศาสนา หรือมีประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่น่าสนใจ รวมทั้งมีร่องรอยทางด้านโบราณคดีปรากฏให้เห็น ในขณะที่บางชุมชนมีข้อเด่นด้านอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณีของชาวบ้านหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวิถีการผลิตที่เอื้อต่อการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว สามารถนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักท่องเที่ยวที่มาเยือนได้เป็นอย่างดี

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นนั้น สามารถเป็นเครื่องยืนยันได้ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนก็คือการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนด้วยคนในชุมชนเอง และการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนยังเป็นเครื่องมือในการจัดการ และพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ เช่น การจัดการทรัพยากรชุมชน การฟื้นฟูวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น การฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน การจัดการตัวเองอย่างรู้เท่าทัน

ดังนั้นการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน จึงเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และจากกรณีศึกษาชุมชนวิจัยการท่องเที่ยวแต่ละชุมชนท้องถิ่นนั้น มีวิธีการ ในการดูแลรักษา จัดการทรัพยากรธรรมชาติ อย่างยั่งยืนด้วยกันทุกชุมชน โดยส่วนมากจะเป็นการดูแล รักษาและจัดการทรัพยากรธรรมชาติผ่านจารีต ประเพณี พิธีกรรมของแต่ละชุมชนที่ยึดถือปฏิบัติและสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งสามารถอธิบายเงื่อนไขสำคัญ ของชุมชนท่องเที่ยวในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนดำเนินงานโดย สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกับกลไกกลาง สนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ โดยจะทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมประสานความเข้าใจและความร่วมมือของ หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยมีทั้งงานวิจัยและงานพัฒนาดำเนินการควบคู่กันไปเพื่อให้เกิดองค์ความรู้และ บทเรียนอันจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เรียนรู้และปรับให้เหมาะสมกับบริบทของตน ใน ขณะเดียวกันก็มีบทบาทในการส่งเสริมศักยภาพและพัฒนาขีดความสามารถในการทำงานให้กับชุมชน เครือข่าย และพี่เลี้ยงให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน และหน่วยงานที่ สนใจ

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้ทำหน้าที่เป็น “พี่เลี้ยง” ในการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็น การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างต่อเนื่องภายใต้การสนับสนุนของ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งมีทั้งแบบดำเนินการ เองตลอดทั้งกระบวนการในพื้นที่ภาคเหนือ และการสนับสนุนชุมชนวิจัยท่องเที่ยวร่วมกับ ศูนย์ประสานงานวิจัย เพื่อท้องถิ่น (Node) หรือ พี่เลี้ยงโครงการวิจัยในพื้นที่ โดยมีทั้งงานพัฒนาโครงการวิจัย งานติดตามสนับสนุน โครงการวิจัย การประสานความร่วมมือกับศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และการจัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพ นักวิจัย ซึ่งเป็นภาระงานที่ต่อเนื่องมาจากการดำเนินงานใน 3 ปีที่ผ่านมา

จากแนวคิดที่ทางสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะลดบทบาทการสร้างรูปธรรมด้วยโครงการวิจัยระดับ พื้นที่ด้วยตนเอง เป็นการหนุนเสริมให้ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาค/ จังหวัด เข้ามามีบทบาทใน การดูแลโครงการวิจัยประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระดับพื้นที่มากขึ้น โดยที่สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน ยังคงหนุนเสริมเรื่ององค์ความรู้เฉพาะและนำบทเรียนมาแลกเปลี่ยนในปี พ.ศ.2553 ทางสถาบันการท่องเที่ยวโดย ชุมชน ได้ปรับแนวทางการสนับสนุนในเชิงรุกมากขึ้น โดยการวิเคราะห์สถานการณ์การท่องเที่ยว และโจทย์วิจัย ใหม่ ๆ ที่สามารถตอบสนองสถานการณ์ปัญหาของชุมชน ซึ่งประเด็นเรื่องขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว เป็นเรื่องที่น่าสนใจ ที่จะสามารถทำให้ชุมชนที่ทำเรื่องการท่องเที่ยวได้นำเอาเรื่องนี้ไปวางแผนในการจำกัดจำนวน นักท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับขีดความสามารถในการรองรับของชุมชน อันจะเป็นประโยชน์ในการลดเป็นต้นแบบ เพื่อขยายผลในพื้นที่ชุมชนที่ทำเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั่วประเทศได้ต่อไป

จากการดำเนินงานของสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในการสนับสนุนกลไกในพื้นที่ 2 ปีที่ผ่านมา ค้นพบองค์ความรู้ใหม่ ได้แก่ (1) การสร้างเครื่องมือใหม่ ๆ ในการทำงานร่วมกัน (2) การเติมทักษะ องค์ความรู้ ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้กับเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบโดยตรง (3) การวิเคราะห์สถานการณ์ของพื้นที่และ ออกแบบการทำงานร่วมกัน พบว่า 2 ปีที่ผ่านมา เจ้าหน้าที่โหนด หลายคนมีพัฒนาการที่ดี และในปี พ.ศ.2554 ความท้าทายใหม่ที่ยังคงต้องสร้างกลไกในพื้นที่คือจะหาอย่างไรให้คนทำงานในพื้นที่สามารถพัฒนาศักยภาพ ตนเองให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพได้ ตลอดจนขยายผลในการสร้างกลไกในพื้นที่ที่เพิ่มขึ้นมากกว่าโหนดของ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น แต่ยังคาดหวังการขยายผลการทำงานไปยังกลไกในพื้นที่ที่เป็นหน่วยงานในพื้นที่เพื่อให้ ทำงานกับโหนด ได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิภาพ

ความคาดหวังในการสร้างกลไก (Unit) ในพื้นที่เพื่อให้สามารถสนับสนุนชุมชนวิจัยท่องเที่ยวให้มี ประสิทธิภาพนั้น ทีมวิจัยคาดหวัง ช้อค้นพบใหม่จากวิจัยในประเด็นเครื่องมือและกระบวนการที่ใช้ในการสนับสนุน โหนดที่มีความต่างระดับในการทำงานและสามารถพัฒนากลไกให้ยกระดับได้ โดยคาดหวังว่า โหนด ระดับ C และ B จะสามารถพัฒนาเป็นโหนดระดับ A ได้ในที่สุด

จากการวิเคราะห์สถานการณ์ ประเมินทิศทางของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทย มาแล้วนั้นพบว่า องค์ความรู้ที่ยังขาดและเป็นความต้องการของสังคมคือประเด็นการศึกษาขีดความสามารถในการรองรับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดย สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้การสนับสนุนโครงการวิจัยในประเด็นนี้ 4 โครงการในบริบทพื้นที่ที่แตกต่าง 4 ภาคของไทย โดยการสังเคราะห์ชุดความรู้ที่นับว่าเป็นองค์ความรู้ใหม่ และสามารถนำไปสร้างต้นแบบพร้อมกับขยายผลในพื้นที่ชุมชนท่องเที่ยวอื่นๆ ได้อย่างไร ซึ่งองค์ความรู้ใหม่จากชุดโครงการวิจัยขีดความสามารถในการรองรับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Carrying Capacity CBT) นี้จะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนการพัฒนาและวางแผนการจัดการชุมชนท่องเที่ยวที่มีการพัฒนามาแล้วและเกิดผลกระทบขึ้น รวมทั้งชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ท่องเที่ยวกระแสหลักอีกด้วย เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

ดังนั้น โจทย์วิจัยของสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต่อภารกิจเดิมในการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในระดับพื้นที่ ทั้งในระดับโครงการและเหนือโครงการ รวมทั้งการทำงานร่วมกับโหนด ต่าง ๆ จะมีแนวทางในการทำงานอย่างไรที่จะทำให้ผีเสื้อ หรือ โหนดสามารถสร้างและพัฒนาชุดความรู้ในการหนุนเสริมชุมชน/หน่วยงานในประเด็นเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ ในขณะที่เดียวกันสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน เข้ามามีบทบาทในการมองภาพกว้าง ประกาศโจทย์ในลักษณะชุดโครงการมากขึ้น และหาแนวทางในการสนับสนุนเพื่อให้โครงการวิจัยย่อยแต่ละโครงการในชุดโครงการเดียวกันได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวคิด กรอบการทำงานและเนื้อหา งานวิจัยได้ลุ่มลึกมากขึ้น ตอบโจทย์ชุมชนท้องถิ่นได้ตรงประเด็นปัญหา ในขณะเดียวกันก็มีกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่ดึงคนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อให้งานวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชุมชนได้อย่างแท้จริงต่อไป

การค้นหาคำรู้ในประเด็นชุมชนท่องเที่ยวกับการจัดการความมั่นคงทางอาหารเป็นความรู้ใหม่ที่ยังไม่มีงานวิจัยมาอธิบายความรู้นี้ การพัฒนาชุดโครงการนี้จึงเป็นการริเริ่มค้นหาคำรู้ใหม่เพื่อมาอธิบายและเชื่อมโยงกับความรู้ที่กำลังค้นหาของงานเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ซึ่งสอดคล้องกับ Theme ของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ใน 3 ปีนี้ การเริ่มต้นการขึ้นชุดโครงการวิจัยนี้จึงมีการเลือกพื้นที่ยุทธศาสตร์ที่สอดคล้องกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ และได้มีการลงพื้นที่เพื่อประเมินศักยภาพและความพร้อมของพื้นที่ โดยการดำเนินการนี้มีหลักคิด แนวคิดความมั่นคงทางอาหาร ดังนี้

ความมั่นคงทางอาหาร หมายถึง “...คนทุกคนมีความสามารถเข้าถึงอาหารที่เพียงพอ ปลอดภัยและมีโภชนาการ ทั้งในทางกายภาพและเศรษฐกิจ ในการตอบสนองความต้องการและความพึงพอใจทางอาหารของพวกเขา เพื่อให้เกิดชีวิตที่ประกอบด้วยความกระตือรือร้นและสุขภาพ”¹

จากความหมายข้างต้น องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ได้แบ่งและให้ความหมายความมั่นคงทางอาหารออกเป็น 4 มิติย่อย² ได้แก่

- ความพร้อมเพียง : ความพอเพียงของปริมาณอาหารในคุณภาพที่เหมาะสม ซึ่งอาจได้มาจากการผลิตภายในประเทศหรือการนำเข้า รวมถึงความช่วยเหลือทางอาหาร
- การเข้าถึง : การเข้าถึงทรัพยากรที่พอเพียงของบุคคลเพื่อได้มาซึ่งอาหารที่เหมาะสมและมีโภชนาการ ทรัพยากรที่ว่าหมายถึงความสามารถของบุคคลที่จะกำหนดควบคุมกลุ่มสินค้าหนึ่งๆ ได้ภายใต้บริบททางกฎหมาย การเมือง เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนที่บุคคลอาศัยอยู่ (รวมถึงสิทธิตามประเพณี เช่น การเข้าถึงทรัพยากรส่วนรวมของชุมชน)

¹Food security exists “when all people, at all times, have physical and economic access to sufficient safe and nutritious food that meets their dietary needs and food preferences for an active and healthy life.”

²FAO, 2006.

■ การใช้ประโยชน์ : การใช้ประโยชน์ด้านอาหารผ่านอาหารที่เพียงพอ น้ำสะอาดและการรักษาสุขภาพและสุขอนามัยเพื่อที่จะเข้าถึงภาวะความเป็นอยู่ที่ดีทางโภชนาการซึ่งความต้องการทางกายภาพทั้งหมดได้รับการตอบสนอง โดยนัยยะนี้ จึงสัมพันธ์กับปัจจัยนำเข้าที่ไม่ใช่อาหารด้วย

■ เสถียรภาพ : เพื่อจะมีเสถียรภาพทางอาหาร ประชาชน ครัวเรือนและบุคคลจะต้องเข้าถึงอาหารที่เพียงพอตลอดเวลา ไม่ต้องเสี่ยงกับการไม่เข้าถึงอาหารอันเป็นผลมาจากวิกฤตที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน (เช่น วิกฤตทางเศรษฐกิจหรือสภาพภูมิอากาศ) หรือเหตุการณ์ที่เป็นไปตามวงจร (เช่น ภาวะความไม่มั่นคงทางอาหารตามฤดูกาล) ในความหมายนี้ จึงครอบคลุมถึงทั้งมิติความพอเพียงและการเข้าถึงอาหาร

ส่วนสภาวะที่ตรงข้ามกับความมั่นคงทางอาหาร คือ ความไม่มั่นคงทางอาหาร สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทตามระยะเวลาของความไม่มั่นคง คือ ความไม่มั่นคงทางอาหารเรื้อรัง (chronic) และความไม่มั่นคงทางอาหารแบบชั่วคราว (transitory)

งานศึกษาความมั่นคงทางอาหารส่วนใหญ่มักจะกำหนดองค์ประกอบความมั่นคงทางอาหารในลักษณะที่สอดคล้องกับนิยามของเอฟเอโอ แต่งานบางชิ้นก็อาจจะบางมิติออกไป เช่น งานศึกษาของโครงการความช่วยเหลือด้านอาหารของ USAID³ คู่มือการประเมินความมั่นคงทางอาหารแอฟริกาของสภาการศึกษา⁴ และเอกสารของสำนักงานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของรัฐสภาอังกฤษได้ตัดมิติเสถียรภาพด้านอาหารออกไป⁵ แต่ขยายมิติการเข้าถึงเป็น มิติคุณภาพของอาหาร และความสามารถในการใช้ประโยชน์อาหารทั้งในเชิงร่างกายและอำนาจในการกำหนดลักษณะการกิน

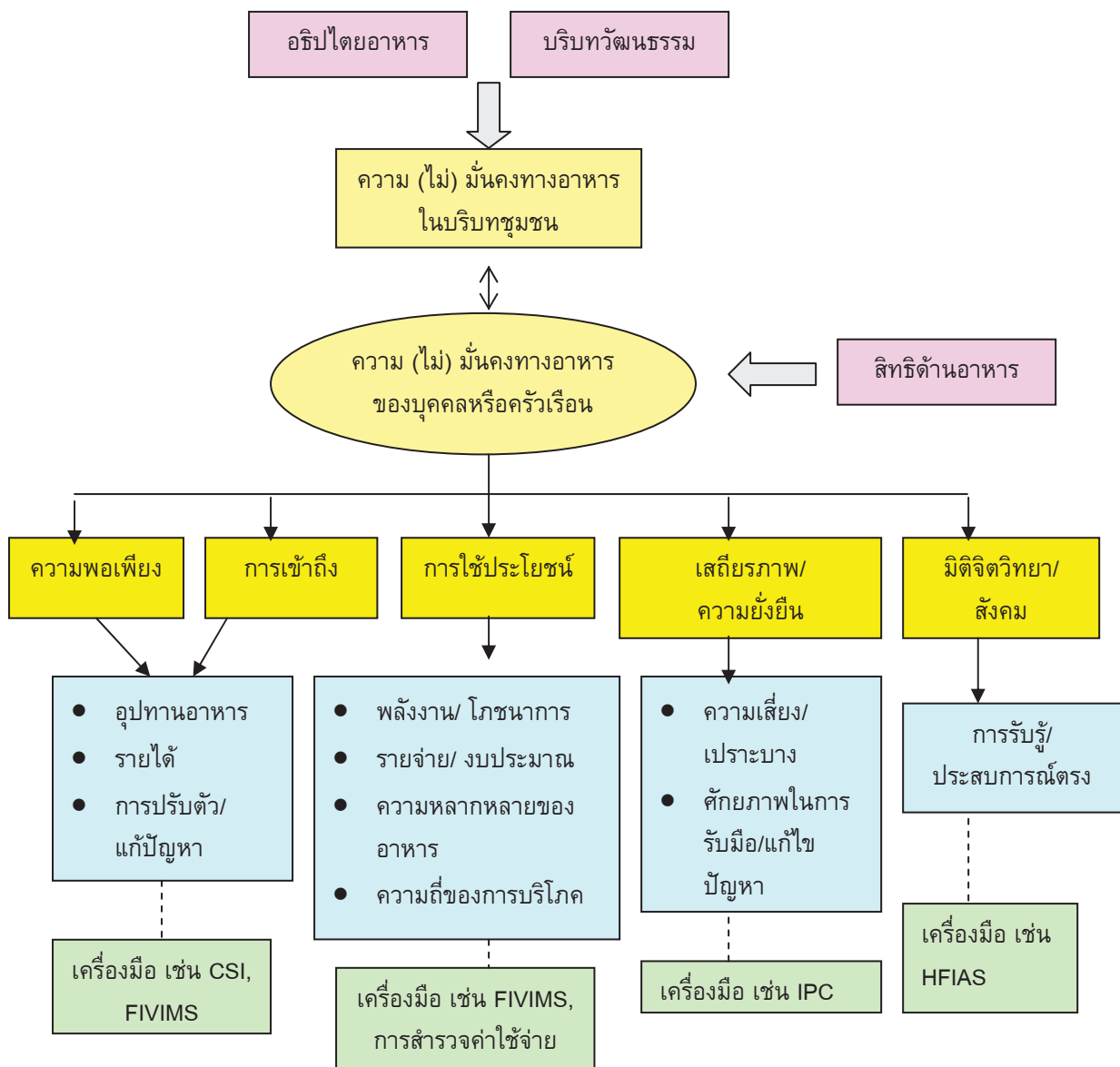
แม้ว่าความมั่นคงทางอาหารในแบบฉบับของเอฟเอโอจะเป็นที่ยอมรับและอ้างถึงมากที่สุด แต่ก็ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ถึงจุดบกพร่อง ที่สำคัญ คือ คำนียามข้างต้นเน้นเฉพาะเป้าหมายความมั่นคงทางอาหาร แต่ไม่ได้พูดถึงที่มาของอาหาร กระบวนการผลิตอาหารและบริบทแวดล้อมอื่นๆ ของความมั่นคงทางอาหาร ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องศึกษามิติอื่นๆ ของความมั่นคงทางอาหาร ซึ่งอาจไม่ใช่เรื่องของอาหารโดยตรง แต่ส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหาร เช่น สถานการณ์ความเสี่ยง ความเปราะบาง ประเด็นความเป็นธรรมทางสังคม การพึ่งพาตนเองและการพัฒนาชุมชน เป็นต้น

³ดู Frank Riely, 1999.

⁴ดู International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, 2006.

⁵The Parliamentary Office of Science and Technology, 2006.

2) สังเคราะห์ความรู้จากโครงการวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยชุมชนกับความมั่นคงทางอาหาร 3 โครงการ



แผนภาพที่ 5-6 กรอบแนวคิดความมั่นคงทางอาหาร

การวิเคราะห์พื้นที่เป้าหมายในการทำงาน

2.1) พื้นที่วิกฤตด้านอาหารและการเปลี่ยนแปลงของชุมชน มิติการเกษตร

ได้แก่ บ้านแพมบก อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2.2) พื้นที่วิกฤตด้านอาหารและการเปลี่ยนแปลงของชุมชน มิติทรัพยากรธรรมชาติ

ได้แก่ บ้านห้วยทุ่ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

2.3) พื้นที่วิกฤตด้านอาหารและการเปลี่ยนแปลงของชุมชน มิติวัฒนธรรม

ได้แก่ บ้านดอยมด อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

2.1) พื้นที่วิกฤติด้านอาหารและการเปลี่ยนแปลงของชุมชน มิติการเกษตร

เริ่มต้นการดำเนินงานด้วยการวิเคราะห์พื้นที่ร่วมกับกลไกกลางภาคเหนือ โดยการศึกษา ทบทวน งานวิจัยเดิมที่มีผู้ศึกษาไว้แล้วในการประมวลสถานการณ์ด้านความมั่นคงทางอาหารพื้นที่อำเภอปาย ประกอบกับ อำเภอปายเป็นพื้นที่เปิดและมีสถานการณ์การท่องเที่ยวที่กำลังวิกฤติ รวมทั้งภาวะการผลิต ระบบเกษตรที่ต้องพึ่งพาผลผลิตจากภายนอกเป็นส่วนใหญ่ในขณะที่กำลังการผลิตจากภายในมีน้อยและผู้บริโภคเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆจากการท่องเที่ยว

การทบทวนงานวิจัย สถานการณ์พื้นที่อำเภอปาย

โครงการวิจัยนำร่องระยะสั้นสำหรับพื้นที่สีเขียวในอำเภอปาย: การพัฒนาระบบการผลิตทางการเกษตร ยั่งยืน ของอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ภายใต้ความร่วมมือระหว่างภาครัฐ วิชาการและกลุ่มเครือข่ายเกษตรกร โดย ผศ.สาวิตร มีจ้อย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ซึ่งผลจากงานวิจัยนี้ เป็นการศึกษาชุมชนในพื้นที่ อำเภอปายทั้งหมดค้นพบโจทย์วิจัยต่อไปในพื้นที่ในหลากหลายประเด็นได้แก่

- การพัฒนาเพื่อเพิ่มผลผลิตข้าวให้พอกิน บ้านห้วย บ้านแพมบก บ้านแม่ะ
- การพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตแป้งข้าวสาลีไทย บ้านเวียงเหนือ
- การพัฒนาเทคนิคการออกแบบผ้าทอลายกะเหรี่ยง บ้านแม่ปิง บ้านแม่เย็น
- การพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรเพื่อเพิ่มมูลค่า บ้านเวียงใต้
- การพัฒนาระบบรูปแบบการผลิตพืชปลอดภัยและปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ บ้านแม่มาเต็งใน
- การพัฒนาระบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรม บ้านแม่มาเต็ง บ้านแม่ปิง และบ้านเมืองแปง

จากงานวิจัยดังกล่าว ที่วิจัยได้มีการศึกษาและวิเคราะห์เบื้องต้นก่อนและทำการลงพื้นที่

เพื่อเช็คข้อมูลกับชุมชน พร้อมทั้งความสนใจของชุมชนด้วย ทำให้ทีมงานลงพื้นที่ในการพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยที่บ้านแพมบก ตำบลทุ่งยาว อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอนเนื่องจากมีทีมชุมชนที่สนใจและประสานงานเรื่องความต้องงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปจัดการปัญหาและพัฒนาชุมชน

บ้านแพมบก ตำบลทุ่งยาว อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน พื้นที่ชุมชนที่อยู่ในเขตอำเภอปายและชาวบ้านสนใจพัฒนาชุมชนด้านการท่องเที่ยวเนื่องจากกระแสการท่องเที่ยวที่ลุดคืบเข้าไปในชุมชนบ้านแพมบก หมู่ที่ 6 ตำบลทุ่งยาว อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งอยู่ห่างจากตัวอำเภอปายประมาณ 20 กิโลเมตรในช่วงก่อน ปี พ.ศ.2530 ชาวบ้านแพมบก มีวิถีในการดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย พึ่งพาอาศัยธรรมชาติในการดำรงชีวิต และมีการทำการเกษตรเพื่อยังชีพ แบบพึ่งตนเอง ทางด้านปัจจัยการผลิตต่างๆทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ ดิน น้ำ ป่า และ สัตว์ป่า คนในชุมชนใช้ประโยชน์จากป่า ในฐานะที่เป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของคนในชุมชน ทั้ง เห็ด หน่อไม้ สัตว์ป่า และยาสมุนไพร เป็นต้น ที่มีอยู่มากมายและหลากหลายเพียงพอต่อการบริโภคในแต่ละฤดูกาล ในด้านการเกษตร เป็นการผลิตเพื่อยังชีพและแลกเปลี่ยนกันในชุมชน อาศัยปัจจัยการผลิตที่เป็นองค์ความรู้และภูมิปัญญาที่สั่งสมมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ และพึ่งพาอาศัยธรรมชาติด้วยความเคารพ ไม่มีการใช้เครื่องจักร เครื่องยนต์และสารเคมี ใช้แรงงานสัตว์และแรงงานคนเป็นหลัก พันธุ์พืช ที่เพาะปลูกในอดีตนั้นมีความหลากหลาย พันธุ์พืชที่สำคัญได้แก่ ข้าวไร่ ข้าวนา อ้อย ถั่วเหลือง และพืชผักต่างๆ ซึ่งเป็นพันธุ์พืชหลักที่เป็นส่วนประกอบของอาหารท้องถิ่น และอาหารที่ใช้ประกอบในประเพณีต่างๆ ภูมิปัญญาในการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรในอดีตของชาวบ้านแพมบกนั้น แทบทุกหลังคาเรือนจะมีเครื่องอัดอ้อย โดยใช้พลังงานน้ำหรือแรงงานสัตว์ เพื่อผลิตเป็นน้ำตาลอ้อย ใช้ในการบริโภคในครัวเรือนและใช้ในประเพณีต่างๆ นอกจากนี้ยังมีक्रमมอง ครกกระเดื่อง ที่ใช้ตำข้าว เพื่อไว้ใช้บริโภคในครัวเรือน อีกด้วย ในด้านวัฒนธรรมประเพณี บ้านแพมบกในอดีตยังคงมีการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีมาจากบรรพบุรุษและยังคงรักษาไว้อย่างดี

นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2534 เป็นต้นมา ความเจริญต่างๆ เริ่มเข้าไปถึงหมู่บ้านแพมบก มีไฟฟ้าใช้ในหมู่บ้าน ทำให้มีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนที่เพิ่มสูงขึ้น ทั้งค่าไฟฟ้า และค่าสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ สิ่งก็ตามมาก็คือ วัฒนธรรมค่านิยมบริโภคนิยมจากภายนอก ที่ตามมากับสื่อต่างๆ จนทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยขาดการตั้งรับอย่างรู้เท่าทัน ส่งผลให้ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี บางอย่างเริ่มสูญหายและถูกมองข้ามไป การบริโภคพึ่งพาข้างนอกมากขึ้น

สถานการณ์ด้านการท่องเที่ยว บ้านแพมบกเริ่มมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเมื่อประมาณปี พ.ศ.2549 เนื่องจากหมู่บ้านมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ น้ำตกแพมบก น้ำตกแพมบกบน จุดชมวิว และความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ ทำให้เริ่มมีนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ซึ่งรถจักรยานยนต์เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ และในปี พ.ศ.2550 ได้มีบริษัท จัดกิจกรรมท่องเที่ยวผจญภัย (Zip line) เข้ามาใช้พื้นที่ป่า ทำกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงผจญภัย ด้วยการโหนสลิง ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งทางบริษัทได้จัดสรรรายได้ส่วนหนึ่งให้กับหมู่บ้านและเปิดโอกาสให้คนในชุมชนซื้อหุ้นของบริษัทได้ ซึ่งผลประโยชน์ที่ผ่านมานี้ ถือว่าไม่ดีนัก หมู่บ้านและผู้ถือหุ้น ไม่ได้รับผลตอบแทนอย่างที่ได้มีการตกลงกันไว้ เนื่องจากไม่ได้รับความนิยมนักท่องเที่ยว บ้านแพมบกถือเป็นหมู่บ้านที่มีศักยภาพในด้านแหล่งท่องเที่ยว ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี วัดป่า ความสงบเรียบง่าย อากาศดีไม่ร้อนของคน และเป็นพื้นที่ที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นประจำโดยเฉลี่ยวันละ 10 คนต่อวัน กว่า 90% เป็นนักท่องเที่ยวต่างชาติ และมีนักท่องเที่ยวชาวไทย ในฤดูฝน อีกทั้งแนวโน้มการขยายตัวเข้ามาของธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งหากไม่มีการตั้งรับ ชุมชนก็จะตกอยู่ในสถานะผู้ถูกท่องเที่ยว และขาดการเตรียมความพร้อมในด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากสถานการณ์ที่กล่าวมาข้างต้น ชาวบ้านแพมบก จึงเห็นความสำคัญในการใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในการศึกษาข้อมูลวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ของชุมชนในอดีต และศึกษาข้อมูลศักยภาพ สถานการณ์ด้านการท่องเที่ยวรวมทั้งข้อมูลนักท่องเที่ยว เพื่อหาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม และช่วยในการฟื้นฟู วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต เพื่อนำไปสู่การพึ่งพาตนเองด้านการผลิตอาหาร และการดำรงชีวิต ของคนในชุมชน

จากการดำเนินการพัฒนาโครงการวิจัยดังกล่าว ได้มีการจัดเวทีในพื้นที่จำนวน 4 ครั้ง

- เวทีสร้างความเข้าใจแนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- เวทีสร้างความเข้าใจแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และความมั่นคงทางอาหาร
- เวทีทบทวนสถานการณ์ของพื้นที่เพื่อวิเคราะห์โจทย์วิจัยและค้นหาที่มวิจัยชุมชน
- เวทีพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัย

โครงการวิจัยนี้เป็นความพยายามของการสร้างองค์ความรู้ของชุมชนไทยใหญ่ที่สะท้อนเรื่องราวของตนในการจัดการตนเองด้านอาหาร พลังงาน และมิติอื่นๆ โดยใช้ฐานด้านการเกษตรที่เป็นเรื่องหลักของชุมชนเป็นฐานในการฟื้นฟูวิถีชีวิตและการจัดการชุมชนด้วยตนเองผ่านเครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นตัวเดินเรื่องสถาบันการท่องเที่ยวมีหน้าที่สนับสนุน และถอดประมวลความรู้ของโครงการวิจัยนี้เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ของชุมชนท่องเที่ยวที่สามารถจัดการวิกฤติอาหาร พลังงาน และทรัพยากรของชุมชนได้ด้วยกระบวนการของคนในชุมชนเอง

2.2) พื้นที่วิกฤติด้านอาหารและการเปลี่ยนแปลงของชุมชน มิติทรัพยากรธรรมชาติ

ได้แก่ บ้านหัวทุ่ง อำเภอเชียงดาวจังหวัดเชียงใหม่

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้วิเคราะห์ข้อมูลด้านการเปลี่ยนแปลงของสังคม ชุมชนท้องถิ่นภาคเหนือพบว่า ประเด็นหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงคือการปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตจากพืชพื้นเมืองสู่การผลิตแบบ

พืชเชิงเดี่ยว พื้นที่อำเภอเชียงดาวเป็นอีกหนึ่งพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบของการปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตดังกล่าว ดังนั้นการเลือกพื้นที่เชียงดาวจึงเป็นอีกหนึ่งบริบทของชุมชนเมืองภาคเหนือที่ชาวบ้านตระหนักถึงวิกฤติความไม่มั่นคงทางอาหาร พลังงานและการเปลี่ยนแปลงของโลก

พื้นที่บ้านหัวทุ่งเป็นกลุ่มคนเมือง ตั้งอยู่ที่ หมู่ 14 ต.เชียงดาว อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่ ปัจจุบันมีประชากรอาศัยอยู่ประมาณ 64 หลังคาเรือน อาชีพส่วนใหญ่คือ เกษตรกรรม รองลงมาคือ รับจ้างทั่วไป สภาพที่ตั้งอยู่ระหว่างแนวต่อเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าดอยเชียงดาว ซึ่งเป็นเขตต้นน้ำห้วยแม่ลู่ และห้วยละครที่ไหลลงสู่ลำน้ำปิง ทิศตะวันตกมีชายขอบของผืนป่าใหญ่ที่อุดมสมบูรณ์แห่งหนึ่งของเชียงดาว เรียกว่า “ป่าชุมชนบ้านหัวทุ่ง” ทุกพื้นที่ในชุมชนสามารถมองเห็นดอยหลวงเชียงดาวและดอยนางได้อย่างชัดเจนซึ่งเป็นทิวทัศน์ที่สวยงามอีกที่หนึ่งของอำเภอเชียงดาว

โดยเงื่อนไขภายในชุมชนบ้านหัวทุ่งมีการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และมีการทำงานร่วมกันระหว่าง CBT-I โดยเป็นพื้นที่แหล่งศึกษาดูงานในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และเป็นพื้นที่แหล่งเรียนรู้ของกลุ่มนักศึกษา พัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านหัวทุ่ง เริ่มหลังจากที่บ้านหัวทุ่งมีการฟื้นฟูป่าและระบบนิเวศ จัดสรรเขตพื้นที่อนุรักษ์ป่าต้นน้ำ จัดทำระบบจัดการน้ำแบบเหมืองฝาย และทำพิธีกรรมความเชื่อต่างๆ เพื่อการอนุรักษ์รักษาป่าสืบมา จนสภาพป่าค่อยๆฟื้นฟูดมสมบูรณ์ ต่อมาเกิดการจัดตั้งป่าชุมชน และ จัดสรรพื้นที่ปลูก “ป่าไผ่เศรษฐกิจ” ทำให้มีคนภายนอกทั้งกลุ่มคนและหน่วยงานเริ่มเข้ามาศึกษาดูงานการจัดการป่าบ้านหัวทุ่ง ซึ่งทรัพยากรในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ได้แก่ ป่าชุมชน ป่าไผ่เศรษฐกิจ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ อาชีพ เกษตรกรรม และการจักสาน

แต่จากการศึกษาข้อมูลพบว่าชุมชนมีสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของระบบวิถีชีวิตและทรัพยากรธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงไป โดยสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากระบบการผลิตที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลต่อการดำรงชีวิตประจำวัน ประเด็นการเปลี่ยนแปลงที่ค้นพบ คือ ทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิตประจำวันเปลี่ยนไปทั้งเรื่องความเป็นอยู่ ด้านอาหารทรัพยากรในชุมชนอันอุดมสมบูรณ์ ถูกใช้ไปอย่างขาดความรู้และการจัดการอย่างเป็นระบบ ระบบการผลิตที่เปลี่ยนจากข้าวไร่ เป็นข้าวโพดและพืชเศรษฐกิจอื่นๆส่งผลให้ทรัพยากรดิน น้ำเริ่มเสื่อมโทรม สัตว์ในลำธารที่ใช้เป็นอาหารสุญหายเนื่องจากการปนเปื้อนสารเคมีในน้ำ การเกษตรไม่ได้ผลผลิตเท่าที่ควร ต้นทุนการเกษตรสูงขึ้นวัตถุดิบที่ใช้ประกอบอาหารปนเปื้อนสารเคมี คุณภาพชีวิตด้านสุขภาพแย่ลง คนในชุมชนป่วยด้วยโรคร้ายมากขึ้น ส่วนใหญ่เป็นโรคที่เกิดจากการบริโภคอาหารไม่ถูกต้อง ทรัพยากรในป่ามีคนภายนอกลักลอบเข้ามานำไปขายโดยเฉพาะสมุนไพร คนรุ่นหลังเริ่มออกไปหางานทำและตั้งรกรากที่อื่น ผืนที่ดินที่เคยเป็นกรรมสิทธิ์ของคนที่นี่ถูกถ่ายโอนให้คนในเมืองหลวงและชาวต่างชาติ จากการวิเคราะห์และประเมินร่วมกันพบว่าสถานการณ์ดังกล่าวยังไม่ถึงขั้นวิกฤติแต่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลง การพึ่งตนเองน้อยลง พึ่งพาอาหาร ปัจจัยต่างๆจากภายนอกมากขึ้น วิธีการกินการอยู่กับป่าลดลงดังนั้นประกอบกับความต้องการของชุมชนต้องการฟื้นฟูวิถีพึ่งตนเอง จึงกลายเป็นประเด็นวิจัย ที่ชุมชนสนใจที่จะใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการศึกษาข้อมูลชุมชนในมิติต่างๆ แบบวิถีพึ่งตนเองในอดีตถึงปัจจุบัน เพื่อจะสามารถบริหารจัดการการใช้ทรัพยากรของชุมชนอย่างยั่งยืน

2.3) พื้นที่วิกฤติด้านอาหารและการเปลี่ยนแปลงของชุมชน มิติวัฒนธรรม

ได้แก่ บ้านดอยมด อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย (พื้นที่ความร่วมมือกับโครงการหลวง)

จากการสัมมนาทางวิชาการเพื่อวางแผนแม่บทการทำงานวิจัยของโครงการหลวง เมื่อต้นเดือนธันวาคม ปี 2553 พบว่า การวิจัยของโครงการหลวงที่ผ่านมายังขาดงานวิจัยที่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและขาดการติดตามประเมินผลงานวิจัยว่าเป็นประโยชน์ต่อชุมชนบนพื้นที่สูงอย่างไร ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของฝ่ายงานวิจัยที่ให้ความสนใจเรื่อง “การวิจัยเพื่อท้องถิ่น(community base research: CBR)” ในการเป็นเครื่องมือการพัฒนาให้

คนในชุมชนเป็นผู้ตั้งคำถามและแสวงหาคำตอบด้วยกระบวนการวิจัยที่ชุมชนมีส่วนร่วม และมีกระบวนการหนุนเสริมด้านการคิด-วิเคราะห์ และแสวงหาทางออกที่เหมาะสมผ่านการปฏิบัติการ โดยผลที่ได้จากการวิจัยชาวบ้านสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง

ทางสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้ร่วมแลกเปลี่ยนองค์ความรู้เรื่องงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น รวมทั้งเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายวิจัยของโครงการหลวงเข้าร่วมสังเกตการณ์การฝึกอบรมการประชุม-สัมมนาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นหลายครั้งในปี 2553 และเจ้าหน้าที่บางคนได้ทดลองนำหลักการและกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเข้าไปทำงานกับชุมชน

จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเรื่องการทำงานวิจัย การเข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ตลอดจนการลงพื้นที่เพื่อร่วมวิเคราะห์สถานการณ์ในพื้นที่บางแห่งร่วมกับเจ้าหน้าที่วิจัยของโครงการหลวง ในการสัมมนาทางวิชาการของโครงการหลวงทางสกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้ร่วมเป็นคณะทำงานในการจัดกระบวนการกลุ่มย่อยเพื่อระดมความคิดเห็นของนักวิจัยและภาคีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยของโครงการหลวง และเห็นร่วมกันว่าหากต้องการให้งานวิจัยรับใช้ชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง ชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัย และหากต้องการให้ฝ่ายวิจัยสามารถวางแผนงานในการสนับสนุนได้อย่างสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนบนที่สูงที่เป็นพื้นที่เป้าหมายของโครงการหลวง จำเป็นต้องทำการประเมินสถานการณ์ของพื้นที่ ซึ่งการทำแผนที่ทางสังคม Social Mapping (SM) สามารถเป็นเครื่องมือในการประเมิน “ทุนทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม” ของพื้นที่ได้ ซึ่งการประเมินดังกล่าวจะทำให้เจ้าหน้าที่ของโครงการหลวงเห็นว่ามิประเด็นใดบ้างที่น่าจะทำการวิจัย และหากจะใช้การวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการทำงานวิจัยมีพื้นที่ใดบ้างที่มีความพร้อมในการเริ่มต้นเป็นพื้นที่นำร่อง

การดำเนินการของโครงการนี้เป็นการสร้างการเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้กับเจ้าหน้าที่ฝ่ายวิจัย มูลนิธิโครงการหลวงผ่านเครื่องมือ Social Mapping (SM) ซึ่งเป็นเหมือนต้นทางในการเปิดพื้นที่การเรียนรู้เครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ดังนั้นเบื้องต้นของการสร้างการเรียนรู้จึงจำเป็นต้องมีกรอบในการกำหนดขอบเขตการทำงาน โดยมีการกำหนดประเด็นเบื้องต้นในการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับการสนับสนุนงานของฝ่ายวิจัย มูลนิธิโครงการหลวง โดยให้ครอบคลุมมิติในการทำงานดังนี้

- การท่องเที่ยวโดยชุมชน
- การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- การเกษตรบนพื้นที่สูง
- การพัฒนาคนและชุมชนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้และการพึ่งตนเอง
- การเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพการผลิต
- การสร้างระบบตลาดอย่างมีประสิทธิภาพ
- การบริหารจัดการองค์กรแบบบูรณาการ

โดยมีกระบวนการในการคัดเลือกพื้นที่นำร่องในการศึกษาจาก 38 ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง และกำหนดกรอบประเด็นในการศึกษาต้นทุนทางสังคมให้ครอบคลุมมิติดังกล่าวข้างต้น และสามารถเป็นตัวนำทางในการออกแบบกระบวนการเก็บข้อมูลศึกษาต้นทุนทางสังคมและเกิดโจทย์วิจัยที่ตรงกับความต้องการของพื้นที่ พร้อมทั้งสอดคล้องกับการสนับสนุนงานของฝ่ายวิจัย มูลนิธิโครงการหลวง

จากการดำเนินงานพบว่ามีศูนย์พัฒนาโครงการหลวงที่เข้าร่วมในโครงการที่สนใจเรียนรู้และพัฒนาคนพัฒนาพื้นที่ด้วยเครื่องมืองานวิจัยอยู่ 4 ศูนย์ฯ

- 1) ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่ทาเหนือ อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่
- 2) ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยน้ำริน อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

- 3) ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองเขียว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่
- 4) ศูนย์พัฒนาโครงการขุนวราง อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่

จากการลงพื้นที่เพื่อทำข้อมูลภาพรวมของชุมชนโดยการทำแผนที่ทางสังคม Social Mapping ทำให้ทีมได้ข้อมูลพื้นที่ในมิติต่างๆ รวมทั้งยังได้เห็นสถานการณ์ของพื้นที่ และปัญหาในแต่ละประเด็นที่มีอยู่ โดยแต่ละพื้นที่มีการทำข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์สถานการณ์และปัญหาได้แก่

- ข้อมูลการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
- ข้อมูลวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต
- ข้อมูลระบบผลิตและการเกษตร
- ข้อมูลกลุ่ม องค์กรในชุมชนและระบบทุนจากภายนอก

จากการศึกษาข้อมูลที่ได้รับพบว่า ชุมชนที่มีความพร้อม และสนใจเครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และค้นพบประเด็นวิจัยที่สอดคล้องในประเด็นความมั่นคงทางอาหารและการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ บ้านดอยมด ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยน้ำริน อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

พื้นที่บ้านดอยมดเป็นชนเผ่าลาหู่ในพื้นที่การทำงานร่วมกันระหว่างสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน ร่วมกับโครงการหลวงในโครงการวิจัยเรื่อง การสร้างกระบวนการเรียนรู้เครื่องมือแผนที่ทางสังคม ในการศึกษาทุนทางสังคมของเจ้าหน้าที่โครงการหลวง โดยมีเป้าหมายในการติดตั้งเครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ให้กับฝ่ายวิจัยโครงการหลวง เมื่อดำเนินงานวิจัยได้ในระยะหนึ่งค้นพบประเด็นวิจัยที่น่าสนใจในพื้นที่บ้านดอยมด

โดยเงื่อนไขภายในชุมชน เป็นชุมชนที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว มีนักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวอยู่แล้ว แต่ชาวบ้านไม่ได้มีส่วนร่วมจากการท่องเที่ยว ประกอบกับจากการศึกษาชุมชนด้วยแผนที่ทางสังคม พบว่าชุมชนมีสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของระบบวิถีชีวิต คุณค่า ความเชื่อและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากระบบการผลิตที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลต่อการดำรงชีวิตประจำวัน ประเด็นการเปลี่ยนแปลงที่ค้นพบคือ วัฒนธรรม วิถีชีวิตประจำวันเปลี่ยนไปทั้งเรื่องความเป็นอยู่ ด้านอาหาร ด้านการแต่งกาย ดนตรี และอื่นๆ ที่มีผลมาจากระบบการผลิตที่เปลี่ยนจากข้าวไร่ เป็นข้าวโพดและพืชเศรษฐกิจอื่นๆ นอกจากนั้นยังส่งผลถึงสุขภาพและความเป็นอยู่ทุกๆ ไปด้วย หากแต่ได้มีการวิเคราะห์และประเมินร่วมกันพบว่าสถานการณ์ดังกล่าวยังไม่ถึงวิกฤติแต่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลง การพึ่งตนเองน้อยลง พึ่งพาอาหาร ปัจจัยต่างๆ จากภายนอกมากขึ้น วิธีการกินการอยู่กับป่าลดลง ดังนั้นประกอบกับความต้องการและโอกาสในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทางชุมชนจึงได้วิเคราะห์ร่วมกันถึงแนวทางการค้นหาวิธีการจัดการชุมชนที่สร้างคุณค่า ศรัทธาและวิถีเดิมๆ คืนมา ก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงไปมากกว่านี้ จึงกลายเป็นประเด็นวิจัย ที่ชุมชนสนใจที่จะใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการสะท้อนคุณค่า วิถีชีวิต วัฒนธรรมคนลาหู่ให้สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นได้

การเลือกเครื่องมือในการฟื้นฟูวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนนั้น ผ่านการวิเคราะห์สภาพปัญหาและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ พบว่าการรื้อฟื้นวัฒนธรรมเป็นกระบวนการทำงานที่เป็นนามธรรม จะทำอย่างไรให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของวัฒนธรรม วิถีชีวิต คุณค่าและความดีงามของชาติพันธุ์แบบจับต้องได้ มีการวิเคราะห์เครื่องมือหลายอย่างทั้งในแง่ของการรวบรวมความรู้ การสื่อสาร การถ่ายทอด การเรียนการสอน แต่เหล่านั้นเป็นกระบวนการภายในที่จะนำไปสู่การรื้อฟื้น ส่วนกระบวนการต่อยอดที่จะทำให้การรื้อฟื้นนั้นมันสร้างคุณค่าแบบจับต้องได้ ทางทีมวิจัยและพี่เลี้ยงได้วิเคราะห์ร่วมกันว่าน่าจะมีเครื่องมือที่สามารถจะสร้างการรื้อฟื้นความเป็นชุมชนชนท้องถิ่นและสื่อสารออกมาแบบจับต้องได้ ดังนั้น “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” จึงเป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะสะท้อนคุณค่า ความดีงามของชาติพันธุ์ ที่สามารถกระตุ้นคนในให้รักษา และสื่อสารกับคนนอกเพื่อสร้างรูปธรรมที่เป็นการยอมรับจากคนนอก สร้างแรงกระแทกสู่ภายในอีกด้านหนึ่ง ซึ่งภายใต้การออกแบบโครงการวิจัย

นี้โดยใช้การทอ่งเทียวเป็นเครื่องมือหนึ่ง ในกระบวนการวิจัยในการรื้อฟื้นความรู้แต่ละประเด็นที่กำหนดจะมีการออกแบบในเรื่องของ (1) การศึกษารวบรวมข้อมูล (2) ถ่ายทอดจากฐานสู่ฐาน (3) มีการบันทึก หรือเรียนแบบไม่เป็นทางการ (4) วิเคราะห์และหารูปแบบในการสื่อสารกับนักทอ่งเทียว ซึ่งยกตัวอย่างเช่นกรณี ดนตรีลาหู่ จะมีการรวบรวมความรู้โดยคนท้องถิ่น ทดลองทำเครื่องมือ มีการเรียนการสอนการเล่นดนตรี และออกแบบการสื่อสารกับคนนอก (นักทอ่งเทียว) ในการปฏิบัติการด้วย ซึ่งมีการออกแบบกระบวนการภายในการรื้อฟื้นไว้ในแต่ละประเด็นศึกษา โดยมุ่งเน้นการใช้ประโยชน์กับคนในชุมชนก่อน ส่วนการทอ่งเทียวน่าจะเป็นกุศโลบายในการกระตุ้นให้เกิดการรื้อฟื้นเพื่อประโยชน์ที่จับต้องได้และเป็นการสร้างรูปธรรมของการรื้อฟื้นดังกล่าว

เงื่อนไขภายนอกคือ การสร้างพื้นที่การเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรมของการวิเคราะห์พื้นที่ พัฒนาโครงการวิจัย ตลอดจนการติดตาม สนับสนุนโครงการวิจัย ซึ่งจะเป็นเครื่องมือหนึ่งในการติดตั้งเครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้กับฝ่ายวิจัย โครงการหลวง โดยการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติการจริง เพราะนอกจากโครงการวิจัยนี้จะสร้างคนเล็กๆ ในชุมชนให้เรียนรู้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นแล้วยังเป็นพื้นที่ในการสร้าง “พี่เลี้ยง” งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น อีกเช่นกัน

2.4) ถอดบทเรียนการขยายงานความรู้เชิงวิจัยประเด็นการทอ่งเทียวโดยชุมชน สู่หลักสูตรการเรียนการสอนของสถาบันการศึกษา

นอกจากการสังเคราะห์ชุดประเด็นการทอ่งเทียวโดยชุมชนและความมั่นคงทางอาหารของทั้งสามโครงการแล้วนั้น ซึ่งยังคงอยู่ในช่วงของการดำเนินโครงการวิจัยระยะที่หนึ่ง นอกจากนั้นแล้วแผนการทำงานในยุทธศาสตร์การทอ่งเทียวโดยชุมชนยังคงมีอีก 2 กิจกรรม ได้แก่

การจัดการความรู้ในการขยายงานความรู้เชิงวิจัย การทอ่งเทียวโดยชุมชนสู่หลักสูตรการเรียนการสอนของสถาบันการศึกษา ได้มีการทดลองกระบวนการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนร่วมกับวิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน ผ่านการสนับสนุนโครงการวิจัยเรื่อง การศึกษาความเป็นไปได้ของหลักสูตรการจัดการทอ่งเทียวโดยชุมชนพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ข้อสรุปที่ได้จากการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนร่วมกันพบว่า

รวมทั้งหมด 60 หน่วยกิต/ ปี

กลุ่มเป้าหมาย

1) อปท.

2) บัณฑิตคุุเทศก์ เฉพาะพื้นที่ 1 ปี: ทฤษฎี 8 เดือน, ปฏิบัติ 4 เดือน

จากการพัฒนาหลักสูตรร่วมกันนั้น พบว่าหลักสูตรประกาศนียบัตรจะเป็นหลักสูตรนำร่องเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และขั้นตอนต่อไปคือการส่งให้ส่วนกลางของวิทยาลัยชุมชนประกาศและทดลองใช้ต่อไป

ตารางที่ 5-1 หลักสูตรการจัดการท่องเที่ยวและนำเที่ยวโดยชุมชน ของวิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน

หลักสูตรการจัดการท่องเที่ยวและนำเที่ยวโดยชุมชน			
1. หลักสูตรการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2. หลักสูตรการพัฒนาทักษะการนำเที่ยวเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน			
วิชาพื้นฐาน	วิชาชีพเฉพาะ 1 วชช. + ปอท.	วิชาชีพเฉพาะ 2 วชช. + ทกจ.	วิชาเลือก
วิชาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว	การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชน	การวางแผนและจัดนำเที่ยว (ธุรกิจ)	การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
วิชาแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน	การวางแผนและจัดนำเที่ยว (ธุรกิจ)	หลักการปฏิบัติงานนำเที่ยว(ปฐมพยาบาล + การประสานงานการนำเที่ยว)	การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
พฤติกรรมนักท่องเที่ยว	การประกอบกิจการนำเที่ยว	การวางแผนและการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน + การประเมิน	การจัดการที่พักเพื่อการท่องเที่ยวชุมชน (Homestay)
หลักการท่องเที่ยวยั่งยืน	การเงิน/การบัญชีเพื่อการท่องเที่ยว	การเงิน/การบัญชีเพื่อการท่องเที่ยว	คอมพิวเตอร์เพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน
การท่องเที่ยวโดยชุมชน	การพัฒนาโครงการการท่องเที่ยว+ การติดตามและประเมินผล	การพัฒนาโครงการการท่องเที่ยว+ การติดตามและประเมินผล	ภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน 1
การมีส่วนร่วมชุมชน			ภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2
การตลาดท่องเที่ยวโดยชุมชน			
การจัดการทรัพยากรมนุษย์			
	ฝึกปฏิบัติ+ โครงการท่องเที่ยว	ฝึกปฏิบัติ+ รายการนำเที่ยว	
360 ชม.:วิชาละ 45 ชม. 24 หน่วยกิต	250 ชม.+ปฏิบัติ 960 ชม. 15 หน่วยกิต	15 หน่วยกิต	15 หน่วยกิต

2.5) เวทีนำเสนอผลงานการท่องเที่ยวโดยชุมชน - ปอท.

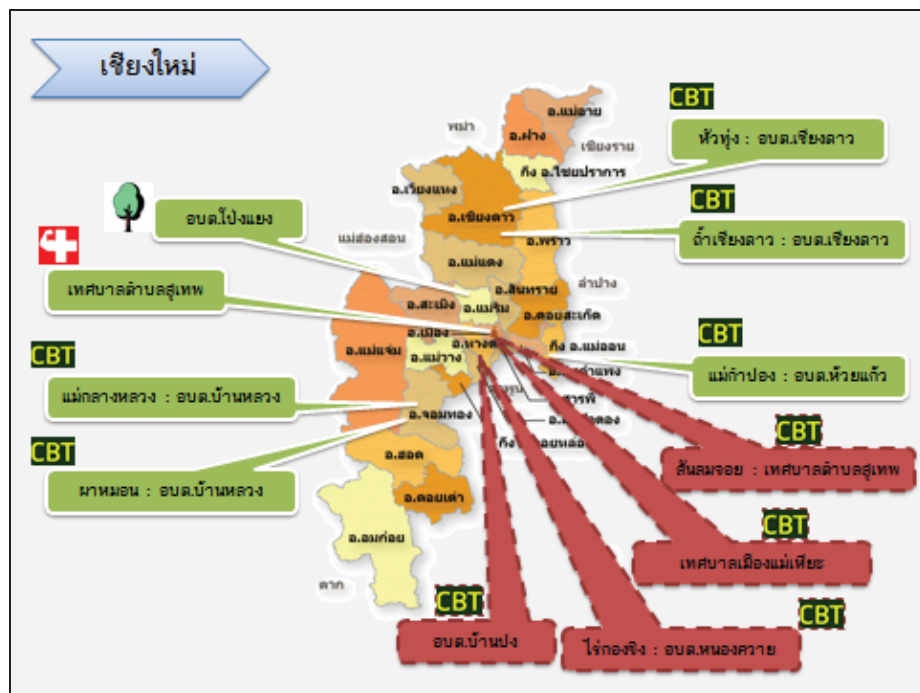
การจัดทำแผนท่องเที่ยวองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการขับเคลื่อนงานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในปี พ.ศ. 2556 สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนเห็นประเด็นความสำคัญในการขยายผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่หน่วยงาน

การท่องเที่ยวเริ่มรุกเข้าไปในชุมชนท้องถิ่นมากขึ้นในช่วงกว่า 30 ปีที่ผ่านมา จากประสบการณ์การทำงานที่ผ่านมาพบว่าชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังมีการแยกส่วนกันในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

อยู่ เช่น ในกรณีของชุมชนที่มีกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวมาจากกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น การกำหนดกฎระเบียบด้านการท่องเที่ยวจากชุมชนเพื่อลดปัญหา ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนท้องถิ่นหรือสิ่งแวดล้อม ในบางครั้งยังขาดการให้การยอมรับและถูกละเมิดอยู่บ่อยครั้ง ปัญหาในลักษณะนี้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถเข้ามามีบทบาทในการออกเป็นข้อบัญญัติท้องถิ่นและประกาศให้มีการบังคับใช้ได้

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นงานวิจัยที่สร้างการมีส่วนร่วมให้กับคนในท้องถิ่น เข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหาของตนเอง กระบวนการทำงานวิจัยเป็นการสร้างเวทีในการพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งมีการจัดบันทึกการจัดการข้อมูลความรู้ และมีการเติมความรู้ทางวิชาการจากภายนอก ผลจากการใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นช่วยสร้างการมีส่วนร่วม ชุมชนได้รับประโยชน์จากงานวิจัยและมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ ส่งผลให้มีความหวงแหนในการดูแลรักษาทรัพยากรทางด้านการท่องเที่ยว จากการค้นคว้าหาข้อมูลที่ผ่านมามีพบว่าชุดความรู้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวมีน้อยมาก การที่เชิญหลายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมาในวันนี้ ทางผู้จัดมีความคาดหวังว่า จะเห็นประเด็นการทำงานหรือโจทย์วิจัยที่จะทำงานร่วมกัน และการทำงานร่วมกันในงานพัฒนาหรือฝึกอบรม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อมและความสอดคล้องกับสถานการณ์ของพื้นที่

จากการระดมความเห็นของผู้เข้าร่วมพบการกระจายตัวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือ ในพื้นที่ยุทธศาสตร์ เชียงใหม่และลำพูนดังแผนภาพ

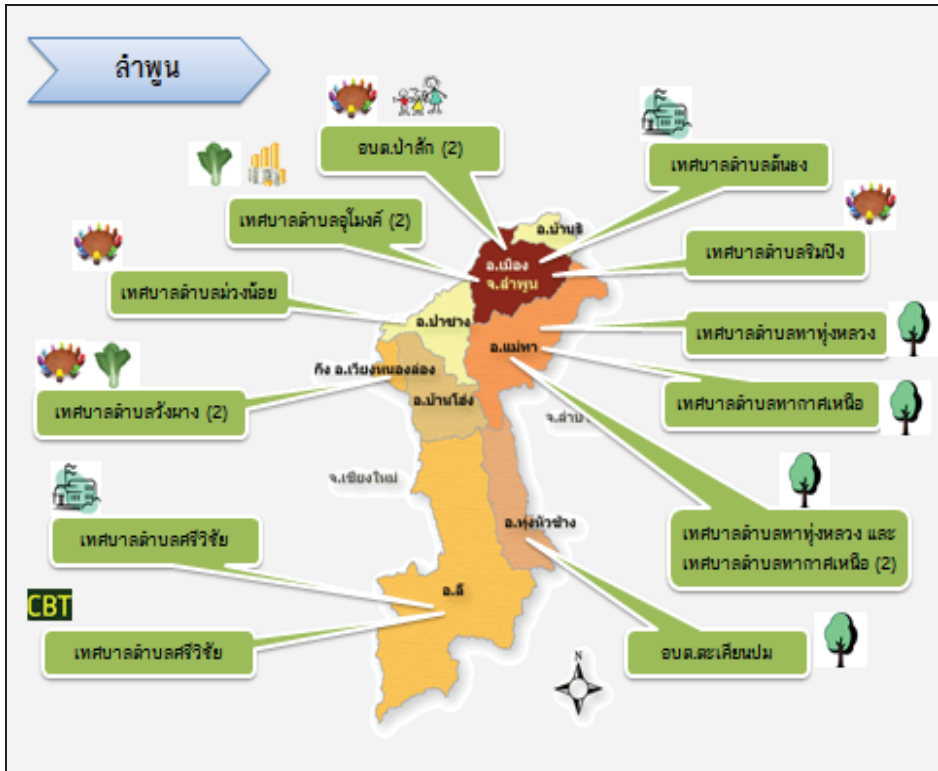


แผนภาพที่ 5-7 แผนที่แสดงการกระจายตัวของ อบต. ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน จ.เชียงใหม่

จากที่ประชุมพบว่ามีทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สนใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและในส่วนที่เพิ่งเริ่มต้นจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้กำหนดพื้นที่นำร่องเพื่อสร้างรูปธรรมในการ Install เครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่เชียงใหม่และใกล้เคียง โดยเบื้องต้นมีเกณฑ์การพิจารณาจาก

- 1) นโยบายเปิดรับการเรียนรู้เครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 2) มีนโยบายสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง
- 3) มีพื้นที่ชุมชนที่สนใจเรียนรู้และเข้าร่วมกระบวนการ
- 4) มีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบชัดเจน

5) มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว



แผนภาพที่ 5-8 แผนที่แสดงการกระจายตัวของ อบต.ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน จ.ลำพูน

โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สนใจในกระบวนการพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยร่วมกันดังนี้

- 1) เทศบาลตำบลวงเหนือ อำเภอตอยสะเกิด จังหวัดเชียงใหม่
- 2) องค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่
- 3) เทศบาลตำบลหาลาดุก อำเภอมาทา จังหวัดลำพูน
- 4) เทศบาลแม่เมาะ อำเภอมะเมาะ จังหวัดลำปาง

บทสรุปส่วนท้าย

ผลการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนปีที่ 2

จากการดำเนินงานของกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นปีที่ 2 ของเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีทั้งหมด พบว่าได้ให้ความสำคัญกับการขับเคลื่อนงานเชิงประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้ยุทธศาสตร์ความมั่นคงทางอาหาร การจัดการความรู้ในการขยายงานความรู้เชิงวิจัยประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน สู่หลักสูตรการเรียนการสอนของสถาบันการศึกษา และการจัดทำแผนที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการขับเคลื่อนงานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ และสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากการศึกษาพบว่า

- 1) การสร้างพื้นที่รูปธรรมการจัดการความมั่นคงทางอาหารผ่านเครื่องมือการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากการดำเนินงานพบว่า ในระยะแรกนี้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน มิติตความมั่นคงทางอาหาร เพื่อเป็นฐานในการสังเคราะห์องค์ความรู้เพื่อการขยายผลในระยะ

ต่อไป ดังนั้นกิจกรรมในระยะแรกจึงเป็นการทบทวนความรู้ฐานวิจัยประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชื่อมโยงกับความมั่นคงทางอาหาร และการพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัย ซึ่งได้เสนอโครงการวิจัย 3 พื้นที่ในบริบทชุมชนและวัฒนธรรมที่แตกต่าง เพื่อประโยชน์ในการสังเคราะห์งาน ในปีที่ผ่านมาสามารถขึ้นโครงการวิจัยภายใต้ประเด็นยุทธศาสตร์ 3 โครงการวิจัยได้แก่ (1) พื้นที่วิกฤติด้านอาหารและการเปลี่ยนแปลงของชุมชน มิติการเกษตร ได้แก่ บ้านแพมบก อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน (2) พื้นที่วิกฤติด้านอาหารและการเปลี่ยนแปลงของชุมชน มิติทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ บ้านหัวทุ่ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ และ (3) พื้นที่วิกฤติด้านอาหารและการเปลี่ยนแปลงของชุมชน มิติวัฒนธรรม ได้แก่ บ้านดอยมด อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ทั้ง 3 พื้นที่เป็นกรณีศึกษาของชุมชนที่ต่างนิเวศและวัฒนธรรมในการใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการจัดการฐานความมั่นคงทางอาหารอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งในขณะนี้ยังอยู่ในช่วงระหว่างการจัดดำเนินงานวิจัยระยะที่ 1

2) **การจัดการความรู้ในการขยายงานความรู้เชิงวิจัย การท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่หลักสูตรการเรียนการสอนของสถาบันการศึกษา** ได้มีการทดลองกระบวนการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนร่วมกับวิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน ผ่านการสนับสนุนโครงการวิจัยเรื่อง การศึกษาความเป็นไปได้ของหลักสูตรการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอนในความร่วมมือกับสถาบันการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้ดำเนินโครงการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในพื้นที่ 5 อำเภอ ซึ่งประกอบไปด้วย อำเภอเมือง อำเภอขุนยวม อำเภอแม่ลาน้อย อำเภอแม่สะเรียงและอำเภอสบเมย โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณ จากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) เพื่อเตรียมความพร้อมและพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวในชุมชนตามแผนงานโครงการจัดการความรู้สู่การสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและสังคมโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามกระบวนการดำเนินโครงการข้างต้น ใช้กระบวนการที่เน้นการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่หรือชุมชน ตามกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีองค์ประกอบคือ ศักยภาพของคน ศักยภาพของพื้นที่ การจัดการ การมีส่วนร่วมและการประเมินศักยภาพ ผลกระทบจากการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน ควบคู่ไปกับการสร้างการเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยวและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น ใน 5 อำเภอๆ ละหนึ่งพื้นที่ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอขุนยวม อำเภอแม่ลาน้อย อำเภอแม่สะเรียง และอำเภอสบเมย โดยเป็นการนำหลักสูตรการเตรียมความพร้อมและการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของสถาบันการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มาปรับประยุกต์ใช้ในมิติด้านการศึกษาตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีการดำเนินการในอีกสองอำเภอ ได้แก่ อำเภอปางมะผ้า และอำเภอปาย ซึ่งไม่ได้อยู่ภายใต้ชุดโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจาก สกอ. แต่ก็มีกระบวนการทำงานเพื่อสนับสนุนชุมชนที่ทำเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนอยู่ในทั้งสองพื้นที่เช่นเดียวกัน โดยทางวิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอนใช้โอกาสการสนับสนุนของ สกอ. และสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนวิชาการท่องเที่ยวโดยชุมชนและเชื่อมต่อกับพื้นที่ชุมชนวิจัยเพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ของนักศึกษาต่อไป

3) **การจัดทำ Mapping องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการขับเคลื่อนงานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชน** ในปี พ.ศ. 2556 สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนเห็นประเด็นความสำคัญในการขยายผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่หน่วยงาน และได้เล็งเห็นว่ากลุ่มของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในฐานะที่เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการส่งเสริมชุมชนท้องถิ่น และสนับสนุนงานการท่องเที่ยวโดยชุมชน น่าจะเกิดการขยายผลและเกิดการใช้ประโยชน์อย่างสูงสุดในการสร้างสรรค์การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของชุมชน โดยผลจากการทำ แผนที่พบว่ามามากกว่า 30 อปท.ทั่วภาคเหนือที่จัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและมีประมาณ 10 อปท.ที่ใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทางสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงออกแบบงานโดยการติดตั้งเครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเหนือ เพื่อสร้างรูปธรรมของการใช้

เครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่นพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่และร่วมกับเจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกันในแผนงานปี 2556 ต่อไป

(4) ยุทธศาสตร์ประเด็นการศึกษา

เครือข่ายงานวิจัยภาคเหนือได้กำหนดประเด็นการศึกษา เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์หลักของการดำเนินงาน โดยการทำงานในปี 2554 ที่ผ่านมา นั้นได้ขับเคลื่อนในส่วนของการจัดทำฐานข้อมูลในระดับภาคเหนือ เพื่อให้เห็นทั้งในเชิงปริมาณ และประเด็นเนื้อหาที่ผ่านมา ทั้งนี้มุ่งเน้นการรวบรวมข้อมูลประเด็นการศึกษาที่อยู่ในระดับอุดมศึกษาเป็นหลัก เนื่องจากฐานการทำงานของศูนย์ประสานงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นั้นมีรูปธรรมและการขับเคลื่อนในระดับดังกล่าว โดยการทำงานยุทธศาสตร์ได้ดำเนินการสอดคล้องและเป็นเนื้อเดียวกันกับภารกิจหลักที่ขับเคลื่อนอย่างไรก็ตามได้มีการหารือเบื้องต้นเพื่อให้การขับเคลื่อนประเด็นการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม รวมทั้งปัจจุบันเริ่มมีสถาบันการศึกษาหลายสถาบันให้ความสนใจต่อแนวทางการวิจัยเพื่อท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น

ดังนั้นจึงเป็นโอกาสที่นำมาสู่การปรับแผนการทำงานยุทธศาสตร์การศึกษาภาคเหนือเพื่อให้ทิศทางการดำเนินงานสอดคล้องกับการใช้ประโยชน์สูงสุดโดยการทำงานกำหนด วัตถุประสงค์หลักที่สำคัญ 3 ส่วนคือ 1) เพื่อพัฒนาและจัดระบบฐานข้อมูลและองค์ความรู้ในการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการทำงานด้านการศึกษา 2) เพื่อทบทวน และถอดบทเรียนการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการทำงานด้านการศึกษาของโครงการวิจัยในเขตภาคเหนือ 3) เพื่อสร้างและพัฒนากลไกการทำงานด้านการศึกษาร่วมกับสถาบันการศึกษาที่สนใจภายใต้เครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยกำหนดแผนการดำเนินงานไว้ดังนี้

1) แผนการดำเนินงาน

1. จัดระบบฐานข้อมูลและองค์ความรู้การสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
 - 1.1. โครงการวิจัย (จำนวน รูปแบบ คนวิจัย)
 - 1.2. องค์ความรู้
 - 1.3. พัฒนาการงานของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นด้านการศึกษา
 - 1.4. ผู้ทรงคุณวุฒิด้านด้านการศึกษา
2. การประชุมแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานร่วมกับสถาบันการศึกษาระหว่างศูนย์ประสานงานวิจัยฯ ที่ดำเนินการภายใต้ยุทธศาสตร์
3. ถอดบทเรียนการทำงานร่วมกับสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้องตามภารกิจและบทบาทของแต่ละศูนย์ประสานงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (สถาบันเดิมที่เคยดำเนินการที่ผ่านมา)
 - 3.1. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
 - 3.2. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 - 3.3. มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
 - 3.4. มหาวิทยาลัยโยนกลำปาง
 - 3.5. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาวิทยาเขตลำปาง
 - 3.6. วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน
 - 3.7. มจร.ลำพูน
4. ออกแบบและทดลองแนวทางการหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกับหน่วยงานที่สนใจได้แก่สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ภายใต้ความร่วมมือ 3 ส่วน

ได้แก่ มทร.ล้านนา มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อท้องถิ่น และศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภายใต้การสนับสนุนของสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

5. ติดตามและหนุนเสริมโครงการในระดับพื้นที่ภายใต้ความร่วมมือกับสถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
6. ประชุมสรุปการทำงานและถอดองค์ความรู้ในการปฏิบัติการร่วมกับสถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
7. ประชุมประมวลองค์ความรู้ในการหนุนเสริมการทำงานร่วมกับสถาบัน จากฐานการทำงานเดิม และ ผลจากการดำเนินการร่วมกับสถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ในนามคณะทำงานยุทธศาสตร์การศึกษา กลไกงานวิจัยภาคเหนือ
8. เวทีแลกเปลี่ยนบทเรียนการทำงานร่วมกับสถาบันการศึกษา ภายใต้ความร่วมมือเครือข่ายองค์กร ทางการศึกษา

ในการดำเนินงานร่วมกับสถาบันการศึกษา ได้มีการกำหนดฐานการทำงานร่วมกับสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาไว้ 2 ส่วนหลัก คือ หน่วยงานเดิมที่เคยประสานงาน และ หน่วยงานใหม่ที่อยู่ในช่วงของการเริ่มต้น ดังนี้

ฐานการทำงานเดิม (สถาบันการศึกษา)

- 1) มหาวิทยาลัยราชภัฏ(ลำปาง/เชียงใหม่)
- 2) มหาวิทยาลัยเนชั่นวิทยาเขตโยนก
- 3) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- 4) สถาบัน กศน.ลำปาง/กศน.อ.ภูซางจ.พะเยา
- 5) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาวิทยาเขตลำปาง
- 6) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตแพร่ห้องเรียนวัดบุญญาพย์ลำปาง
- 7) วิทยาลัยชุมชน
- 8) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตเชียงใหม่

ฐานการทำงานใหม่ (สถาบันการศึกษา)

- 1) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลวิทยาเขตล้านนา(สถาบันวิจัยและพัฒนา)
- 2) มหาวิทยาลัย ฟาร์อีสเทอร์น
- 3) เครือข่ายนักวิชาการจังหวัดลำปางเพื่อสร้างการเรียนรู้ผ่านการจัดทำหลักสูตร

ฐานการทำงานยังคงอยู่ภายใต้ภารกิจหลักของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ทำงานเกี่ยวข้อง ได้แก่ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ. ลำปาง และ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่เชียงใหม่ โดยยังขาดกระบวนการทำงานในด้านการถอดบทเรียนร่วมกัน โดยขอเสนอข้อมูลสำคัญ 3 ส่วนหลักดังนี้

1. กระบวนการ ขั้นตอน และผลการดำเนินงานภายใต้การกำหนดยุทธศาสตร์การศึกษา
2. ระบบฐานข้อมูลและกลไกการใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูล
3. กลไก รูปแบบ และ บทเรียนการประยุกต์ ใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการสถาบันการศึกษา ระดับอุดมศึกษา

โดยมีรายละเอียดที่สำคัญของแต่ละส่วนดังนี้

1. กระบวนการ ขั้นตอน และผลการดำเนินงานภายใต้การกำหนดยุทธศาสตร์การศึกษา

ยุทธศาสตร์การศึกษาภายใต้การขับเคลื่อนของกลไกภาคเหนือ เป็นการทำงานของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มียุทธศาสตร์การทำงานหลักที่สอดคล้องได้แก่ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.ลำปาง และศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยในกระบวนการออกแบบการทำงานมุ่งเน้นประเด็น

การศึกษาที่ว่าด้วยการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเป็นหลัก โดยในแต่ละพื้นที่ที่มีการเชื่อมโยงกับสถาบันการศึกษาที่อยู่ในพื้นที่เป็นหลัก ทั้งนี้การทำงานเน้นการบูรณาการเชื่อมโยงกับหน่วยงานของตนเอง ดังนั้นในแต่ละศูนย์ประสานงานวิจัย จะดำเนินการตามแผนงานของตนเองเป็นหลัก แล้วเน้นการเชื่อมโยงข้อมูล ความรู้ ผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามพื้นที่ เช่น ในเวทีถอดบทเรียนการทำงานของแต่ละแห่ง หรือ การแลกเปลี่ยนผ่านเวทีกลางที่กลไกกลางจัดขึ้น รวมถึงการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กับนักวิชาการเพื่อรับฟังข้อเสนอแนะ เช่น กรณีการเข้าแลกเปลี่ยนกับ ดร.วิรัตน์ คำศรีจันทร์ เพื่อรับฟังมุมมอง และข้อเสนอแนะ ต่อกรอบการสังเคราะห์ และที่สำคัญคือการเวทีพบปะระหว่างนักวิจัยที่มาจากสถาบันการศึกษาในแต่ละพื้นที่เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และถอดชุดความรู้เบื้องต้นร่วมกัน อย่างไรก็ตามมีแผนการดำเนินงานที่ไม่เป็นไปตามที่กำหนด คือ การเลือกการทำงานร่วมกับ สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เป็นต้นแบบในการสร้างแนวทางการทำงานร่วมกันเพื่อสร้างการเรียนรู้ การทำงานร่วมกัน ระหว่างศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภายใต้การสนับสนุนของ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น สถาบันมูลนิธิงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และทาง มทร.ล้านนา ทั้งนี้เนื่องจากข้อจำกัดของ ทาง มทร.ในเรื่องทิศทางการทำงาน และบุคลากรที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ส่งผลให้ไม่สามารถขับเคลื่อนการทำงานตรงนี้ได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้นในกระบวนการทำงานของยุทธศาสตร์การศึกษา จึงกลับไปให้น้ำหนักกับการขับเคลื่อนงานภายใต้ภารกิจหลัก ของศูนย์ประสานงานฯ และการถอดชุดความรู้เป็นหลัก

จากกระบวนการทำงานที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่า กระบวนการขับเคลื่อนงานนั้นมีการเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในแต่ละพื้นที่ได้มีการเชื่อมโยงการทำงานกับสถาบันการศึกษาในหลากหลายรูปแบบ และนอกจากศูนย์ประสานงานวิจัย 2 แห่งที่กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น ยังมีศูนย์ประสานงานวิจัยอีก 2 แห่งที่เริ่มมีงานเกี่ยวข้องกับสถาบันการศึกษา ได้แก่ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.แม่ฮ่องสอน และ สถาบันวิจัยหรือศูนย์ โดยมีกรอบการทำงานหลักของแต่ละพื้นที่ดังนี้

ตารางที่ 5-2 กรอบการทำงานของโหนด/พี่เลี้ยง ในการเคลื่อนงานกับสถาบันการศึกษา

ศูนย์ประสานงาน	กรอบการทำงาน	สถาบันที่เกี่ยวข้อง
ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.ลำปาง	เน้นการทำงานกับนักวิชาการโดยการขยายและการสร้างเครือข่ายนักวิชาการผ่านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยการทำงานมีจุดเริ่มต้นจาก ชุดทุนสนับสนุน นักศึกษาระดับปริญญาตรี และ ปริญญาโท จนนำมาสู่การเกิดเครือข่ายนักวิชาการ และขับเคลื่อนงานภายใต้แนวคิดมหาวิทยาลัยลำปาง	- มหาวิทยาลัยเนชั่นวิทยาเขตโยนก - สถาบัน กศน.ลำปาง/กศน.อ.ภูซาง จ.พะเยา - มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาวิทยาเขตลำปาง - มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตแพร่ห้องเรียนวัดบุญวาทย์ลำปาง
ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	ยุทธศาสตร์การทำงานเน้นการสนับสนุนอาจารย์ นักศึกษา ลงไปทำงานวิจัยร่วมกับชุมชน โดยใช้โจทย์วิจัยของพื้นที่เป็นหลักในการดำเนินงาน	- มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ - มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ - มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา - มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น
ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.แม่ฮ่องสอน	การทำงานร่วมกับวิทยาลัยชุมชน โดยมุ่งเน้นในเรื่องการพัฒนาหลักสูตร และการหารูปแบบ กลไก การเรียนการสอนที่	วิทยาลัยชุมชน

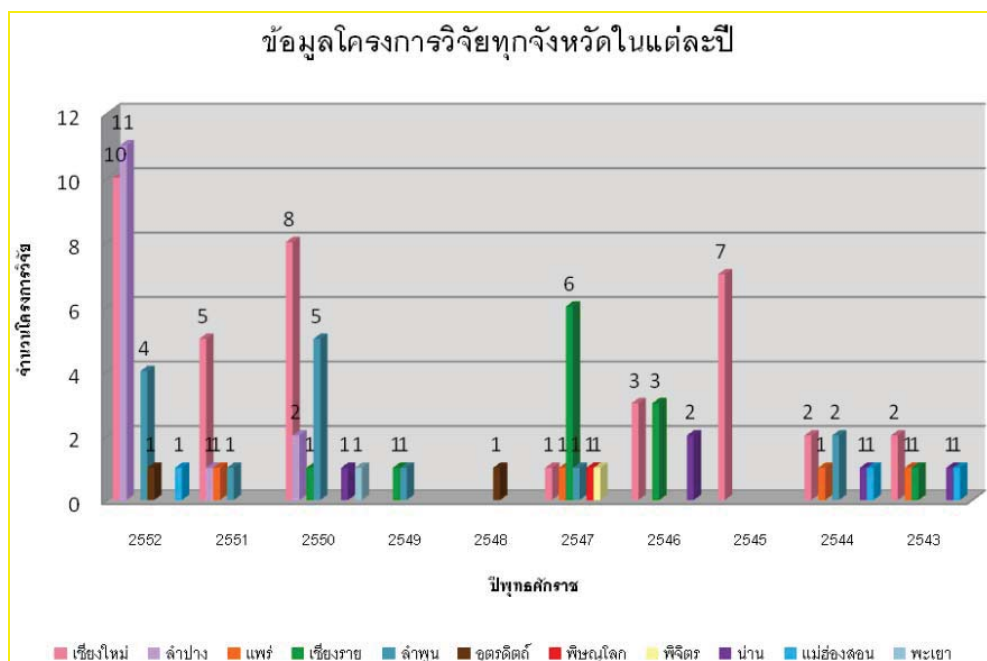
ศูนย์ประสานงาน	กรอบการทำงาน	สถาบันที่เกี่ยวข้อง
	เหมาะสม	
สถาบันวิจัยทรัพยากร จ.ลำพูน	การเชื่อมโยงในวิทยาลัยสงฆ์โดย บุคลากรของศูนย์ประสานงานเข้าไปมี บทบาทในการจัดการเรียนการสอน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตเชียงใหม่

2. ระบบฐานข้อมูลและกลไกการใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูล

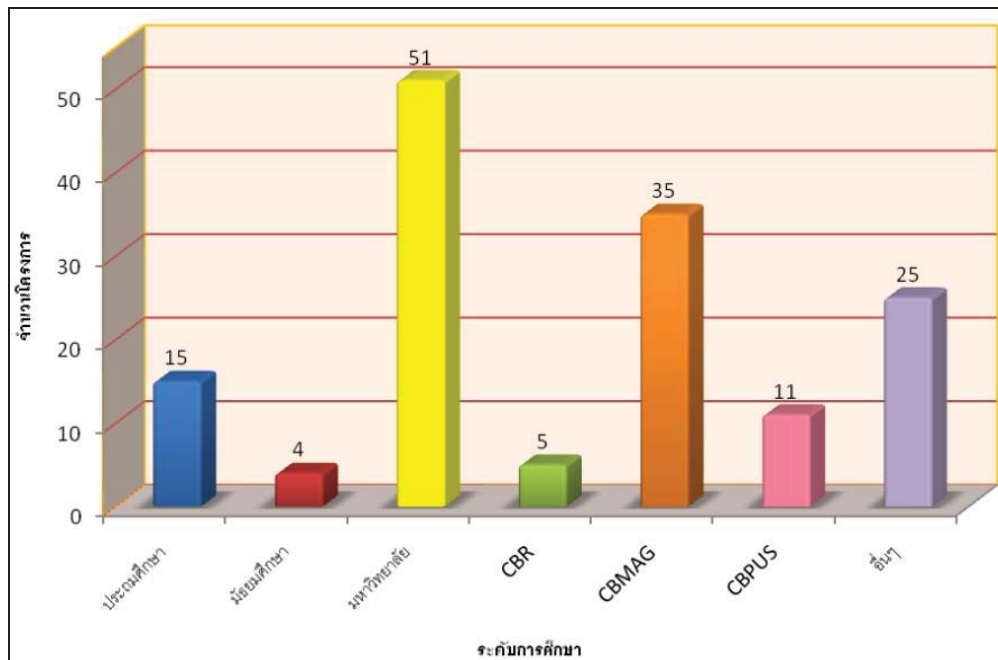
การจัดระบบฐานข้อมูลและองค์ความรู้การสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้แก่ โครงการวิจัย (จำนวนรูปแบบคนวิจัย) องค์ความรู้ พัฒนาการงานของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ด้านการศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิผู้เชี่ยวชาญงานการศึกษา โดยมีการรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมจากฐานเดิมที่รวบรวมในปีที่ผ่านมา และจัดทำสื่อเพื่อการนำเสนอและการใช้ประโยชน์ ในกระบวนการจัดเก็บข้อมูล เพื่อจัดทำฐานข้อมูลนั้นอยู่ในกระบวนการรวบรวมเพิ่มเติม

การจัดทำฐานข้อมูล เป็นการประมวลข้อมูลรวมในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ที่เกิดขึ้นภายใต้การสนับสนุนของ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทั้งนี้พบว่าจุดเปลี่ยนแปลงที่สำคัญส่วนหนึ่งงานการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของภาคเหนือ คือการเกิดขึ้นของงานชุดทุนสนับสนุนนักศึกษาปริญญาโท CBMAG และ ทุนสนับสนุนนักศึกษาปริญญาตรี CBPUS ซึ่งทำให้งานการศึกษาในระดับอุดมศึกษา เริ่มมีความชัดเจนยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามภายหลังจากเปลี่ยนแปลงเรื่องงบประมาณ ส่งผลให้ชุดทุนดังกล่าว ได้ยุติลงไปแล้ว เครือข่ายอาจารย์ที่ปรึกษา และ คณาจารย์ที่เกี่ยวข้องหลายท่าน ก็ยังอยู่ในกระบวนการทำงาน รวมทั้งมีการขับเคลื่อนงานต่อเนื่องในรูปแบบต่างๆ เช่น กรณีพื้นที่เชียงใหม่ อาจารย์บางท่านได้เริ่มเข้ามาสู่การขยับขยายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการดำเนินโครงการ กรณีพื้นที่ลำปาง เกิดการขยายผลสู่การเกิดเครือข่ายนักวิชาการ จ.ลำปาง เป็นต้น

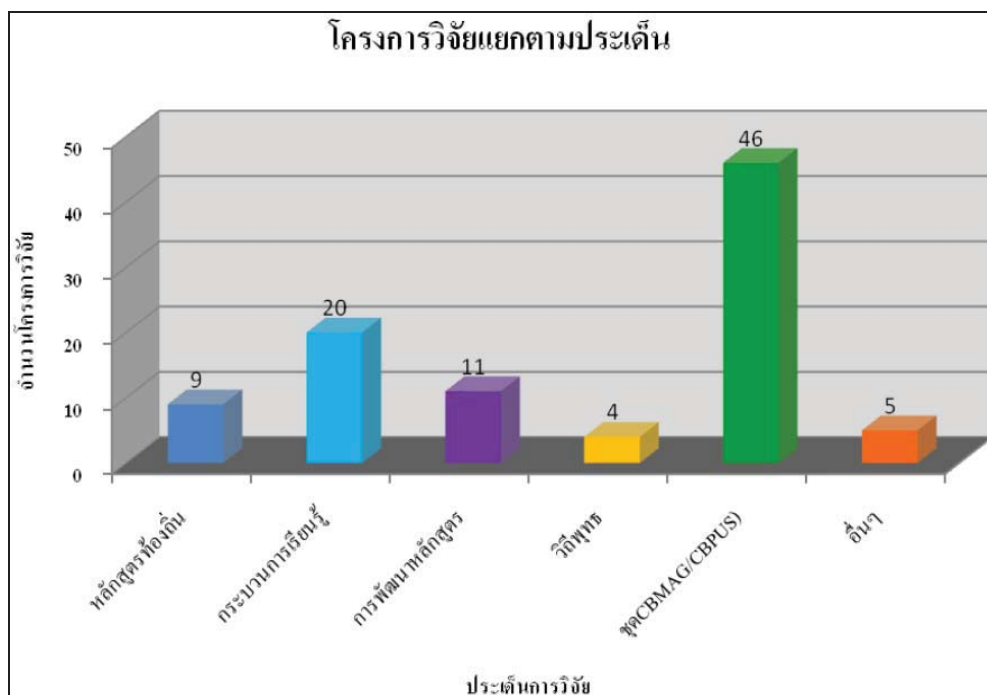
โดยมีฐานข้อมูลที่ทางศูนย์ประสานงานวิจัยเคยได้รวบรวมไว้ ดังนี้



แผนภาพที่ 5-9 ข้อมูลโครงการวิจัยที่ทำร่วมกับสถาบันการศึกษา ตั้งแต่ปี 2543-2552



แผนภาพที่ 5-10 ข้อมูลโครงการวิจัยแบ่งตามระดับการศึกษา



แผนภาพที่ 5-11 ข้อมูลโครงการวิจัยแบ่งตามประเด็นการวิจัย

ในกระบวนการทำงานช่วงที่ผ่านมาทางเจ้าหน้าที่ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ร่วมกับเจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัยฯ ได้พยายามหารือเพื่อวางกรอบการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อนำมาสู่การวิเคราะห์ทิศทาง และแนวโน้มโครงการวิจัยประเด็นการศึกษาในอนาคต โดยได้มีการหารือกรอบร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษาการทำงาน 2 ครั้ง แต่เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงบทบาทของเจ้าหน้าที่ฝ่าย รวมถึงภารกิจหน่วยงานของเจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานฯ ให้ประเด็นดังกล่าว ยังไม่ได้มีการดำเนินการต่อเนื่อง ดังนั้น ปัจจุบันระบบฐานข้อมูลยังไม่เกิดขึ้นเป็นรูปธรรมที่

ชัดเจนเท่าที่ควร อย่างไรก็ตาม ได้ใช้ประโยชน์ชุดข้อมูลต่างที่มีเบื้องต้น ไปสู่การนำเสนอผ่านเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างพื้นที่ และ เป็นฐานข้อมูลที่ทางตัวแทน สกว. ได้นำไปสู่การจัดเวทีหารือในเรื่องทิศทางการพัฒนาหลักสูตร หรือ รูปแบบการสนับสนุนงานในระดับอุดมศึกษาที่เหมาะสมต่อเนื่อง ในวันที่ 8 ตุลาคม 2555 ที่ผ่านมา

3. กลไก รูปแบบ และ บทเรียนการประยุกต์ ใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการสถาบันการศึกษา ระดับอุดมศึกษา

บทเรียนการทำงานตลอด 1 ปีที่ผ่านมาพบว่า การประยุกต์ใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในสถาบันการศึกษา ระดับอุดมศึกษานั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งทั้งต่อชุมชนท้องถิ่น และต่อสถาบันการศึกษา ในด้านชุมชนท้องถิ่น คือ โอกาสที่ทำให้เกิดการเรียนรู้สองด้าน คือทั้งด้านวัฒนธรรมความรู้ ภูมิปัญญา และ ด้าน เทคโนโลยี ความรู้ใหม่ หรือ กระบวนการใหม่ ที่ชุมชนจะได้เข้าสัมผัสและเรียนรู้ ด้านสถาบันการศึกษา คือโอกาสที่นักวิชาการและนักศึกษา จะได้เรียนรู้ และได้พัฒนาทักษะการทำงานจริงกับพื้นที่ชุมชน โดยจะได้มีกระบวนการที่จะได้เรียนรู้การใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ในเชิงวิชาการ ไปสร้างประโยชน์ที่แท้จริงกับชุมชนท้องถิ่น โดยมีรูปแบบที่เกิดขึ้น ดังนี้

ตารางที่ 5-3 รูปแบบการประยุกต์ใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในการสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา

รูปแบบ	รายละเอียด	เงื่อนไข
การสนับสนุนคณาจารย์รายบุคคลดำเนินโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อสร้างการเรียนรู้ และต่อยอดต่อกระบวนการเรียนการสอน หรือ การนำเสนอผลงานทางวิชาการ	เน้นการหนุนโครงการวิจัยในเชิงโครงการเดี่ยวภายใต้การทำงานของศูนย์ประสานงานวิจัยต่างๆ โดยมีความพยายามหนุนให้เกิดการเชื่อมโยงทั้งในด้านการเรียนการสอน การวิจัย และการบริการวิชาการ โดยจะเน้นให้เกิดโครงการวิจัยที่สอดคล้องกับสาขาวิชาที่อาจารย์สอนหรือถนัด เพื่อให้มีการต่อยอดถึงการใช้นำเสนอผลงานทางวิชาการได้	ความสำเร็จขึ้นกับความสนใจ และความตั้งใจ ของตัวนักวิจัยเป็นหลัก เนื่องจากส่วนใหญ่คณาจารย์มีภารกิจเรื่องการสอนมาก นอกจากนั้นกระบวนการแสวงหาพื้นที่หรือโจทย์ที่สอดคล้องกับประเด็นความถนัดหรือ ตรงความรู้ความสามารถของอาจารย์นักวิจัย ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของโครงการ
การสนับสนุนโครงการวิจัยเชิงความร่วมมือ หรือ เน้นกระบวนการสร้างการเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างหรือหลักสูตร	เน้นการทำโครงการวิจัยที่เหนือระดับโครงการวิจัยเดี่ยว แต่เน้นการหากลไกรูปแบบการทำงาน เช่นกรณีโครงการมหาวิทยาลัยลำปาง ซึ่งเน้นทั้งในเชิงการเปลี่ยนแปลงในระดับพื้นที่และการหา รูปแบบ โครงสร้างการทำงานที่เหมาะสม ต่อการขยายแนวคิดการทำงานที่ใช้ชุมชนเป็นตัวตั้ง	ความสำเร็จขึ้นกับความพร้อมและความตั้งใจของกลุ่มคณาจารย์ แต่จะมีความเชื่อมโยงกับการให้ความสำคัญของผู้บริหาร หรือ ภาครีที่เกี่ยวข้อง
การสนับสนุนกลไกการเกิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นผ่าน สถาบันหรือสำนักวิจัยของมหาวิทยาลัยต่างๆ	เป็นการทำงานภายใต้แนวคิดของความพยายามที่จะทำให้การขยายตัวของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมและรวดเร็วกว่าการสนับสนุนรายโครงการ ดังนั้นกระบวนการทำงานจะเป็นการ	มิติดังกล่าวเป็นส่วนที่เกิดขึ้นยากกว่ารูปแบบอื่นๆ เนื่องจากโครงสร้างการทำงานในแต่ละสถาบันจะค่อนข้างมีข้อจำกัดทั้งในด้านบุคลากร และ งบประมาณ

รูปแบบ	รายละเอียด	เงื่อนไข
	เชื่อมโยงในสองระดับ คือ การพัฒนาให้เกิดโครงการเดี่ยวเพื่อสร้างการเรียนรู้ และ การเชื่อมระดับสถาบันหรือสำนักวิจัย เพื่อพยายามสร้างให้เกิดการเรียนรู้ หรือ เกิดกลไกพี่เลี้ยงในหน่วยงาน	ทำงาน ดังนั้นการสร้างการเรียนรู้ หรือ ปรับให้กลไกงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเข้าไปอยู่ในโครงสร้างจึงเกิดขึ้นได้ยาก อย่างไรก็ตาม เงื่อนไขสำคัญอยู่ที่ความเข้าใจและความสนใจของผู้บริหารที่จะเห็นความสำคัญหรือไม่ ดังนั้น กระบวนการทำงานที่ผ่านมาของงานภาคเหนือ ยังอยู่ในช่วงของการสร้างการเรียนรู้ทั้งสิ้น โดยยังไม่มีโครงสร้างที่เป็นรูปธรรมเกิดขึ้น
การหนุนเสริมในเชิงกระบวนการฝึกอบรม หรือ การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้	นอกเหนือจากการสร้างการเรียนรู้ผ่านกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นแล้วนั้น กระบวนการหนุนเสริมเติมเต็ม เครื่องมือทักษะ ผ่านการฝึกอบรมเป็นอีกรูปแบบที่ศูนย์ประสานงานวิจัยฯ ต่างๆ ดำเนินงาน โดยจัดขึ้นตามความถนัด และตามเป้าหมายของแต่ละศูนย์ประสานงานฯ เป็นหลัก แต่ถือเป็นขั้นตอนหนึ่งที่ช่วยกลุ่มนักวิชาการได้เห็นภาพ และมีเครื่องมือทักษะ ที่จะนำไปใช้กับการทำงานมากยิ่งขึ้น	ความสำเร็จขึ้นกับความสนใจของนักวิชาการ และ ฐานประสบการณ์ของศูนย์ประสานงานวิจัยในแต่ละพื้นที่ที่จะสามารถวิเคราะห์และเติมเต็มเครื่องมือทักษะ ได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของนักวิชาการ

นอกจากนั้นจากเวทีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในวันที่ 24 ต.ค. 2555 ที่ผ่านมานั้น เกิดการสังเคราะห์ที่ประมวลโดย ผศ.พัชริน ดำรงกิตติกุล โดยมีสาระสำคัญที่น่าสนใจเกี่ยวกับมิติของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น กับงานการศึกษาในระดับอุดมศึกษา โดยใน 3 มิติ คือ

มิติที่ 1 การจัดการเรียนการสอนสร้างการเรียนรู้ให้นักศึกษา (Student Learning Experience) ได้เรียนรู้สถานการณ์จริงในท้องถิ่น (Student Learning Outcome) เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ

มิติที่ 2 สร้างการเรียนรู้ให้คนท้องถิ่น ที่เชื่อมโยงความรู้เดิมของคนท้องถิ่น (ภูมิปัญญาชาวบ้าน) กับศาสตร์วิทยาการความรู้ใหม่ที่เป็นความรู้สากล อันเป็นบทบาทบริการวิชาการ

มิติที่ 3 นักวิชาการมีบทบาทผลิตผลงานวิชาการ ด้วยกระบวนการวิจัย เพื่อสร้างความรู้ใหม่ คำถามคือ จะแยกคำถามเชิงพัฒนา กับคำถามวิจัยอย่างไร จะออกแบบงานวิจัยอย่างไรที่ได้ผลงานทางวิชาการที่ตีพิมพ์ได้ โดยคนท้องถิ่นก็ต้องได้ประโยชน์ นักวิชาการจะออกแบบการเรียนรู้ทั้งนักศึกษาเพื่อการเรียนรู้สู่บัณฑิตคุณภาพในอนาคต และคนท้องถิ่นเองก็ได้เรียนรู้เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาได้ด้วย และมีการนำเสนอบทบาทของนักวิชาการในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เทียบกับ บทบาทคนในชุมชน ที่สำคัญดังนี้

ตารางที่ 5-4 บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

บทบาทคนในชุมชน ท้องถิ่น	บทบาทนักวิชาการสถาบันการศึกษา
เป็นผู้ชี้ประเด็นปัญหาสำคัญที่จำเป็นต้องแก้ไข และรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้น	ศึกษาวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาจากข้อมูล ข้อเท็จจริงร่วมกับคนท้องถิ่น และ มองภาพรวมที่เชื่อมโยงเหตุและผลของปัญหา
เรียนรู้ร่วมกับนักวิชาการในการค้นหาวิธีแก้ปัญหา	ออกแบบการเรียนรู้ร่วมกับคนท้องถิ่น เพื่อค้นหาวิธีการแก้ปัญหา
ปฏิบัติการแก้ปัญหาอย่างมีระบบ ขั้นตอนด้วยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับศาสตร์วิทยาการจากภายนอก	ออกแบบการบูรณาการศาสตร์ วิทยาการที่เหมาะสมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น
	ออกแบบการเรียนรู้ของนักศึกษาในการปฏิบัติการวิจัยในท้องถิ่น (Student Learning Experience) และวัดผลการเรียนรู้ของนักศึกษา (Student Learning Outcome) ตาม กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ เพื่อสร้างคุณภาพบัณฑิต
ประสานทรัพยากรและกลไกในท้องถิ่นมาร่วมมือและวางแผนการพัฒนาในอนาคต	ทบทวนวรรณกรรม ทฤษฎีและเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อหาช่องว่างของความรู้
	ออกแบบกระบวนการวิจัย เพื่อหาความรู้ใหม่ อธิบายสิ่งที่เกิดขึ้น นำไปสู่การตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิชาการ

ดังจะเห็นได้จากการนำเสนอข้อมูลต่างๆ เบื้องต้นนั้น งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในระดับอุดมศึกษา ถือเป็นช่องทางหนึ่งที่สำคัญที่สามารถสร้างให้เกิดการเรียนรู้ให้กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นชุมชนท้องถิ่น หรือ คณาจารย์ นักศึกษา หรือ หน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้อง และในการทำงานระยะยาวของงานกลไกภาคเหนือ ที่มีข้อสรุปของการยุติการขับเคลื่อนงานในประเด็นยุทธศาสตร์การศึกษา แต่ปรับไปสู่การทำงานในมิติด้านการทำงานกับหน่วยงาน ได้แก่ สถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาแล้วนั้น กรอบการทำงาน และผลการดำเนินงานต่างๆ เบื้องต้น ก็จะถูกรวบรวม ติดตาม และประมวลผลต่อเนื่องเพื่อให้เห็นชุดความรู้ที่สำคัญในการทำงานในรูปแบบนี้ต่อไป

ส่วนที่ 6

สรุป วิเคราะห์ผล และข้อเสนอแนะ

6.1 สรุปผลการดำเนินงานภาพรวม

การดำเนินงานของเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ปี 2555 เพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่จะตอบโจทย์ 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการพัฒนากระบวนการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ (Process) และเกิดคุณภาพในผลงาน (output) ตลอดเส้นทางการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ) ด้านที่ 2 คือ การบรรลุผลเชิงเนื้อหางานที่ตอบปัญหาสังคมภาคเหนือ โดยเลือก “ความมั่นคงด้านอาหาร” เป็นจุดเน้นที่เชื่อมกับ อีก 5 ประเด็นที่เกี่ยวข้อง ภายใต้คำถามวิจัยเดิมที่ต่อเนื่องจากปีที่ 1 ว่า “จะสามารถพัฒนากลไกและเสริมสร้างประสิทธิภาพของระบบการสนับสนุนการวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือที่เหมาะสมได้อย่างไร โดยมีวัตถุประสงค์ 4 ข้อ ได้แก่ 1) เพื่อค้นหากระบวนการสนับสนุนงานวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ 2) เพื่อค้นหากระบวนการสนับสนุนงานวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือในการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาคี 3) เพื่อค้นหากระบวนการสนับสนุนงานวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือในการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลง และ 4) เพื่อค้นหากระบวนการสนับสนุนงานวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือตามยุทธศาสตร์เชิงประเด็น 4 ประเด็นและเชื่อมโยงไปสู่ประเด็นความมั่นคงทางอาหาร

ในปีงบประมาณ 2555 เครือข่ายมีระยะเวลาดำเนินงานตามกรอบวิจัยรวม 12 เดือน (ก.ย.55-ต.ค.56) โดยแบ่งการดำเนินงานเป็น 2 ระยะ ช่วงเวลาในระยะที่ 1 จำนวน 6 เดือน (พ.ย.55-มี.ค.56) และระยะที่ 2 จำนวน 6 เดือน (เม.ย.-ต.ค.56) โดยมีทีมวิจัย จำนวน 7 คน ที่ประกอบด้วย โหนด 4 คน และทีมวิจัย (บางเวลา) ที่ไม่ใช่โหนดอีก 2 คน และทีมวิจัยเต็มเวลา 1 คน เป็นผู้ปฏิบัติงานหลัก ทั้งนี้มีเครือข่ายโหนด-พี่เลี้ยง ที่ดำเนินงานอยู่ในภาคเหนือ จำนวน 7 โหนด 1 พี่เลี้ยง และ 1 ชุดโครงการวิจัย รวม 30 คน เป็นฐานสำคัญที่สร้างรูปธรรมในพื้นที่ ทั้งการสนับสนุนโครงการวิจัย การจัดการความรู้เชิงพื้นที่ เชิงประเด็น การเชื่อมงานกับภาคี ที่มีผลผลิตทั้งด้านการพัฒนาคน กลุ่ม เครือข่าย การสร้างความรู้ และการแก้ปัญหาของท้องถิ่น

6.1.1) สรุปผลการดำเนินงานในช่วง 2 ปี

ในช่วง 2 ปีที่ผ่านมา (พฤศจิกายน 2553 – กันยายน 2555) สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้สนับสนุนโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เรื่องการศึกษาและพัฒนากลไกการสนับสนุนเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ โดยมีคำถามวิจัยว่า “จะสามารถพัฒนากลไกและเสริมสร้างประสิทธิภาพของระบบการสนับสนุนการวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือที่เหมาะสมได้อย่างไร”

งานกลไกปีแรก (พฤศจิกายน 2553 – กันยายน 2554) ซึ่งเป็นปีที่มีการเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการองค์กรของ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น โครงการวิจัยจึงกำหนดการศึกษาไว้เพื่อรองรับปัญหาการบริหารจัดการองค์กรและการสนับสนุนโครงการวิจัยให้มีความต่อเนื่อง รวมทั้งให้มีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ โดยกำหนดวัตถุประสงค์โครงการไว้ 4 ข้อ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาทุนเดิมที่สะสมมาในช่วง 10 ปี 2) เพื่อถอดบทเรียนการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์และกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ 3) เพื่อพัฒนากลไกการสนับสนุนการวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือที่เหมาะสม และ 4) เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพของระบบการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือที่เหมาะสม และได้กำหนดยุทธศาสตร์ การดำเนินงานเพื่อสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในช่วง 3 ปี ระหว่างปี 2554-56 “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับความมั่นคงทางอาหาร” และภายใต้การดำเนินงาน Theme เครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือได้กำหนดยุทธศาสตร์เชิงประเด็น เพื่อสร้างพลังการขับเคลื่อนในเชิงรูปธรรมจำนวน 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ เกษตรกรรมยั่งยืน การจัดการทรัพยากร การท่องเที่ยวโดยชุมชน และการศึกษา ที่สอดคล้อง

กับการได้มาซึ่งอาหาร จาก 4 แหล่ง (ฐาน) หลัก ได้แก่ การผลิต การซื้อ การหาจากทรัพยากร (ดิน-น้ำ-ป่า) และจากฐานด้านวัฒนธรรม (การแลกเปลี่ยนแบ่งปัน)

งานกลไกปีที่ 2 (ตุลาคม 2554 – กันยายน 2555) ดำเนินการต่อเนื่องจากปีที่ 1 ด้วยโจทย์เดิมคือ จะสามารถพัฒนากลไกและเสริมสร้างประสิทธิภาพของระบบการสนับสนุนการวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือที่เหมาะสมได้ ผลการดำเนินงานใน 2 ปี เพื่อตอบคำถามวิจัย และการบรรลุวัตถุประสงค์โครงการ สามารถสรุปผลได้โดยใช้เครื่องมือการประเมินผลโครงการแบบ CIPP Model (Context Input Process Product) ดังนี้

บริบท (Context)

งานปีแรก เป็นช่วงที่เครือข่ายโหนดและพี่เลี้ยงอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่าน ที่ไม่แน่ใจในสถานะตน และความไม่มีเสถียรภาพของระบบบริหารงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภายหลังจากการปรับเปลี่ยนระบบจากสำนักงานที่เชียงใหม่ สู่สำนักงานที่กรุงเทพฯ ผู้บริหารและคนทำงานของ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีการเปลี่ยนแปลง จึงส่งผลต่อการปรับตัวของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ภาคเหนือ และทิศทางในอนาคต ทำให้มีผลกระทบต่องานประจำ เช่น มีโครงการล่าช้ากว่า 30 โครงการ มีการปรับเปลี่ยนที่ต้องขึ้นโครงการภายในไตรมาสที่ 2 มีงานการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย (RE) ไม่ได้ตามเป้าหมาย ดังนั้นงานในช่วง 6 เดือนแรก (พฤศจิกายน 2553-เมษายน 2554) จึงทำได้เพียง 2 การกิจหลัก คือ การสนับสนุนให้โหนดสามารถปิดโครงการและขึ้นโครงการให้ได้ตามเป้าหมาย เหลือเวลาเพียง 5 เดือนหลังเท่านั้น ที่ได้ทดลองกลไกการจัดการ ตามยุทธศาสตร์ที่วางไว้

งานปีที่ 2 ทุกโหนด/ พี่เลี้ยง มีการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้แล้ว และกลไกมีเจ้าหน้าที่เต็มเวลา 1 คน ที่สามารถจัดการงานตรงกลาง (งานภาค) ได้ดี ทั้งงานสื่อสารระหว่างกันทุกระดับ งานเชิงเนื้อหาและกระบวนการทำงาน แม้ว่า ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นจะยังไม่นิ่ง ก็ตาม แต่การเปลี่ยนแปลงสำคัญในช่วงนี้ คือการปรับเปลี่ยนเจ้าหน้าที่โหนด/ พี่เลี้ยง มีคนใหม่เข้ามาจำนวน 4 คน (เพราะคนเก่าออกไป) งบประมาณสนับสนุนโครงการวิจัยและโหนดลดลง ในขณะที่มีความคาดหวังต่อคุณภาพและประสิทธิภาพทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพเพิ่มขึ้น

บริบทที่สำคัญอีกเรื่องหนึ่งที่มีผลต่อการบริหารจัดการโครงการคือ “การมีส่วนร่วม” เพราะโดยหลักการแล้วการแจกแจงงานและการวางบทบาทให้สมดุลและเป็นจริงได้ในสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงเช่นนั้น เป็นเรื่องที่ต้องสื่อสารระหว่างกันอย่างสม่ำเสมอ ที่ผ่านมาเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ไม่มีปัญหาการมีส่วนร่วมกับกลไก ช่วยงานกลางตามกำลัง ตามทักษะ ความสามารถ หรือตามการร้องขอ ซึ่งถือว่าเป็นพลังสำคัญของความสำเร็จของกิจกรรมปฏิบัติการ แต่อาจเกิดความล่าช้าบ้างในบางช่วง เพราะต้องให้ออกาสทีมงานที่ได้วางหน้าที่/บทบาทไว้แล้ว ตามยุทธศาสตร์ที่กำหนด

ปัจจัยนำเข้า (Inputs)

1) คน: ประกอบด้วยทีมงานหลัก 3 คน (บางเวลา) ทีมวิจัยร่วม 4 คน (จากโหนด) และทีมรับผิดชอบตามยุทธศาสตร์ 2 ด้าน 8 ยุทธศาสตร์ (จากโหนด) ทีมฝ่าย (ภาคเหนือ 2 คน) ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งเชิงเนื้อหาและกระบวนการ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (15 คน) ที่ปรึกษา (5 คน) และเครือข่ายภาคีเชิงประเด็นและงาน Theme

2) ความรู้: ทั้งเชิงกระบวนการและเนื้อหา (ตามยุทธศาสตร์) ผ่านทุนเดิมที่มีอยู่ในตัว “คน” และงานพัฒนาศักยภาพตลอดโครงการ

3) งบประมาณ : จากโครงการ จากโหนด และจากภาคีประเด็น และงาน Theme

4) ยุทธศาสตร์ 3 ปี และ Theme : เป็นการกำหนดเป้าหมาย 3 ปีร่วมกันในระดับภาค (ปักธงร่วม) โดยมีเป้าหมายทั้งเชิงวิจัยและพัฒนาได้ทั้งความรู้ที่เป็นระบบการสนับสนุนที่ดี และยังสามารถตอบปัญหาสังคมภาคเหนือร่วมด้วย

5) วิธีคิด/ จิตใจ : เป็นการเสริม “พลัง” ระหว่างกันผ่านกิจกรรมร่วมทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

ปัจจัยนำเข้าของงานปีที่ 2 จะปรับตัวจากบทเรียนของงานในปีที่ 1 ได้แก่ ปรับคนทีมกลไกกลาง ให้มี
คนทำงานเต็มเวลาเพิ่ม 1 คน ทีมผู้ทรงคุณวุฒิเชิงเนื้อหาเพิ่มขึ้น งบประมาณโครงการเพิ่มขึ้น งานพัฒนา
ศักยภาพเข้มข้นขึ้น และเชื่อมโยงภาคีมาสนับสนุนงานเพิ่มขึ้น ทั้งในลักษณะการร่วมทุน (ในโครงการวิจัย) และ
การร่วมงาน (ร่วมกิจกรรม สนับสนุนปัจจัยในการจัดกิจกรรม) เป็นต้น แต่งบประมาณสนับสนุนโครงการวิจัยและ
โหนดลดลง เจ้าหน้าที่โหนดจึงไม่ได้รับเงินเดือนเพิ่ม ได้รับเท่าเดิมมากกว่า 5 ปี

กระบวนการทำงาน (Process)

การสร้างระบบการสนับสนุนให้เกิดประสิทธิภาพ และคุณภาพ ตลอดเส้นทางการดำเนินงานวิจัยเพื่อ
ท้องถิ่น (งานต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ) ได้ใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการพัฒนาระบบ กลไก วิธีการ
สนับสนุน ในแบบ “PAr” หรือที่เรียกว่า พาร์เล็ก โดยเน้น/ให้ความสำคัญตัว “P” (Participation : การมีส่วนร่วม) และ “A” (Action : กิจกรรมปฏิบัติการ/ ทดลองทำ) โดยทำกิจกรรมไปตามปกติของงานกลาง แล้วจึงสรุป
ความรู้เป็นช่วงๆ (1 เดือน/ 2 เดือน/ 3 เดือน หรือ 6 เดือน/ ครั้ง) แล้วแต่ประเด็นงาน เพราะโดยธรรมชาติของงาน
กลาง การออกแบบไว้ล่วงหน้า อาจเป็นจริงได้ยาก แต่ให้มีกรอบกว้าง ๆ ไว้ว่า หวังจะหาความรู้ หรือข้อสรุปต่อ
การพัฒนาระบบ หรือกลไกการจัดการเรื่องใดบ้าง ดังนั้น ตัว “r” (Research) จึงเป็นตัวเล็ก ผ่านกิจกรรมวิเคราะห์
สังเคราะห์ และถอดบทเรียนเป็นหลัก

กระบวนการ ประกอบด้วย “การศึกษา” “การพัฒนา” และ “การถอดความรู้จากการพัฒนา” งาน
กลไกปีที่ 1 ใช้ “การศึกษา” นำ เพื่อตอบโจทย์การได้มาซึ่ง “ประสิทธิภาพของกลไกการสนับสนุน” ให้เกิด
โครงการวิจัยคุณภาพ เริ่มจากการทบทวนบทเรียนที่เป็นความรู้เดิมก่อน จึงวางปฏิบัติการเพื่อพัฒนากลไกการ
จัดการ โดยทำในช่วงต้นน้ำ หรือช่วงพัฒนาโครงการก่อน ส่วนการตอบโจทย์งาน Theme และยุทธศาสตร์เชิง
ประเด็นนั้น ใช้ “การพัฒนา” หรือปฏิบัติการ เป็นตัวนำ แล้วใช้ “การถอดความรู้” ตาม เพื่อให้ได้แนวทางการ
จัดการสู่การพัฒนาระบบสนับสนุนที่มีประสิทธิภาพและคุณภาพ เพราะเป็นเรื่องใหม่ที่ฝ่ายฯ ไม่เคยมี Theme ใน
การทำงานมาก่อน จึงต้องต่อยอดจากงานสังเคราะห์ความรู้วิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือสู่การจัดงาน 10 ปี สกว.ฝ่าย
วิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อกำหนด Theme

กระบวนการในปีที่ 2 เน้นเรื่องการได้มาซึ่งคุณภาพโครงการวิจัยฯ ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ โดยการ
กำหนดให้มีหนึ่งโหนดหนึ่งโครงการวิจัยคุณภาพ และเชื่อมกับการพัฒนาให้เกิดโหนดคุณภาพ กระบวนการคือ
การศึกษาโหนด (กระบวนการทำงาน ศักยภาพ/ ข้อจำกัด ผลงาน) หลังจากนั้นได้แบ่งโหนดออกเป็น 3 กลุ่ม ตาม
ลักษณะงาน แบ่งทีมกลางเพื่อติดตาม เรียนรู้ร่วม และหนุนเสริมโหนด ตามความถนัด ทักษะ ประสบการณ์ การ
ลงพื้นที่โหนดและโครงการวิจัย เพื่อถอดบทเรียน “การจัดการโหนดและการสนับสนุนโครงการวิจัยคุณภาพ” และ
เพื่อเสริมพลังในการทำงาน โดยใช้วิธีการเชิงบวก เอาจุดเด่นหรือความภาคภูมิใจของโหนดเป็นตัวเปิดสู่การ
เรียนรู้ (Positive entry point) และยังวางให้กระบวนการถอดบทเรียนเป็นการเรียนรู้ข้ามโหนดร่วมด้วย ส่วนงาน
ค้นหากระบวนการสนับสนุนงาน Theme และยุทธศาสตร์เชิงประเด็น มีกระบวนการเหมือนปีแรก เพราะยังไม่ได้คำตอบ
แต่ได้ปรับผู้รับผิดชอบหลักในประเด็นเกษตรยั่งยืน การจัดการทรัพยากร โดยให้มีการจัดการอย่างอิสระ งานนี้ ได้
เชื่อมกิจกรรมกับงานพัฒนาศักยภาพ การทำงานกับหน่วยงานและการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงร่วมด้วย จะมี
การสังเคราะห์ความรู้ การถอดบทเรียน ทำสื่อเพื่อการสื่อสารในปีที่ 3 ซึ่งเป็นปีสุดท้ายของยุทธศาสตร์

ผลที่เกิดขึ้น (Product)

ผลเชิงวิจัย

1) ได้ความรู้ที่ชัดเจนจากการศึกษาทุนเดิมในช่วง 10 ปี (ปี 2542-51) ของระบบสนับสนุนเชิงประเด็น 4 เรื่อง ผลการศึกษาพบว่า ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน เกษตรกรรมยั่งยืน และการจัดการทรัพยากร ได้แผนที่ (Mapping) โครงการวิจัยงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ความรู้ ทุน และศูนย์เรียนรู้ที่เชื่อมกับประเด็นความมั่นคงด้านอาหาร และได้สังเคราะห์งานเชิงเนื้อหาของทั้งสี่ประเด็นเพื่อเชื่อมโยงและสามารถอธิบายรูปธรรมของชุมชนภาคเหนือที่สามารถจัดการฐานอาหารได้บนฐานนิเวศและวัฒนธรรมร่วมด้วย แต่จะยังขาดประเด็นด้านการศึกษา และแผนที่ระดับไหน ที่สามารถตอบเป้าหมายไหน ยังสำเร็จแตกต่างกันในแต่ละไหน

2) ได้บทเรียนความรู้ระบบสนับสนุนตามยุทธศาสตร์และกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคเหนือ ในช่วงปี 2550-53 ซึ่งพบว่า ส่วนใหญ่จะเป็นการคิดร่วมกัน ทำแผนร่วมกัน กำหนดที่ทำงานและวางบทบาทอย่างชัดเจน แต่เมื่อจะนำมาปฏิบัติ ก็ทำได้น้อย เพราะงานประจำตามบทบาทไหนมีมาก ไม่ว่าจะเป็นงานสนับสนุนโครงการวิจัย (ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ) และเชื่อมงานกับภาคี คนตรงกลางมีน้อย จึงไม่สามารถทำตามยุทธศาสตร์ได้ ข้อมูลจากการศึกษา นำไปสู่การวางกลไกบริหารจัดการงานกลางปีที่ 1

3) ความรู้ระบบสนับสนุนการวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือที่มีประสิทธิภาพ และคุณภาพ ผลการทดลองกลไก “งานต้นน้ำ” หรือการพัฒนาโครงการ พบว่าเกิด “ประสิทธิภาพ” ดังที่คาดหวัง (รวดเร็ว ชัดเจน ได้เรียนรู้ เข้าใจ ข้อเสนอ ยอมรับ) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขั้นตอนที่กลไกกลางจัดการ ได้แก่ การจัดเวทีพิจารณาโครงการแบบมีส่วนร่วม (มีไหนมานำเสนอโครงการ มาร่วมให้ข้อเสนอโครงการ และร่วมแลกเปลี่ยนกับผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้งเชิงเนื้อหา และเชิงกระบวนการ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น การหาผู้ทรงคุณวุฒิที่หลากหลายเพื่อเพิ่มมุมมองต่อโครงการวิจัย) การประมวลข้อเสนอโครงการ (โดยทีมกลางให้แล้วเสร็จภายใน 3 วัน) การจัดทำฐานข้อมูลเพื่อพัฒนากลไกงานต้นน้ำ จนได้คำตอบต่อกระบวนการจัดการ และระบบการจัดการที่ได้ผล รวมถึงเงื่อนไขปัจจัยที่เอื้อต่อการเกิดประสิทธิภาพของงาน นอกจากนี้ยังได้ความรู้ 8 เรื่อง ได้แก่ เส้นทางพัฒนาโครงการกระบวนการพัฒนาโครงการการเติมความรู้การหนุนเสริมพื้นที่/ ไร่นา การพัฒนาและได้ตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อการทดลองใช้ประโยชน์ การจัดทำฐานข้อมูลเชิงรุก เพื่อใช้ประโยชน์ในการบริหารจัดการองค์กร และจัดการยุทธศาสตร์เชิงประเด็น การสร้างพื้นที่รูปธรรมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นความมั่นคงทางอาหาร โดยวิเคราะห์พื้นที่ กำหนดเป้าหมายในระดับ อำเภอ จังหวัด และภาค การพัฒนาโจทย์ใหม่/ ยกระดับ กำหนดทิศทางการขึ้นโจทย์วิจัยที่สอดคล้องทั้งด้านจำนวนและคุณภาพ ที่ตอบ Theme ร่วมและตอบโจทย์พื้นที่ (ตามยุทธศาสตร์ของไร่นา/ พี่เลี้ยง) และ การแสวงหาผู้ทรงคุณวุฒิที่หลากหลายเพื่อมาให้ข้อเสนอแนะในเวทีพัฒนาโครงการ ส่วนงานกลางน้ำ นั้นพบว่ามีผลสำคัญต่อคุณภาพฯ เช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการด้านข้อมูลความรู้ การสร้างความเข้าใจ การแบ่งบทบาททีม การวิเคราะห์สังเคราะห์เพื่อการสื่อสารระดับต่าง ๆ และการจัดการตนเองเพื่อการหนุนเสริมโครงการวิจัยของไร่นา งานปลายน้ำ จากการศึกษา 2 ปี พบว่า มีปัญหาในการเขียนงานบทความการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย ซึ่งกลไกฯ กับฝ่ายได้ร่วมกันแก้ไขผ่านกระบวนการพัฒนาศักยภาพการเขียน และการกระตุ้นอย่างต่อเนื่องกับไร่นา

4) ความรู้ “ระบบสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการทำงานกับหน่วยงาน” ในปี 1 กลไกฯ ได้ถอดองค์ความรู้ในการทำงานกับ อบท. (อบจ. และอบต.) โดยได้แนวคิด วิธีการ กระบวนการ ข้อเสนอแนะ ข้อพึงระวังในการทำงานกับ อบท. ที่สามารถสร้างการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงในปีต่อไป และตั้งเป้าหมายจะถอดองค์ความรู้กับสถาบันการศึกษา และโครงการหลวง ในปี 2 โดยคาดหวังจะทำชุดความรู้ การประยุกต์ใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในหน่วยงาน ว่าปรับอย่างไร ผลที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไร ในปี 3

5) ความรู้ “ระบบสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลง” ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญ โดยมีจุดเน้นการสื่อสารประเด็นหลัก หรือ Theme “ความมั่นคงด้านอาหาร” ทั้งระดับภาค และระดับจังหวัด รวมถึงยุทธศาสตร์เชิงประเด็น การศึกษาและพัฒนาใน 2 ปี ที่ผ่านมา พบว่า จะต้องพัฒนา “สาร” และ “ผู้สื่อสาร” ที่จะสื่อให้มีคุณภาพก่อน ซึ่งจะเชื่อมโยงไปสู่ระบบสนับสนุน เพื่อให้เกิดคุณภาพโหนดและคุณภาพโครงการฯ ให้มีต้นทุนที่ดี พร้อมสื่อสาร และการสื่อสารมีหลายระดับ หลายวิธีการ แล้วแต่ตัวสารว่าจะเป็นอย่างใด และหากจะสื่อผ่านสื่อมวลชนระดับประเทศ ต้องเชื่อมงานกับสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ดังได้ปฏิบัติการไปในปีที่ 2 เช่น พา นักข่าวลงพื้นที่รูปธรรม เป็นต้น ซึ่งความรู้ในเรื่องนี้ จะประมวลสรุป เพื่อเผยแพร่ได้ในปีที่ 3

6) ความรู้ “ระบบการสนับสนุนงานวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือตามยุทธศาสตร์เชิงประเด็น 4 ประเด็นและเชื่อมโยงไปสู่ประเด็นความมั่นคงทางอาหาร” ได้ถอดความรู้ โดยการสังเคราะห์จากทีมกลางในเรื่องกระบวนการวิเคราะห์สถานการณ์เพื่อกำหนด Theme และยุทธศาสตร์เชิงประเด็นที่เกี่ยวข้อง การวางทีมรับผิดชอบงานแต่ละยุทธศาสตร์ การวางแผน การดำเนินงานตามแผน การเชื่อมร้อยภาคีพัฒนา การติดตามหนุนเสริม ซึ่งเป็นงานที่ทดลองปฏิบัติ (พัฒนา) ก่อนจึงถอดบทเรียน ซึ่งการถอดบทเรียนในช่วง 2 ปีแรกนี้ จะนำไปสู่การการศึกษาเพิ่มเติม ให้สามารถเชื่อมโยงสู่การตอบโจทย์เชิงพัฒนา และระบบสนับสนุน สู่ความมั่นคงด้านอาหารในภาคเหนือ ในปีนี้ 3

ผลเชิงพัฒนา ใน 2 ปีที่ผ่านมา กลไกฯ ภาคเหนือสามารถตอบโจทย์งานหลักของฝ่ายฯ ได้ ดังนี้

1) จำนวนการขึ้น/ ปิดโครงการวิจัยและบทความการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย แม้ว่าจะไม่สามารถขึ้นได้ตามเป้าหมายที่กำหนด แต่ก็สามารถขึ้นได้ในจำนวนที่เหมาะสมกับงบประมาณที่ลดลง โดยในปีที่ 1 จำนวน 33 โครงการ (จากเป้าหมาย 40 โครงการ) ปีที่ 2 ขึ้นได้ 34 โครงการ (จากเป้าหมาย 51 โครงการ) และยังมีการร่วมทุน จำนวน 8 โครงการ ส่วนการปิดโครงการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับโหนดนั้นพบว่า เมื่อสิ้นปีงบประมาณ 2555 สามารถปิดได้ทุกโครงการ ไม่มีโครงการล่าช้า ส่วนบทความการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย นั้น สามารถพัฒนาการเขียนเพิ่มขึ้น โดยในปี 2554 มีจำนวน 39 เรื่อง ปี 2555 มีจำนวน 36 เรื่อง ซึ่งไม่เป็นไปตามเป้าหมายซึ่งควรมีการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยโครงการละ 1 เรื่อง จากเป้าหมายขึ้นโครงการวิจัย 51 โครงการ

2) การขับเคลื่อนงานเชิงประเด็นสู่ฐาน Theme มีความชัดเจนในการขับเคลื่อนงานประเด็นใน 2 ประเด็นหลัก คือเกษตรกรรมยั่งยืนและการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่สามารถเชื่อมการเคลื่อนงานประเด็นได้ทุกระดับ และเชื่อมกับงาน “ความมั่นคงด้านอาหาร” ได้ โดยมีทั้งความรู้ คน กลุ่ม เครือข่าย และภาคี การเคลื่อนงานที่ชัดเจนร่วมกัน ส่วนประเด็นที่จะต้องหาความชัดเจนเพิ่มในปีที่ 3 คือประเด็นการศึกษา ที่จะเคลื่อนงานผ่านยุทธศาสตร์การทำงานกับหน่วยงาน

3) การขยายแนวความคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่หน่วยงานองค์กรภาคีในการทำงานร่วมในรูปของการประชุมสัมมนาและการเข้าร่วมกิจกรรมขององค์กรภาคีต่างๆ ทั้งในส่วนของสถาบันการศึกษาผ่านเครือข่ายนักวิชาการรับใช้สังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และเครือข่ายสถาบันการศึกษา จังหวัดลำปาง รวมถึงหน่วยงานองค์กรพัฒนาเอกชน อาทิ เครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืน มูลนิธิชีววิถี องค์กรพัฒนาเอกชนภาคเหนือ เป็นต้น ทำให้เกิดการร้อยชบวนจากงานวิจัย สู่งานพัฒนาและงานขับเคลื่อนความเคลื่อนไหวทั้งในสังคมภาคเหนือและระดับชาติ

6.2 วิเคราะห์ผลการดำเนินงานเทียบกับวัตถุประสงค์โครงการ

วัตถุประสงค์ทั้ง 4 ข้อ ของโครงการวิจัยฯ นี้มีคำหลักคือ “เพื่อพัฒนาระบบสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ” ข้อแรกคือ ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ข้อ 2 ในการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาคี ข้อ 3 ในการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลง และ ข้อ 4 ตามยุทธศาสตร์เชิงประเด็น 4 ประเด็นและเชื่อมโยงไปสู่ประเด็นความมั่นคงทางอาหาร

วัตถุประสงค์เหล่านี้มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน โดยมีเนื้อหาหลักที่ต้องบรรลุ คือข้อ 1 และข้อ 4 ส่วนวัตถุประสงค์ข้อ 2 และข้อ 3 เป็นเพียงกระบวนการทำงานว่า ต้องประสานความร่วมมือกับภาคี และต้องสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลง เพราะเห็นว่า หากทำ 2 เรื่องนี้ชัดเจนจะทำให้เกิดระบบสนับสนุนโครงการวิจัยที่มีประสิทธิภาพและคุณภาพได้ รวมถึงการบรรลุเป้าหมายการขับเคลื่อนงานเชิงประเด็นและเชื่อมโยงสู่ฐาน Theme “ความมั่นคงด้านอาหาร” ได้ด้วย

หากมองที่ “ระบบสนับสนุน” ก็จะมีองค์ประกอบของ 1) เป้าหมายที่ชัดเจนของเรื่องที่จะสนับสนุน 2) บุคลากร หรือคนที่เกี่ยวข้องทุกส่วน (เครือข่ายชุมชนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น-โหนด-กลไก-ที่ปรึกษา/ ผู้ทรงคุณวุฒิ-สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น-ภาคีความร่วมมือ) ซึ่งจะต้องวางบทบาทให้ชัดเจน 3) การจัดการ

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อพัฒนาระบบการสนับสนุนงานวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ

ผลที่เกิดขึ้น

ผลที่คาดหวังแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ ผลเชิงพัฒนา ผลจากงานบริหารจัดการ ให้เกิด คุณภาพโหนด คุณภาพโครงการวิจัย ที่จะต้องเชื่อมโยงกับการพัฒนาศักยภาพ การสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลง และ การทำงานร่วมกับภาคีส่วนผลเชิงวิจัย ได้ความรู้เชิงกระบวนการ ที่สามารถทำให้เกิดผลเชิงพัฒนาข้างต้น ซึ่งผลการสังเคราะห์หาระบบสนับสนุนที่มีประสิทธิภาพและทำให้เกิดมรรคผล (Output) ที่วางไว้ สามารถอธิบายตามกรอบการวิเคราะห์ ใน 3 องค์ประกอบหลัก ดังนี้

1) การทบทวน/ กำหนดเป้าหมาย คือ คุณภาพของโหนด โดยดูที่การวิเคราะห์สถานการณ์พื้นที่/ภาคี การกำหนดยุทธศาสตร์/แผนงาน การวิเคราะห์โจทย์ การพัฒนาทีม/ภาคี ด้านวิธีคิด ทักษะงาน และการบรรลุเป้าหมายเชิงปริมาณ/ เชิงคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ส่วนคุณภาพโครงการวิจัย ดูที่คุณภาพเอกสารเชิงหลักการ/ข้อเสนอโครงการเติมรูปแบบ การบรรลุเป้าหมายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (คน ความรู้ การใช้ประโยชน์จากงานวิจัย) เกิดการเปลี่ยนแปลง มีการสื่อสารระดับต่าง ๆ และมีความต่อเนื่องหลังสิ้นสุดโครงการ

2) การบริหารจัดการ เป็นการจัดการงานหลักของระบบสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ เช่น การพิจารณาโครงการ การประชุมความก้าวหน้ายุทธศาสตร์ การประชุมเครือข่ายคนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น การติดตามหนุนเสริมโหนด การจัดเวทีนำเสนอผลงาน (Forum) และ การติดตามบทความการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย เป็นต้น

3) การวางบทบาทผู้เกี่ยวข้องในกลไก ที่สำคัญ 4 กลุ่ม คือ โหนด กลไกกลาง ภาคีเครือข่าย และ สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทั้งนี้ จะมีงานตามยุทธศาสตร์พัฒนาศักยภาพเป็นส่วนสำคัญที่จะวิเคราะห์ความต้องการสนับสนุนตลอดช่วงระยะเวลาการขับเคลื่อนงานร่วมกัน

บทบาทหลักของแต่ละส่วนสรุปภาพรวมได้ดังนี้

บทบาทไหน ได้แก่ วิเคราะห์สถานการณ์พื้นที่ พัฒนาโครงการวิจัย ติดตามโครงการวิจัย เชื่อมภาคีใหม่ๆ เพิ่มทักษะที่ร่วมงานกลไกภาค ทั้งนี้จะต้องมีการวิเคราะห์พื้นที่อย่างสม่ำเสมอเท่าทันสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ไหนดจะต้องรู้มากกว่าโครงการวิจัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับเหนือโครงการ/เชิงโครงสร้าง และต้องเสริมทักษะ ทั้งด้านกระบวนการ และเนื้อหา (ยังขาดอยู่มากในกรณีไหนที่ยังทำทุกเรื่อง) ประเด็นสำคัญคือ เอื้อโอกาสการเรียนรู้ที่เข้มข้นขึ้นสำหรับบุคลากรใหม่ที่เข้ามากว่า 6 คน และในภาวะของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในเชิงการสนับสนุนงบประมาณเช่นนี้ น่าจะมีโครงการดูแลพอเหมาะกับคำว่า “คุณภาพ” และควรเข้าถึงโครงการได้ง่ายขึ้น

บทบาทกลไก กลไกมีองค์ประกอบของไหนร่วมด้วย ที่ไม่ใช่ไหนมีเพียง 2 คน ดังนั้นการวางบทบาทต้องเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมโดยกระจายงานแต่ละด้านสู่ไหนที่สามารถร่วมงานกลางได้ ตามประสบการณ์ทักษะและความชอบ บทบาทหลักของกลไกในส่วนนี้คือ การวิเคราะห์สถานการณ์ วิเคราะห์และติดตามหนุนเสริมไหน ติดต่อสื่อสารผู้เกี่ยวข้องทุกระดับ จัดกระบวนการงานหลัก จัดการทรัพยากรบุคคล การเชื่อมเครือข่ายและภาคี ที่สำคัญคือกลไกจะต้องรู้มากกว่าไหน วิเคราะห์คนของไหนให้ชัด เข้าใจศักยภาพและข้อจำกัดของไหน จัดความสัมพันธ์แบบแนวราบ (เพื่อนร่วมทาง) จัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพ การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อเพิ่มทักษะงาน ตกย้ำแนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น หรือทบทวน คุณค่า พลัง ของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอ

บทบาท สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เติมความรู้เหนือภาค (ความเคลื่อนไหว นโยบาย สกว. การเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบ เจาะใหม่ ๆ ในการทำงาน) จัดการเพื่อหนุนเสริมเชิงวิชาการ (เช่นความรู้เชิงเนื้อหา แหล่งข้อมูล) วิเคราะห์ภาคีร่วมมีระดับชาติ (การร้อยภาคีในระดับองค์กรมาหนุนช่วยเช่น ภาคีพัฒนา) งานหลักในระบบบริหารจัดการเหนือภาค (การทำสัญญาโครงการ การให้ข้อเสนอแนะต่องานวิจัย) ศึกษา/ เข้าใจบริบทพื้นที่ เพราะดูแลทุกภาคต้องรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น เนื้อหาและกระบวนการขับเคลื่อนงาน ที่ไม่เคยหยุดนิ่ง เพราะจะได้นำไปสู่การให้ข้อเสนอแนะตามข้อมูลความรู้ที่เป็นปัจจุบัน ยอมรับได้ เสริมพลังกลไกและไหนได้

ระบบสนับสนุนที่กล่าวมานั้น เป็นเรื่องที่ใหญ่ได้ทดลองปฏิบัติและปรับเปลี่ยน ยึดหยุ่นตามความเหมาะสม ตามเหตุและปัจจัยในแต่ละช่วงเวลา จากการวิเคราะห์ร่วมกัน พบว่า “ระบบ” อาจจะกำหนดร่วมได้ ว่ามีกระบวนการขั้นตอนอย่างไรบ้าง มีข้อตกลงเรื่อง “กรอบเวลา” ในแต่ละกิจกรรมอย่างไร มีผลผลิตที่ต้องได้เท่าใด แต่ ปัญหาในการทำงานร่วมกันอาจจะไม่ได้อยู่ที่ระบบเพียงอย่างเดียว อาจจะอยู่ที่ “คน” ผู้ขับเคลื่อนระบบเป็นสำคัญ ถ้าคนยังมัวคิด อัตตา ตัวตนสูง ไม่ยอมรับความจริงอย่างที่มันเป็น หรือความแตกต่างตามบริบทแล้ว แม้ระบบจะเหมาะสมเพียงใด “คุณค่า พลัง ความสุข” จากไหน และโครงการวิจัยก็ยากที่จะถึงเป้าหมาย เพราะ “พลังของโครงการวิจัย” ย่อมอิงแอบอยู่กับ “พลังของไหน” เป็นสำคัญ หากไหนขาดพลังก็ยากที่จะขับเคลื่อนโครงการวิจัยให้เกิดคุณภาพได้

เงื่อนไข/ ปัจจัยที่ยังไม่บรรลุ

เป็นเรื่องยากที่จะบอกได้ว่า ระบบสนับสนุนนี้บรรลุเป้าหมายหรือยัง เพราะการพัฒนาระบบสนับสนุนเป็นงานแบบต่อเนื่อง ต้องทำไปเรียนรู้ไป ปรับวิธีการทำงาน ลงมือทำ สรุปบทเรียนตลอดเวลา (เรียนรู้ ยกระดับปรับตัว) ซึ่งเป็นการทำงานในแบบของ “องค์กรแห่งการเรียนรู้” และงานก็ครอบคลุมกระบวนการทำงานตั้งแต่ ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ซึ่งต้องอาศัยเวลาในการศึกษา พัฒนา และสังเคราะห์ความรู้ แต่หากวิเคราะห์ผลในเชิงปริมาณ พบว่า การขึ้นโครงการ การปิดโครงการ จำนวนโครงการล่าช้า มีสัดส่วนลดลงมากจากปี 2553 หรือในเชิงเปรียบเทียบกับภาคอื่น ส่วนโครงการวิจัยคุณภาพที่ตั้งไว้ไหนละ 1 โครงการนั้น จะสามารถถอดองค์ความรู้ของระบบสนับสนุนได้ในปีที่ 3 (ปี 2556)

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อกำหนดระบบการสนับสนุนงานวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือในการประสานความร่วมมือ
กับหน่วยงานภาคี

ผลที่เกิดขึ้น งานนี้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้เป็นอย่างดี เพราะทุกโหนดในภาคเหนือ ไม่เคยทำงานแยกส่วนหรือโดดเดี่ยว อย่างน้อยที่สุดต้องเชื่อมเครือข่ายงานพัฒนา หรือภาคประชาสังคม ที่มีแนวคิด หลักการในกระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนา (ที่เน้นคนเป็นศูนย์กลาง การมีส่วนร่วม และการพัฒนาที่ยั่งยืน) ซึ่ง 10 ปี งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีข้อสรุปว่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จะสามารถยกระดับงานพัฒนาให้ใช้ข้อมูลความรู้ในการกำหนดกิจกรรมแก้ปัญหาได้ดีขึ้น และใน 10 ปี หลัง หรือช่วง 2 ปี ที่ผ่านมาของโครงการ ได้ยกระดับการทำงานกับหน่วยงานที่อาจแตกต่างในแนวคิด แนวปฏิบัติ ที่ถือว่าเป็นความท้าทาย ที่ต้องการคำตอบว่า จะมีวิธีการกระบวนการใดที่จะสามารถทำให้องค์กร/ หน่วยงานเป้าหมายใช้ “กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หรือสนับสนุนโครงการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น กับกลุ่มเป้าหมายขององค์กรได้

ใน 2 ปีแรกนี้ กลไกได้กำหนดเป้าหมายที่จะกำหนดระบบการสนับสนุนงานฯ กับ 2 ส่วนคือ 1. การค้นหาระบบการสนับสนุนในกลุ่มขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในพื้นที่ของศูนย์ประสานงานวิจัยฯ 5 แห่งคือ แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ ลำพูน สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน และ พี่เลี้ยงภาคเหนือตอนล่าง และ 2) ทำการค้นหาระบบสนับสนุนของหน่วยงานในกลุ่มของสถาบันการศึกษา และกลุ่มการทำงานร่วมกับหน่วยงานองค์กร (ภาครัฐและเอกชน) ของศูนย์ประสานงานวิจัยฯ 2 แห่ง คือ เชียงใหม่ ลำปาง และพี่เลี้ยงลำปาง

มีรายละเอียดของระบบการสนับสนุนที่ต้องพิจารณาตามขั้นตอน ดังนี้

1) พิจารณารูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ที่พบว่ามีหลายรูปแบบ เช่น อปท. มีความสนใจงานเพื่อท้องถิ่นเอง เพราะเห็นว่าสอดคล้องกับงานที่รับผิดชอบภายใต้แผนและนโยบายของหน่วยงาน หรือ เกิดจากความสนใจของคนในชุมชนที่ใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ อปท. ก่อนขยายผลเข้าสู่ อปท. โดยพี่เลี้ยงเป็นตัวเชื่อมโยงความสัมพันธ์ทั้งในระดับผู้บริหารและผู้บริหารรวมถึง อปท. ที่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับพี่เลี้ยงในลักษณะของเครือข่ายการทำงานในพื้นที่ ทั้งในระดับของผู้บริหารและผู้บริหารงาน จึงชักชวนเข้าสู่การพูดคุยแลกเปลี่ยน และเข้าร่วมกิจกรรม

2) บทบาทของศูนย์ประสานงานฯ/ พี่เลี้ยงในการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจ ทั้งที่ใช้ฐานของความสัมพันธ์ที่มีความคุ้นเคยโดยตรง โดยใช้วิธีการทำความเข้าใจหลักคิดและเรียนรู้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ใช้วิธีการสื่อสารเน้นการทำความเข้าใจผ่านเวทีการแลกเปลี่ยน และการใช้รูปธรรมของโครงการที่ขับเคลื่อนไปก่อนเป็นการสื่อสาร และชวนบทสนทนาสถานการณ์และวิธีการแก้ไขปัญหาพร้อมกับผู้เกี่ยวข้องผ่านเครื่องมือการสร้างการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

3) แนวทางการการหนุนเสริมการทำงาน 3 ระดับ

ต้นน้ำ : การวิเคราะห์หน่วยงาน และวิเคราะห์คนทำงาน รวมทั้งต้องมีเป้าหมายร่วมแบบต่างคนต่างได้รับประโยชน์

กลางน้ำ : นอกจากการสร้างความรู้ ความเข้าใจแล้ว ยังต้องมีการพัฒนาศักยภาพคนทำงานในระหว่างทาง การอบรมเชิงปฏิบัติการให้คนของหน่วยงานเป็นพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้กับชาวบ้านร่วมด้วย

ปลายน้ำ : เน้นการสื่อสารเพื่อให้ผู้บริหารระดับสูงรับช่วงต่อและสามารถขยายผลการทำงานและสร้างบุคลากร

4) วิเคราะห์ความสอดคล้อง ความคาดหวัง เป้าหมายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเองก็ไม่สามารถตอบโจทย์การพัฒนาท้องถิ่นได้ทั้งหมด แต่ผลที่ได้สามารถนำไปขยายผลและเชื่อมโยงกับ

การพัฒนาด้านอื่น ๆ ดังนั้นความคาดหวังในการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเคลื่อนงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) ต้องคำนึงถึงความสอดคล้องต่อภารกิจและเป้าหมายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมด้วย

5) ข้อพึงระวังในการทำงานกับหน่วยงาน ที่ผ่านมาข้อพึงระวังได้วิเคราะห์ถึง วิธีคิดและกระบวนการที่ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ความไม่สอดคล้องกับนโยบาย การสร้างให้เกิดการเชื่อมโยงต่อเนื่องหากมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้าง การประสานงานกับผู้ที่มิบทบาทหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในระดับของผู้บริหารจนถึงระดับปฏิบัติการ การกำหนดแผนงานที่จะมีเงื่อนไขของงบประมาณ เป็นต้น

6) บทบาทของศูนย์ประสานงานฯ/ พี่เลี้ยงในการหนุนเสริมหน่วยงาน พี่เลี้ยงควรมีกระบวนการผลักดันให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในทุกระดับ กำหนดเวทีเพื่อนำเสนอข้อมูล เวทีแลกเปลี่ยนกระบวนการทำงานระหว่างโครงการ เวทีแลกเปลี่ยนในระดับพื้นที่เพื่อให้เกิดความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง หนุนเสริมระดับโครงการผ่านเครื่องมือใหม่ๆ โดยมีบุคลากรของทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้าร่วม ซึ่งการสร้าง ความเข้าใจทั้งแนวคิด วิธีการทำงานแบบงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น รวมถึงความมั่นใจในการตอบเป้าหมายขององค์กร ที่สำคัญควรมีการประสานงานร่วมกับชุมชนที่เป็นทีมวิจัยออกแบบและจัดทำแผนงาน แผนงบประมาณในส่วนที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเห็นความสำคัญ

จากบทเรียนที่ได้นำไปสู่แนวทางการพิจารณาเพื่อตอบเป้าหมายของการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์การทำงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผ่านกิจกรรมการถอดความรู้กับหน่วยงาน เพื่อสังเคราะห์กระบวนการทำงานในภาพรวมของแต่ละกลุ่มองค์กรที่เกี่ยวข้อง รวมถึงแนวทางในการเลือกกรณีศึกษาที่เหมาะสมในการขับเคลื่อนเพื่อสร้างรูปธรรมของยุทธศาสตร์ที่เห็นทั้งกระบวนการทำงานร่วมกันที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์เชิงประเด็น

เงื่อนไข/ปัจจัยที่บรรลุ ปัจจัยเงื่อนไขสำคัญคือ งานนี้ได้เริ่มขึ้นก่อนมีกลไก เช่นการทำงานร่วมกับกรมชลประทาน การทำงานร่วมกับโครงการหลวง ซึ่งก็มีบทเรียนการทำงานอยู่ชุดหนึ่ง และไหน่เองก็ทำงานกับ อปท. มาอย่างต่อเนื่องหลายรูปแบบ จึงมีความรู้เชิงกระบวนการทำงานที่เป็นบทเรียนอยู่แล้ว เพียงแต่ว่า กลไกได้เข้าไปร่วมตั้งกรอบการสังเคราะห์ความรู้ และเชิญนักวิชาการมาเติมเต็ม ก็สามารถเห็นระบบสนับสนุนที่เหมาะสมได้

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อดันหาระบบการสนับสนุนงานวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือในการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลง

ผลที่เกิดขึ้น สามารถพัฒนาระบบสื่อสารได้ดีขึ้น (ผู้รับผิดชอบกดดันน้อยลง) โดยเชื่อมงานกับเจ้าหน้าที่ของฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการเชื่อมสื่อมวลชน ลงพื้นที่รูปธรรมที่สามารถสื่อสารผ่านสื่อมวลชนได้มากขึ้น อีกทั้งการกำหนดประเด็น (สาร) ที่ชัดเจนว่ามีขอบเขตแค่ไหนในระดับภาค ซึ่งได้แก่ งาน Theme ร่วมของภาค “ความมั่นคงด้านอาหาร” ที่มีทั้งพื้นที่รูปธรรมที่เริ่มชัดเจน สื่อสารได้ งานนำเสนอ งาน ปี 2 ได้ผลิตสื่อในหลายรูปแบบ เพราะในระดับไหน่ หรือพื้นที่ ต่างก็มีช่องทางการสื่อสารที่หลากหลายอยู่แล้ว

จากปฏิบัติการตามแผนกิจกรรมแล้วถอดบทเรียนสรุปได้ว่า ระบบสนับสนุนที่เป็นไปได้ คือ 1) การวางเป้าหมายที่ชัดเจนร่วมกัน เกี่ยวกับขอบเขตใน “สาร” รูปแบบการสื่อสาร กระบวนการแปลงสารให้เหมาะสมกับสื่อแต่ละลักษณะ ที่จะนำเสนอให้พอเหมาะกับทรัพยากรในการจัดการที่จำกัด 2) คน เมื่อมีเป้าหมายที่ชัดเจนแล้วก็สามารถจัดการหาคนที่เหมาะกับงาน และได้ประโยชน์ร่วมจากงานได้ เช่น คนของไหน่ที่เกี่ยวข้อง คนของสกว. ฝ่ายฯ สกว.กลาง ซึ่งการจัดความสัมพันธ์แบบต่างคนต่างได้รับผลประโยชน์ ยังใช้ได้ดี 3) กระบวนการจัดการงานให้บรรลุเป้าหมายที่ใช้ศักยภาพของภาคีเดิมที่ทำหน้าที่นี้อยู่แล้วมาเป็นหลักในการทำงานเช่น กลไก ไหน่ ฝ่าย เป็นต้น

บทบาทไหน่ : เสนอ (สกัดความรู้) พื้นที่รูปธรรม โครงการวิจัย นักวิจัย ภาคีเครือข่าย ที่เกี่ยวข้อง กับประเด็นที่จะสื่อสาร ประสานคนในพื้นที่ เตรียมความพร้อม **บทบาทกลไก** เป็นตัวประสานระหว่างไหน่กับสื่อ

หรือฝ่ายฯ เป็นผู้สื่อสารในประเด็นร่วม สังเคราะห์ความรู้ ระบบสนับสนุน บทบาทฝ่ายฯ เชื่อมประสานสื่อมวลชน
เหนือภาค สืบค้นช่องทางการสื่อสาร สกัดข้อมูลบางส่วน เพื่อให้เหมาะสมกับสื่อแต่ละแบบ

เงื่อนไข/ ปัจจัยที่ยังไม่บรรลุ งานสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงในปีที่ 1 มีสถานะเป็นเพียง “ยุทธศาสตร์
หนึ่งในการบริหารจัดการกลไก” เท่านั้น ซึ่งพบว่ายังไม่บรรลุผล ทาง สกว.ฝ่ายฯ เสนอน่าจะเป็นงานสำคัญในปี
ที่ 2 เลยหยิบยกมาเป็นวัตถุประสงค์หลักเพื่อคั่นหาระบบสนับสนุน เมื่อจะลงมือปฏิบัติจริงพบว่า งานสื่อสารฯ มี
ข้อจำกัดเรื่องกำลังคนที่จะมาเคลื่อนงานได้อย่างจริงจัง รวมถึงเวลาและทักษะงานร่วมด้วย แม้ว่าจะมีมิตรร่วมกันว่า
จะใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชน และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่มีอยู่แล้วก็ตาม ยังต้องการคนที่จะสกัด “สาร” หรือเนื้อหา
เพื่อการสื่อสาร ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในกระบวนการสื่อสาร ซึ่งงานนี้อาจต้องเชื่อมกับฝ่ายอย่างต่อเนื่องต่อไป
อย่างไรก็ตามงานในระดับพื้นที่/ โหนดสามารถจัดการสื่อสารได้มากกว่าระดับภาค

วัตถุประสงค์ที่ 4 เพื่อคั่นหาระบบการสนับสนุนงานวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือตามยุทธศาสตร์เชิงประเด็น 4 ประเด็น
และเชื่อมโยงไปสู่ประเด็นความมั่นคงทางอาหาร

ผลที่เกิดขึ้น

เป้าหมายงานความมั่นคงด้านอาหาร เป็นการค้นหาความรู้ระบบสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ
สู่การขับเคลื่อนความมั่นคงทางอาหาร โดยมีเป้าหมายเชิงงานพัฒนา คือ สร้างพื้นที่รูปธรรม โดยแบ่งเป็น 3 ระดับ
คือ ระดับจังหวัด ได้แก่ จังหวัดแม่ฮ่องสอนที่จะเป็นตัวแทนการจัดการสู่ความมั่นคงด้านอาหารในพื้นที่สูง และ
จังหวัดลำพูนที่จะเป็นตัวแทนการจัดการสู่ความมั่นคงด้านอาหารในพื้นที่ราบ ระดับอำเภอ มี 2 อำเภอ ได้แก่
อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่านที่จะเป็นตัวแทนการจัดการสู่ความมั่นคงด้านอาหารในพื้นที่เผ่าละว้า และอำเภอปาย
จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่จะเป็นตัวแทนการจัดการสู่ความมั่นคงด้านอาหารในพื้นที่วิฤต และระดับโครงการวิจัย
(อาจเรียกได้ว่าเป็นระดับภาคร่วมด้วย เพราะเป็นการสังเคราะห์จากทุกโหนดที่มีโครงการประเด็นความมั่นคงทาง
อาหาร) โดยเน้นความหลากหลายตามนิเวศวัฒนธรรม ซึ่งมีอยู่ครบทุกโหนด จำนวน 15 โครงการ

การวิเคราะห์ระบบสนับสนุน แบ่งเนื้อหาเป็น 3 ด้านได้แก่ 1) การกำหนดเป้าหมาย (ทำระดับไหนบ้าง
พื้นที่ไหน ใครทำ เนื้อหาย่อยคืออะไร) ซึ่งกระบวนการกำหนดเป้าหมายคำนึงถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของ
ผู้เกี่ยวข้องเป็นสำคัญ 2) การจัดการ มีการวางแผน วางกรอบข้อมูล การสร้างกลไก การควบคุม หรือโน้มน้า
เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงาน 3) คนทุกระดับ (กลไก-โหนด-ภาคี-ฝ่ายฯ-โครงการวิจัย)
ต้องใช้ความรู้ และกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การจัดการเรื่องคนได้เชื่อมกับยุทธศาสตร์พัฒนาศักยภาพ
อย่างต่อเนื่อง ได้แก่ การสร้างความเข้าใจเรื่องความมั่นคงทางอาหารของผู้เกี่ยวข้องทั้ง โหนด โครงการวิจัย
กิจกรรมคือ ไปร่วมเวทีภาคี จัดเวทีเอง หรือส่งต่อความรู้โดยตรง และมีการวางบทบาทที่ชัดเจนร่วมกัน

การขับเคลื่อนงานเชิงประเด็น (4 ประเด็น) ส่วน Theme มีความชัดเจนในการขับเคลื่อนงานประเด็นใน
2 ประเด็นหลัก คือการท่องเที่ยวโดยชุมชน และเกษตรกรรมยั่งยืน ที่สามารถเชื่อมการเคลื่อนงานประเด็นได้ทุก
ระดับ และเชื่อมกับงานความมั่นคงด้านอาหารได้ โดยมีทั้ง ความรู้ คน กลุ่ม เครือข่าย และภาคีการเคลื่อนงานที่
ชัดเจนร่วมกัน ส่วนประเด็นทรัพยากรมีความเกี่ยวเนื่อง แต่กลไก และตัวหลักในการขับเคลื่อนในระดับภาคยังไม่
ชัดเจน ประเด็นการศึกษาปรับไปสู่ยุทธศาสตร์การทำงานกับหน่วยงาน เพราะเชิงเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความ
มั่นคงทางอาหาร ไม่มีการสังเคราะห์

ส่วนงาน Theme ในปีที่ 2 สามารถขับเคลื่อนได้อย่างต่อเนื่องละมีพลัง (ดูได้จากฉันทะของคนในพื้นที่
เป้าหมายและการมีส่วนร่วม) มีการขึ้นโครงการวิจัยทั้งที่วัดด้วยความมั่นคงทางอาหารโดยตรง (11 โครงการ) ใน
ประเด็นเกษตรยั่งยืน (10 โครงการ) และประเด็นทรัพยากร (10 โครงการ) รวมทั้งสิ้น 31 โครงการในช่วง 2 ปี มี
การเชื่อมโยงการทำงานกับงานพัฒนา และงานเคลื่อนนโยบายชาติร่วมด้วย

ส่วนการวางบทบาทที่มีความชัดเจนแล้วคือ กลไกกลาง จะมีบทบาทหลักในการจัดการเชื่อมโยงงานทั้งระบบจากระดับโครงการสู่ประเทศ การสังเคราะห์งานระดับภาค และลงพื้นที่หนุนเสริมโหนดเป้าหมาย โหนดที่เกี่ยวข้อง เรียนรู้ สร้างความเข้าใจความมั่นคงทางอาหาร เชื่อมกับบริบทเฉพาะของพื้นที่ ชាติพันธุ์ ติดตามหนุนเสริมโครงการวิจัยความมั่นคงทางอาหาร โดยมีเป้าหมายให้มีคุณภาพ สังเคราะห์ความรู้ตามเป้าหมาย (ระดับจังหวัด อำเภอ โครงการวิจัย) โดยเป็นการทำงานแบบมีส่วนร่วมกับกลไกกลาง สกว.ฝ่ายวิจัยฝ่ายฯ เชื่อมงานเชิงเนื้อหาระดับประเทศกับภาคีเหนือภาคทั้งงานวิจัยและพัฒนา หนุนเสริมวิชาการ

เงื่อนไข/ปัจจัยที่บรรลุ ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องในการกำหนด Theme ซึ่งสามารถตอบปัญหาที่เป็นความเสี่ยงต่อความมั่นคงด้านอาหารที่กำลังรุนแรงและชัดเจนขึ้นเรื่อย ๆ ในทุกระดับ ตัวเชื่อมของกลไกมีพลังในการเชื่อมประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ดี ชัดเจนในเนื้อหา โหนดเป้าหมายชัดเจนในงานที่จะทำร่วมกัน มีการเรียนรู้ตลอดเวลาผ่านสถานการณ์จริงและการพัฒนาศักยภาพของกลไก และการร่วมกิจกรรมของทุกโหนดอย่างครบถ้วนในงานปลายปีทั้ง 2 ปี โดยใช้งบประมาณไม่มาก และไม่ต้องจัดจ้างคนจัดเวที (Organizer)

6.3 ข้อค้นพบของงานวิจัย

1) การค้นหา “ระบบสนับสนุน” เป็นเรื่องเชิงกระบวนการที่ต่อเนื่อง ไม่มีที่สิ้นสุด เพราะเกี่ยวเนื่องกับ “คน” และ “การจัดการ” โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับหน่วยจัดการที่ขาดเสถียรภาพของคนทำงานอย่าง โหนด/ พี่เลี้ยงของสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงไม่มีแรงจูงใจเชิงวัตถุและรายได้สำหรับคนทำงาน ทำให้คนเปลี่ยน (ออกจากองค์กรอย่างต่อเนื่อง) เพราะมีทางเลือกอื่นที่ดีกว่า (กรณีคนที่ไม่พร้อมทางเศรษฐกิจ-มีการครอบครัว-พ่อแม่อยากให้ไปงานที่ดีกว่า ฯลฯ) คนที่อยู่ได้นานส่วนหนึ่งเป็นเพราะมีความพร้อมเชิงเศรษฐกิจ มีความคิดอยากแบ่งปันและเชื่อมั่นในกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ว่าจะเป็นทางเลือกสู่ทางออกจากปัญหาอย่างยั่งยืนได้ ดังนั้นเมื่อคนเปลี่ยนบ่อยจึงต้องเริ่มต้นพัฒนาศักยภาพกันใหม่ เริ่มกระบวนการเรียนรู้ใหม่ ที่ต้องล้วนอาศัยเวลาทั้งสิ้นเพราะงานนี้ต้องเรียนรู้ผ่านการลงมือทำเองเท่านั้นจึงจะเข้าใจได้ ส่วนคนที่อยู่นาน ก็มีข้อจำกัดในเชิงการเรียนรู้ที่อาจจะรู้สึกเบื่อ เพราะปัญหาวนเวียนอยู่กับเรื่องเดิม (เป็น Loop) ซึ่งบางครั้งในบางเรื่องก็เป็นวงจรแบบยังไม่อยู่ (วนและรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ) ระบบการจัดการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์การทั้งระบบ (Interaction) โดยเฉพาะในวงจรระหว่าง ชุมชนวิจัย ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น การเปลี่ยนแปลงของระบบการบริหารจัดการของทั้งสามส่วน มีผลต่อระบบสนับสนุนให้เกิดประสิทธิภาพและคุณภาพ ดังนั้นข้อค้นพบของการจัดกลไกคือ ต้องเรียนรู้และเข้าใจ คนหนุนวิจัยทุกระดับ ทั้งศักยภาพ/ข้อจำกัด ความสนใจในการเรียนรู้ เพื่อเป็นฐานในการจัดความสัมพันธ์ที่ดี และการพัฒนาศักยภาพที่เหมาะสม

2) กระบวนการสื่อสาร สืบเนื่องจากข้อหนึ่ง พบว่าปัญหาหลักของการจัดความสัมพันธ์ของกลไกคือ “การสื่อสารทุกระดับ” ซึ่งมีช่องว่างอยู่มาก ทั้งในเชิงความรู้ (หรือความสนใจ/ บั๊กใจ) เชิงเป้าหมาย และความเชื่อพื้นฐาน เช่น บางคนเชื่อว่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในแบบ สกว. ใครๆ ก็ทำได้ หน่วยงานอื่น ๆ เช่น พอช. สสส. สช. เอากระบวนการไปใช้ แล้วเป็นงานวิจัยชุมชนที่ก้าวหน้ากว่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่น วิตกว่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจะก้าวตามองค์กรอื่นไม่ทัน ซึ่งเป็นความเชื่อที่ผิด คนระดับโหนด/ พี่เลี้ยง ล้วนทำงานร่วมกับองค์กรเหล่านี้ และหลายคนร่วมในงานวิจัยเหล่านี้ในหลายสถานะ พบว่า งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นลักษณะเฉพาะที่ต้องมี “พี่เลี้ยงงานวิจัย หรือ โหนด” เป็นเพื่อนร่วมทางจึงจะทำได้ แต่องค์กรอื่นไม่มีกลไกพี่เลี้ยงอย่างงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ผลที่ได้จึงแตกต่างกัน เรื่องนี้มีหลักฐานสนับสนุนตลอดช่วง 10 ปี ที่ผ่านมา โหนด/ พี่เลี้ยงในพื้นที่ ได้รับการยอมรับจากภาคี ในเรื่องการพัฒนาให้มีความรู้เป็นฐานในการตัดสินใจมากขึ้น หรือมีทักษะในกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่สามารถแบ่งปัน ช่วยงานภาคีได้ ในระดับพื้นที่ภาคีเหล่านี้ร่วมมือกันทำงานอยู่แล้ว โดยเอาจุดเด่นของแต่ละภาคีมาร่วมแรงเพื่อให้บรรลุประเด็นเป้าหมายที่ขับเคลื่อนด้วยกัน เช่น สกว.เก่ง (หรือมีงบฯสนับสนุน) เรื่องความรู้/ คน พอช. เก่ง (หรือมีงบฯสนับสนุน) เรื่องการสร้างองค์กร เครือข่าย สสส.เก่ง (หรือมีงบฯ สนับสนุน) เรื่องเผยแพร่

รณรงค์ สุข เก่ง (หรือมีงบประมาณสนับสนุน) เรื่องการเคลื่อนงานนโยบาย เป็นต้น ซึ่งรูปธรรมของการรื้อยาตีมาร่วมทำงานในระดับไหน จะได้สังเคราะห์งาน ในประเด็น Theme “ความมั่นคงด้านอาหาร” ในปี 3

นอกจากนี้ยังมีประเด็นการสื่อสารในเชิงเป้าหมายที่มีมุมมองแตกต่างกัน ซึ่งบางครั้งต้องหาความสมดุลร่วมกันอย่างสม่ำเสมอในเรื่อง “คุณภาพและปริมาณ” และ “ปัจจัยนำเข้า Input กับ ผลผลิต Product” ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของบรรยากาศการทำงานที่ยังมองต่างมุม และต้องทำให้เกิดความชัดเจนให้ได้

3) ความรู้และการปรับใช้ความรู้ พบว่า ยังมีช่องว่างใน 2 สิ่งนี้อยู่ แม้ว่าในกระบวนการพัฒนาศักยภาพในทุกเรื่องที่ทำตลอดช่วง 2 ปีที่ผ่านมา ได้วางกระบวนการฝึกอบรมให้มีการฝึกปฏิบัติ หรือบางกิจกรรมให้ไปดูปฏิบัติการจริงร่วมด้วยก็ตาม หรือมีการไปแลกเปลี่ยนข้ามโหนด ไปเห็นโครงการวิจัยที่ดีของโหนดอื่น ๆ แต่การนำความรู้ไปประยุกต์และปรับใช้หรือไม่ เพียงใด ยังเป็นคำถามที่ต้องแสวงหาคำตอบอีกต่อไป ในปี 3 นอกจากนี้ยังพบว่าความรู้เชิงเนื้อหาในแต่ละประเด็นสำหรับโหนดที่ยังไม่มีการจัดการความรู้เชิงประเด็นจะยังอ่อน เลยยังไม่สามารถวิเคราะห์สถานการณ์และหาโจทย์ที่คมชัด หรือยกระดับโจทย์ได้ สำหรับโหนดที่ยังขึ้นโครงการได้ทุกประเด็นให้เหตุผลว่า เป็นกฎเกณฑ์ของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่โจทย์ต้องเป็นของชุมชน เป็นปัญหาของชุมชน หากยกระดับโจทย์อาจกระทบการทำงาน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนั้นกระบวนการพัฒนาโจทย์ยกระดับจะต้องมีการถกเถียงต่อเนื่องเพื่อหาแนวทางการจัดการที่เหมาะสม และยอมรับได้ของทุกฝ่ายต่อไป

4) การขับเคลื่อนในเชิงขบวนของเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ นั้น หากจะให้มีการขับเคลื่อนร่วมได้จริงนั้นพบว่า จำเป็นต้องมี Theme เชิงประเด็นที่จะร้อย “ระบบ” การทำงานร่วมของเครือข่ายฯ ซึ่งการวิเคราะห์และกำหนด Theme นั้นจำเป็นต้องสร้างกระแสและการเปลี่ยนแปลงให้กับสังคมภาคเหนือเป็นหลัก อาจไม่จำเป็นต้องมีหลาย Theme แต่ควรเป็น Theme ที่ร้อยเรียงทุกประเด็นของงานวิจัยเข้าด้วยกัน มุ่งเป้าสู่การตอบโจทย์สังคมภาคเหนือและเชื่อมโยงระดับชาติ และให้ความสำคัญกับการจัดรูปขบวน โดยการเชื่อมโยงงานวิจัย (Research) งานพัฒนา (Development) และงานเคลื่อนไหว (Movement) เข้าด้วยกัน เพื่อสร้างพลังอย่างแท้จริง นอกจากนั้นแล้ว เครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือยังใช้ “ระบบ” การทำงานร่วมผ่าน Theme เป็นการพัฒนาศักยภาพคนทำงานในลักษณะของการเรียนรู้ท่ามกลางการปฏิบัติ (Learning by doing)

6.4 ข้อเสนอแนะ

มีข้อเสนอแนะต่อกระบวนการทำงานเพื่อค้นหา “ประสิทธิภาพของระบบสนับสนุน งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” ต่อเนื่องในปี 3 กลไกหลักที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ข้อเสนอต่อโหนด และกลไกกลาง

1) ช่องทางการสื่อสาร สร้างความเข้าใจระหว่างกลไกกับฝ่าย ยังต้องปรับปรุงต่อไปในปี 3 ในช่วง 2 ปีที่ผ่านมาการสื่อสารระหว่างกันมีน้อย ไม่เป็นระบบ และใช้เวทีเครือข่ายคนหนุ่มงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นหลักในการสื่อสาร ซึ่งอาจซ้ำเกินไปเพราะจัดได้ 3 เดือนต่อครั้ง กลไกยังไม่มีการสื่อสารการเปลี่ยนแปลงเชิงเนื้อหาและการเคลื่อนงานตามยุทธศาสตร์ จึงมีปัญหาในการให้ข้อเสนอแนะ ที่อาจล้าสมัย ไม่ตรงกับข้อเท็จ ดังนั้นระหว่างฝ่ายกับกลไกน่าจะมียุทธศาสตร์การสื่อสารที่เหมาะสมให้ฝ่ายเห็นความก้าวหน้าของงาน ในรูปแบบและระบบที่ใช้เวลาน้อย เข้าใจง่าย และอาจหาช่องทางในการสื่อสาร ที่ประหยัดร่วมด้วย เช่น ในกรณีของกลไก กับโหนด/ พี่เลี้ยงในพื้นที่จะสื่อสารผ่าน อีเมล เป็นหลัก ซึ่งมีข้อดี คือ ไม่รบกวนเวลาผู้อื่น เปิดดูได้ตลอดเวลา และมีข้อมูลไว้ใช้ประโยชน์ แต่ก็ยังมีข้อจำกัดสำหรับบางโหนดที่อยู่ในพื้นที่ที่ไม่สะดวกในการติดต่อสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ต หรือพี่เลี้ยง ขาดทักษะในช่องทางนี้ ทางกลไกกลาง ต้องใช้การประสานผ่านโทรศัพท์แจ้งให้ทราบอีกทางหนึ่งด้วย เป็นต้น

2) การหนุนช่วยโหนดในการกุ่มสภาพโครงการวิจัย คือ การแจ้งเตือนสถานะของโครงการวิจัยให้กับโหนดเป็นระยะ เนื่องจากโหนดต้องพัฒนาโครงการใหม่ ในส่วนของโครงการวิจัยเดิมจึงต้องได้รับการกุ่มสภาพให้

ดำเนินงานภายใต้กรอบเวลาที่กำหนดไว้ เพื่อป้องกันการเกิดโครงการล่าช้า โครงการผิดสัญญา ซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพของโครงการวิจัยและการดำเนินงานของโหนด ทั้งนี้ กลไกกลาง และสกว.ฝ่ายฯ ควรหารือเพื่อจัดระบบการแจ้งเตือนหรือการกระตุ้นให้เกิดการดำเนินงานของโครงการวิจัยภายใต้กรอบเวลาที่กำหนดไว้

3) การแสวงหาความรู้รอบตัวที่ทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน โหนด/พี่เลี้ยง และกลไกกลาง ควรศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหา ข้อมูลข่าวสาร ความเคลื่อนไหวในประเด็นหรือสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นวิจัยที่กำลังเคลื่อนงานอยู่ เพื่อเปิดโลกทัศน์และมุมมองข้อมูลความรู้ที่จะเอื้อต่อการวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชนโดยควรแสวงหาความรู้ทั้งในเชิงของงานวิจัยและงานพัฒนา ทั้งนี้รูปแบบการแสวงหาความรู้ขึ้นอยู่กับความสนใจและถนัดของแต่ละคน เช่น อ่านจากหนังสือ บทความ การเข้าร่วมเวทีสัมมนา หรือเวทีของภาคีเครือข่าย เป็นต้น

ข้อเสนอแนะต่อสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

1) บทบาทการสนับสนุนของ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นควรมีระบบการสนับสนุนในเชิงการวิเคราะห์สถานการณ์ภาพรวมของการขับเคลื่อนงานในเชิงยุทธศาสตร์ของภาคมากกว่าการเข้ามาจัดการงานในพื้นที่ชุมชนวิจัยซึ่งเป็นบทบาทของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เนื่องจากการสร้างการเคลื่อนไหวให้เกิด “พลัง” ที่เป็นรูปธรรมของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ระดับภาคในทุกกลุ่มเป้าหมายเป็นเรื่องที่ต้องออกแรงมาก สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นควรเข้ามามีบทบาทในส่วนนี้ร่วมกับกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมากขึ้น

และที่สำคัญกระบวนการมาหนุนเสริมเติมเต็ม น่าจะใช้วิธีการและกระบวนการในแบบ “เสริมพลัง” (Empowerment) แทนการชี้เพียงข้อผิดพลาดโดยไม่มีการขยายความ เป็นนามธรรมยากที่จะนำไปปรับปรุงตนเองเป็นลักษณะการเข้ามาประเมินผล ซึ่งถูกผิดและตัดสิน ซึ่งจะทำให้พลังเครือข่ายคนหนุนวิจัยลดลง

2) ควรมีการเปิดนโยบายในการให้โอกาสพื้นที่ใหม่ๆ ที่ยังต้องการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชน ในพื้นที่ที่ยังเป็นช่องโหว่ของภาคเหนือ อาทิ จังหวัดแพร่ น่าน อุตรดิตถ์ หรือภาคเหนือตอนล่าง เป็นต้น ซึ่งการเปิดพื้นที่ใหม่ต้องมาพร้อมการสร้างพี่เลี้ยงใหม่มากกว่าการเพิ่มภาระให้กับพี่เลี้ยงหรือศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ใกล้เคียงโดยไม่เพิ่มคนทำงานให้

3) งานวิจัยของกลไกเป็นลักษณะ “งานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม” ซึ่งบางเรื่อง หรือบางยุทธศาสตร์ หรือแม้แต่งาน Theme อาจไม่จำเป็นต้องเริ่มที่ “การศึกษาเต็มรูปแบบ” อาจเป็นเพียงการตรวจสอบเอกสารเบื้องต้น การจัดวงคุยเพื่อกำหนดเป้าหมายและวางแผนงานร่วม และเริ่มกิจกรรมปฏิบัติการได้เลย ซึ่งวงคุยเหล่านี้อาจซ่อนอยู่ในเวทีประชุมที่มวิจัย เวทีเครือข่ายคนหนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ หรือแม้แต่วงพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ ดังนั้นงานส่วนใหญ่ของกลไกจึงดูเหมือนว่าจะมีเพียงกิจกรรมที่สะท้อนงานเชิงพัฒนา ไม่มีกิจกรรมที่สะท้อนการศึกษา หรือกิจกรรมวิจัยให้เห็น ซึ่งอาจจะเป็นปัญหาสำหรับองค์กรในลักษณะนี้ ที่ส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะของ “องค์กรแห่งการเรียนรู้” ดังนั้น หากกลไกนี้ สามารถปรับตัวเองได้ในอนาคต จึงไม่จำเป็นต้องเป็นโครงการวิจัยก็ได้ เป็นเพียงองค์กร สถาบัน ฯลฯ ที่อาจจะจัดการได้ง่ายกว่าการเป็นโครงการวิจัย

4) การมีส่วนร่วมของฝ่ายในการพัฒนาโจทย์วิจัย ในปีที่ 3 เครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือยังประสงค์จะให้ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นเข้าร่วมเวทีพัฒนาโครงการในระดับภาค หรือเข้าร่วมกิจกรรมงาน Theme แม้ว่าอาจจะไม่ใช่คนให้ข้อเสนอหลัก แต่ควรได้มาเห็นการทำงานในพื้นที่ อย่างต่อเนื่องและสามารถให้ข้อเสนอแนะร่วมได้ อีกทั้งจะได้มีข้อมูล “บริบทพื้นที่” ที่เป็นปัจจุบันสำหรับชี้แจงสร้างความเข้าใจกับผู้เกี่ยวข้องได้

5) กระบวนการหารือกับทุกโหนดในช่วงสิ้นปีงบประมาณ เพื่อกำหนดทิศทางโหนดใหม่ สกว.ฝ่ายวิจัย เพื่อท้องถิ่น และกลไกฯ ควรกำหนดทิศทางการทำงานทั้งระบบของภาคร่วมกับก่อน โดยใช้ข้อมูลความรู้จาก 3 ส่วนหลัก ได้แก่ 1. โครงการวิจัยกลไกฯ ที่ศึกษาและพัฒนาระบบสนับสนุนฯ มาตลอดปี 2. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่มีข้อมูล การเปลี่ยนแปลงนโยบาย สกว. ภาคิ ทิศทางของประเทศ ที่เป็นข้อมูลเหนือภาค และ 3. จากการนำเสนองานของ โหนด เป็นฐานในการตัดสินใจ ร่วมกัน เพราะที่ผ่านมา 2 ปี กลไกฯ ไม่มีส่วนร่วมใด ๆ ในการชี้ทิศทางของโหนด นอกจากร่วมรับฟังในวงนำเสนอของแต่ละโหนดเท่านั้น

ภาคผนวก

<u>ภาคผนวก 1</u> สรุปย่อผลการดำเนินงานระยะที่ 1 (ต.ค.54 – มี.ค.55)	145
<u>ภาคผนวก 2</u> สรุปย่อผลการดำเนินงานระยะที่ 2 (เม.ย 55-ก.ย.55)	163
<u>ภาคผนวก 3</u> ผลการวิเคราะห์ตัวเองของโหนดและพี่เลี้ยงงานวิจัยภาคเหนือ	181

สรุปย่อกระบวนการดำเนินงานภาพรวม ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2554- 30 กันยายน 2555

ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพงานวิจัย

(1) เวทีพิจารณาโครงการวิจัย

ครั้งที่ 1 เวทีพิจารณาโครงการวิจัย วันที่ 19 ตุลาคม 2554

จำนวนโครงการ

เข้าครั้งที่ 1 จำนวน 6 โครงการ เข้าครั้งที่ 2 จำนวน 1 โครงการ ได้แก่

- 1) โครงการการศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อพัฒนาสื่อประกอบการเรียนการสอนของกลุ่มโรงเรียนประถมศึกษา อ.สันติสุข จ.น่าน
- 2) โครงการอนุรักษ์พันธุ์ปลาโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านน้ำมิด ต.เปือ อ.เชียงกลาง จ.น่าน
- 3) โครงการแนวทางการจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนตำบลพระพุทธบาท อำเภอเชียงกลาง จ.น่าน
- 4) โครงการ"กระบวนการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่บ้านสบยาว ต.เมืองจัง อ.ภูเพียง จ.น่าน(ครั้งที่2)
- 5) โครงการการท่องเที่ยวเพื่อฟื้นฟูวิถีชีวิตแบบพึ่งตนเองบ้านแพมบก อ.ปาย จ.แม่ฮ่องสอน
- 6) โครงการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สะท้อนคุณค่า วัฒนธรรมของชนเผ่าลาหู่ บ้านดอยมด อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย (Co-Founding ร่วมกับโครงการหลวง)
- 7) โครงการชำระตำนานมูลศาสนาฉบับวัดบ้านเอื้อม เพื่อบูรณาการการจัดการเรียนการสอนในมจร. วิทยาเขตแพร่ (ห้องเรียนวัดบุญญาวิทยีหาร)

บทเรียน

มีข้อเสนอโครงการที่เป็นประเด็นเฉพาะประเด็นใหม่เข้า คือ ประเด็นศิลปวัฒนธรรม และประเด็นในเชิงศาสนา จึงมีการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิใหม่เข้ามา คือ พระครูพิพิธสุตาทรร ซึ่งเป็นผู้ที่เข้าใจ CBR อยู่แล้ว แต่กรณีของอาจารย์จากสถาบันวิจัยสังคม และทางทีมแผนงานพืชอาหารเชิงใหม่และเป็นผู้ทำงานเรื่องเกษตรอินทรีย์ ทางกลไกฯ ได้เข้าไปติดต่อกับพูดคุย ชี้แจงแนะนำองค์กรและอธิบายถึงงาน CBR และกระบวนการในเวทีพิจารณาโครงการ เพื่อให้คลายความกังวล และในเวทีได้มีการแนะนำและสร้างบรรยากาศเป็นกันเอง เพื่อไม่ให้ผู้ทรงคุณวุฒิท่านใหม่ กังวล

ปัญหาอุปสรรค

มีประเด็นในเชิงหลักพุทธศาสนา ซึ่งพี่เลี้ยง รวมถึงผู้ทรงซึ่งกระบวนการบางท่าน ไม่มีความรู้ในประเด็นนี้ จึงไม่สามารถให้ข้อเสนอแนะได้อย่างชัดเจนนัก

ครั้งที่ 2 เวทีพิจารณาโครงการวิจัย วันที่ 26 ตุลาคม 2554

จำนวนโครงการ

เข้าครั้งที่ 1 จำนวน 5 โครงการ เข้าครั้งที่ 2 จำนวน - โครงการ ได้แก่

- 1) โครงการแนวทางการจัดการประปาภูเขาอย่างมีส่วนร่วม หมู่บ้านสันลมจอย หมู่ 13 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่

- 2) โครงการการพัฒนาฐานข้อมูลทุนทางสังคมในพื้นที่ อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่เหมาะสมต่อการขับเคลื่อนงานวิจัย การพัฒนาธุรกิจเพื่อสังคม ของมหาวิทยาลัยพาร์อีสเทอร์น จ.เชียงใหม่
- 3) โครงการอาหารพื้นบ้านชาวมอญสู่กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนชาวมอญและโรงเรียนบ้านหนองตูบ่อควา ตำบลบ้านเรือน อำเภอลำลูกกา จังหวัดลพบุรี
- 4) โครงการ การดำรงอัตลักษณ์ชุมชนสีล 5 ด้วยการจัดทำธรรมนูญชีวิตแบบมีส่วนร่วมของชุมชนห้วยต้ม อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน
- 5) โครงการ พัฒนารูปแบบกระบวนการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเชิงพุทธบูรณาการ จังหวัดลำพูน

บทเรียน

กรณีเป็น CP ข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ จะเน้นที่แนวคิดของโครงการวิจัย หากแนวคิดของโครงการยังไม่ชัดเจน จะยังไม่ขยับไปสู่การออกแบบกิจกรรม แต่ผู้ทรงคุณวุฒิบางท่านจะให้ข้อเสนอแนะต่อแนวทางการออกแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับโจทย์

ครั้งที่ 3 เวทีพิจารณาโครงการวิจัย วันที่ 25 พฤษภาคม 2554

จำนวนโครงการ

เข้าครั้งที่ 1 จำนวน 1โครงการ เข้าครั้งที่ 2 จำนวน 4 โครงการได้แก่

- 1) โครงการกระบวนการฟื้นฟูอาหารพื้นบ้านมอญสู่การเชื่อมโยงวัฒนธรรมชุมชน องค์ความรู้ท้องถิ่น และความมั่นคงด้านเกษตรและอาหารของชุมชนบ้านหนองตูบ่อควา ตำบลบ้านเรือน อำเภอลำลูกกา จังหวัดลพบุรี
- 2) โครงการการมีส่วนร่วมของชุมชนและเทศบาลในการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนพื้นที่เขตนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ(จังหวัดลำพูน)
- 3) โครงการการจัดการทรัพยากรน้ำในลำน้้ามิดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านน้ำมิด ต.เปือ อ.เชียงกลาง จ.น่าน เพื่อการจัดการความมั่นคงทางอาหาร
- 4) โครงการการจัดการและระบบคุณค่าประปาภูเขาอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนสันลมจอย หมู่ 13 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่
- 5) โครงการการพัฒนาศักยภาพกลุ่มธุรกิจเพื่อสังคมของอำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

บทเรียน

โครงการที่เข้าพิจารณาเมื่อครั้งก่อน สามารถปรับแก้ไขและกลับเข้าสู่เวทีพิจารณาครั้งต่อมาได้ตามเวลาที่กำหนดไว้

ปัญหาอุปสรรค

บางโครงการ แม้จะเป็นผู้ทรงคุณวุฒิคนเดิมให้ข้อเสนอแนะ แต่ครั้งที่ 2 ยังคงมีการเสนอแนวคิดเพิ่มเติมจากครั้งแรก ทำให้ไหน่ดไม่แน่ใจว่าข้อเสนอแนะที่เป็นข้อสรุปอยู่ตรงไหน ซึ่งทางกลไกฯ ได้เสนอให้ทางไหน่ดพิจารณาพร้อมกับทางพื้นที่ถึงแนวทางที่ต้องการทำจริง ๆ ยึดพื้นที่เป็นหลัก โดยมีข้อเสนอแนะเป็นแนวทางในการขยับงาน

ครั้งที่ 4 เวทีพิจารณาโครงการวิจัย วันที่ 23 ธันวาคม 2554

จำนวนโครงการ

เข้าครั้งที่ 1 จำนวน 3 โครงการ เข้าครั้งที่ 2 จำนวน – โครงการ เข้าครั้งที่ 3 จำนวน 1 โครงการ ได้แก่

- 1) โครงการแผนยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มธุรกิจเพื่อสังคมของอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
- 2) โครงการรูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา
- 3) โครงการการรื้อฟื้นศิลปะการทอผ้าไหมสันกำแพง เพื่อสืบทอดวัฒนธรรมด้วยสื่อพื้นบ้านและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตำบลสันกำแพง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
- 4) โครงการแนวทางการจัดการเรียนรู้สู่กระบวนการทำหลักสูตรธนาคารหน่วยกิจของชุมชนผู้ปลูกพุทราเศรษฐกิจ อำเภอลอง จังหวัดแพร่ โดยความร่วมมือของชุมชน

บทเรียน

- กรณีโครงการเดิม กลไกจะพยายามประสานผู้ทรงคุณวุฒิท่านเดิมซึ่งเคยให้ข้อเสนอแนะไว้ เพื่อให้การพิจารณาต่อเนื่องและขยับต่อไป ซึ่งหากประสานผู้ทรงคุณวุฒิท่านใหม่ บางท่านไม่รับให้ข้อเสนอแนะต่อโครงการเก่า
- กรณีประเด็นใหม่ เรื่องการศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์ ทางกลไกฯ จึงประสานทางเครือข่ายที่ทำงานกับกลุ่มชาติพันธุ์ Impact ซึ่งได้ประสานทางผู้อำนวยการเครือข่ายภูมิปัญญาชนเผ่าพื้นเมืองบนพื้นที่สูงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (IKEP Network) ได้มาให้ข้อเสนอแนะ ซึ่งทำให้ได้เนื้อหาเกี่ยวกับแนวคิดการศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์ และมีประสบการณ์มาแลกเปลี่ยน

ปัญหาอุปสรรค

มีโครงการที่เข้าพิจารณารอบที่ 3 เนื่องจาก ในสองรอบแรก มีข้อเสนอแนะในเชิงแนวคิดภาพรวมของโครงการที่ยังไม่นิ่ง ทำให้จึงต้องมีการเข้าพิจารณาครั้งที่ 3

ครั้งที่ 5 เวทีพิจารณาโครงการวิจัย วันที่ 27 ม.ค.55

จำนวนโครงการ

เข้าครั้งที่ 1 จำนวน 3 โครงการ เข้าครั้งที่ 2 จำนวน 2 โครงการ ได้แก่

- 1) โครงการรูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา
- 2) โครงการการรื้อฟื้นศิลปะการทอผ้าไหมสันกำแพง เพื่อสืบทอดวัฒนธรรมด้วยสื่อพื้นบ้านและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตำบลสันกำแพง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
- 3) โครงการการบริหารจัดการและฟื้นฟูวิถีพึ่งตนเองเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรในชุมชน บ้านหัวทุ่งอย่างยั่งยืน
- 4) โครงการการศึกษาสถานการณ์พืชเชิงเดี่ยว กรณี ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ จ.แม่ฮ่องสอน
- 5) โครงการการศึกษาการพัฒนาข้าวอินทรีย์สู่การพึ่งตนเองของเกษตรกร อ.ปาย จ.แม่ฮ่องสอน

บทเรียน

ครั้งนี้มีประเด็นการศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์ ทางกลไกฯ จึงประสานทางเครือข่ายที่ทำงานกับกลุ่มชาติพันธุ์ Impact ซึ่งได้ประสานทางผู้อำนวยการเครือข่ายภูมิปัญญาชนเผ่าพื้นเมืองบนพื้นที่สูงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (IKEP Network) ได้มาให้ข้อเสนอแนะ ซึ่งทำให้ได้เนื้อหาเกี่ยวกับแนวคิดการศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์ และมีประสบการณ์มาแลกเปลี่ยน

ปัญหาอุปสรรค

ผู้ทรงคุณวุฒิท่านเดิม ไม่สามารถเข้าร่วมครั้งที่ 2 ได้ จึงยึดผลการพิจารณาครั้งแรกเป็นหลัก โดยมีทางกลไกฯ และฝ่ายฯ ร่วมให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ครั้งที่ 6 เวทีพิจารณาโครงการวิจัย วันที่ 23 ก.พ.55

จำนวนโครงการ

เข้าครั้งที่ 1 จำนวน 4 โครงการ เข้าครั้งที่ 2 จำนวน 3 โครงการ รวม 7 โครงการ ได้แก่

- 1) การฟื้นฟูวิถีพึ่งตนเองของชุมชนบ้านหัวทุ่งเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน
- 2) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนสี่ล 5 บ้านพระบาทห้วยต้ม หมู่ที่ 8 และบ้านชัยวงษา หมู่ที่ 22 ตำบลนาทราย อำเภอสี จังหวัดลำพูน
- 3) แนวทางการจัดการความรู้ในชุมชนเพื่อการจัดทำหลักสูตรการจัดการผลิตพืชรากเศรษฐกิจ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่
- 4) แนวทางการบูรณาการและจัดการความรู้เพื่อแก้ไขปัญหาภัยแล้งจากสาเหตุการใช้จากน้ำบาดาล บ้านทุ่งบ่อแป้น ตำบลปงยางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง
- 5) เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : บ้านแม่กลางหลวงโมเดล
- 6) การจัดการความรู้ชุมชนเกษตรกรรมเพื่อพัฒนาระบบการเกษตรปลอดภัย เทศบาลเมืองแกน อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่
- 7) การศึกษาและอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชท้องถิ่นป่าแก่งเสือ เกษตรศึกษาพื้นที่ชายแดนไทย-พม่า บ้านท่าต๊าง ต.แม่ยวม อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน

บทเรียน

ควรคัดกรองเลือกผู้ทรงคุณวุฒิที่จะมาเข้าร่วมได้อย่างแน่นอน หากประเมินจากลักษณะการทำงานหรือภาระงานของผู้ทรงคุณวุฒิบางท่านแล้วไม่เอื้อต่อการเข้าร่วม ก็ควรประสานติดต่อผู้ทรงฯ ท่านอื่นแทน

ปัญหาอุปสรรค

ผู้ทรงคุณวุฒิประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน ยกเลิกการเข้าร่วมกะทันหัน เนื่องจากติดภารกิจงานประจำ ทำให้กลไกฯ ต้องแก้ไขปัญหาโดยการชี้แจงในเวทีให้ทราบ และพิจารณากันภายในเวที จากนั้นประสานผู้ทรงคุณวุฒิอีกท่านที่มีลำดับการพิจารณาต่อ จึงสามารถขยับเวลาในการพิจารณาอีกโครงการได้เร็วขึ้น

ครั้งที่ 7 เวทีพิจารณาโครงการวิจัย วันที่ 23 มี.ค.55

จำนวนโครงการ

เข้าครั้งที่ 1 จำนวน 4 โครงการ เข้าครั้งที่ 2 จำนวน 4 โครงการ และเข้าครั้งที่ 3 จำนวน 1 โครงการ รวม 9 โครงการ ได้แก่

- 1) การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเกษตรกรเพื่อพัฒนาการเกษตรปลอดภัย ณ ชุมชนเมืองแกนพัฒนา อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่
- 2) โครงการแนวทางการบูรณาการการจัดการปัญหาภัยแล้งจากสาเหตุการใช้จากน้ำบาดาล บ้านทุ่งบ่อแป้น ตำบลปงยางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง
- 3) โครงการการศึกษาและอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชท้องถิ่นป่าแก่งเสือ เกษตรศึกษาพื้นที่ชายแดนไทย - พม่า บ้านท่าต๊าง ต.แม่ยวม อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน
- 4) โครงการการเปลี่ยนแปลงเกษตรกรรม และการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน เกษตรศึกษาข้าวโพดเลี้ยงสัตว์
- 5) การศึกษาฟื้นฟูวิถีพึ่งตนเองของชุมชนบ้านหัวทุ่งเพื่อการบริหารจัดการการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน
- 6) โครงการแนวทางการทำการเกษตรแบบพึ่งพาตนเองของชุมชนบ้านใหม่ดอนแก้ว หมู่ 2 ตำบลทาเหนือ อำเภอแม่ฮอน จังหวัดเชียงใหม่

- 7) โครงการการบริหารจัดการหนี้สินของชุมชนบ้านห้วยยาบ หมู่ 5 ตำบลทาเหนือ อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่
- 8) โครงการแนวทางการจัดพิธีกรรมงานศพแบบล้านนาที่ไม่เกิดผลกระทบต่อชุมชนเทศบาลเมืองลำพูน กรณีเขตบริการฌาปนกิจสถานบ้านหลวย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
- 9) โครงการกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนตามหลักพุทธธรรมของชุมชนบ้านป่าก่อ ตำบลตะเคียนปม อำเภอสี จังหวัดลำพูน

บทเรียน

เนื่องจากครั้งนี้มีโครงการเข้าจำนวนมาก ทั้งในส่วนส่วนตัวแทนชาวบ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิ และสกว.ฝ่ายวิจัย เพื่อท้องถิ่น จึงต้องมีการจัดห้องพิจารณา 2 ห้อง โดยทีมกลไก จึงต้องขอให้เจ้าหน้าที่ไหนบางคน ช่วยบันทึกผลการพิจารณาอีกห้องให้ โดยทีมกลไกได้แบ่งทีมรับผิดชอบดำเนินการ 2 ห้อง

ปัญหาอุปสรรค

สถานที่คับแคบ ไม่สะดวกต่อการรองรับคนจำนวนมาก อีกทั้งวางระบบการจัดการได้ไม่ดีนัก จึงทำให้ผู้เข้าร่วมหลายคนไม่ได้เซ็นชื่อในใบเซ็นชื่อ ในครั้งต่อไปจึงต้องมีระบบจัดการเรื่องการลงชื่อเข้าร่วมให้เรียบร้อยมากขึ้น

(2) การติดตามหนุนเสริมการดำเนินงานของโครงการวิจัยร่วมกับโหนด

1. ติดตามชุดโครงการวิจัยจนจว่า เรื่องการนำเสนอผลการเก็บข้อมูล 3 เดือน

วันที่ติดตาม 14-15 ธันวาคม 2554

สถานที่ โรงเรียนจันจว้าวิทยาคม และพื้นที่วิจัย อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่

กระบวนการ

ทีมกลไกฯ ร่วมลงพื้นที่และรับฟังการนำเสนอผลการเก็บข้อมูลของทีมวิจัยย่อยทั้ง 3 โครงการ โดยทีมกลไกฯ ได้ให้ข้อเสนอแนะต่อการเก็บข้อมูลในเรื่องของการวิเคราะห์ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การวางแผนประเด็นเนื้อหาในการเก็บข้อมูล การศึกษาต้นทุนศักยภาพของชุมชน และการวิเคราะห์ข้อมูลให้รอบด้าน และได้นัดหมายตัวแทนชุดโครงการฯ เข้าร่วมประชุม RC#1 ภาคเหนือ

2. ติดตามการนำเสนอผลการดำเนินงานของโครงการ SM โครงการหลวง

วันที่ติดตาม 7 ตุลาคม 2554

สถานที่ ห้องประชุมฝ่ายวิจัยฯ โครงการหลวง

กระบวนการ

ทีมกลไกฯ ได้ร่วมให้ข้อเสนอแนะต่อผลการดำเนินงาน ต่อการจัดลำดับข้อมูล การจัดทำนำเสนอ ซึ่งควรจัดแบ่งสองชุดคือการนำเสนอของทีมวิจัยและการนำเสนอให้ชาวบ้าน และควรเน้นการสื่อสารรูปภาพมากกว่าข้อความ เพราะชาวบ้านกลุ่มชาติพันธุ์บางพื้นที่อาจติดขัดเรื่องภาษา

3. ติดตามการเตรียมงาน 10 ปี งานวิจัยชาวบ้านโหนดลำปาง

วันที่ติดตาม 10 ตุลาคม 2554

สถานที่ วัดปงสนุก จ.ลำปาง

กระบวนการ

ในการเตรียมจัดงาน 10 ปีงานวิจัยชาวบ้านของหนองลำปาง ทางทีมกลไกฯ เป็นตัวแทนเครือข่ายหนอง/ฝี่เลี้ยงภาคเหนือ เข้าร่วมรับฟังการเตรียมงาน โดยมีบทบาทรับผิดชอบดังนี้

ในเชิงเนื้อหา : สรุปข้อมูลผลการดำเนินงานของโครงการเด่นปี 53 ม่อนก่องข้าว และโครงการเครือข่ายลุ่มน้ำจาง ซึ่งมีตัวแทนทีมวิจัยเป็นผู้เข้าร่วมเสวนาในงาน

ในเชิงการจัดการ : ประสานเครือข่ายฯ ในการช่วยจัดสถานที่ ดูแลอุปกรณ์พิธีการ การจัดแข่งวาดภาพระบายสี การดูภาพรวมเวทีทั้งการแสดงและการเสวนา รวมถึงการสรุปบันทึกในช่วงเวลาที่เสวนาด้วย โดยทางกลไกฯ ได้ประสานไปยังเครือข่ายหนอง/ฝี่เลี้ยง ที่พร้อมจะไปช่วยงานและแบ่งบทบาทหน้าที่รับผิดชอบ

บทเรียน

ได้เรียนรู้การวางแผนการทำงานระหว่างหนองและทีมวิจัย ในการร่วมกันจัดงาน โดยมีทีมอาจารย์ที่ทำงานวิจัยร่วมกับหนองลำปาง ได้พานักศึกษามาช่วยงาน ทำให้การทำงานสะดวกมากขึ้น

4. การติดตามร่วมงาน 10 ปีงานวิจัยชาวบ้านหนองลำปาง

วันที่ติดตาม 7 พฤศจิกายน 2554

สถานที่ วัดปงสนุก จ.ลำปาง

กระบวนการ

ทีมกลไกฯ และเครือข่ายหนอง/ฝี่เลี้ยง ได้ร่วมกันช่วยหนองลำปางจัดงานตามบทบาทที่ได้เตรียมงานกันมา มีตัวแทนกลไกฯ ร่วมเป็นพิธีกรดำเนินรายการ และในเวทีเสวนา มีการแลกเปลี่ยนของตัวแทนทีมวิจัยทั้งเก่าและใหม่ทั้งของหนองลำปางและแสนหะญู รวมถึงการจัดนิทรรศการ ขายของของชุมชนวิจัย

ปัญหา/อุปสรรค

เวทีเสวนามี 4 ประเด็น ซึ่งต้องใช้เวลาแต่ละช่วงค่อนข้างนาน ทำให้ผู้เข้าร่วมบางตา ทั้งนี้ในช่วงเริ่มต้นงานมีความล่าช้าในการเปิดงานเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว จึงทำให้เวลาขยับไปจากที่กำหนดไว้

5. การหารือพิจารณาความร่วมมือ MOU ระหว่างคณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มรภ.ลำปาง กับ สกว.

วันที่หารือ 1 ธันวาคม 2554

สถานที่ ห้องประชุมคณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มรภ.ลำปาง

กระบวนการ

ทางหนองได้ชี้แจงลักษณะการทำ MOU ในหลายลักษณะ กับหลายองค์กร โดยทางกลไกฯ ได้ร่วมแลกเปลี่ยนการทำ MOU ของเทศบาลวังผาง มรภ.เชียงใหม่ กับหนองมช. ในส่วนของการทำงานร่วมกัน หนองเน้นย้ำคำสำคัญสามคำ คือ วิถีวิทยา CBR โจทย์ชุมชน และการพัฒนาศักยภาพ ทั้งนี้ ได้ข้อสรุปแนวทางการทำ MOU คือ

- การพัฒนาศักยภาพบุคลากรในการทำวิจัยชุมชน
- ระยะเวลาการทำงาน
- การสนับสนุนงบประมาณ สถานที่
- การขึ้นโจทย์วิจัยร่วมกัน ก็โครงการต่อไป

บทเรียน

ทางคณะดีฯ เข้าร่วมหารือด้วย ซึ่งทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนซักถามข้อสงสัย และถูกคลี่คลายได้ในวงคุย

6. ติดตามงานเปิดตัวโหนดน่าน

วันที่ติดตาม 30 มกราคม 2555

สถานที่ ห้องพุทธรักษา อาคารเรียนคณะวิศวกรรมศาสตร์ มทร.ล้านน่าน

กระบวนการ

มีการเปิด VCD สถานการณ์ทรัพยากรเมืองน่าน จากนั้นเป็นเวทีเสวนา “เมืองน่านกับการจัดการตนเอง บนฐานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” และการระดมกลุ่มย่อยถึงสถานการณ์รายพื้นที่และทิศทางโจทย์วิจัยที่คนน่านสนใจ

บทเรียน

การเตรียมแผน 2 เซ็น กรณีวิทยากรหลักไม่สามารถเข้าร่วมได้ ต้องมีคนสำรองเตรียมไว้ ยามฉุกเฉิน เป็นต้น

ปัญหา/ อุปสรรค

- ปัญหาการประสานงาน ทางทีมโหนดน่านประสานแจ้งเครือข่าย ในการหนุนช่วยเชิงกระบวนการ ลำช้า คือ ก่อนเริ่มงานเพียง 2 วัน ว่าแต่ละคนจะมีบทบาทในส่วนไหนบ้าง
- วิทยากรช่วงเสวนา ไม่สามารถมาร่วมได้ ซึ่งทางโหนดทราบล่วงหน้าเพียงหนึ่งวันก่อนเริ่มงาน จึงต้องแก้ไขปัญหาลงมือหาให้ทางผู้ประสานงานกลไกฯ ทำหน้าที่แทน
- การคุยในกลุ่มย่อยไม่บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ส่วนหนึ่งคือผู้จัดกระบวนการชวนคุยไม่สามารถคุมเนื้อหา และเวลาได้ แต่ก็พอเห็นทิศทางลักษณะโจทย์วิจัยของน่านได้

7. ติดตามการถอดบทเรียน SM โครงการหลวง

วันที่ติดตาม 3-4 กุมภาพันธ์ 2555

สถานที่ สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง จ.เชียงใหม่

กระบวนการ

ทีมกลไกร่วมเป็นทีมวิทยากรกระบวนการ ช่วยจับประเด็น และการชวนคุยในกลุ่มย่อย โดยมีประเด็นการถอดบทเรียน คือ

- ความคาดหวังต่อการขับเคลื่อนของ SM ในอนาคต
- สรุปบทเรียนของ จนท.ในการทำงาน SM
- สรุปผลข้อมูลสู่การพัฒนางานในอนาคต

ปัญหา/ อุปสรรค

ระยะเวลาในการถอดบทเรียนน้อยเกินไป เนื่องจากระยะทางไกล ทำให้ใช้เวลาในการเดินทางค่อนข้างนาน แต่ก็สามารถได้นิยามกรอบตามเป้าหมาย

8. ติดตามหนุนเสริมงาน “ช่วงเกษตรอินทรีย์ จ.ลำพูน

วันที่ติดตาม 13 มีนาคม 2555

สถานที่ ห้องประชุมเทศบาลเมืองลำพูน

กระบวนการ

ทีมกลไกร่วมเป็นวิทยากร ชวนคุยเกี่ยวกับการ “ทุนเดิมเกษตรยั่งยืนเมืองลำพูน” ซึ่งเป็นเวทีเสวนาในงานเป็นกิจกรรมของโครงการนวัตกรรมการเกษตรกรรมยั่งยืนจ.ลำพูน ร่วมกับภาคี เป็นการเปิดตัวกลไกในจังหวัด มีกิจกรรมหลากหลาย เช่น นวด สาธิต ขยายผลผลิต นิทรรศการ เพลง เวที ฯลฯ

บทเรียน

เป็นกิจกรรมเชิง Action ของโครงการที่ลองทำในระยะที่ 1 เพื่อหยังเสียงสมาชิก และประชาสัมพันธ์ เพราะถ่ายทอดผ่านสื่อวิทยุ ตลอดทั้งงาน เป็นการคิดนอกกรอบ มีผู้สนใจมาก ผู้เข้าร่วม กว่า 200 คน

ปัญหา/ อุปสรรค การเริ่มงานที่ไม่สามารถตรงต่อเวลาได้

9. ติดตามหนุนเสริมเวที : วิเคราะห์/ สังเคราะห์ข้อมูลสู่การจัดทำแผนกิจกรรมระยะที่ 2 โครงการนวัตกรรมองค์กรเกษตรกรรมยั่งยืนจ.ลำพูน

วันที่ติดตาม 20 มีนาคม 2555

สถานที่ ห้องประชุมโหนดลำพูน

กระบวนการ

- เป็นเวทีนักวิจัย ทีมวิจัยและผู้เกี่ยวข้องบางส่วน นำเสนอผลการศึกษาระยะที่ 1 (แบบย่อมาก) เพื่อกำหนดแผนช่วงที่ 2 (เอาแผนที่เขียนใน PP ขึ้นมาให้ดู) แล้วช่วงนักวิเคราะห์ว่า อยากจะทำอะไรในระยะต่อไป
- กลไกเดิมเชิงเนื้อหา ตัวอย่างการทำงานกลไกอำเภอแม่สะเรียง เป็นต้น

บทเรียน

- ทีมกลไกน่าจะไปก่อน 1 วัน เพื่อวางแผนเวทีที่ต้องเตรียมข้อมูลมาแสดงให้มากกว่านี้
- ไม่สามารถจัดการในระหว่างเวทีได้ เพราะไม่ได้ออกแบบเวทีร่วมกันมาก่อน

ปัญหา/ อุปสรรค

- ทีมโหนด ไม่ได้ร่วมเตรียมเวทีกับทีมวิจัยก่อนจัดเวที

10. ติดตามหนุนเสริมเวทีเสวนาชุมชนวิจัยแม่ฮ่องสอนเรื่องการจัดการสู่การเขียนรายงานที่มีคุณภาพให้กับเครือข่ายนักวิจัยโหนดแม่ฮ่องสอน

วันที่ติดตาม 27 มีนาคม 2555

สถานที่ ห้องประชุมวิทยาลัยชุมชน จ.แม่ฮ่องสอน

กระบวนการ

ทีมกลไกกลาง ร่วมเป็นวิทยากรชวนคุยเรื่องการจัดการสู่การเขียนรายงานที่มีคุณภาพให้กับเครือข่ายนักวิจัยของโหนดแม่ฮ่องสอน ในการนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาจัดหมวดหมู่ประเด็น เพื่อนำไปสู่การขยายงานต่อการเขียนรายงานความก้าวหน้า และได้ยกตัวอย่างการนำข้อมูลของบ้านแม่ฮอดหลวง มาจัดประเด็นเรียงตามบทรายงาน รวมถึงได้ร่างประเด็นเรียงบทรายงานวิจัย เพื่อให้ให้นักวิจัยเห็นภาพรวมของการจัดทำรายงานวิจัย

บทเรียน

- ควรมีการคิดแผน 2 เพื่อเตรียมออกแบบกระบวนการสำหรับกรณีฉุกเฉิน ซึ่งครั้งนี้มีกลุ่มเป้าหมายสองกลุ่ม คือ กลุ่มที่กำลังเริ่มดำเนินงานเก็บข้อมูล กับกลุ่มที่กำลังจะทำการรายงานความก้าวหน้า ซึ่งเมื่อต้องชวนคุยในวงใหญ่ จึงต้องพยายามทำความเข้าใจกับกลุ่มที่กำลังเก็บข้อมูล เพื่อให้เห็นภาพรวมของการนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์และการจัดทำรายงานต่อไป
- ควรศึกษาข้อมูลของโครงการวิจัยที่เข้าร่วมก่อน เพื่อให้เข้าใจการดำเนินงาน และโจทย์งานวิจัย เพื่อให้การชวนคุยสามารถหยิบยกตัวอย่างได้ใกล้เคียงกับงานจริง

ปัญหา/ อุปสรรค

เวลาในการเริ่มเวทีช้ากว่าที่กำหนดไว้ เนื่องจากนักวิจัยอยู่ในพื้นที่ห่างไกล ต้องใช้ระยะเวลาในการเดินทางค่อนข้างนาน จึงต้องปรับกระบวนการจากการแบ่งคุยกกลุ่มย่อยตามกำหนดการ ปรับเป็นคุยในวงใหญ่ แต่ไล่เรียงประเด็นตามกำหนดการเดิม

(3) การติดตามหนุนเสริมเพื่อพัฒนาโครงการวิจัยร่วมกับโหนด

1. พัฒนาโครงการ กศน.ภูซาง จ.พะเยา ร่วมกับโหนดลำปาง

วันที่ติดตาม 29-30 พฤศจิกายน 2554

สถานที่ กศน.ภูซาง จ.พะเยา

กระบวนการ

โหนดลำปางได้ใช้แนวคิดการวิเคราะห์เชิงระบบโมเดลภูเขาน้ำแข็ง จากนั้นให้ทาง กศน.ลองเขียนลำดับสถานการณ์ปัญหาที่จะพัฒนาเป็นงานวิจัย โดยทีมกลไก ร่วมให้ข้อเสนอแนะต่อโจทย์วิจัยและเป็นวิทยากรกระบวนการชวนคุยในกลุ่มย่อย โดยมีสองประเด็นที่สนใจจากสถานการณ์ในพื้นที่ คือ การศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์ และการท่องเที่ยวในพื้นที่ชายแดน จากนั้นขอให้กลับไปหารือกับกลุ่มเป้าหมายถึงโจทย์ที่ต้องการทำ และยกร่าง CP

บทเรียน

ได้เรียนรู้กระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัยของโหนดลำปาง กับสถาบันการศึกษาผ่านโมเดลภูเขาน้ำแข็ง

ปัญหา/ อุปสรรค

ทางอาจารย์ กศน.ยังไม่เข้าใจชัดเจนต่อการวิเคราะห์แบบภูเขาน้ำแข็ง แต่ก็พร้อมเปิดใจเรียนรู้ ซึ่งโมเดลภูเขาน้ำแข็ง อาจสามารถปรับการอธิบายให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น หรือไม่ก็เลือกกลุ่มเป้าหมายที่ผ่านกระบวนการมาประมาณหนึ่งซึ่งจะทำให้เข้าใจแนวคิดของโมเดลนี้ได้ดี

2. พัฒนาโครงการวิจัยแนวพุทธาเศรษฐกิจ #2 ร่วมกับโหนดลำปางและสถาบันวิจัย มทร.ล้านนาลำปาง

วันที่ 2 ธันวาคม 2555

สถานที่ สถาบันวิจัยและพัฒนา มทร.ล้านนา

กระบวนการ

ทางอาจารย์ ตัวแทนทีมวิจัย โหนดลำปาง โหนดมช. และกลไกฯ ได้ร่วมแลกเปลี่ยน ถึงแนวทางการพัฒนาโจทย์วิจัยงานพุทธาเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นงานวิจัยครั้งที่ 2 โดยในเวทีได้ข้อสรุป คือ

- ขอให้ถอดบทเรียนงานวิจัยพุทธาฯ ครั้งแรก เพื่อให้เห็นสถานการณ์และข้อมูลที่จะนำมาสู่งานครั้งที่ 2
- ทีมวิจัยของเปลี่ยนชื่อเป็นพุทธาฯตามความเข้าใจของคนส่วนใหญ่
- ทีมวิจัยและโหนด ต้องหารือและพัฒนาโครงการวิจัยกันต่อไป

3. การเตรียมการพัฒนาโครงการอำเภอลำปาง หรือความเป็นไปได้ร่วมกับชุด ABC-MCC

วันที่ 10 มกราคม 2555

สถานที่ MCC CMU

ประเด็นหารือ

- ทีมกลไกชี้แจงที่มาของการหารือครั้งนี้
- บอกเล่างานวิจัยของโหนดมสส.และABC รวมถึงทิศทางต่อของงานในพื้นที่
- แนวทางการบูรณาการร่วมกันพัฒนา CBR พื้นที่ปาย

จึงได้นัดหมายจัดเวทีพัฒนาโครงการอำเภอปายร่วมกันในวันที่ 28 ก.พ. 55 พร้อมมีการยกร่างกำหนดการและการบริหารจัดการคร่าวๆ ร่วมกัน

บทเรียน

จากความสัมพันธ์อันดีเป็นทุนเดิม ทำให้การแลกเปลี่ยนพูดคุยเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้

4. พัฒนาโครงการบ้านคะฉิ่น โครงการหลวงหนองเขียว อ.เชียงดาว (งาน SM โครงการหลวง)

วันที่ 28 มกราคม 2555

สถานที่ บ้านคะฉิ่น เป็นการพัฒนาโครงการครั้งที่ 2 ของชุมชน

กระบวนการ

ทีมกลไก และโครงการหลวง ชวนทบทวนการบ้านที่ฝากไว้เรื่องการพูดคุยถึงโจทย์วิจัยที่ต้องการทำ แต่ชาวบ้านยังไม่ได้คุยกัน จึงเป็นประเด็นแลกเปลี่ยนต่อในเวทีครั้งนี้ ซึ่งได้เป้าหมายร่วมในการฟื้นฟูวัฒนธรรมชาวคะฉิ่น แต่อยากทำสอง โดยกลุ่มแม่บ้านอยากทำเรื่องทอผ้า กลุ่มพ่อบ้านอยากทำเรื่องสมุนไพร จึงฝากให้ไปหารือกับทางชาวบ้านที่เหลือต่อ โดยนัดหมายกันอีกครั้งในวันที่ 19 ก.พ.55

บทเรียน

กรณีกลุ่มชาติพันธุ์ที่สื่อสารภาษาไทยได้ไม่คล่องนัก ควรมีสมาชิกกลางในการแปลความหมาย แต่ควรมีมากกว่าหนึ่งคน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนและถูกต้อง ทีมกลไก ต้องการสื่อสารออกไป-ชาวบ้านไม่ได้ทำการบ้านของเวทีก่อน จึงต้องนำมาคุยในเวทีนี้ และต้องฝากให้ลงไปคุยกับชาวบ้านคนอื่นๆ อีกครั้ง

ปัญหา/ อุปสรรค

- ชาวบ้านใช้ภาษาคะฉิ่นในการสื่อสาร ทำให้ความเข้าใจในการสื่อสารเป็นไปอย่างล่าช้า
- เป็นหมู่บ้านที่มีหลายหน่วยงานเข้ามา และเคยผิดหวังจากงานของโครงการหลวงเรื่องทอผ้า ทำให้ชาวบ้านบางส่วนยังไม่เข้าใจว่ากรณีของ CBR สกว. จะเข้ามาทำอะไร อย่างไร
- เวทีเริ่มช้าจากที่กำหนดไว้ หนึ่งชั่วโมงครึ่ง เนื่องจากชาวบ้านเพิ่งกลับมาจากทำงาน

5. พัฒนาโครงการบ้านห้วยยาบและใหม่ดอนแก้วโครงการหลวงแม่ทาเหนือ อ.แม่ออน (งาน SM โครงการหลวง)

วันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2555

สถานที่ ศูนย์แม่ทาเหนือ

กระบวนการ

- ทีมโครงการหลวงได้ทบทวนข้อมูลทุนเดิมและสิ่งที่อยากทำต่อ จากการทำงาน SM
- ทีมกลไก ชวนคุยถึงสถานการณ์ปัญหาของชุมชน
- เปิดแลกเปลี่ยน และสรุปทิศทางโจทย์วิจัย

โดยได้เป้าหมายร่วมในการทำวิจัย คือ การสร้างคุณค่าความเป็นชุมชนของเรา บ้านห้วยยาบ ต้องการทำเรื่องการฟื้นฟูวิถีชีวิตดั้งเดิมเพื่อลดภาวะหนี้สินของชุมชน ส่วนบ้านใหม่ดอนแก้ว ต้องการทำเรื่องการฟื้นฟูวิถี

ตั้งเดิมด้านการทำเกษตรพอเพียง กลไกฯ จึงฝากให้ทั้งสองบ้านไปประชาคมและหารือต่อในชุมชนถึงโจทย์วิจัยที่อยากทำ เมื่อชัดเจนแล้วให้ยกร่าง CP เข้ามา

บทเรียน

ในพื้นที่มีทุนเดิมเรื่องพื้นที่วิจัยหมู่ 3 ซึ่งเคยทำงานวิจัยลุ่มน้ำแม่ทา กับ โหนดลำพูน ทำให้มีทีมวิจัยที่คุ้นเคยกับงานวิจัยและมีคลังตัวในการอธิบาย รวมถึงการยกร่าง CP

ปัญหา/ อุปสรรค

ปัญหาการติดต่อสื่อสาร เนื่องจากไม่มีสัญญาณโทรศัพท์ทุกระบบ จึงไม่สามารถโทรศัพท์เรียกคนอื่น มาร่วมประชุมได้

6. เวทีพัฒนาข้อเสนอชุดโครงการการจัดการขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว โดยชุมชน CBT Carrying Capacity ระยะ 2

วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2555

สถานที่ ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านอำเภอลำปาง บ้านแม่มาตังใจ อำเภอลำปาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

กระบวนการ

ทีม CBT-I นำเสนอภาพรวมชุดโครงการ จากนั้นทีมวิจัยบ้านแม่มาตังใจ บางน้ำผึ้ง เกะพิทักษ์ และถ้าปลา ได้นำเสนอสรุปผลการดำเนินงานระยะที่ 1 และแนวทางระยะที่ 2 โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อเสนอแนะจากที่กำหนดไว้ รวมทั้งมีผู้ทรงคุณวุฒิบางท่านติดภารกิจ ทำให้ต้องรับนำเสนออย่างต่อเนื่องเพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อเสนอแนะ

ปัญหา/ อุปสรรค

เวลาในการนำเสนอและให้ข้อเสนอแนะ ขยับจากที่กำหนดไว้ รวมทั้งมีผู้ทรงคุณวุฒิบางท่านติดภารกิจ ทำให้ต้องรับนำเสนออย่างต่อเนื่องเพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อเสนอแนะ

7. เวทีถอดบทเรียนการพัฒนาโจทย์วิจัย กศน.ภูซาง จ.พะเยา

วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2555

สถานที่ ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านอำเภอลำปาง บ้านแม่มาตังใจ อำเภอลำปาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ทีมวิจัยลำปาง ชวนนักวิจัยทบทวนการพัฒนาโครงการวิจัยผ่านทฤษฎีภูเขาน้ำแข็ง เพื่อชวนมองปรากฏการณ์ โครงสร้าง และแบบแผนความคิดความเชื่อ นักวิจัยได้ทบทวนถึงแนวคิดที่พี่เลี้ยงชวนคุยในช่วงพัฒนาโจทย์ ในการชวนตั้งประเด็นในการยกร่างข้อเสนอเสนอ

กระบวนการ

ทีมวิจัยลำปาง ชวนนักวิจัยทบทวนการพัฒนาโครงการวิจัยผ่านทฤษฎีภูเขาน้ำแข็ง เพื่อชวนมองปรากฏการณ์ โครงสร้าง และแบบแผนความคิดความเชื่อ

บทเรียน

นักวิจัยได้ทบทวนถึงแนวคิดที่พี่เลี้ยงชวนคุยในช่วงพัฒนาโจทย์ ในการชวนตั้งประเด็นในการยกร่างข้อเสนอเสนอโครงการ เพื่อให้ทางคณะครู กศน.มีความเข้าใจและได้แนวทางในการพัฒนาโครงการในพื้นที่ต่อไป

8. เวทีพัฒนาโครงการเรื่องความมั่นคงทางอาหารเชิงบูรณาการอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2555

สถานที่ ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านอำเภอปาย บ้านแม่หาดใน อำเภอปาย

กระบวนการ

ทีมกลไกชี้แจงวัตถุประสงค์การจัดการ จากนั้นทีมโหนดแม่ฮ่องสอนและ ABC-UN สรุปภาพรวมงานวิจัยที่เกิดขึ้นในอำเภอปาย เพื่อนำเสนอว่าทีมงานวิจัยได้บ้าง เกิดผลอย่างไร มีข้อค้นพบอย่างไร และมีการแบ่งกลุ่มย่อยแลกเปลี่ยน ในประเด็นต่อไปนี้

- วิเคราะห์ความไม่มั่นคงทางอาหารในอำเภอปาย
- ศักยภาพ (ปัจจัยเอื้อ) ในการพัฒนาความมั่นคงทางอาหารในอำเภอปาย
- แนวทางการแก้ไขปัญหาเรื่องความไม่มั่นคงทางอาหาร

ในเวทีใหญ่ ช่วงท้ายมีการสรุปแนวทางโจทย์วิจัยอำเภอปาย พร้อมนัดหมายทาง ABC-UN หรือต่อในช่วงเช้า

บทเรียน

กลุ่มเป้าหมายไม่เป็นไปตามที่เชิญไว้ โดยเฉพาะภาคส่วนราชการและเอกชนที่เกี่ยวข้อง อีกทั้ง มีหลายท่านเซ็นชื่อแล้วไม่มาร่วมแลกเปลี่ยน และหลายคนแจ้งความประสงค์ขอร่วมเฉพาะช่วงเช้าเพราะติดภารกิจงานประจำ คณะทำงานฯ จึงปรับกระบวนการให้เรียบง่ายในช่วงเช้า

ปัญหา/อุปสรรค

กลุ่มเป้าหมายมาน้อยกว่าที่กำหนดไว้ ทำให้ได้เนื้อหาที่ไม่หลากหลาย

9. พัฒนาโครงการบ้านห้วยยาบและใหม่ดอนแก้วโครงการหลวงแม่ทาเหนือ อ.แม่ออน

(งาน SM โครงการหลวง) #2

วันที่ 5 มีนาคม 2555

สถานที่ บ้านห้วยยาบ และบ้านใหม่ดอนแก้ว

กระบวนการ

ช่วงเช้าพัฒนาโครงการบ้านใหม่ดอนแก้ว ชวนทบทวนสถานการณ์ต่อประเด็นเรื่องเกษตรพึ่งตนเองที่ชุมชนสนใจ จนได้ข้อสรุปถึงโจทย์วิจัยแนวทางการทำเกษตรพึ่งตนเองบ้านใหม่ดอนแก้ว และให้ทีมวิจัยปรับข้อเสนอโครงการเพื่อเตรียมส่งเข้าพิจารณา ในช่วงบ่ายพัฒนาโครงการวิจัยบ้านห้วยยาบประเด็นการจัดการหนี้สินชวนคุยถึงสถานการณ์ปัญหาสังคมของชุมชน โดยใช้การจัดการหนี้สินเป็นตัวหลักในการทำงานวิจัย จากนั้นให้ทีมวิจัยปรับข้อเสนอโครงการเพื่อเตรียมส่งเข้าพิจารณา

บทเรียน

พี่เลี้ยงโหนดและทางทีมฝ่ายวิจัยฯ ควรมีการวางแผนกระบวนการ เนื้อหา บทบาท ในการจัดเวทีพัฒนาโครงการร่วมกัน เพื่อให้การชวนชาวบ้านพูดคุยเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ให้ได้ตามเป้าหมายของเวทีและเวลาที่กำหนดไว้

(4) การประชุมประจำเดือนคณะทำงานกลไก

1. การประชุมประจำเดือนคณะทำงานกลไก เพื่อเตรียมการทำงานกลไกปี 2

วันที่ 18 ตุลาคม 2554

<u>ผู้เข้าร่วม</u>	จำนวน 6 คน
<u>สถานที่</u>	ชั้น 5 คณะเกษตรศาสตร์ ม.เชียงใหม่

ประเด็นหารือ

- สรุปบทบทนการทำงานปีที่ 1 และทิศทางการทำงานกลไก ปีที่ 2 ทั้งในส่วนของยุทธศาสตร์เชิงประเด็นและเชิงบริหารจัดการ
- บทบาทความรับผิดชอบของทีมกลไก และบทบาทระหว่างฝ่ายๆ กับกลไก
- ความคาดหวังต่อบทบาทของฝ่ายๆ

4. การประชุมประจำเดือนคณะทำงานกลไก เพื่อวางแผนการทำงาน 6 เดือนแรก

<u>วันที่</u>	10 พฤศจิกายน 2554
<u>ผู้เข้าร่วม</u>	จำนวน 5 คน
<u>สถานที่</u>	ชั้น 5 คณะเกษตรศาสตร์ ม.เชียงใหม่

ประเด็นหารือ

- ชี้แจงการปรับแก้ไขข้อเสนอโครงการกลไกปีที่ 2
- ทิศทางการทำงาน ปี 2
- ปฏิทินการทำงาน 6 เดือน

ทิศทางการทำงานปีที่ 2 ให้น้ำหนักกับงานกลางน้ำและปลายน้ำมากขึ้น รวมถึงการเชื่อมงานกับสกว.ฝ่ายๆ ในการแบ่งพื้นที่ในการติดตามหนุนเสริม เพื่อช่วยกุ่มสภาพทิศทางการทำงาน

5. การประชุมประจำเดือนคณะทำงานกลไก

<u>วันที่</u>	12 ธันวาคม 2554
<u>ผู้เข้าร่วม</u>	จำนวน 5 คน
<u>สถานที่</u>	ชั้น 5 คณะเกษตรศาสตร์ ม.เชียงใหม่

ประเด็นหารือ

- การปรับเปลี่ยนกำหนดการประชุม RC 21-22 ธ.ค. 54
- หารือกระบวนการพิจารณาโครงการวิจัย
- หารือถึงบทบาทในการหนุนเสริมโหนดพี่เลี้ยง
- แนวทางการจัดเวทีพัฒนาโครงการอำเภอบาย
- ทิศทางการดำเนินงาน SM โครงการหลวง

6. การประชุมประจำเดือนคณะทำงานกลไก

<u>วันที่</u>	11 มกราคม 2555
<u>ผู้เข้าร่วม</u>	จำนวน 7 คน
<u>สถานที่</u>	ชั้น 5 คณะเกษตรศาสตร์ ม.เชียงใหม่

ประเด็นหารือ

- ทิศทางการทำงานของยุทธศาสตร์การสื่อสารสังคม
- การสร้างพื้นที่รูปธรรม 1 โหนด 1 โครงการคุณภาพ และพื้นที่รูปธรรมด้านความมั่นคงทางอาหาร
- การติดตามหนุนเสริมโหนด

- ความคืบหน้าการเตรียมงานพัฒนาโครงการอำเภอบาย

เป็นการหารือเฉพาะทีมกลไกกลาง ดังนั้นในส่วนของคุณข้อมูลเรื่องการสร้างพื้นที่รูปธรรม จึงยังไม่ได้ข้อมูลครบชุดเจนทุกโหนด ทางกลไกฯ จึงจะทำการจัดทำแบบฟอร์มขอข้อมูลตามไปภายหลัง

7. การประชุมประจำเดือนคณะทำงานกลไกฯ

<u>วันที่</u>	27 มกราคม 2555
<u>ผู้เข้าร่วม</u>	จำนวน 7 คน
<u>สถานที่</u>	ชั้น 5 คณะเกษตรศาสตร์ ม.เชียงใหม่

ประเด็นการประชุม

- ความคืบหน้าในการเตรียมจัดเวทีพัฒนาโครงการอำเภอบาย (การออกแบบเวทีและการบริหารจัดการ)
- การขึ้นโครงการในภาวะวิกฤต
- การดำเนินงานยุทธศาสตร์การบริหารจัดการ การดำเนินงานของการทำงานกับหน่วยงาน การพัฒนาคุณภาพงานวิจัย และการพัฒนาศักยภาพ

8. การประชุมประจำเดือนคณะทำงานกลไกฯ

<u>วันที่</u>	28 กุมภาพันธ์ 2555
<u>ผู้เข้าร่วม</u>	จำนวน 10 คน
<u>สถานที่</u>	ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านแม่มาตังใน อำเภอบาย

ประเด็นการประชุม

- ปฏิทินการทำงานกลไกฯ เดือนมีนาคม 55
- การดำเนินยุทธศาสตร์เชิงการบริหารจัดการและเชิงประเด็น
- เตรียมประเด็นหารือ RC

(5) เวทีเครือข่ายคณบดีหน่วยงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

1. เวทีเครือข่ายคณบดีหน่วยงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น #1

<u>วันที่</u>	21-22 ธันวาคม 2554
<u>สถานที่</u>	โรงแรมฮอลิเดย์การ์เดนส์ อ.เมือง จ.เชียงใหม่

ประเด็นการประชุม

- การชี้แจงสถานการณ์โครงการวิจัย การบริหารจัดการและทิศทางการทำงานของ ฝ่ายฯ
- สรุปผลการดำเนินงานของโหนด และทิศทางการทำงานปี 55
- ถอดองค์ความรู้เรื่องระบบสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีคุณภาพ ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ
- ออกแบบการดำเนินงานกลไกปี 2

โดยการประชุม RC ครั้งนี้ทำให้เห็นทิศทางการดำเนินงานต่อของโหนดและกลไกฯ และได้คลี่คลายข้อสงสัยต่อระบบการบริหารจัดการของฝ่ายฯ

ปัญหา/อุปสรรค

เนื่องจากมีรายละเอียดในเชิงเนื้อหาเยอะ ทำให้เวลาคลาดเคลื่อนจากกำหนดการที่วางไว้ จึงมีการปรับบางประเด็นให้แลกเปลี่ยนในวงใหญ่ จากเดิมที่ว่ากระบวนการกลุ่มย่อยไว้

2. เวทีเครือข่ายคนหนองหานวิจัยเพื่อท้องถิ่น #2

วันที่	21 มีนาคม 2555
ผู้เข้าร่วม	จำนวน 25 คน
สถานที่	โรงแรมฮอลิเดย์การ์เดนส์ อ.เมือง จ.เชียงใหม่

ประเด็นเนื้อหา/ ผลที่ได้

วัตถุประสงค์การประชุม คือ เพื่อรับทราบสถานการณ์ของโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ เพื่อหารือความคืบหน้าในการดำเนินงานของยุทธศาสตร์เชิงการบริหารจัดการและเชิงประเด็น เพื่อหารือทิศทางการดำเนินงานของเวทีนำเสนองาน CBR-N Forum ครั้งที่ 2/2555 และเพื่อถอดองค์ความรู้ กระบวนการ วิธีการและเครื่องมือ ของโหนดในการสร้างโครงการวิจัยคุณภาพในช่วงต้นน้ำ โดยมีประเด็นหารือ ได้แก่

- กระบวนการถอดองค์ความรู้ CBR-N คุณภาพ "ช่วงต้นน้ำ" และกำหนดกรอบการถอดกลางน้ำและปลายน้ำ (ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพงานวิจัย)
- ชี้แจงสถานการณ์โครงการวิจัย
- หารือเรื่องเวทีนำเสนองาน CBR-N Forum ครั้งที่ 2/2555 (ภาพรวมของงาน CBR-N Forum ครั้งที่ 2/2555 การเตรียมข้อมูลของโหนด/พี่เลี้ยง และยุทธศาสตร์การสื่อสารสังคม และกรอบการเขียนบทสังเคราะห์พื้นที่รูปธรรมด้านความมั่นคงทางอาหาร
- กระบวนการถอดองค์ความรู้ การทำงานกับหน่วยงาน (ต่อเนื่องจากปีที่ 1)

ปัญหา/ อุปสรรค

มีการปรับเปลี่ยนกำหนดการและตัดประเด็นเรื่องความคืบหน้าของยุทธศาสตร์เชิงประเด็นออก เนื่องจากให้เจ้าหน้าที่เรื่องการถอดบทเรียนงานต้นน้ำ การเตรียมงาน Forum และการทำงานกับหน่วยงาน

ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพผู้เกี่ยวข้อง

(1) การอบรมเชิงปฏิบัติการ (ยุทธศาสตร์พัฒนาศักยภาพ+มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อท้องถิ่น)

การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การคิดอย่างเป็นระบบ” (Systems Thinking)

วันที่	18-20 มีนาคม 2555
ผู้เข้าร่วม	จำนวน 40 คน
สถานที่	โรงแรมศิรินาถการ์เดนส์ อ.เมือง จ.เชียงใหม่

ประเด็นเนื้อหา/ ผลที่ได้

การอบรมครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการและความสำคัญของการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ และเพื่อสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นเหตุเป็นผลผ่านการปฏิบัติจริงตามแบบจำลองเพื่อการฝึก โดยมีกระบวนการ ดังนี้

- การชี้แจงและระดมความคิดคาดหวัง
- การคิดเป็นระบบ
- ทักษะการมองอย่างเป็นระบบ และการเชื่อมโยง
- ฝึกปฏิบัติตามแบบจำลอง
- ชักถามแลกเปลี่ยน

บทเรียน

ผู้เข้าร่วมอบรมมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ และพยายามนำมาปรับใช้ในการทำงาน เช่น ในการระดมความเห็นของกลุ่มย่อยประเด็นทรัพยากร มีการนำเทคนิคการวิเคราะห์เชิงระบบมาอธิบาย เป็นต้น

ปัญหา/ อุปสรรค

เนื่องจากในช่วงตั้งแต่วันที่ 18-24 มีนาคม 2555 มีงานกิจกรรมของกลไกภาคเหนือ 5 กิจกรรม ทำให้เจ้าหน้าที่โหนด/พี่เลี้ยงบางแห่ง ไม่สามารถเข้าร่วมได้ทุกกิจกรรม แต่ส่วนใหญ่ก็สามารถเข้าร่วมได้ทุกกิจกรรม

(2) อบรมเชิงปฏิบัติการ (ยุทธศาสตร์พัฒนาศักยภาพ+เครือข่ายความรู้ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น) การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การวิจัยเพื่อสร้างความทรงจำร่วมของชุมชน”

วันที่ 24 มีนาคม 2555 เวลา 09.00-17.30 น. ผู้เข้าร่วม จำนวน 36 คน
สถานที่ ตึก HB7 ห้อง 7801 คณะมนุษยศาสตร์ ม.เชียงใหม่

ประเด็นเนื้อหา/ ผลที่ได้

การอบรมครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความเข้าใจความเปลี่ยนแปลงทั้งหลายในชุมชน-ท้องถิ่นที่สัมพันธ์กับชีวิตกลุ่มคนในชุมชน-ท้องถิ่นและสังคมโดยรวม เพื่อที่จะสามารถแสวงหาแนวทางในการสร้างกระบวนการในการ “เพิ่มอำนาจ” ให้แก่คนในชุมชน-ท้องถิ่น และเพื่อพัฒนาทักษะการวิจัย และฝึกปฏิบัติการ การสร้างความทรงจำร่วมของชุมชนวิจัย ในการทำความเข้าใจบริบทชุมชน กระบวนการอบรม ได้แก่

- การสร้างความเข้าใจเชิงทฤษฎี และความเข้าใจความเปลี่ยนแปลงในชุมชน-ท้องถิ่นทุกมิติ
- ฝึกปฏิบัติการ เขียนบทความ แบ่งกลุ่มตามโหนด/พี่เลี้ยง
- นำเสนอผลการปฏิบัติการ และรับฟังข้อเสนอแนะจากวิทยากร

รวมกิจกรรมของภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง

1. เวทีเสวนาสถานภาพเกษตรอินทรีย์ภาคเหนือตอนบน 1

วันที่ 27 ตุลาคม 2554
สถานที่ หอประชุม ม.เชียงใหม่

ตัวแทนกลไก คือ คุณอรุณี เวียงแสง และคุณกิตติศัพท์ วันทา โหนดแม่ฮ่องสอน ร่วมเวทีเสวนาในงานซึ่งในส่วนของจังหวัดลำพูน เครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนกำลังเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อเคลื่อนงานระดับเครือข่าย รวมถึงแม่ฮ่องสอน ที่เน้นการพัฒนาโจทย์ที่เกี่ยวกับเกษตรพันธะสัญญา

2. เวทีระดมความคิดเห็นเพื่อหาแนวทางการกระจายระบบเกษตรกรและอาหารที่ปลอดภัยสำหรับชุมชนที่ประสบภัยน้ำท่วม

วันที่ 10 พฤศจิกายน 2554
สถานที่ ห้อง นครลำปาง MCC

มีการหารือถึงการช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมในการสนับสนุนด้านเกษตรกรรม เช่น การเพิ่มฐานการผลิต เมล็ดพันธุ์ เป็นต้น ซึ่งในส่วนของกลไกฯ เสนอแนวทางระยะยาว คือ การพัฒนาโจทย์วิจัยด้านความมั่นคงทางอาหาร และเชื่อมงานกับเครือข่ายเกษตรที่ช่วยเหลือผู้ประสบภัยตามกำลังที่มี

3. เวทีแผนงานการวิจัยการศึกษาเพื่อจัดตั้งศูนย์ภาคีเครือข่ายวิจัยลำานา

วันที่ 12 มีนาคม 2555
สถานที่ คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรมการเกษตร มรภ.ลำปาง

ทางเครือข่ายคนหนุ่มงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้ร่วมจัดกระบวนการในกลุ่มย่อย ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน และอาหารปลอดภัย โดยทางกลไกฯ ประสานทางพี่เลี้ยงโหนดที่เกี่ยวข้องร่วมกิจกรรมครั้งนี้

ปัญหา/ อุปสรรค

ทางทีมพี่เลี้ยง ไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับงานวิจัยที่ทางอาจารย์ได้ทำหรือข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เข้าใจงานของเครือข่ายภาคีลำปาง และให้ข้อเสนอแนะได้ชัดเจนขึ้น

4. การประชุมแนวทางและกลไกการสนับสนุนการสร้างผลงานทางวิชาการเพื่อรับใช้สังคม

วันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2555

สถานที่ โรงแรมโลตัสปางสวนแก้ว จังหวัดเชียงใหม่

กระบวนการ

วิทยากรบรรยายเรื่องการพัฒนากระบวนการนิเวศวิชาการรับใช้สังคม , ตัวบ่งชี้งานวิจัยรับใช้สังคม และกรอบลักษณะและรูปแบบของผลงานวิชาการสายรับใช้สังคมที่สามารถเสนอขอตำแหน่งทางวิชาการ จากนั้นช่วงบ่ายเป็นการแบ่งกลุ่มย่อย

- การพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยที่รับใช้สังคมได้จริง
- การเตรียมตัวสร้างและเสนอผลงานทางวิชาการรับใช้สังคม
- บทบาทของมหาวิทยาลัยในการสนับสนุนการสร้างและการเสนอผลงานทางวิชาการรับใช้สังคม
- การพัฒนา PLOT ที่เอื้อต่อวิชาการรับใช้สังคม
- การสร้างนักวิจัยรับใช้สังคม ผ่านโครงการปริญญาเอกกาญจนาภิเษก (คปก.) ท้องถิ่น

โดยเครือข่ายพี่เลี้ยงภาคเหนือ ได้ร่วมเป็นวิทยากรกระบวนการในกลุ่มย่อย ทำหน้าที่จับประเด็นและสรุปการแลกเปลี่ยนในกลุ่มย่อย

ปัญหา/ อุปสรรค

ในการร่วมวิทยากรกระบวนการในกลุ่มย่อย ทำหน้าที่จับประเด็นและสรุปการแลกเปลี่ยนในกลุ่มย่อย เนื่องจากไม่มีฐานข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับประเด็นในห้วงเสวนา ส่งผลต่อความเข้าใจภาพรวมของประเด็นเสวนา เนื่องจากเป็นความรู้เฉพาะเชิงประเด็น ซึ่งยังไม่มีประสบการณ์ ทำให้เชื่อมโยงการแลกเปลี่ยนในเวลาอันสั้นได้ไม่ดีนัก

5. การประชุมการมีส่วนร่วมในการขยายผลระบบเกษตรกรรมยั่งยืน จังหวัดเชียงใหม่

วันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2555

สถานที่ โรงแรมเชียงใหม่ภูคำ จังหวัดเชียงใหม่

กระบวนการ

ทางผู้จัดฯ ได้นำเสนอแนวทางการขยายผลของเกษตรกรรมยั่งยืนขององค์กรและกลุ่มต่างๆ จากนั้นมีการแลกเปลี่ยนในกลุ่มย่อยเพื่อให้ข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานยุทธศาสตร์ในการเคลื่อนงานเกษตรยั่งยืนจังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้ประเด็นแลกเปลี่ยน คือ

- การบริหารจัดการกลุ่มองค์กร
- การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น
- การสนับสนุนกิจกรรมของกลุ่ม
- ความสามารถในการลดภาระหนี้สิน
- ยุทธศาสตร์การขยายผล



ภาพที่ ผ.1-1 ร่วมเวทีขยายผลเกษตรกรรม
ยั่งยืน กับมหาวิทยาลัยเชียงใหม่



ภาพที่ ผ.1-2 ร่วมเวทีเกษตรอินทรีย์
กับมหาวิทยาลัยแม่โจ้



ภาพที่ ผ.2-3 ร่วมเวทีความร่วมมือสกวฝ่ายฯ
กับโครงการหลวง

สรุปย่อกระบวนการดำเนินงานโครงการฯ ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2555 - 30 กันยายน 2555

1. การพัฒนาคุณภาพงานวิจัย

(1) เวทีพิจารณาโครงการวิจัย

ครั้งที่ 1 เวทีพิจารณาโครงการวิจัย วันที่ 27 เมษายน 2555

จำนวนโครงการ

เข้าครั้งที่ 1 จำนวน 1 โครงการ เข้าครั้งที่ 2 จำนวน 2 โครงการ และเข้าครั้งที่ 3 จำนวน 2 โครงการ
จำนวนรวมทั้งสิ้น 5 โครงการ ได้แก่

- 1) โครงการการศึกษาและอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชท้องถิ่นป่าแกอญ กรณีศึกษาพื้นที่ชายแดนไทย - พม่า บ้านท่าต้าฝิ่ง ต.แม่ยวม อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน
- 2) โครงการวิจัย แนวทางปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านวังโป่ง ตำบลวังใต้ อำเภอวังเหนือ
- 3) โครงการการเปลี่ยนแปลงวิถีเกษตรกรรมของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ จ.แม่ฮ่องสอน
- 4) โครงการภูมิปัญญาในการจัดพิธีกรรมงานศพที่ไม่เกิดผลกระทบต่อชุมชนเทศบาลเมืองลำพูนกรณีเขตบริการฌาปนสถานบ้านหลวย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
- 5) โครงการกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนตามหลักพุทธธรรมของชุมชนบ้านป่าก่อ ตำบลตะเคียนปม อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

ปัญหาอุปสรรค

- กรณีโครงการที่เข้าพิจารณารอบที่ 2 ทางกลไกฯ ได้ประสานผู้ทรงคุณวุฒิท่านเดิม แต่ไม่สามารถเข้าร่วมได้ และไม่สามารถให้ข้อเสนอแนะทางอีเมลได้ทันในเวลา ทางกลไกฯ จึงขอผู้ทรงคุณวุฒิเชิงกระบวนการ CBR ให้ข้อเสนอแนะเป็นหลักในเวที
- การจัดการเวลายังทำได้ไม่ดี เนื่องจากชาวบ้านเข้ามาร่วมนำเสนอ และมีประเด็นนำเสนอค่อนข้างมาก โดยบางประเด็นเป็นรายละเอียดการทำงานพัฒนาของหมู่บ้าน ทำให้ต้องเบียดเวลาของโครงการอื่นที่รอพิจารณา ซึ่งทางพี่เลี้ยง ได้ช่วยนำกลับเข้าสู่ประเด็นให้ข้อเสนอแนะในเวที

ครั้งที่ 2 เวทีพิจารณาโครงการวิจัย วันที่ 25 พฤษภาคม 2555

จำนวนโครงการ

เข้าครั้งที่ 1 จำนวน 1 โครงการ และเข้าครั้งที่ 2 จำนวน 4 โครงการ รวม 5 โครงการ ได้แก่

- 1) โครงการวิจัยแนวทางการบริหารจัดการกองทุนชุมชนที่เอื้อต่อการจัดการหนี้สินของชุมชนบ้านวังโป่ง ตำบลวังใต้ อำเภอวังเหนือ
- 2) โครงการการบริหารจัดการหนี้สินบ้านห้วยยาบ หมู่ 5 ต.ทาเหนือ อ.แม่ฮอน จ.เชียงใหม่
- 3) โครงการแนวทางการทำการเกษตรแบบพึ่งตนเองชุมชนบ้านใหม่ดอนแก้ว หมู่ 2 ต.ทาเหนือ อ.แม่ฮอน จ.เชียงใหม่
- 4) โครงการวิจัยการมีส่วนร่วมของชุมชน หน่วยงานนิคมอุตสาหกรรม และเทศบาลในการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชน ต.บ้านกลาง อ.เมือง จ.ลำพูน
- 5) โครงการแนวทางการพัฒนาศรีในการมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชน ต.ตันธง อ.เมือง จ.ลำพูน

บทเรียน

มีประเด็นเฉพาะเข้ามาใหม่ คือ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ทางกลไกฯ จึงประสานทางเจ้าหน้าที่ของศูนย์เศรษฐกิจพอเพียง ม.เชียงใหม่ ขอความอนุเคราะห์บุคคลากรเป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อเสนอแนะต่อโครงการวิจัย โดยกลไกฯ ได้ส่งข้อเสนอโครงการและการอธิบายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และกระบวนการภาพรวมในเวทีการพิจารณาทางอีเมลล์ให้ จากนั้นทางเจ้าหน้าที่จึงประสานแจ้งให้ทราบว่า รศ.ดร.กาญจนา โชคถาวร ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยและส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ยินดีเข้าร่วมให้ข้อเสนอแนะในเวที

ปัญหาอุปสรรค

- ไม่สามารถจัดการเวลาในตามที่กำหนดไว้ ทำให้ผู้ทรงคุณวุฒิอยู่ร่วมเวทีให้ข้อเสนอแนะได้ไม่เต็มที่ เนื่องจากมีตัวแทนชุมชนเข้าร่วมนำเสนอโครงการวิจัย และทางกลไกฯ ไม่สามารถจัดการให้อยู่ในเวลาตามกำหนดการได้
- ผู้ทรงคุณวุฒิเชิงเนื้อหาประเด็นสตรี คือ รศ.ดร.นงเยาว์ เนาวรัตน์ ไม่สามารถเข้าร่วมเวทีได้ จึงส่งข้อเสนอแนะทางอีเมลล์ ทางกลไกฯ จึงนำข้อเสนอแนะชี้แจงในเวที
- มีโครงการวิจัยของโหนดนาน ส่ง PP มาเกินกำหนดการส่งเข้าพิจารณา ทั้งนี้ ทางกลไกฯ และทางฝ่ายจึงขอพิจารณาเป็นกรณีพิเศษ เนื่องจากใช้เวลาในการปรับแก้ไขยาวนานถึง 6 เดือน ซึ่งจากเดิมต้องปรับแก้ไขไม่เกิน 1 เดือน จึงต้องประสานเช็คความชัดเจนกับโหนดและพื้นที่อีกครั้ง จึงยังไม่เห็นชอบให้เข้าเวทีพิจารณาโครงการ

ครั้งที่ 3 เวทีพิจารณาโครงการวิจัย วันที่ 29 มิถุนายน 2555

จำนวนโครงการ

เข้าครั้งที่ 1 จำนวน 2 โครงการ และเข้าครั้งที่ 3 จำนวน 3 โครงการ รวม 5 โครงการ ได้แก่

- 1) โครงการกระบวนการสร้างชุมชนต้นแบบในการบริหารจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม ตำบลวังผาง อำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน
- 2) โครงการแนวทางการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อการบริหารจัดการน้ำอุปโภคบริโภค ของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า หมู่บ้านทาน ตำบลจางเหนือ อำเภอแม่เมะ จังหวัดลำปาง
- 3) โครงการการพัฒนาทักษะการเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการค้าเนื้อม้าที่นำไปสู่การลดภาระหนี้สิน โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนบ้านวังโป่ง ต.วังใต้ อ.วังเหนือ จ.ลำปาง
- 4) โครงการบทบาทของกลุ่มเด็กและเยาวชนกับการจัดการหนี้สินของครัวเรือนบ้านห้วยยาบ ต.ทาเหนือ อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่
- 5) โครงการแนวทางการทำการเกษตรพึ่งตนเองบ้านใหม่ดอนแก้ว ต.ทาเหนือ อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่

หมายเหตุ

- ศาสตราจารย์ ดร.อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ ผู้อำนวยการสำนักบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และคุณชวัน ชันธรรม ส่งข้อเสนอทางอีเมลล์
- มีการพิจารณาข้อเสนอโครงการที่เข้าครั้งที่ 2-3 จำนวน 2 ครั้ง ได้แก่ โครงการแนวทางการพัฒนาศักยภาพกลุ่มมอสมทรัพย์สตรีตำบลต๋นธ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน และโครงการกระบวนการสร้างชุมชนต้นแบบในการบริหารจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม ตำบลวังผาง อำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน เนื่องจากมีความพร้อมในการส่งเข้าพิจารณา แต่จำนวนโครงการวิจัยไม่มากพอที่จะจัดเวทีพิจารณาได้ ประกอบกับความเร่งด่วนในการขึ้นโครงการเพื่อให้สอดคล้องกับงบประมาณที่ทาง สกว.ฝ่ายฯ ได้จัดเตรียมไว้ และเพื่อให้เป็นไปตาม MOU การขึ้นโครงการที่ทำร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่

(2) การติดตามหนุนเสริมการดำเนินงานของโครงการวิจัยร่วมกับโหนด

1. ประชุมเตรียมความพร้อมการทำงานของฝ่ายวิจัย มูลนิธิโครงการหลวง กับโหนด

<u>วันที่จัด</u>	7 มิถุนายน 2555
<u>สถานที่</u>	ชั้น 5 คณะเกษตรศาสตร์ ม.เชียงใหม่
<u>ผู้เข้าร่วม</u>	จำนวน 10 คน ได้แก่ กลไกกลางภาคเหนือ โหนด ม.เชียงใหม่ โหนดลพูน สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน และฝ่ายวิจัยโครงการหลวง

เป็นการประชุมเพื่อเตรียมความพร้อมการทำงานร่วมกันระหว่างฝ่ายวิจัย มูลนิธิโครงการหลวง และโหนด/พี่เลี้ยง สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ประเด็นการหารือ/ ผล

สืบเนื่องจากข้อเสนอเมื่อวันที่ 24 พ.ค.55 ต่อการเตรียมความพร้อมการทำงานของพี่เลี้ยง ฝ่ายวิจัย โครงการหลวง จึงเป็นที่มาของการประชุมเตรียมความพร้อมการทำงานร่วมกันระหว่างฝ่ายวิจัย มูลนิธิโครงการหลวง และโหนด/พี่เลี้ยง สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในครั้งนี้ ซึ่งมีประเด็นหารือ ดังนี้

- ข้อเสนอแนะต่อความชัดเจนของผลการพิจารณาโครงการบ้านห้วยยาบ และบ้านใหม่ดอนแก้ว เพื่อการปรับแก้ไขข้อเสนอโครงการ
- เตรียมความพร้อมกระบวนการเป็นพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ
- ข้อเสนอแนะต่อการทำงานของทีมฝ่ายวิจัย มูลนิธิโครงการหลวงกับโหนดลพูน
- บทเรียนจากการเรียนรู้ที่ผ่านมา ในการพัฒนาโครงการ และการอบรมการวิเคราะห์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (24 พ.ค. 55)

ซึ่งทำให้พี่เลี้ยงฝ่ายวิจัย โครงการหลวง เข้าใจภาพการทำงานทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และเป็นการแลกเปลี่ยนซักถามข้อสงสัยในการทำงานร่วมกับโหนดด้วย

2. ติดตามการจัด Workshop การเขียนข้อเสนอโครงการ

<u>วันที่จัด</u>	15 กรกฎาคม 2555
<u>สถานที่</u>	โรงแรมเชียงใหม่แกรนด์วิว อ.เมือง จ.เชียงใหม่
<u>ผู้เข้าร่วม</u>	จำนวน 25 คน_อาจารย์ที่ทำงานวิจัยจาก มทร.พายัพ มรภ.เชียงใหม่ ม.ฟาร์อีสเทอน โหนดม.เชียงใหม่ และกลไกกลาง

กระบวนการ

กลไกกลางได้ติดตามการทำงานของโหนดม.เชียงใหม่ ในการจัดอบรมการเขียนข้อเสนอโครงการ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการเขียนข้อเสนอโครงการให้กับนักวิจัยรุ่นใหม่ที่น่าสนใจ โดยมีการให้ความรู้เรื่องแนวทางการเขียนข้อเสนอโครงการ และเทคนิคเบื้องต้น และมีการแบ่งกลุ่มเพื่อให้ได้ฝึกปฏิบัติ โดยมีวิทยากร คือ รศ.ดร.ศุภศักดิ์ ลิ้มปิติ ให้ข้อเสนอแนะ

ปัญหาอุปสรรค

อาจารย์มีภารกิจการสอน ทำให้อาจารย์บางท่านไม่สามารถเข้าร่วมกระบวนการได้ตั้งแต่ต้นจนจบ

3. ติดตามเวทีสรุปบทเรียนโครงการวิจัย“ประสบการณ์ เครือข่ายนักวิชาการเพิ่มเสริมศักยภาพชุมชนในพื้นที่จังหวัดลำปาง”

<u>วันที่จัด</u>	9 สิงหาคม 2555
<u>สถานที่</u>	ห้องประชุมโอพารมย์ อาคารโอพาร ไรจน์หิรัญ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
<u>ผู้เข้าร่วม</u>	จำนวน 40 คน

กระบวนการ

อาจารย์จากโครงการวิจัยเครือข่าย ม.ลำปาง สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น กลไกกลกลางภาคเหนือ ไนด ลำปาง และไหนดม.เชียงใหม่ กลไกกลกลาง และไหนดม.เชียงใหม่ ซึ่งมีงานวิจัยที่เข้าร่วมกับสถาบันการศึกษาเข้าร่วมเรียนรู้ในเวทีสรุปบทเรียนของเครือข่ายนักวิชาการ ในพื้นที่จังหวัดลำปาง ซึ่งมีไหนดลำปางเป็นเจ้าภาพจัดเวที ประเด็นการสรุปบทเรียนในเวที แบ่งเป็น 2 ประเด็นใหญ่ ได้แก่

ประเด็นที่ 1 การเชื่อมงานกับระบบบริหารของมหาวิทยาลัย ได้แก่ เชิงนโยบายของมหาวิทยาลัย แนวคิด/ทัศนคติ/คุณค่า กระบวนการทำงาน ระบบการประเมิน การสื่อสาร/ประสานงาน

ประเด็นที่ 2 การนำเสนอการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และบทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน ผ่านกิจกรรมสร้างการมีส่วนร่วมโดยใช้สถานี โดยพิจารณาตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ ถึงจุดเริ่มต้น เครื่องมือในการทำงาน ปัจจัยการทำงานร่วมกัน แรงจูงใจ ในแต่ละช่วงของการทำงาน

4. ติดตามการอบรมเชิงปฏิบัติการ “แนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและกระบวนการจัดเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วม”

<u>วันที่จัด</u>	15 กันยายน 2555
<u>สถานที่</u>	วัดใหม่ดอนแก้ว อ.แม่อน จ.เชียงใหม่
<u>ผู้เข้าร่วม</u>	จำนวน 30 คน (นักวิจัยบ้านใหม่ดอนแก้ว นักวิจัยบ้านห้วยยาบ ฝ่ายวิจัย มูลนิธิโครงการหลวง กลไกกลกลางภาคเหนือ ไนดลำพูน และไหนดม.เชียงใหม่)

กระบวนการ

ทางกลไกกลกลาง ได้ร่วมจัดการอบรมให้กับนักวิจัย 2 โครงการ โดยมีพี่เลี้ยงหลัก คือ ไนดลำพูนและฝ่ายวิจัย มูลนิธิโครงการหลวงโดยประสานไหนดม.เชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างภายในทีมวิจัยและระหว่างทีม เพื่อสนับสนุนให้ทีมวิจัยได้เรียนรู้แนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและได้แลกเปลี่ยนมุมมองระหว่างทีมวิจัย และเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ และวิธีการจัดเก็บข้อมูล อย่างมีส่วนร่วม โดยมีการทำความเข้าใจต่อแนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นผ่านการชม VCD และการวิเคราะห์สิ่งที่ได้เรียนรู้จาก VCD แบ่งกลุ่มแบ่งบทบาท หน้าที่ ของทีมวิจัยอย่างมีประสิทธิภาพ และการออกแบบกรอบเนื้อหาและวางแผนการจัดเก็บข้อมูล ตลอดจนแผนการดำเนินงานในกิจกรรมต่อไป

บทเรียน

ในการจัดกิจกรรมอบรมเตรียมความพร้อมหรือหนุนเสริมทีมวิจัยครั้งต่อไป ทีมพี่เลี้ยงหลักทั้ง 2 ทีม ควร มีบทบาทในการจัดกระบวนการ เพื่อให้สามารถดำเนินงานในครั้งต่อไปได้เอง

ปัญหาอุปสรรค

ทีมพี่เลี้ยง ไม่ได้ศึกษาแผนกิจกรรมของโครงการมาให้ละเอียด จึงทำให้การชวนมองประเด็นแตกย่อยจากขอบเขตเนื้อหาที่กำหนดไว้ อาจไม่ครอบคลุม

(4) การประชุมประจำเดือนคณะทำงานกลไก

1. ประชุมทิศทาง CBR ภาคเหนือ

วันที่จัด	16 พฤษภาคม 2555
สถานที่	ร้านสวนผัก จ.เชียงใหม่
ผู้เข้าร่วม	จำนวน 9 คน (สกว.ฝ่ายฯ ที่ปรึกษาภาคเหนือ และกลไกภาคเหนือ)

กระบวนการ

ทาง สกว.ฝ่ายฯ ได้ประสานทีมกลไกภาคเหนือ และที่ปรึกษา CBR ภาคเหนือ ร่วมหารือถึงทิศทางการทำงานภาคเหนือ ภายใต้มุมมองต่อสถานการณ์ CBR ภาคเหนือ ของ ผอ.ฝ่ายฯ ว่างาน CBR ภาคเหนือ ขาดพลังใจที่ยั่งยืนและหลวม และทุกฝ่ายจะช่วยกันได้อย่างไรภายใต้งบประมาณอันจำกัดขององค์กร

ทั้งนี้ มีความพยายามในการอธิบายถึงคำว่า “พลัง” ที่แตกต่างจากทางฝ่ายฯ ซึ่งผู้ที่เกาะติดพื้นที่จะสามารถเห็นพลังของงานที่เคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง แต่อาจมีบางช่วงที่เป็นช่วงปฏิกิริยาของโครงสร้างของโหนด และต้องรอคอยผลให้โครงการดำเนินงานสักระยะหนึ่งก่อน เช่น การ Install เครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในสถาบันการศึกษา (โหนดลำปางโหนด มช.) เป็นต้น

กลไกภาคเหนือ จึงแจ้งว่างานปีที่ 2 จะได้ชุดความรู้ในการสร้างงานวิจัยที่มีคุณภาพ และแสดงถึงพลังของ CBR ภาคเหนือ โดยมีกระบวนการถอดบทเรียนการทำงานที่เป็นจุดเด่นในการทำงานของแต่ละโหนด และสกัดความรู้ในการสร้างโครงการวิจัยที่มีคุณภาพ ซึ่งจะถอดความรู้ตั้งแต่ช่วงต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ โดยจะดำเนินงานในช่วงเดือน มิ.ย 55-ก.ค.55

ปัญหาอุปสรรค

มุมมองคำว่า “พลัง” แตกต่างกัน สถานการณ์งาน CBR ภาคเหนือ อาจไม่ก่อให้เกิดกระแสสังคมในเชิงการออกสื่อสาธารณะ แต่ในการเคลื่อนไหวงานระดับพื้นที่ ก็ดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และสร้างการยอมรับในแวดวงของสถาบันการศึกษา อปท. และภาคีองค์กรต่างๆ ได้ระดับหนึ่ง

2. ประชุมคณะทำงานกลไกกลางฯ หรือทิศทาง CBR ภาคเหนือ

วันที่จัด	2 มิ.ย.55
สถานที่	ชั้น 5 คณะเกษตร มช.
ผู้เข้าร่วม	จำนวน 11 คน (ที่ปรึกษา CBR ภาคเหนือ คณะทำงานกลไกภาคเหนือ และผู้รับผิดชอบแต่ละยุทธศาสตร์)

ประเด็นหารือ มี 4 ประเด็น และมีผลการหารือ ได้แก่

- การสรุปความก้าวหน้าของการทำงานยุทธศาสตร์ภาคเหนือ และทิศทางต่อไป ผลจากการหารืองานกลไกในปี 56 ยังคงดำเนินงานในส่วนของยุทธศาสตร์เชิงบริหารจัดการ คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพงานวิจัย (ผนวกยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพผู้เกี่ยวข้อง) การทำงานกับหน่วยงาน(ผนวกยุทธศาสตร์การศึกษา) และการสื่อสารสังคม ส่วนยุทธศาสตร์เชิงประเด็นการจัดการทรัพยากร ให้ระบุเป็นงานหลักของโหนดที่มีประเด็นวิจัยนี้ ประเด็นเกษตรกรรมยั่งยืน มีโหนดแม่ฮ่องสอนที่จะเป็นตัวหลักในการขับเคลื่อน เช่นเดียวกับประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน จะขับเคลื่อนผ่านหน่วยงานหลักต่อไป

- ความก้าวหน้าการพัฒนาพื้นที่อำเภอลำปาง มีการนำข้อเสนอแนะจากการคุยกับทีม ABC-UN เมื่อวันที่ 1 มิ.ย.55 มาบอกเล่าให้ฟังถึงแนวทางการทำงานโดยการศึกษาเส้นทางอาหารในอำเภอลำปาง ซึ่งจะเชื่อมประสานกับทางโรงเรียนปายวิทยาคาร และนำไปสู่การได้ข้อมูลมาวิเคราะห์พัฒนาเป็นโครงการวิจัยต่อไป

- การถอดความรู้ How to เครื่องมือการวิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นการทบทวนการอบรมให้กับเจ้าหน้าที่ฝ่ายวิจัย โครงการหลวงและชุมชนที่เข้าร่วม ซึ่งในระดับโครงการทำให้เห็นความชัดเจนของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม
- ทิศทาง CBR ภาคเหนือ ซึ่งเป็นการหารือต่อเนื่องของทีมนกลไกลางภาคเหนือ และที่ปรึกษาภาคเหนือ ซึ่งได้มุมมองต่อคำว่าพลังตรงกันว่ามีหลายระดับ ทั้งนี้ ต้องมีการสังเคราะห์โจทย์วิจัย 10 ปีที่ผ่านมา เพื่อตอบคำถามเรื่องโจทย์ซ้ำและการพัฒนาโครงการที่เป็นโจทย์ยกระดับ รวมถึงมีการเสนอประเด็นน่าสนใจในอนาคต เช่น เรื่องแรงงาน ความสัมพันธ์ของคนต่างวัฒนธรรม การจัดการความเสี่ยงทางภัยพิบัติ เป็นต้น ทั้งนี้มีข้อเสนอให้มีการเติมความรู้เรื่องสถานการณ์สังคมให้พี่เลี้ยงเพื่อเปิดมุมมอง/เชื่อมโยงชนชาวบ้านคุยได้ชัดขึ้น

3. การประชุมประจำเดือนคณะทำงานกลไกลางภาคเหนือ

<u>วันที่</u>	31 กรกฎาคม 2555
<u>ผู้เข้าร่วม</u>	จำนวน 13 คน
<u>สถานที่</u>	ชั้น 5 คณะเกษตรศาสตร์ ม.เชียงใหม่

มีประเด็นหารือและผลการหารือ ดังนี้

- ภาพรวมสถานการณ์การดำเนินงานของกลไกลางภาคเหนือ งานหลัก ได้แก่ งานบริหารจัดการ งานองค์ความรู้ และงานเชิงยุทธศาสตร์ โดยมีการวิเคราะห์บทเรียน จุดอ่อน จุดแข็งของการทำงาน
- พิจารณา Comment รายงานความก้าวหน้า ปี 2 ได้มีการชี้แจงจาก Comment รายงานความก้าวหน้ากลไก และการพิจารณากรอบรายงานฉบับสมบูรณ์กลไก ปี 2 ยืนยันการใช้กรอบการเขียนรายงานตามรูปแบบเดิม
- ความก้าวหน้าของยุทธศาสตร์เชิงบริหารจัดการ เชิงประเด็น ตัวแทนยุทธศาสตร์ ชี้แจงกิจกรรมที่จะดำเนินงานต่อ และกรอบงบประมาณที่จะใช้ ในส่วนของงาน Theme ภาคเหนือ มีการวางแผนเป้าหมายเพื่อนำเสนอรูปธรรมพื้นที่วิจัย “ชุมชนจัดการอาหาร” และเป็นการสร้างความร่วมมือการทำงานกับภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง และมีการกำหนดกลุ่มเป้าหมาย ออกแบบเวที การผลิตสื่อ
- การออกแบบเวทีเครือข่ายคนหนุ่มงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ (RC # 3 : 27-28 ส.ค.55)
- วิเคราะห์ทิศทางงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ปี 3 ยังคงเน้นการทำงานเชิงบริหารจัดการ องค์ความรู้ผ่าน Theme ภาคเหนือ และมีการเตรียมข้อมูลนำเสนอในการสรุปงานกลไกฯ ร่วมกับทาง สกว.ฝ่ายวิจัย เพื่อท้องถิ่นในวันที่ 15 ส.ค. 55

4. การประชุมหารือทิศทางการทำงานของกลไก ปี 3

<u>วันที่</u>	2 กรกฎาคม 2555
<u>สถานที่</u>	สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ชั้น 5 คณะเกษตรศาสตร์ ม.เชียงใหม่
<u>ผู้เข้าร่วม</u>	จำนวน 8 คน (ที่ปรึกษา CBR ภาคเหนือ กลไกลางภาคเหนือ โหนด ม.เชียงใหม่ โหนดลำพูน โหนดลำปาง และสถาบันการทอเกี่ยวโดยชุมชน)

การประชุมคณะทำงานกลไกลางครั้งนี้ มีประเด็นหารือ ได้แก่

- ความก้าวหน้าในการเตรียมงานเวทีสัมมนา Forum CBR-N ปี 2
- การเตรียมงานเวทียุทธศาสตร์การศึกษา ในวันที่ 24 กันยายน 55
- การเตรียมเขียนรายงานกลไกลางภาคเหนือ

■ ยกร่างการเขียนข้อเสนอโครงการกลไกกลางปี 3 โดยคณะทำงานกลไกกลางได้รับมอบหมายในการเขียนงาน และนัดหมายวันส่งงานเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ซึ่งทิศทางการกลไกปี 3 ยังคงให้ความสำคัญกับงาน 3 ส่วน ได้แก่ งานบริหารจัดการ งานองค์ความรู้ และงานจัดการอื่นๆ โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนากลไกการสนับสนุนให้เกิดโหนดที่มีคุณภาพ อันจะนำไปสู่การสร้างโครงการวิจัยที่มีคุณภาพต่อไป

(4) เวทีเครือข่ายคนหนุ่มงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

1. เวทีเครือข่ายคนหนุ่มงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

<u>วันที่จัด</u>	27-28 สิงหาคม 2555
<u>ผู้เข้าร่วม</u>	31 คน
<u>สถานที่</u>	โรงแรมฮอว์ลีย์ การ์เดนส์ จ.เชียงใหม่

กระบวนการ

การจัดเวทีเครือข่ายคนหนุ่มงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ระหว่างวันที่ 27-28 ส.ค.55 มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอและเปิดรับข้อคิดเห็นผลการถอดบทเรียน “ระบบการสนับสนุนสู่โหนดคุณภาพภาคเหนือ” และผลการดำเนินงาน/ ทิศทางการดำเนินงานของโหนด/ พี่เลี้ยง เพื่อนำเสนอเปิดรับข้อคิดเห็นองค์ความรู้ กระบวนการวิธีการและเครื่องมือของโหนดในการสร้างโครงการวิจัยคุณภาพ และเปิดรับข้อเสนอแนะ และเพื่อรับฟังข้อเสนอแนะ และกำหนดทิศทางการดำเนินงานของเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือในปีต่อไป

โดยมีประเด็นเนื้อหา ได้แก่ การนำเสนอผลการดำเนินงานของกลไกกลางภาคเหนือ ปี 2555 การแบ่งกลุ่มระดมความคิดเห็นการสร้างโหนดคุณภาพ “ระบบสนับสนุนสู่โหนดคุณภาพ” บทบาทของแต่ละส่วน (โหนด-กลไก-ฝ่ายฯ-ภาคี) เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผล แบ่งกลุ่มย่อย 3 กลุ่ม ตามลักษณะของโหนด ได้แก่

- กลุ่มที่ 1 โหนดที่เน้นการทำงานกับหน่วยงาน
- กลุ่มที่ 2 โหนดประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- กลุ่มที่ 3 โหนดพื้นที่เน้นการจัดการความรู้เชิงประเด็น/ จังหวัด

รวมทั้ง มีการนำเสนอสถานการณ์จากฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น และสรุปทิศทางการดำเนินงานของเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือในปีต่อไป

บทเรียน

มีการปรับเปลี่ยนประเด็นเนื้อหาจากกำหนดการเดิม ในส่วนของการระดมความคิดเห็นการสร้างโครงการวิจัยที่มีคุณภาพ โดยให้เป็นภาพรวมกับการสร้างระบบสนับสนุนโหนดที่มีคุณภาพ เนื่องจากเนื้อหาบางส่วนสะท้อนออกมาในช่วงที่โหนดระดมความเห็นบ้างแล้ว

ปัญหา/ อุปสรรค

การจัดสรรเวลายังทำได้ไม่ทัน จึงมีการปรับลดบางประเด็นเพื่อให้สอดคล้องกับเวลาในการประชุม

(5) เวทีถอดบทเรียนการดำเนินงานสนับสนุนเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ

1. การถอดองค์ความรู้ “How to” ของพี่เลี้ยงอำเภอแม่ทะ แจ้ห่ม และวังเหนือ จ.ลำปาง

<u>วันที่จัด</u>	3-4 มิถุนายน 2555
<u>สถานที่</u>	อ.แจ้ห่ม/ อ.เมือง จ.ลำปาง
<u>ผู้เข้าร่วม</u>	จำนวน 10 คน

กรอบเนื้อหาการถอด/ ผลที่ได้

การถอดองค์ความรู้ How to ของพี่เลี้ยง จ.ลำปาง ประเด็นการเอาตนเองเป็นเครื่องมือในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งจากการถอดบทเรียนพี่เลี้ยง ได้ข้อมูลในประเด็น ดังนี้

- บทเรียนการพัฒนาโจทย์วิจัย
- ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จ
- กระบวนการร้อยคน เครือข่ายในการทำงาน
- กระบวนการสร้างพี่เลี้ยง SCG
- บุคลิกลักษณะของการสร้างพี่เลี้ยงในองค์กร

ในส่วนของการโครงการวิจัย จากการพูดคุยกับทีมวิจัยโครงการโครงการการฟื้นฟู คุณค่า และการยอมรับ อาหาร ในธรรมชาติในหมู่บ้าน ให้กลับคืน มาสู่วิถีการบริโภคในครัวเรือนอย่างยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วมของคนในหมู่บ้านบ้านแป้นใต้หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านสา อำเภอ แจ้ห่ม จังหวัดลำปาง มีนักวิจัย 5 คน เยาวชน 3 คน พี่เลี้ยง SCG 1 คน ได้ข้อมูลในประเด็น ต่อไปนี้

- จุดเริ่มต้นของโจทย์วิจัย
- กระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัย
- การแบ่งบทบาททีมวิจัย
- ข้อมูลเนื้อหาที่เก็บรวบรวม
- ความภาคภูมิใจจากการทำงาน
- ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จ

บทเรียน

จากเดิมที่วางเวลาสำหรับการลงพื้นที่ครั้งวัน และพูดคุยกับโหนด 1 วัน มีการปรับเปลี่ยนเวลา เนื่องจากหลังจากร่วมกิจกรรมของโครงการวิจัยและพูดคุยกับนักวิจัยเสร็จในช่วงบ่าย จึงพูดคุยกับทางพี่เลี้ยงต่อ จึงใช้เวลาในการถอดบทเรียนและลงพื้นที่โครงการวิจัยเพียง 1 วัน

ปัญหา/ อุปสรรค

พี่เลี้ยงไม่ให้รายละเอียดข้อมูลกิจกรรมของโครงการวิจัย ทำให้ทางทีมกลไก ไม่ได้ร่วมรับฟังเวทีเสวนาของโครงการวิจัยในพื้นที่ด้วย ทีมกลไกจึงปรับกระบวนการและเวลาตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง คือ รออนิจกรรมของโครงการวิจัยเสร็จสิ้น จึงได้พูดคุยกับทีมวิจัยและเจ้าหน้าที่ SCG

2. การถอดองค์ความรู้ “How to” ของโหนดลำปาง

วันที่ไป 5-6 มิถุนายน 2555

สถานที่ อ.เมือง จ.ลำปาง

ผู้เข้าร่วม จำนวน 8 คน

กรอบเนื้อหาการถอด/ ผลที่ได้

การถอดองค์ความรู้ How to ของโหนดลำปาง ประเด็นการติดตั้งงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในสถาบันอุดมศึกษา ได้ข้อมูลในประเด็น ต่อไปนี้

- จุดเริ่มต้นงานยุทธศาสตร์การทำงานของโหนดกับสถาบันการศึกษา
- ฐานความสัมพันธ์กับกลุ่มอาจารย์
- กระบวนการหนุนเสริมการทำงานของอาจารย์กับชุมชน (กระบวนการชี้แจงกับสถาบันการศึกษา การเลือกพื้นที่ กระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัย กระบวนการทำงาน)

- Output จากการทำงาน และทิศทางของงานปลายน้ำ

ในส่วนของการลงพื้นที่พูดคุยกับนักวิจัยโครงการแนวทางการทำงานเครือข่ายสถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัยลำปางเพื่อสร้างการเรียนรู้และเสริมสร้างศักยภาพชุมชนพื้นที่ตำบลนิคมพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง มีนักวิจัยอาจารย์ 6 คน พระสงฆ์ 1 รูป นักวิจัยชาวบ้าน 4 คน และพัฒนาชุมชน 1 คน ได้ข้อมูลในประเด็นต่อไปนี้

- จุดเริ่มต้น แรงบันดาลใจในการทำงานวิจัย
- ความสัมพันธ์ของโหนดกับสถาบันการศึกษา
- กระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัย การเลเลาโจทย์วิจัย
- กระบวนการหาจุดสมจุดระหว่างโจทย์ชุมชนกับโจทย์นักวิชาการ 5 สถาบันฯ
- กระบวนการเลือกพื้นที่
- กระบวนการทำงานร่วมกับ 5 สถาบันฯ และชุมชน / การแบ่งบทบาทหน้าที่
- กระบวนการงานกลางน้ำ
- Output จากการทำงาน
- ทิศทางงานปลายน้ำ
- ข้อจำกัดในการทำงาน
- ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จ
- ความประทับใจและภาคภูมิใจจากการทำงาน

3. การถอดองค์ความรู้ “How to” ของโหนดลำพูน

วันที่ถอด 11-12 มิถุนายน 2555

สถานที่ อ.เมือง จ.ลำพูน

ผู้เข้าร่วม จำนวน 5 คน

กรอบเนื้อหาการถอด/ ผลที่ได้

การถอดความรู้ How to ของโหนดลำพูน ในประเด็นการจัดการโหนดสู่ความเป็นสถาบัน KM ท้องถิ่น ได้ข้อมูลในประเด็นต่อไปนี้

- กระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัย
- กระบวนการสร้างโครงการวิจัยมีคุณภาพ (บรรลุตัวชี้วัดที่กำหนดไว้)
- ข้อเสนอแนะของโหนด

ในส่วนของการลงพื้นที่พูดคุยกับนักวิจัยโครงการแนวทางการพัฒนาเกษตรกรรมในพื้นที่ลุ่มน้ำปิงห่าง ตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ให้มีความสามารถในการพึ่งตนเองโดยการมีส่วนร่วมของเทศบาลตำบลอุโมงค์และชุมชน และโครงการนวัตกรรมองค์กรกับการพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูน ได้ข้อมูลในประเด็นต่อไปนี้

- ทุนเดิม
- กระบวนการพัฒนาโครงการวิจัย
- การเลือกทีมวิจัย
- ทิศทางการเคลื่อนงานในอนาคต
- ความภาคภูมิใจในการทำงาน

ปัญหา/ อุปสรรค

มีความผิดพลาดในการประสานงาน โดยทางพี่เลี้ยงไม่ได้เช็กยืนยันจำนวนผู้เข้าร่วม จึงทำให้มีนักวิจัยมาร่วมค่อนข้างน้อย ประกอบกับมีงานชุมชนหลายงาน ทำให้นักวิจัยหลายคนไม่สะดวกมาร่วมแลกเปลี่ยน

4. การถอดองค์ความรู้ “How to” ของโหนดแม่ฮ่องสอน

<u>วันที่ถอด</u>	18-19 มิ.ย.55
<u>สถานที่</u>	อ.ขุนยวม จ.แม่ฮ่องสอน
<u>ผู้เข้าร่วม</u>	จำนวน 6 คน

กรอบเนื้อหาการถอด/ ผลที่ได้

การถอดบทเรียน How to ของโหนดแม่ฮ่องสอน ในประเด็นการขึ้นโจทย์ยกระดับ/ KM เกษตรยั่งยืน ได้ข้อมูลดังต่อไปนี้

- เป้าหมายเรื่องชุดความรู้ของโหนด ปี 2555
การเคลื่อนงานประเด็นวิจัย การท่องเที่ยวโดยชุมชน และเกษตรกรรมยั่งยืน (การจัดการความรู้ ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่ผ่านมา การเลือกโจทย์พื้นที่ องค์ความรู้ที่เกิดขึ้น กระบวนการหนุนซึ่งพี่เลี้ยง ทิศทางการเคลื่อนงานในประเด็นวิจัย)
- จุดอ่อนในการดำเนินงาน
- องค์ประกอบของการจัดการความรู้
- กลไกความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดแม่ฮ่องสอน
- การสร้างโครงการวิจัยที่มีคุณภาพ
- จุดเด่น ความชำนาญของโหนดที่ส่งผลต่อคุณภาพงานวิจัย
- การพัฒนาเจ้าหน้าที่คนใหม่
- ทิศทางการดำเนินงานปี 2556

ในส่วนของการลงพื้นที่พูดคุยกับโครงการวิจัยการศึกษาและฟื้นฟูเพื่อจัดการอาหารแบบพอเพียงตามวิถี "ปากาเกอญอ"บ้านแม่อุคคองหลวง ตำบลแม่อุคคอง อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้ข้อมูลในประเด็นต่อไปนี้

- จุดเริ่มต้น การพัฒนาโจทย์วิจัย
- การสร้างทีมวิจัย
- การออกแบบการเก็บข้อมูล
- บัณฑิตเงื่อนไขที่เอื้อต่อการดำเนินงาน
- ความภาคภูมิใจจากการทำงานวิจัย
- แผนการดำเนินงานระยะที่ 2

5. การถอดองค์ความรู้ “How to” ของโหนด CBT-I

<u>วันที่ถอด</u>	30 มิถุนายน -1 กรกฎาคม 2555
<u>สถานที่</u>	อ.แม่สาย และ อ. ดอยฮาง จ.เชียงราย
<u>ผู้เข้าร่วม</u>	จำนวน 7 คน

กรอบเนื้อหาการถอด/ ผลที่ได้

การถอดบทเรียน How to ของสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในประเด็นรูปธรรมการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานความหลากหลายทางวัฒนธรรม ได้ข้อมูลในประเด็นต่อไปนี้

- การเชื่อมงานกับเครือข่ายหน่วยงาน
- การสร้างโครงการวิจัยที่มีคุณภาพ
- กระบวนการสร้างโจทย์วิจัย
- ความเชี่ยวชาญของสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ในการลงพื้นที่ชุมชนวิจัยการจัดการขีดความสามารถในการรองรับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ถ้า
ปลา อ.แม่สาย จ.เชียงราย ได้ข้อมูลในประเด็น

- การขึ้นโจทย์ระดับ
- การเลือกพื้นที่
- การหาทีมวิจัย
- การทำความเข้าใจกับชุมชน ต่อการขึ้นโจทย์การศึกษาขีดความสามารถในการรองรับ
- ปัจจัยเงื่อนไขที่เอื้อต่อการทำงานร่วมกับทาง อปท.
- การวิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้อง
- บทเรียนการทำงานระหว่างอาจารย์กับชุมชน

ในส่วนของการสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านโป่งน้ำร้อน ต.ดอย
ฮาง อ.เมือง จ.เชียงราย ได้ข้อมูลในประเด็นต่อไปนี้

- จุดเริ่มต้นของการทำงานวิจัย
- การพัฒนาโจทย์วิจัย
- การดำเนินงานระยะที่ 1/2
- สิ่งที่ได้เรียนรู้
- ปัจจัยเงื่อนไขที่เอื้อต่อการทำงาน

6. การถอดองค์ความรู้ “How to” ของโหนดนำ

วันที่ถอด 3-4 กรกฎาคม 2555

สถานที่ อ.สันติสุข จ.น่าน

ผู้เข้าร่วม จำนวน 7 คน

กรอบเนื้อหาการถอด/ ผลที่ได้

การถอดบทเรียน How to ของโหนดนำ ในประเด็นการทำงานด้านการจัดการทรัพยากร ได้ข้อมูลใน
ประเด็นต่อไปนี้

- ผลการดำเนินงาน
- ข้อกังวล / ข้อจำกัดในการดำเนินงาน
- บทเรียนจากการดำเนินงาน
- การสร้างโครงการวิจัยที่มีคุณภาพ
- การพัฒนาโจทย์วิจัย
- การหนุนเสริม
- จุดเด่นของโหนด
- เป้าหมายการทำงานระยะต่อไป

ในส่วนของการลงพื้นที่พูดคุยกับโครงการวิจัยโครงการวิจัยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านแห่น เพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์ถิ่นอาศัยโก (สาหร่ายน้ำจืด) ในแม่น้ำยาวของชุมชนบ้านแห่นหมู่ที่ 1,2,3 ต.ผาทอง อ.ท่าวังผา จ.น่าน ได้ข้อมูลในประเด็นต่อไปนี้

- จุดเริ่มต้น แรงบันดาลใจ
- การดำเนินงานของโครงการวิจัย (การพัฒนาโครงการวิจัย การแบ่งบทบาทที่วิจัย การเก็บข้อมูล)
- ข้อจำกัดในการดำเนินงาน
- เงื่อนไขที่เอื้อต่อการดำเนินงาน
- ข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานระยะต่อไป

ปัญหา/อุปสรรค

เนื่องจากทางกลไก มีการปรับเปลี่ยนเรื่องเวลาในการพูดคุยกับที่วิจัย ประกอบกับมีงานชุมชนทำให้ที่วิจัยหลายท่านมาร่วมประชุมล่าช้า ในการพูดคุยจึงมีที่วิจัยที่เป็นอาจารย์โรงเรียนบ้านแห่นเป็นหลัก

7. การถอดองค์ความรู้ “How to” ของโหนดเหนือล่าง

<u>วันที่ถอด</u>	6-7 กรกฎาคม 2555
<u>สถานที่</u>	มรภ.พิบูลสงคราม อ.เมือง จ.พิษณุโลก
<u>ผู้เข้าร่วม</u>	จำนวน 8 คน (โหนดเหนือล่าง โหนดแม่ฮ่องสอน โหนดน่าน กลไกกลางภาคเหนือ)

กรอบเนื้อหาการถอด/ ผลที่ได้

การถอดบทเรียน How to ของโหนดเหนือล่าง ในประเด็นการประสานงานกับภาคี หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้ข้อมูลในประเด็นต่อไปนี้

- การดำเนินงานของโหนด (การวิเคราะห์เลือกพื้นที่ การพัฒนาโจทย์ การเชื่อมร้อยภาคี การแบ่งบทบาท การหนุนเสริม การจัดการความรู้)
- บทเรียนการทำงานของพี่เลี้ยง

ในส่วนของการลงพื้นที่พูดคุยกับโครงการวิจัยโครงการงานวิจัยการบูรณาการประวัติศาสตร์ วิถีวัฒนธรรมของชุมชนโบราณสู่การพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนครชุม ตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชรได้ข้อมูลในประเด็นต่อไปนี้

- กระบวนการพัฒนาโจทย์
- การแบ่งบทบาทที่วิจัย
- ผลการดำเนินงาน
- ปัจจัยเงื่อนไขที่เอื้อต่อการดำเนินงาน
- ข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานระยะต่อไป

8. การถอดองค์ความรู้ “How to” ของโหนด ม.เชียงใหม่

<u>วันที่ถอด</u>	13 ก.ค.55
<u>สถานที่</u>	สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ชั้น 5 คณะเกษตรศาสตร์ ม.เชียงใหม่
<u>ผู้เข้าร่วม</u>	จำนวน 6 คน (โหนดม.เชียงใหม่ โหนดลำปาง และกลไกกลางภาคเหนือ)

กรอบเนื้อหาการถอด/ ผลที่ได้

การถอดบทเรียน How to ของโหนดม.เชียงใหม่ ในประเด็นการประสานงานกับภาคี หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้ข้อมูลในประเด็นต่อไปนี้

- ร่วมกันนิยามคำว่า “พลังของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” และ “โจทย์ยกระดับ”
- ยุทธศาสตร์การดำเนินงานของโหนด ทำให้เห็นพัฒนาการการทำงาน การทำงานเชื่อมร้อยกับหน่วยงานและสถาบันการศึกษา
- งานเหนือระดับปฏิบัติการ คือ การทำ MOU กับหน่วยงาน/สถาบันการศึกษา ทำให้เห็นลักษณะงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ทำงานร่วมกับอาจารย์
- กระบวนการทำงานต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ

บทเรียน

โหนด ม.เชียงใหม่ ได้ประมวล ข้อมูลเรื่อง การทำงานกับนักวิชาการ โดยการทำงานมีภารกิจ 2 ระดับ คือ การทำงานเชื่อมในระดับสถาบัน เพื่อหารือเรื่องระบบการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในสถาบัน และการหนุนในระดับโครงการ ทำให้โหนดมีความชัดเจนในการกรอบเนื้อหาในการทำงานและการถอดความรู้ กับหน่วยงาน

(6) งาน Theme ภาคเหนือ

1. เวทีสัมมนาวิชาการ “วิจัยท้องถิ่น เส้นทางสู่ความมั่นคงทางอาหารบนฐานนิเวศวัฒนธรรม ภาคเหนือ”

<u>วันที่จัด</u>	12 กันยายน 2555
<u>สถานที่</u>	ห้องประชุมสุวรรณโลก โรงแรมคุ้มภูคำ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
<u>ผู้เข้าร่วม</u>	จำนวน 130 คน (โหนด/พี่เลี้ยง นักวิจัย และหน่วยงานภาคี)

เนื้อหาในเวที/ ผลที่ได้

เวทีสัมมนาวิชาการ จัดขึ้นเป็นครั้งที่ 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอรูปธรรมพื้นที่วิจัยชุมชนจัดการอาหารบนฐานนิเวศวัฒนธรรมภาคเหนือที่แตกต่างกัน เพื่อแลกเปลี่ยนชุดความรู้ ประสบการณ์ “ความมั่นคงทางอาหาร” จากฐานชุมชนสู่ระดับนโยบาย และสร้างความร่วมมือการทำงานกับภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับประเด็นความมั่นคงทางอาหาร โดยในเวที มีเนื้อหาสาระ ได้แก่

- ปาฐกถาพิเศษ “ความมั่นคงทางอาหาร ทางออกของไทยในยุคอุตสาหกรรมโลก” โดย รศ.สมพร อิศวิลานนท์ นักวิชาการอาวุโส สถาบันคลังสมองของชาติ
- ชมวีดิทัศน์ “วิจัยท้องถิ่น เส้นทางสู่ความมั่นคงทางอาหารบนฐานนิเวศวัฒนธรรมภาคเหนือ”
- เสวนาชุมชนวิจัย “ความมั่นคงทางอาหารบนฐานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น”
 - สร้างภูมิคุ้มกันและรู้เท่าทันการบริโภค ชุมชนบ้านแป้นใต้ จ.ลำปาง
 - ร้อยภาคีงานเกษตรยั่งยืนจังหวัดลำพูนสู่การจัดการอาหาร จ.ลำพูน
 - จาก “ไก” สู่การจัดการความเสี่ยงของระบบพืชเชิงเดี่ยว จ.น่าน
 - วิถีปกาเกอญอกับการจัดการอาหารบนฐานทรัพยากร จ.แม่ฮ่องสอน
- เสวนาภาคีเครือข่าย “ภาคีขับเคลื่อนความมั่นคงด้านอาหารภาคเหนือ จากชุมชนสู่นโยบาย”
 - รศ.สพ.ญ.ดร.ประภาพร ขอไพบูลย์ ชุดความรู้และประสบการณ์งานวิจัย “ความมั่นคงทางอาหาร” สกว.ฝ่ายเกษตร
 - ดร.ชมชวน บุญระหงษ์ วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
 - คุณวิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ มูลนิธิชีววิถี (BioThai)
 - คุณธีระพงศ์ โพธิ์มัน องค์กรแม่น้ำเพื่อชีวิต
 - คุณตะวัน ห้างสูงเนิน เรนโบว์ฟาร์ม

ในช่วงท้าย มีการสรุปประมวลรูปธรรมความร่วมมือของภาคีการทำงานด้านความมั่นคงทางอาหาร ภาคเหนือ ซึ่งมีข้อเสนอให้มีการถอดบทเรียนจากพื้นที่รูปธรรมต่าง ๆ มาแลกเปลี่ยนกันเพื่อที่จะสื่อสารความรู้จากท้องถิ่นสู่สาธารณะ รวมถึงมีการมองในเชิงการใช้งานทางวิชาการเป็น back up ในเรื่องงานพัฒนาในบางเรื่อง เพื่อให้เชื่อมโยงไปสู่งานเชิงนโยบายได้รวดเร็วและชัดเจนยิ่งขึ้น

ยุทธศาสตร์พัฒนาศักยภาพผู้เกี่ยวข้อง

(1) จัดอบรมพัฒนาศักยภาพทักษะ เทคนิค งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

1. เวทีวิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้องและบทบาทโครงการความร่วมมือการปรับใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในพื้นที่โครงการหลวง

วันที่จัด	24 พฤษภาคม 2555
สถานที่	ห้องประชุมต๋อยคำ โครงการหลวง
ผู้เข้าร่วม	จำนวน 40 คน (ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่ทาเหนือ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยน้ำริน ฝ่ายวิจัยโครงการหลวง สกว. : ภาพรวมโครงข่ายสนับสนุนทุกระดับ โครงการวิจัย 3 พื้นที่ โหนด/พี่เลี้ยง)

ผลการฝึกอบรม

การอบรมครั้งนี้ ผู้เข้าร่วมได้เรียนรู้ ดังนี้

- การระดมความคิดหวัง/ ผลที่พึงประสงค์ต่องานความร่วมมือ
- “การวิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้องและบทบาท” แบ่งกลุ่มย่อยระดมความคิด/ ตอบโจทย์
 - กลุ่มที่ 1-3 ระดับโครงการวิจัยแบ่งตามโครงการ
 - 1) โครงการวิจัยบ้านดอยมด (วิถีพึ่งตัวเอง)
 - 2) โครงการวิจัยบ้านดอนแก้ว (เกษตร)
 - 3) โครงการวิจัยบ้านห้วยยาบ (หนี้สิน)
 - กลุ่มที่ 4 ระดับเหนือโครงการวิจัย (หน.ศูนย์ฯ, โหนด, ฝ่าย, กลไก CBR-N และอื่น ๆ)
- นำเสนอผลสรุปกลุ่มย่อย และแลกเปลี่ยนวงใหญ่ รับฟังข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ/ ที่ปรึกษา

2. การอบรมเชิงปฏิบัติการ “Conceptual Framework”

วันที่จัด	7 กันยายน 2555
สถานที่	ณ ห้อง 1324 ห้องประชุมภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้เข้าร่วม	จำนวน 21 คน (ที่ปรึกษา CBR ภาคเหนือ คณะทำงานกลไก โหนด/พี่เลี้ยง สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ฝ่ายวิจัย มูลนิธิโครงการหลวง)

ผลการฝึกอบรม

การอบรมครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้รับความรู้เกี่ยวกับหลักการ การประมวลความคิดรวบยอด และการเขียน “Conceptual Framework” และเพื่อพัฒนาทักษะการวิจัย และฝึกปฏิบัติการประมวลความคิดรวบยอด และการเขียน “Conceptual Framework”

1. สิ่งที่คุณเข้าร่วมอบรมได้เรียนรู้ คือ ได้ความรู้เรื่องแนวคิด หลักการในการเขียนข้อเสนอโครงการวิจัย จากเนื้อหาการบรรยาย “ขั้นตอนการวิจัย 4 ขั้นตอน”
2. ได้เรียนรู้การนำโจทย์วิจัยมาแปลงเป็นกรอบแนวคิด เพื่อแยกแยะเนื้อหา ประเด็น ทำให้มีกรอบที่สามารถใส่ข้อมูลได้

3. วิทยาการบรรยายให้ความรู้ได้ชัดเจน
4. สามารถนำไปปรับใช้ได้จริงในระดับโครงการ เช่น การพัฒนาโจทย์วิจัยกับชุมชน การเขียนข้อเสนอโครงการ เป็นต้น
5. ได้มุมมองใหม่ๆ ในการเขียนกรอบแนวคิด

บทเรียน

เนื่องจากเวลาจำกัด จึงทำให้การนำเสนอไม่ครบทุกกลุ่ม บางกลุ่มจึงไม่สามารถให้ข้อเสนอแนะลงลึกในรายละเอียดได้ครบถ้วน

3. การอบรมเรื่อง “AEC กับการพัฒนาโจทย์วิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ”

<u>วันที่จัด</u>	8 กันยายน 2555
<u>สถานที่</u>	ณ ร่มสักรีสอร์ท ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
<u>ผู้เข้าร่วม</u>	จำนวน 26 คน (ที่ปรึกษา CBR ภาคเหนือ คณะทำงานกลไกกลาง โหนด/พี่เลี้ยง สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ฝ่ายวิจัย มูลนิธิโครงการหลวง นักวิจัยจาก มทร.ภาคพายัพ

กระบวนการ/ ผลที่ได้

การอบรมครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และเพื่อสร้างมุมมองการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาของชุมชนที่เชื่อมโยงกับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน โดย ดร.สินธุ์ สโรบล วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ วิทยาการได้บรรยาย “ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) กับการพัฒนาโจทย์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” และได้มีการปฏิบัติการ “การวิเคราะห์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของแต่ละโหนดกับการพัฒนาโจทย์วิจัยในอนาคต” ซึ่งบางโหนดที่มีสถานการณ์ในพื้นที่ที่จะได้รับผลกระทบจาก AEC วิทยาการได้ให้มุมมองต่อการมองโจทย์ที่แหลมคมยิ่งขึ้น โดยมีโจทย์ที่น่าสนใจในยุคของ AEC เช่น ฝีมือแรงงาน การปรับตัวท้องถิ่น ยางพารา การทดแทนแรงงานต่างด้าวในภาคอุตสาหกรรม การแข่งขันการลงทุนธุรกิจต่างชาติ เป็นต้น

ปัญหา/ อุปสรรค

มีผู้แจ้งเข้าร่วมการอบรมบางส่วนที่ไม่มาเข้าร่วม แต่ไม่ได้แจ้งยกเลิกการเข้าร่วม ประกอบกับทางกลไกกลาง ไม่ได้เช็คความพร้อมในการเข้าร่วมให้ชัดเจน จึงส่งผลต่อเรื่องการจัดตารางเพียงเล็กน้อย

ยุทธศาสตร์เชิงประเด็น

(1) ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชน

1. การประชุม “CBR เครื่องมือขับเคลื่อน CBT ได้อย่างไร”

<u>วันที่จัด</u>	24 สิงหาคม 2555
<u>สถานที่</u>	ห้องเชียงดาว ชั้น 12 โรงแรมฮอลิเดย์การ์เดนส์ ถนนห้วยแก้ว จ.เชียงใหม่
<u>ผู้เข้าร่วม</u>	จำนวน 50 คน (ตัวแทนจาก อปท. :บุคลากรระดับบริหารและระดับปฏิบัติ เจ้าหน้าที่สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น กลไกกลางภาคเหนือ)

กระบวนการ/ ผลที่ได้

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน จัดการประชุมขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประมวลข้อมูลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในภาคเหนือ กับการสนับสนุนงานการท่องเที่ยวโดยชุมชน และเพื่อหาแนวทางในการขยายผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน ส่ององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) โดยมีประเด็นเนื้อหาในการประชุม ได้แก่

- ความคาดหวัง สถานการณ์ ปัญหาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่

- Mapping อปท. ภาคเหนือ กับ การสนับสนุนงานการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- เสวนา "CBR เครื่องมือขับเคลื่อน CBT ได้อย่างไร"
 - ประสิทธิภาพการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการขับเคลื่อนงาน CBT ของ อปท.
 - โอกาสและอุปสรรค ในการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเข้าสู่การยอมรับของอปท.
 - ความเป็นไปได้ของ อปท. ในการสนับสนุน CBT ผ่านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
 - ประมวลสรุปภาพรวมเนื้อหาและทิศทางการทำงานในอนาคต

(2) ยุทธศาสตร์เกษตรกรรมยั่งยืน

1. โครงการความร่วมมือในการขับเคลื่อนและการแลกเปลี่ยนความรู้เครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูน ครั้งที่ 2 ช่วงเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูน “เพื่อพัฒนาการผลิตและคุณภาพพืชผักปลอดภัยสู่ความมั่นคงด้านอาหาร”

วันที่จัด	29 สิงหาคม 2555
สถานที่	ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวเชิงสะพานท่าขาม อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
ผู้เข้าร่วม	จำนวน 100 คน (เกษตรกร กลุ่ม เครือข่าย เกษตรปลอดภัยเกษตรอินทรีย์ และ เกษตรกรรมยั่งยืน จ.ลำพูน เกษตรกรทั่วไป ประชาชนผู้บริโภคทั่วไป หน่วยงานองค์กร โรงเรียน โรงพยาบาล ในพื้นที่ อ.เมืองลำพูน อ.บ้านโฮ่ง ผู้ค้า ผู้ประกอบการ สื่อมวลชน และผู้สนใจ)

กระบวนการ/ ผลที่ได้

เวทีครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอองค์ความรู้ของเกษตรกร “เครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูน” เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเกษตรกรผู้ผลิต และผู้บริโภค เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจและขยายความร่วมมือในด้านการตลาดและการบริโภค เพื่อรณรงค์ส่งเสริมให้เกษตรกร ผู้ผลิตและผู้บริโภคได้ตระหนักถึงการผลิตสินค้า และการบริโภคอาหารที่ปลอดภัย และเพื่อสร้างความร่วมมือของหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

โดยมีเวทีเสวนา “ทิศทางการขับเคลื่อนเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืน เพื่อพัฒนาการผลิตและคุณภาพพืชผักปลอดภัยสู่ความมั่นคงด้านอาหาร” โดยมีอาจารย์จากวิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ (ประชาคมอาเซียน) ผู้อำนวยการมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ภาคเหนือ(มอน.) มาตรฐานเกษตรอินทรีย์พืชผักปลอดภัย ,เกษตรและสหกรณ์จังหวัดลำพูน, หัวหน้าโครงการวิจัยนวัตกรรมเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูน และมูลนิธิสวนพุทธธรรมวัดพระธาตุหริภุญชัย เข้าร่วมเสวนา

นอกจากนี้ภายในงานมีการนำเสนอองค์ความรู้จำหน่ายผลผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย ผ่านการจัดนิทรรศการ การนำเสนอองค์ความรู้จากงานโครงการวิจัย และจากหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ การสาธิตองค์ความรู้ และการจำหน่ายผลผลิต การแสดงดนตรี และศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น มีกิจกรรมสร้างความตระหนัก การตรวจสอบสารพิษตกค้างในเลือดให้กับผู้เข้าร่วมงาน มีกิจกรรมผู้ผลิตพบผู้บริโภค และการประชาสัมพันธ์ ผ่านเครือข่ายวิทยุชุมชนจังหวัดลำพูน

ปัญหา/ อุปสรรค

ในช่วงเสวนา ควรเปิดโอกาสให้กลุ่มเป้าหมายหลัก เช่น นักวิจัย หน่วยงานภาคี ผู้สนใจทั่วไป ได้เข้าร่วมรับฟังและแลกเปลี่ยนในเวทีให้มากขึ้น

(1) ยุทธศาสตร์การศึกษา

1. เวที “แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์การขับเคลื่อนงานวิชาการเพื่อท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนบน” ครั้งที่ 1

วันที่จัด	24 กันยายน 2555
สถานที่	ห้องบัวเรศ สำนักงานมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้เข้าร่วม	จำนวน 70 คน (โหนดม.เชียงใหม่ โหนดลำปาง โหนดลำพูน โหนดแม่ฮ่องสอน นักวิจัยจากสถาบันการศึกษาหน่วยงานที่สนใจ)

กระบวนการ/ ผลที่ได้

เวทีเครือข่ายฯ จัดขึ้นมีวัตถุประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ที่มา แนวคิด แนวปฏิบัติ ของนักวิชาการที่ใช้แนวทางของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการดำเนินงาน เพื่อการนำแนวทางไปประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม และเพื่อถอดชุดความรู้การดำเนินงานของพี่เลี้ยงของศูนย์ประสานงานวิจัยที่เน้นการดำเนินงานกับสถาบันการศึกษา และนักวิชาการที่ร่วมเป็นนักวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยมีประเด็นในการพูดคุย ได้แก่

- การนำเสนอข้อมูลฐานข้อมูล “งานนักวิชาการกับชุมชน” ในรูปแบบงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และรูปแบบการสนับสนุนของศูนย์ประสานงานวิจัยฯ ในเขตภาคเหนือตอนบน ได้แก่ โหนดม.เชียงใหม่ โหนดลำปาง โหนดลำพูน และโหนดแม่ฮ่องสอน
- เสวนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ “เรียงร้อยเรื่องราวประสบการณ์และบทเรียนการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยนักวิชาการจากสถาบันการศึกษาต่างๆ ในเขตภาคเหนือตอนบน”
- ระดมความคิด “สิ่งที่ท้าทายและทิศทางการขับเคลื่อนงานวิชาการกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในอนาคต”
- “สกว.กับการขับเคลื่อนงานวิจัยรับใช้สังคมในอนาคต” โดย รศ.ดร.อวรณ์ โอภาสพัฒนกิจ

มีข้อเสนอต่อการจัดทำหลักสูตร ซึ่งควรให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ต้องมีการทบทวนสิ่งที่มีอยู่ ใช้ประสบการณ์มาเพิ่มเติมสิ่งที่มีอยู่ ง่ายกว่าการเริ่มใหม่ เริ่มจากสิ่งที่มีอยู่ปรับเพิ่มเติมเสริมให้ดีขึ้น ส่วนสำคัญ 3 ส่วน คือ สกว. (ประสบการณ์/แหล่งทุน) นักวิจัยเก่าเป็นพี่เลี้ยงคอยเติมเต็ม และอีกสิ่งหนึ่งคือต้องรู้ตัวเอง ต้องเอาสามส่วนมารวมกัน คิดงานบนฐานงานที่มีของสถาบันตนเอง ชวนคุยทั้ง 3 ส่วนให้เข้าใจ ช่วยกันเติมช่วยกันหาแนวทาง คุยเรื่องประโยชน์กับผลประโยชน์ให้ชัด สิ่งที่เกิดขึ้นในวิถีได้อะไร นักวิจัยได้ประโยชน์อะไร อาจารย์ที่ทำงานวิจัยก็จะสนุกและได้เรียนรู้มากมาย ซึ่งในการเคลื่อนงาน CBR กับสถาบันการศึกษา ต่อไปจะมีการบอกกล่าวทั้งในส่วนของการจัดเวทีแลกเปลี่ยน และการให้ข้อเสนอแนะต่อการจัดทำบทความเชิงวิชาการ เพื่อบริการการทำงานวิจัยชุมชนของอาจารย์ ให้สามารถอ้างอิงเป็นผลงานทางวิชาการ ต่อไป



ภาพที่ ผ. 2-1 การถอดบทเรียนโครงการวิจัย
โหนดม.เชียงใหม่



ภาพที่ ผ. 2-2 การถอดบทเรียนโครงการวิจัย
พี่เลี้ยงจังหวัดลำปาง



ภาพที่ ผ. 2-2 การถอดบทเรียนโครงการวิจัย
โหนด CBT ภาคเหนือตอนล่าง

ภาคผนวก 3

ผลการวิเคราะห์ตนเองของโหนดและพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ
(เวทีเครือข่ายคนหนุ่มงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ระหว่างวันที่ 27-28 สิงหาคม 2555
ณ โรงแรมฮอลิเดย์ การ์เดนส์ เชียงใหม่)

กลุ่มที่ 1 โหนดที่เน้นการทำงานกับหน่วยงาน

งานต้นน้ำ

หน่วยงานมีเป้าหมายแตกต่างกัน ได้แก่

- องค์กรภาคี ต้องการเครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- สถาบันการศึกษา ต้องการบุคลากรในการทำงาน
- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องการเนื้อหาที่ก่อให้เกิดผลรูปธรรม

ในการทำงาน โหนดต้องให้น้ำหนักทั้งในการหนุนชุมชนวิจัย และการสร้างพี่เลี้ยงในหน่วยงานซึ่งเป็นการสร้างคนในโครงสร้าง เพื่อเอื้อต่อการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นต่อไป

งานกลางน้ำ ได้แก่ การสื่อสาร การติดตาม การทำรายงาน การพัฒนาศักยภาพผู้เกี่ยวข้อง

ตารางที่ ผ 3-1 เจือปนงานกลางน้ำของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับหน่วยงาน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น+การ รับผิดชอบสังคม+ชาวบ้าน (กรณี SCG)	งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น+นักวิชาการ+ชาวบ้าน	งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น+อปท. +ชาวบ้าน
เจ้าหน้าที่จากบริษัทปูนซี เมนต์ไทย(ลำปาง) จำกัด ช่วยเขียนรายงานให้ ชาวบ้าน	- นักวิชาการฝึกเขียนเนื้อหามิติกระบวนการ (นอกเหนือจากศาสตร์เฉพาะ) - มีการวางโครงสร้างรายงานร่วมกัน	- มีทีมวิจัยของหน่วยงานช่วย เขียนรายงาน - ชาวบ้านบันทึกกิจกรรม - กิจกรรมการสื่อสารในชุมชน สาธารณะ/ ภายในเครือข่าย (Face book Web site จดหมาย ข่าวของเทศบาล เสียงตามสาย)
<u>เจือปน</u> - บุคลากรในบริษัทปูนซี เมนต์ไทย(ลำปาง) จำกัด เปลี่ยนวิธีคิด - งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ต้อง อาศัยการฝึกฝน ซึ่งมี ข้อจำกัดเรื่องเวลา - ความสนใจเฉพาะบุคคล - นโยบาย กรอบเวลาของ บริษัทปูนซีเมนต์ไทย (ลำปาง) จำกัด	<u>เจือปน</u> - เวลาของอาจารย์ - นักวิชาการมีความรู้วิชาการ (ต้องสร้างการ เรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ลองใช้เครื่องมือ/ ให้ฝึกปฏิบัติ และอบรม/ ใช้เนื้อหาบริการ วิชาการเป็นช่องทางเติมกระบวนการเรียนรู้) - การสร้างสมดุล บทบาทและการเรียนรู้ของ อาจารย์กับชาวบ้าน (การใช้เครื่องมือ การ ออกแบบแผนดำเนินงาน) - ดึงอาจารย์เข้ามาในกระบวนการปกติของ โหนด - ความสนใจ ความตั้งใจของอาจารย์และ	<u>เจือปน</u> - กรรมการสถาบัน เป็นตัวต่อกับ อปท. - เทคนิค คือ ให้ เจ้าหน้าที่ของ อปท. เป็นนักวิจัยร่วม เป็น คนทำงานหลักต่อเนื่อง - นโยบายของหน่วยงาน ไม่ สอดคล้องกับการปรับแนวคิด ของคนทำงานไม่ทัน - ใช้งบของหน่วยงาน หนุน กระบวนการช่วงชั้นโจทย์ - โหนดต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น+การ รับผิดชอบสังคม+ชาวบ้าน (กรณี SCG)	งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น+นักวิชาการ+ชาวบ้าน	งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น+อปท. +ชาวบ้าน
	นักศึกษา - ต้องปรับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (กระบวนการและเครื่องมือ บวกกับศาสตร์ของอาจารย์) - กรอบเวลา งบประมาณของสถาบัน สื่อสารให้ทราบจะได้เตรียมและกันงบไว้	หลักการเรียนรู้ร่วมกัน - ช่วงแรก ปรากฏการณ์ติดพี่เลี้ยง - เต็มเต็ม งบประมาณ อาจารย์ คนทำงานในอปท. โครงการภายใต้นโยบายหน่วยงาน

ความรู้จากการทำงาน ควรถอดความรู้เรื่องรูปแบบการเขียนรายงาน ซึ่งมีงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นหลายรูปแบบ ได้แก่

- งานวิจัยของชาวบ้าน ร่วมกับหน่วยงาน
- งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ทำโดยนักวิชาการ
- งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่ทำโดยหน่วยงาน
- งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่ทำโดยมีแนวคิดเรื่องการรับผิดชอบต่อสังคมของภาคเอกชน

งานปลายน้ำ ได้แก่ การนำไปใช้ประโยชน์ การขยายผล การขยายผลเชิงนโยบาย

ตารางที่ ผ 3-2 งานปลายน้ำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับหน่วยงาน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น+การรับผิดชอบต่อสังคม+ชาวบ้าน	งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น+นักวิชาการ+ชาวบ้าน	งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น+อปท.+ชาวบ้าน
การสื่อสารภายในองค์กร มีโมเดลไปขยายผลได้ คือ นำแก่นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น กระบวนการใช้ข้อมูลในการประกอบการตัดสินใจ/ ขยายสู่พื้นที่อื่นๆ โหนดอื่นๆ ซึ่งที่ผ่านมาทำได้ดี มีพลัง ได้รับการยอมรับ <u>การบ้านกลไก</u> - สร้างพลัง - ต้องนำเสนอรูปธรรมและแลกเปลี่ยนแบ่งปัน (เฉพาะกลุ่ม) - อบรมการเขียนบทความทางวิชาการ ฐานข้อมูลวารสารอิเล็กทรอนิกส์ (E-Journal) ร่วมมือกับ วารสารเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ (ABC-Journal)	- อาจารย์สามารถขอผลงานวิชาการได้ - ได้โจทย์ใหม่ - ระบบการจัดการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในสถาบัน ยังอยู่ในระดับพี่เลี้ยง ระดับคณะ สาขา มีการร่วมกันสนับสนุนงบประมาณ (Matching Fund) - ในปีแรกของการทำงาน อาจเสริมพลังชาวบ้านได้เฉพาะแกนนำ	- ได้โมเดล ไปขยายผล ผู้บริหาร (กำหนดเป็นข้อบังคับ จัดสรรงบประมาณไว้) - เป็นแหล่งเรียนรู้ - สามารถประสานแหล่งทุนอื่น หนุนงานต่อ

ในช่วงปีแรก มีงบประมาณสนับสนุนจาก สกว.และสถาบันการศึกษา สุดท้ายคาดหวังให้ชุมชนสามารถขอทุนสนับสนุนทำงานวิจัยจากสถาบันการศึกษาได้เอง โดยมีสถาบันการศึกษาหนุนเสริมวิชาการ

การทำงานกับหน่วยงาน มีเงื่อนไข คือ กลุ่ม อปท. หากผู้บริหารไม่ยอมรับ การติดตั้งงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นก็ทำได้ยาก เนื่องจากมีช่องทางการเข้าถึงแหล่งทุนอื่นที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายกว่าอีกทั้งบางกรณีอาจไม่

ต้องรองบประมาณจากแหล่งทุน เพราะ อปท.มีงบประมาณดำเนินการอยู่แล้วในส่วนของการขับเพื่อสร้างพลังการสร้างคุณค่าของรูปธรรมพื้นที่ อาจต้องรอดูดอกผลก่อน และยังต้องการพื้นที่บ่มต่อและขยายวง และต้องมีเวทีกลางที่ได้มาแลกเปลี่ยนบทเรียนการทำงานแต่ละที่

กรณีของแนวคิดการรับผิดชอบต่อสังคม หรือ แนวคิดการรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) มีตัวอย่างของบริษัทปูนซิเมนต์ไทย (ลำปาง) จำกัด เพียงแห่งเดียว ที่สหภาพข้ามน้ำยากให้โหนดเปิดงานกับบริษัทเอกชนมากขึ้น

การสนับสนุนงานวิจัยรับใช้สังคมของสภาวิจัยแห่งชาติ โหนดควรหาช่องทางในการผลักดันให้เกิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในสถาบันการศึกษา จะมีการช่วยให้เกิดการใช้นงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้อย่างไร มีการเปิดช่องของนโยบายมหาวิทยาลัย ให้อาจารย์สามารถทำผลงานจากงานวิจัยรับใช้สังคม สิ่งที่โหนดต้องทำคือ การดึงอาจารย์เหล่านี้มาทำงานและขอให้ สกอ.เปิดช่องของงานวิจัยเพื่อรับใช้สังคม (ฐานคิด คือ ต้องการผลักดันงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับหน่วยงานเพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อนของชุมชน)

เงื่อนไขที่เอื้อต่อการทำงาน

1. การทำความเข้าใจ เป้าหมาย มิติของแนวคิด กระบวนการ เครื่องมือของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ตั้งแต่ต้นทางแบบได้รับประโยชน์กับทั้งสองฝ่าย
2. เลือกความร่วมมือกับหน่วยงานที่ต้องการใช้นงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นตัวหลัก
 - วิเคราะห์เงื่อนไขที่เป็นปัจจัยนำเข้า เช่น นักวิชาการมีโจทย์ ไม่มีพื้นที่ / โหนด มีฐานข้อมูลของชุมชน เป็นต้น
 - สถาบันการศึกษา มีนักวิชาการที่หลากหลายศาสตร์ และมีหน่วยจัดการงานวิจัย (Research Management Unit) เช่น สถาบันวิจัยและพัฒนา เป็นต้น
 - แนวคิดการรับผิดชอบต่อสังคม มีเป้าหมายเป็นเอกภาพ คือ ทำงานหนุนใต้ได้ง่ายกว่าสถาบันการศึกษา
3. สร้างพี่เลี้ยงในหน่วยงาน (คนที่สนใจและเต็มใจ)

กลุ่มที่ 2 โหนดประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การขึ้นใจทวิวิจัย ไม่ได้จำกัดเจาะจงประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน เนื่องจากการแก้ไขปัญหาชุมชนมีความเกี่ยวข้องกับทุกประเด็น ยึดหัวใจสำคัญตามหลักของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เน้นการมองคุณค่าของท้องถิ่น ซึ่งจะนำไปสู่การอธิบายในประเด็นที่ชุมชนต้องการแก้ไขได้

สิ่งสำคัญคือ การเติมความรู้ให้กับคนทำงาน เช่น สถานการณ์ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) การวิเคราะห์สังเคราะห์ การทำงานเชิงกลยุทธ์ การสื่อสารสาธารณะ (ซึ่งต้องประสานฝ่ายฯ มาช่วยหนุนเสริม) และในเรื่องการพัฒนาคนรุ่นใหม่ เช่น การเติมทักษะเชิงแนวคิด และเชิงเนื้อหา โดยกลไกการพัฒนาศักยภาพ การบริหารจัดการโครงการวิจัย การค้นหาตัวตนโหนด พัฒนาภายใต้ตัวตนโหนด พัฒนาคนรุ่นใหม่ “หลักสูตรเปลี่ยนกระบวนการทัศน์”

การทำงานของโหนดร่วมกับภาคีเครือข่าย การสร้างคุณค่าตัวตนต้องอาศัยการวิเคราะห์ตัวเองให้ออกผ่านการวางแผน ลงมือทำ ตรวจสอบ และปฏิบัติการ (PDCA) มุ่งองค์ความรู้ ทักษะเฉพาะ โหนดต้องคิดกว้าง มองไกล ใฝ่สูง (การคิดยกระดับความคิดตนเองไปเรื่อยๆ) และต้องวิเคราะห์สถานการณ์ภายนอกอยู่เสมอ ปรับกลยุทธ์ในการทำงานหนุนเสริม เช่น การขับเคลื่อนระดับนโยบาย ความรู้ทางวิชาการ การขยายพื้นที่ งบประมาณสนับสนุน และการพัฒนาพื้นที่วิจัยอย่างต่อเนื่อง

ข้อดีของโหนดเชิงประเด็น

- สามารถยับยั้งเชิงนโยบายได้ เพราะมีเนื้อหาชัดเจน
- การเชื่อมต่อกับเครือข่ายนานาชาติ ได้แลกเปลี่ยน ได้ทุนสนับสนุนจากองค์กรนานาชาติ

กลุ่มที่ 3 โหนดพื้นที่เน้นการจัดการความรู้เชิงประเด็น/ จังหวัด

โหนดพื้นที่เน้นการจัดการความรู้เชิงประเด็น/ จังหวัด มีเป้าหมาย คือ สร้างและพัฒนากลไกการจัดการความรู้ในพื้นที่ โดยโหนดเชิงพื้นที่ ต้องมีกลไกในการเคลื่อนงานเชิงประเด็น อาจมีองค์ประกอบของ โหนด+ภาคี เครือข่าย /ทีมพื้นที่ (นักวิจัยเก่า ที่ปรึกษา) โดยต้องมีการบูรณาการทำงานร่วมกันในโครงการต่างๆ และมีเวทีพูดคุย ผลการระดมความคิดของ 3 โหนด เกี่ยวกับกระบวนการ และขั้นตอนการขับเคลื่อนงาน มีดังนี้

- 1) การวิเคราะห์บริบทของพื้นที่และเป้าหมาย (ในกระบวนการของภาคประชาสังคม หรือทีมวิชาการในท้องถิ่น)

1.1) การวิเคราะห์คน = ต้นทุนในพื้นที่

- ชาวบ้าน : หลากหลายชาติพันธุ์
- หน่วยงาน : แผนพัฒนาจังหวัด การเข้าถึงข้อมูลแผนพัฒนาของชุมชน การโยกย้ายส่งผลถึงความต่อเนื่องในการพัฒนา
- ภาคประชาสังคม : ได้รับการยอมรับในกระบวนการทำงาน มีความเข้มแข็ง
- คนทำงานโหนด : โหนดแม่ฮ่องสอน มีทั้งคนเก่า คนกลางเก่า และคนใหม่ นาน ได้รับการยอมรับมากขึ้นมาก มีคณะทำงานมาช่วยวิเคราะห์โจทย์ แต่ยังมีจุดอ่อนเรื่องการวิเคราะห์เพื่อขับเคลื่อนในเชิงประเด็นให้ทะลุ ลำพูนมีกลไกการเชื่อมงานภาคีหน่วยงาน

1.2) สภาพพื้นที่ และสถานการณ์ในพื้นที่

- ระบบการเกษตร การรุกพืชเชิงเดี่ยว การถือครองที่ดินของนายทุน
- อุตสาหกรรม
- แผน/ นโยบายการพัฒนาพื้นที่
- การท่องเที่ยว การเปลี่ยนแปลงของอาชีพ การถือครองที่ดิน ผู้คน

1.3) สถาบันการศึกษา (มีแนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นแต่ยังขาดเครื่องมือ)

- โหนดลำพูน ผลิตคนเพื่อตอบสนองโรงงานอุตสาหกรรม
- โหนดน่าน โหนดแม่ฮ่องสอน บทบาทโหนดเป็นตัวเชื่อมให้สถาบันการศึกษาเข้าถึงชุมชนท้องถิ่น

1.4) โจทย์ประเด็นงานวิจัยหลักที่สนับสนุน

- โหนดแม่ฮ่องสอน ประเด็นเกษตรกรรมยั่งยืน ความมั่นคงทางอาหาร และการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- โหนดลำพูน ประเด็นเกษตรกรรมยั่งยืนเชื่อมสู่เรื่องความมั่นคงทางอาหาร
- โหนดน่าน ประเด็นทรัพยากร เชื่อมสู่เรื่องความมั่นคงทางอาหาร เน้นฐานอาหารจากการผลิต

1.5) การเมืองในท้องถิ่น ความสัมพันธ์ของคนในท้องถิ่น มีผลต่อการขยับงานกับ อปท.

1.6) สถาบันทางศาสนา เป็นกลไกสำคัญในการผลิตคนสู่ท้องถิ่นที่มีคุณภาพ (โหนดลำพูน/ โหนดน่าน)

- 2) ปัจจัยนำเข้าเพื่อสนับสนุนงานในพื้นที่

2.1) ประเด็นเกษตรกรรมยั่งยืน

- เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกจังหวัดแม่ฮ่องสอน (คนทำงานในระดับพื้นที่)
- ความรู้ เช่น มุลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน

- เครือข่ายระดับภาค และประเทศ
- 2.2) การท่องเที่ยวโดยชุมชน
- สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน
 - เครือข่ายท่องเที่ยวชุมชน
- 2.3) ทรัพยากร
- เครือข่ายลุ่มน้ำ โครงการชลประทานจังหวัดน่าน
 - เครือข่ายหมออนามัยสาธารณสุข ช่องทางในการพัฒนาโจทย์วิจัยเมืองน่าน
- 3) กระบวนการและผลที่เกิดขึ้นจากการสนับสนุนงานวิจัยของโหนดเชิงพื้นที่
- 3.1) การวิเคราะห์เพื่อขึ้นโจทย์ใช้การวิเคราะห์ร่วมกับภาคีเครือข่ายในพื้นที่เพื่อกำหนดประเด็นและพื้นที่สำคัญ เช่น เวทีเครือข่าย เวทีประชาคม
- 3.2) มีคนเสนอประเด็น โครงการมามาก โหนดต้องใช้เวลาและกระบวนการในการกลั่นกรองก่อนชำนาน เช่น ต้องดึงทีมที่ปรึกษาและกลไกกลางลงไปช่วยในการวิเคราะห์
- 3.3) ทีมงานโหนดต้องมีข้อมูลของผู้เสนอโครงการวิจัย เน้นคนที่มีคุณธรรม แต่ส่วนใหญ่ตรวจสอบยาก พฤติกรรมจะแสดงออกทีหลัง ทำให้มีผลต่อโครงการล่าช้า หรือการจัดการงบประมาณ การปิดโครงการทำได้ยาก ต้องใช้พลังมาก
- 3.4) คุณภาพโครงการวิจัย มีหลายระดับ เช่น ระดับชาวบ้าน บางครั้งทีมวิจัยไม่สามารถอธิบายตัวโครงการได้ชัดเจน แต่เข้าใจว่างานนี้จะตอบโจทย์อะไร และสามารถแก้ไขปัญหาของตนเองได้อย่างไร แต่ถ้าเป็นนักวิจัยที่ไม่ใช่ชาวบ้าน สมควรจะสามารถอธิบายตัวโครงการได้ (ตามที่ตัวชี้วัดจากฝ่ายกำหนด) ทั้งนี้ตัวชี้วัดต้องคำนึงถึงบริบทของทีมวิจัยแต่ละโครงการ ส่วนคุณภาพเชิงเนื้อหา/ ความรู้จากงานวิจัย ชุมชน ทีมวิจัยเข้าใจกระบวนการทำวิจัยนั้น ความรู้ที่ได้จะเกิดจากการปฏิบัติ หรือทดลองทำ แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่สามารถเขียนเป็นรายงานวิจัยได้เอง
- 4) จุดสำคัญของโหนดพื้นที่
- 4.1) ต้องมีการวิเคราะห์สถานการณ์พื้นที่ อดีต ปัจจุบัน และอนาคต จะเป็นอย่างไร ต้องมีเครื่องมือและภาคีเข้ามาช่วยในการวิเคราะห์ตัวเอง
- 4.2) ต้องสร้างตัวตน ให้เป็นที่ยอมรับจากหน่วยงานองค์กรในพื้นที่ โดยการสร้างตัวตนของโหนดจะต้องมองไปถึงศักยภาพของคนทำงานของโหนดด้วย
- 4.3) ต้องบรรลุเป้าหมายในเชิงปริมาณตามตัวชี้วัด
- 4.4) มีกลุ่มข่ายในเชิงประเด็นเข้ามาเคลื่อนไหวงาน ต้องรู้กว้าง แต่จะให้ลึกในเชิงประเด็นต้องมีคนอื่นเข้ามาช่วยหนุนให้รู้ลึก แต่โหนดต้องรู้ลึกในเชิงกระบวนการ ทำหน้าที่เป็น “ช่างเชื่อม”

ข้อเสนอแนะจากผู้เข้าร่วม

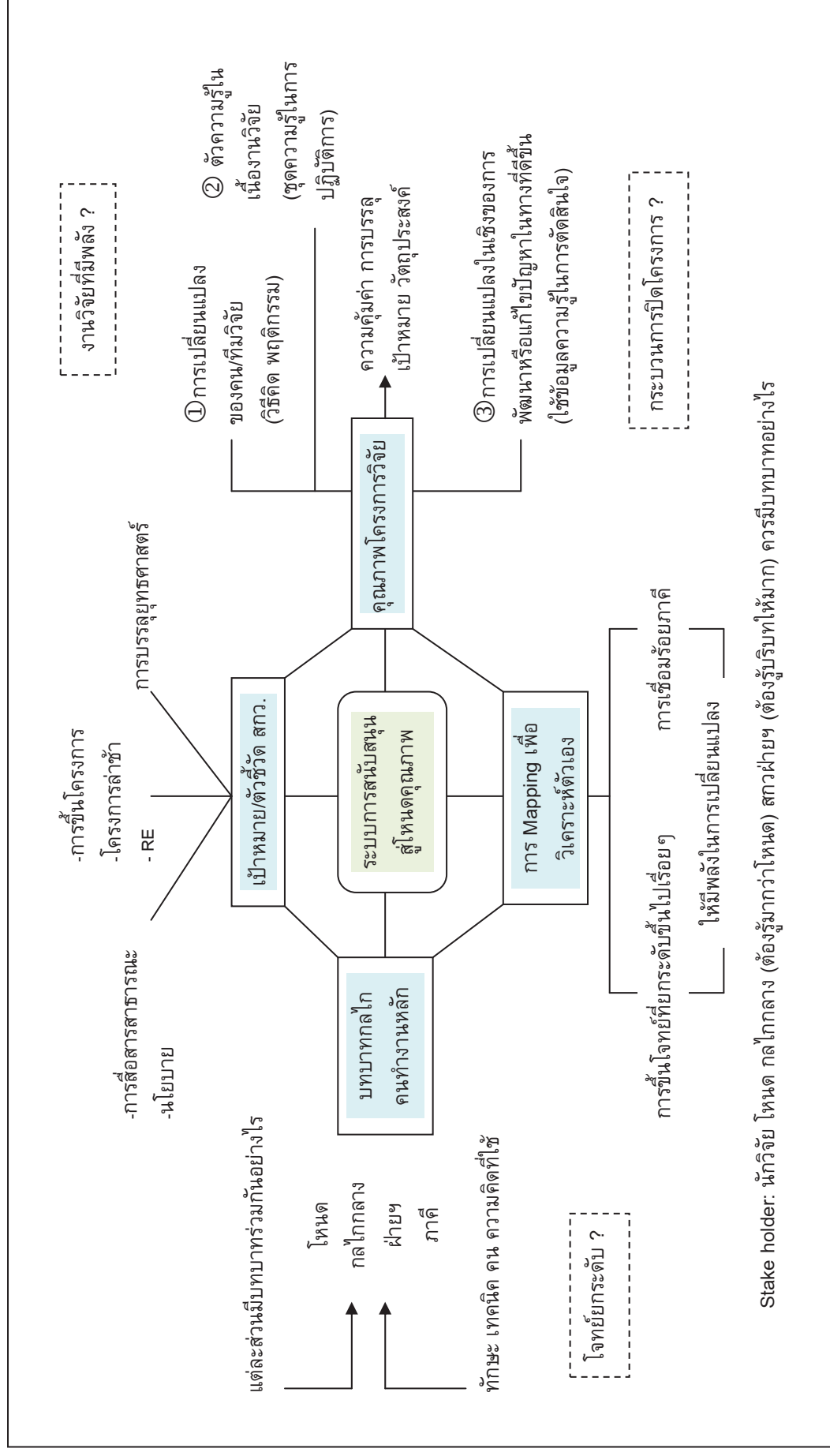
1. เรื่องความมั่นคงทางอาหาร ในส่วนของภาคเหนือที่จะดำรงอยู่ได้ คือ ความมั่นคงทางอาหารบนฐานทรัพยากร ต้องพลิกฟื้นและอนุรักษ์ฐานทรัพยากรให้คงอยู่
2. กรณีน่านและแม่ฮ่องสอน ต้องกระตุ้นให้ชุมชนตระหนักต่อเรื่องการจัดการทรัพยากร จากสถานการณ์การรุกของพืชเศรษฐกิจและระบบทุนนิยม ควรให้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นตัวสร้างกระแสทางความคิด

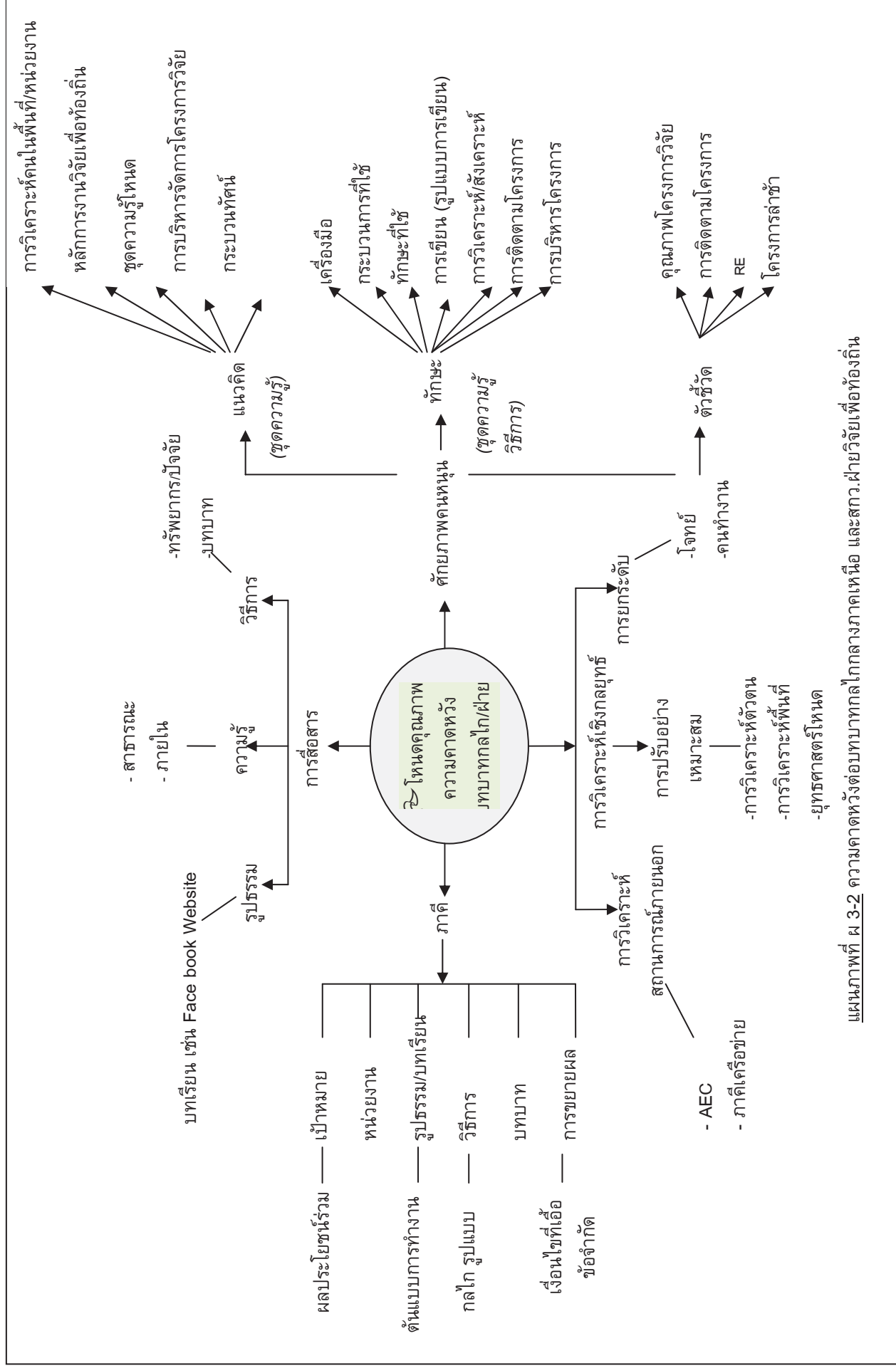
ข้อเสนอแนะจาก สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

1. ขอให้ยับยั้งตามที่โหนดวางแผนไว้ แต่เรื่องความมั่นคงทางอาหารอำเภอปาย ควรให้ชุมชนได้รับรู้เรื่องราวของเบื้องหลังสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น ที่อีสาน ประสานทางองค์กรอิสระ มาเล่าเรื่องการเข้ามาของนายทุนให้ชุมชนฟัง เป็นต้น (ทำพื้นที่รูปธรรมให้ชัดเจนสร้างตัวแบบ)
2. ข้อมูลที่ควรมี
 - ข้อมูลสถานการณ์ที่มี
 - แนวคิด ทฤษฎี มีการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
3. โจทย์วิจัย
 - ต้องหาคำตอบกับโจทย์ที่สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เข้ามากระทบ
 - โจทย์จะยกระดับได้ เมื่อโหนดเห็นว่าที่ผ่านมาทีมงานวิจัยประเด็นไหนบ้าง มีแนวคิดอะไร / กลไกช่วยหนุน หากจะมาช่วยยกระดับ ต้องจัดกระบวนการว่าจะหาข้อมูลเหล่านี้ได้อย่างไร
4. ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่จะเข้าสู่ระบบการศึกษา
 - วิทยาลัยชุมชน โดยชื่อน่าจะเป็นการเอาความรู้ชุมชน สอนคนในชุมชน อยู่ในชุมชน ถ้าการท่องเที่ยวโดยชุมชนทำได้จะเป็นเรื่องที่ดีมาก แต่มีเงื่อนไขอยู่ที่วิทยาลัยชุมชน เกี่ยวพันกับหลักเกณฑ์ของ สกอ.
 - ควรเป็นหลักสูตรที่สร้างคน สร้างอาชีพ
5. การยับยั้งประเด็นความมั่นคงทางอาหาร ต้องวิเคราะห์
 - จังหวัดน่าน มีการถูกทำลายความมั่นคงทางฐานการผลิตภาพการเกษตร จุดแข็งจังหวัดน่านมีการทำงานเคลื่อนไหวประชาสังคม โหนดอาจต้องคิดโจทย์รอยต่อระหว่างเรื่องของประชาสังคมกับโจทย์วิจัย (ต้องวางขอบเขตประเด็นวิจัย)
 - จังหวัดลำพูน มีโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาแย่งพื้นที่การผลิต มีฐานการค้าเป็นตัวเอง โหนดลำพูนมีจุดเด่นที่การทำงานกับพระสงฆ์ จึงควรมีการขึ้นงานเชิงพุทธ (ต้องวางขอบเขตประเด็นวิจัย)
6. ประเด็นความมั่นคงทางอาหาร “ข้าว”
 - ควรมอง แหล่งที่มาของข้าว ความเพียงพอของข้าว กระบวนการแลกข้าว ที่เป็นธรรม (ฐานอาหารจากทรัพยากร การผลิต การแลกเปลี่ยน)
 - การตื่นตัวของชุมชนต่อการมองเรื่องความมั่นคงทางอาหาร ต้องชวนมองให้มากกว่าโภชนาการ ต้องมองความมั่นคงทางอาหารกับเรื่องชีวิตของชาวบ้าน (ต้องโยงกับสถานการณ์ภายนอก) ต้องชี้ออกมาให้ชัดเจน
 - อาหารกับการฟื้นฟูธรรมชาติ
 - อาหารกับผู้หญิง
 - อาหารกับความสัมพันธ์ของเครือญาติ
 - อาหารกับการเคารพผู้อื่น
 - ฯลฯ
7. ประเด็นการเชื่อมต่อกับจังหวัดจัดการตนเอง อยากเห็นงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปรองรับการเคลื่อนไหวของชุมชนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นน่าจะเป็นฐานข้อมูลที่สนับสนุนการเคลื่อนไหวงานเหล่านี้ (การท่องเที่ยวโดยชุมชน เกษตรกรรมยั่งยืน ความมั่นคงทางอาหาร)

8. ประเด็นเรื่องพืชเชิงเดี่ยว (ภาคเหนือ-มันสำปะหลัง) มีงานที่ไล่ไว้ มีการทำงานของชุมชนกับทุ่งใหญ่นเรศวร มีการแบ่งพื้นที่โนนดชุมชน ชุมชนมีการวิเคราะห์ข้อมูล จึงมีมติในการยกเลิกการปลูกมัน และหันมาปลูกพืชทดแทน

การวิเคราะห์โนนดและพี่เลี้ยงของกลไกสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ทำอย่างสม่ำเสมอ เพราะครึ่งหนึ่งของโนนด ร่วมงานกับกลไกกลาง จำนวน 4 คน ในบทบาทที่วิจัย ได้แก่ โหนดลำพูน โหนดลำปาง โหนดม.เชียงใหม่ สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งการดึงมาเป็นทีมวิจัยของกลไก ก็เป็นอีกกลยุทธ์หนึ่ง ในการให้โนนดเห็นการทำงานทั้งระบบของงานภาค และมีส่วนร่วมในการจัดการกลไกสนับสนุน การทำงานจึงยึดหลักการวิเคราะห์ตนเอง การเติมเต็มจากฝ่าย และที่ปรึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นต้น





แผนภาพที่ ผ 3-2 ความคาดหวังต่อบทบาทกลไกกลางภาคเหนือ และสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น